

Székely Kalendárium 2007

Székely Kalendárium a 2007. esztendőre

Szerkesztette: Kocsis Károly

A szerkesztő munkatársai:

Dimény H. Árpád, Gyergyai Csaba,
Kocsis Cecília, Willmann Walter

Készült a Székely Hírmondó műhelyében

Tördelés: Kratochwil Zsolt

**A Pro Press Egyesület megbízásából
kiadja a
Profiton Kft.**

Igazgató: Estefán Barnabás

Nyomda: Tipo-Gráf – Sepsiszentgyörgy
Igazgató: Csurulya Árpád

Megjelent Kézdivásárhelyt, 2006 novemberében

A jól érlelt Székely Kalendárium

Aut prodesse volunt aut delectare poetae (A költők vagy használni, vagy gyönyörködtetni akarnak), írja a jó öreg Horác, s tőle tanultuk, hogy „teljék le kilenc év, addig tedd el jól”, mármint a művet, hiszen az 1997-es első próbálkozás után, amikor egy Székely Kalendáriumot megjelentettünk, ismét az olvasó asztalára kerül egy olyan évkönyv, ami kizárólag háromszékiekről és a Háromszék iránt érdeklődőknek szól, gazdag tematikával, riportokkal, adatokkal, érdekességekkel – nyereményekkel.

Székely Kalendárium a címe, s használni és gyönyörködtetni akar, hosszú téli esték olvasmánya akar lenni, olyan könyvecske, amelyet eltesz az ember a polcra a nagymama féltve őrzött recepteskönyvei mellé, a háztáji bajok orvoslására összegyűjtött szakirodalom kiegészítésére, hiszen annyi, de annyi mindent lehet egy kalendáriumban találni. Évek múltán is elő-előkerül, s ki lehet nézni belőle, mit is jelent, ha köröznak a vadludak, hanyatt vágja magát és porozza össze fényes, szép bundáját a cirmos, s mitől lesz igazi dedegtre emlékeztető a szilvalekvár?

Persze, hogy jelzi az idő múlását, de szórakoztató, gyönyörködtető volta miatt mégsem a ráncokat juttatja eszünkbe. Ma már nem a szentek felsorolása és az asztrológiai jellegű jóslás adja egy kalendárium gerincét, hiszen a hat-száz éves kalendáriumtörténet XXI. század eleji állomásán prózaibb lett az élet, mi több, gyorsabb is, már nem kell év közepén kiadni, hogy eljusson az ország legeldugottabb részére is karácsonyig. Egy olyan XVIII. századi kalendárium-vásáron mi is megfordulnánk, ha lehetne, de ha nem lehet, legalább képzeletben.

S hogy mire jó egy kalendárium? Elsősorban játékra is. Vajon mi jut eszünkbe arról, ha belelapozunk, és megtudjuk, hogy már a rómaiak is vidáman ünnepelték a kétarcú, a múltba és a jövőbe tekintő Janus isten ünnepét, s a beleékelte naptár formáját XIII. Gergely pápa, még pontosabban az 1582-es reform óta használjuk?

Tekintszen naptárunkkal a múltba és a jövőbe.

Willmann Walter

Január

Boldogasszony
hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
Újév 1 Fruzsina	2 Ábel	3 Genováva Benjámín	4 Titusz Leona	5 Simon	Vízkereszt 6 Boldizsár	7 Attila Ramóna
8 Gyöngyvér	9 Marcell	10 Melánia	11 Ágota	12 Erő	13 Veronika	14 Bódog
15 Lóránt Loránd	16 Gusztáv	17 Antal Antónia	18 Piroska	19 Sára Márió	20 Fábián Sebestyén	21 Ágnes
22 Vince Artúr	23 Zelma Rajmund	24 Timót	25 Pál	26 Vanda Paula	27 Angelika	28 Károly Karola
29 Adél	30 Martina Gerda	31 Marcella				

Január – Vízöntő hava

Január 1. – Újév napja

Már a rómaiak is vidáman ünnepelték a kétarcú, a múltba és a jövőbe tekintő Janus isten ünnepét. A január elsejei évkezdetet a XIII. Gergely pápa által 1582-ben megreformált naptár léptette érvénybe.

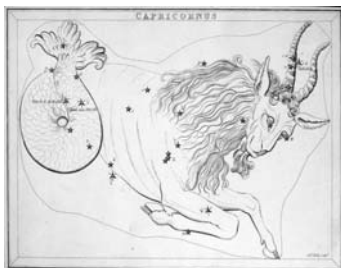
Január elseje időjóslo, szerelmi- és esetleg haláljóslo nap volt. Ha újesztendő napján szép, fényes az idő, jó lesz az esztendő.

Január 6. – Vízkereszt napja

Az egyházi naptár szerint Epiphania Domini, azaz az Úr megjelenésének napja, amikor Jézus Krisztus kinyilvánította születését a pogány népeknek. Ennek jelképe, hogy a három napkeleti bölcs, a három királyok, Gáspár, Menyhért és Boldizsár a Jézus születésekor megjelent betlehemi csillagot követve, uralkodónak kijáró tisztelettel hódolt a gyermek és édesanyja, Mária előtt. Már a XV. században jellegzetes magyar szokás volt a papság vízkereszt napi alamizsnagyűjtése. Ezen a napon volt a házszentelés, és ilyenkor írták fel a három napkeleti király nevének kezdőbetűjét (G + M + B) és az esedékes évszámot az ajtóra. A XVI. század óta dokumentált szokás a csillagozás és a csillagének éneklése. Vízkereszt napja utat nyit a sok vidámsággal, muzsikával járó farsang időszakának is.

Január 22. – Szent Vince napja

Vince országosan ismert borvédőszent volt, általános termésjóslo nap. „Ha megcsordul Vince, tele lesz a pince”. Európában ismert védőszent, Portugália patrónusa, a vigneroni szőlőhegyeké, a német és a francia vin-celléréké, a nevében levő bor (vin) szótag alapján a párizsi borkereskedőké is.

Február

Böjtelő hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
			1 Ignác	2 Karolina Aida	3 Balázs	4 Ráhel Csenge
5 Ágota Ingrid	6 Dorottya Dóra	7 Tódor Rómeó	8 Aranka	9 Abigél Alex	10 Elvira	11 Bertold Marietta
12 Lídia Livia	13 Ella Linda	14 Bálint Valentin	15 Kolos Georgina	16 Julianna Lilla	17 Donát	18 Bernadett
19 Zsuzsanna	20 Aladár Álmos	Hamvazószerda 21 Elenonóra	22 Gerzson	23 Alfréd	24 Mátyás	25 Géza
26 Edina	27 Ákos Bátor	28 Elemér				

Böjtelő Hava – Halak hava

Február még sok rossz időt, csikorgó hideget, ítéletidőt tartogat a tar-solyában. De február a farsangolás ideje is. Gyökere a pogány római Lupercalia ünnepben, a bacchanáliákban keresendő. Húshagyókedden, hús-hagytakor igazi karneváli hangulat uralkodott. Mozdó ünnep, a farsang utolsó napja.

Február 2. – Gyertyaszentelő boldogasszony

A régi rómaiaknál tavaszkezdő nap volt, nagy ünnepséget rendeztek, a keresztény egyház gyertyaszentelési ünnepé szelídítette ezt az ünnepet.

Február 3. – Balázs napja

Balázs napja a magyar nyelvterületen is az egészség- és termésvarázslás, a gonoszűzés, a madárűzés, az időjárásjóslás napja.

Február 14. – Bálint napja

Bálint napján megszólalnak, csivitelnek a télen helyben maradt madarak, a verebek. Azonban a hideg időnek is van jele: ha Bálint napján megszólal a pacsirta, s azt mondja: „csücsülj be!”, akkor még hidegre kell számítani.

Február 15. – Fausztinus napja

A háziasszonyok számára ez a nap varrástiltó nap, amelyen nem szabad varrniuk semmit, mert bevarják a tyúkokat, és azok egész évben nem tojnak.

Február 19. – Zsuzsanna napja

A trágyát is lehet már hordani a földekre, elkezdődhet a készülődés a szántás-vetésre.

Február 24. – Jégtörő Mátyás napja

„Mátyás feltöri a jeget; ha nem talál, akkó csinál; ha meg talál, akkó’ ront”.

Március

Böjtmás hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
			1 Albin	2 Lujza	3 Kornélia	4 Kázmér
5 Adorján Adrián	6 Leonóra Inez	7 Tamás	8 Zoltán	9 Franciska Fanni	10 Ildikó	11 Szilárd
12 Gergely	13 Krisztián Ajtony	14 Matild	Nemzeti ünnep 15 Krisztof	16 Henrietta	17 Gertrúd	18 Sándor Ede
19 József Bánk	20 Klaudia	21 Benedek	22 Beáta Izolda	23 Emőke	24 Gábor Karina	25 Iren Írisz
26 Emánuel	27 Hajnalka	28 Gedeon Johanna	29 Augusztá	30 Zalán	31 Árpád	

Böjtmás Hava – Kos hava

Márciusban megkezdődik a munka a szántóföldön, a gyümölcsösben. Vetik a borsót, a répát, a zöldséget, a palántának való magot, dugdossák a hagymát.

Március 12. – Gergely

Az egyházi naptár szerint e napon azt a Gergely pápát ünnepelték Európa-szerte, aki pápasága idején, a VI. században, összegyűjtötte a kor keresztény népénekeit. Ebből alakult ki az úgynevezett gregorián ének és éneklési mód, Európa első egyszólamú műzenéje. A sok évszázados megfigyelések alapján a Gergely-napnak időjós-lási tulajdonságot adtak: „Ha Gergely megrázza a szakállát, még áprilisban is hó lesz”.

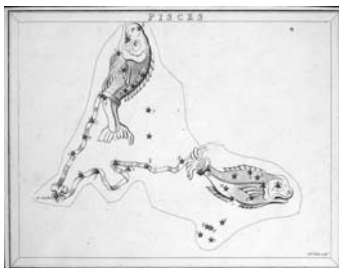
Azaz: ha Gergely napján esik a hó, későn érkezik a tavasz.

Március 18., 19., 21. – Sándor, József, Benedek

A három tavaszhozó szent ünnepe. Ha ezeken a napokon kisüt a nap, akkor hosszú, meleg nyarat jövendölnek, ha nem, akkor esőre lehet számítani; viszont ha kemény az idő, akkor a tavasz már közelít. Sándor, az első meleghezó nap. A népi tapasztalat a Sándor, József és a hivatalos tavaszérkezés napjához, Benedek napjához fűződő hiedelmet így fogalmazza meg: „Sándor, József, Benedek, zsákban hozza a meleget.”

Március 25. – Gyümölcsoltó Boldogasszony napja

Március 25-e egyike az év legjelentősebb Mária-ünnepeinek. Az egyház Jézus fogantatását ünnepli ezen a napon. Jézus születésének napját, bonyolult csillagászati számítások után, december 25-ben jelölték meg. Kilenc hónapot visszaszámláltak, s így rögzítették Jézus fogantatásának időpontját.

Április

Szent György
hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
						1 Hugó
2 Áron	3 Buda Richárd	4 Izidor	5 Vince	6 Vilmos Biborka	7 Herman	Húsvét 8 Dénes
Húsvét 9 Erhard	10 Zsolt	11 Leó Szaniszló	12 Gyula	13 Ida	14 Tibor	15 Anasztázia Tas
16 Csongor	17 Rudolf	18 Andrea Ilma	19 Emma	20 Tivadar	21 Konrád	22 Csilla Noémi
23 Béla 30 Katalin	24 György	25 Márk	26 Ervin	27 Zita	28 Valéria	29 Péter

Szent György Hava – Bika hava

Április elseje a bolondság, a tréfalkozás napja. Ilyenkor sok minden megengedhető, és a tréfákon nem illik megsértődni. Eredete az óitáliai Szaturnáliákból származó középkori bolondünnepre vezethető vissza. Mivel áprilisban még sok a csapadék, a paraszti gazdaságokban gyakran „fosós”-nak hívják a hónapot. A gazdák azonban örülnek az esőnek, mert azt tartják: „Áprilisi esőzés kergeti a fagyot”. Általában áprilisban van a tavaszi ünnepekör legjelesebb ünnepe, a Húsvét. A Húsvét mozgó ünnep, vasárnapja a tavaszi napéjegyenlőség (március 21.) után következő holdtölte utáni vasárnapra esik.

Április 6. – Vilmos napja

Termésajsló nap lévén figyelik az időjárást. Ha esik az eső, szűk lesz az esztendő, vélik az öregek.

Április 12. – Száznapi – Gyula napja

Az év századik napja. Mivel feregűző nap, a tisztaság, a takarítás napja, kitakarítják a lakást, kiűzik a férgeket az istállóból.

Április 24. – Szent György napja

Névadója Sárkányölő Szent György, a lovagi erények megtestesítője. Ókeresztény eredetű szent, aki hitéért Diocletianus római császár idején, 303-ban szenvedett vértanúhalált. Magyarországon már az Árpád-házi királyaink idején is nagy tisztelet övezte. Szent György a magyar népi valláosságban úgy él, mint a pásztorok, állattartók védőszentje. Napja előkelő helyet foglal el a jeles napok sorában. A néphit szerint Szent György napja a legszerencsésebb nap az egész naptárban. A mezőgazdasági tavasz kezdeteként tartják számon.

Május

Pünkösöd hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
	1 Fülöp Jakab	2 Zsigmond	3 Tímea Irma	4 Mónika Flórián	5 Györgyi	6 Ivett Frida
7 Gizella	8 Mihály	9 Gergely	10 Ármin Pálma	11 Ferenc	12 Pongrác	13 Szervác Imola
14 Bonifác	15 Zsófia Szonja	16 Mózes Botond	17 Paszkal	18 Erik Alexandra	19 Ivó Milán	20 Bernát Felícia
21 Konstantin	22 Júlia Rita	23 Dezso	24 Eszter Eliza	25 Orbán	26 Fülöp Evelin	Pünkösöd 27 Hella
28 Emil Csanád	29 Magdolna	30 Janka Zsanett	31 Angéla Petronella			

Pünkösöd hava vagy Kettősök hava – Tavaszutó

Május a természet kibontakozásának, a termékenységeknek a hónapja, a virágnyílás, rózsanyílás fő ideje. Többnyire májusban ünneplik a Pünkösödöt, ezt a másik mozgó ünnepet, ezért májust Pünkösöd havának is nevezik.

Május 1. – Majális

Már régóta közös kirándulások, ünnepi lakomák szokása is tartozik a naphoz. A majális, a vidám népmulatságot rendszerint valamelyik közeli erdőben tartották, s a magukkal vitt ételt, italt fogyasztották. Május elsejére virradó éjfélkor a legények szeretőjüknek állítottak májuszfát: pántlikákat, selyemkendőt s egy fehér, átlátszó üvegben vörösbort kötözték rá. Közben a lányos ház kerítését zöld ágakkal díszítették.

Májusi fagyosszentek

Általában a középső harmat, Pongrácot, Szervácot és Bonifácot nevezzük fagyosszentnek, de valójában többen vannak. A „három -ác” napjai: május 12., 13., illetve 14.

Május 25. – Orbán napja

Orbán, egyes helyeken Urbán középkori szent, akinek kultusza leginkább az Alföldön, Észak-Magyarországon és a Nyugat-Dunántúlon alakult ki a 17. században a Kárpát-medencében. Mindig pápai ornátusban, fején a tiarával, kezében aranykehellyel ábrázolják, de minden tiszteletük mellett erősen meg is bírálják: ha szép, meleg idővel érkezik, akkor szobrát megkoszorúzták, borral meglocsolták, kaláccsal megajándékozták. Ha azonban esővel, hideggel virradt meg a napja, sárral dobálták meg.

Június

Szent Iván hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
				1 Tünde	2 Kármén Anita	3 Klotild
4 Bulcsú	5 Fatime	6 Norbert Cintia	7 Róbert	8 Medárd	9 Félix	10 Margit Gréta
11 Barnabás	12 Villó	13 Antal Anett	14 Vazul	15 Jolán Vid	16 Jusztin	17 Laura Alida
18 Arnold Levente	19 Gyárfás	20 Rafael	21 Alajos Leila	22 Paulina	23 Zoltán	24 Iván
25 Vilmos	26 János Pál	27 László	28 Levente Iván	29 Péter Pál	30 Pál	

Szent Iván hava – Rák hava – Nyárelő

A Pünkösdi mozgó ünnepként május végén vagy június elején megtartott ünnep, a hűsvéti ünnepkör lezárása. Az egyház a Szentlélek Jézus által megígért eljövetelet és az egész világon való szétáradását ünnepli. A legjellegzetesebb a pünkösdi népszokások közül a pünkösdi királyválasztás, amely ügyességi próbákkal, vetélkedéssel, lovasversennyel, bikahajszolással, bothúzással, kakasütéssel járt.

Június 8. – Medárd napja

Medárd 458-ban született frank eredetű püspök, szent volt. A néphit szerint, ha Medárd-napon esik, negyven napon át esős idő várható.

Június 14. – Éliás napja

Házatököket tépett le, kocsikat borított fel, fákat csavart ki tövestül régen a dühöngő szélvihar Éliás napján. Ha a kelő napot szürke felhő övezte, biztosan megérkezett délutánra a neve napját ünneplő Éliás.

Június 15. – Vida – Vid – Vitus napja

Mindenütt azt tartják, hogy most fordul meg az időjárás. Vitus napján rendszert viharos, zivataros az idő, ilyenkor gyertyát gyújtottak. Vid vértanú, szent életét a Martyrologium Hieronymianum 450 táján említi, más források szerint 303 táján halt vértanúhalált.

Úrnapja

A magyar nyelvterület katolikus vidékein e napon koszorút fonnak virágokból, elviszik a templomba, megszenteltetik. Mozgó ünnep, a Szentháromság vasárnapját követő csütörtök.

Június 24. – Szent Iván napja

A nyári napforduló napjának ünnepe, Európa-szerte lángoló tűz gyújtásával ünnepték meg.

Július

Szent Jakab
hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
2 Ottó	3 Kornél Soma	4 Ulrik	5 Emese Sarolta	6 Csaba	7 Apollónia	1 Tihamér 8 Ellák
9 Lukrécia	10 Amália	11 Nóra Lili	12 Izabella Dalma	13 Jenő	14 Örs Stella	15 Henrik Roland
16 Valter	17 Endre Elek	18 Frigyes	19 Emília	20 Illés	21 Dániel Daniella	22 Magdolna
23 Lenke	24 Kinga Kincsó	25 Kristóf Jakab	26 Anna Anikó	27 Olga Liliána	28 Szabolcs	29 Márta Flóra
30 Judit Xénia	31 Oszkár					

Szent Jakab hava – Oroszlán hava – Nyárhó

Július 20. – Illés napja

Illés az Ószövetség legnagyobb prófétája, akit Éliás néven is ismernek. Mind a keleti, mind a nyugati egyház szentként tiszteli. A néphit szerint Illés küldi a nagy nyári zivatarokat, az égháborút, különösen neve napja táján. Talán ezért e napon, félve a villámcsapásoktól, általában nem arattak. Megfigyelték, hogy bármilyen szárazság volt eddig, Illés napján megjön az eső. Eső idején azonban zivatar fenyeget, nem is szabad e napon kint dolgozni a földeken, mennykő csaphat az emberbe.

Július 22. – Mária Magdolna napja

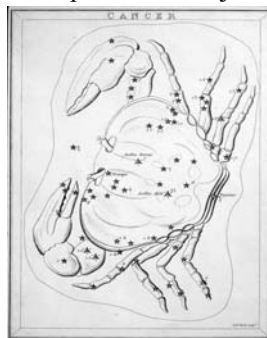
A Magdalából származó Mária Magdolnából, a bűnbánó szentből Jézus hét démonot űzött ki az evangéliumok tanúsága szerint, ezután Mária Magdolna csatlakozott Jézushoz. Jelen volt a keresztre feszítésekör és halálakor, valamint a keresztről való levételekor és eltemetésénél.

Július 25. – Jakab napja

„A zab aratását Jakab napig be kell, fejezni, mert ami gabona Jakab-napig kint marad, az kint is veszik.” Jakab napja időre mutató nap is. A tiszta éjszaka bőség a kertben. A délelőtti időjárás a karácsonyi, a délutáni a karácsony utáni időjárást mutatja meg.

Július 26. – Anna napja

Anna napjára a legkorábban érő csemegezőlők már édesedtek, zsendültek. A gyümölcs, a szőlő, a termékenység és Anna névnapja így is összekapcsolódott. Az egyházi hagyomány szerint Anna volt Szűz Mária édesanyja, tehát Jézus nagyanyja. Anna nap hajnala már nem oly meleg, ezért azt szokták mondani: „Anna asszony reggelre már hűvös, ne jätssz vele!”

Augusztus

Kisasszony
hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
		1 Boglárka	2 Lehel	3 Hermina	4 Domonkos Dominika	5 Krisztina
6 Berta Bettina	7 Ibolya	8 László	9 Emőd	10 Lőrinc	11 Zsuzsanna Tiborc	12 Klára
13 Ipoly	14 Marcell	15 Mária	16 Ábrahám	17 Jácint	18 Ilona	19 Huba
20 Szt.István Nemzeti ünnep	21 Sámuel Hajna	22 Menyhért Mirjam	23 Bence	24 Bertalan	25 Lajos Patricia	26 Izsó
27 Gáspár	28 Ágoston	29 Beatrix Erna	30 Rózsa	31 Erika Bella		

Kisasszony hava – Szűz hava - Nyárutó

Augusztus 7. – Donát napja

Donát ökeresztény vértanú a szőlőskertek, szőlősgazdák védőszentje. A szőlő különös gondoskodást igényel, s ezért a régiek igyekeztek minél több szent segítségét igénybe venni. Donáthoz különösen a villámcsapás, jégeső távoltartásért imádkoztak. Egy legenda szerint 1652-ben ereklyéit a bortermő Rajna-vidékre hozták Rómából, a kísérő papba belevágott a villám, de egy hajszála sem görbült meg, s ezt a szent ereklyéinek tulajdonították.

Augusztus 15. – Nagyboldogasszony – Nagyasszony napja

A nap időjárása termésjósó is. A két asszony köze (augusztus 15. - szeptember 8.) varázserejű időszak. Ekkor kell szedni a gyógyfüveket, ki kell szellőztetni a hombárt, a téli holmit, a ruhafélét, hogy a moly bele ne essen. Nagyboldogasszony az egyházi év legnagyobb Mária-ünnep. A Nagyboldogasszony elnevezés kizárólag a magyar nyelvben, magyar szóhasználatban létezik, az egyház e napot hivatalosan Szűz Mária mennybemeneteleként ünnepli.

Augusztus 20. – István napja

Ha jó az idő Istvánkor, akkor bőséges gyümölcs-termésre készülünk, de ha rossz idő járja, gyenge termést várunk. Ezen a napon általában mindenütt az új búzából őrölt lisztből sütik az új kenyeret. A bort, búzát, békességet, mint a kívánt bőség és a nyugodt munka jelképét mondogatták.

Augusztus 24. – Bertalan napja

Bertalan napját sok helyen őszkedző napnak, a kánikulát végző napnak tartják. A szőlőkben elszaporodnak a seregélyek, kerepelnek, zajt ütnek a gazdák.

Szeptember

Szent Mihály
hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
					1 Egyed Egon	2 Rebeka Dorina
3 Hilda	4 Rozália	5 Viktor Lőrinc	6 Zakariás	7 Regina	8 Mária Adrienn	9 Ádám
10 Nikolett Hunor	11 Teodóra	12 Mária	13 Kornél	14 Szeréna Roxána	15 Enikő Melitta	16 Edit
17 Zsófia	18 Diána	19 Vilhelmina	20 Friderika	21 Máté Mirella	22 Móric	23 Tekla
24 Gellért Mercédesz	25 Eufrozina Kende	26 Jusztina	27 Adalbert	28 Vencel	29 Mihály	30 Jeromos

Szent Mihály hava – Mérleg hava – Őszelő

Szeptember 1. – Egyed napja

Egyed időjárás- és termésjósló is: ha esik, gyenge lesz a tél, bő lesz a kukoricatermés. Ha viszont szép az idő, a bor jó ízű, ízletes lesz.

Szeptember 8. – Kisasszony-nap

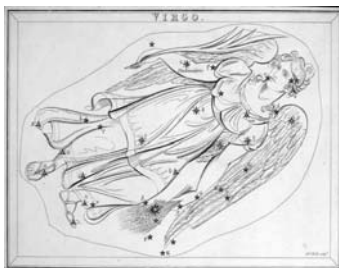
Kisasszony napja, más néven Kisboldogasszony napja, az egyházi naptár szerint Szűz Mária születésének ünnepe. Általában Kisasszony napja után kezdték el az őszi vetést, és az előtte való éjjel a vetni való búzát harmatra tették, abban a hitben, hogy akkor nem fog üszkösödni. E napon kezdődik a dióverés is. Hegyvidékeink parasztsága úgy véli, ha Kisasszony napján nem köszönt be az éjszakai fagy, akkor hosszú, meleg lesz az ősz.

Szeptember 21. – Máté napja

Veszelszki Antal 1799-ben kiadott „Száz esztendő kalendárium”-ában, amit a falusi majoros gazdáknak ajánlott, és adott ki az év 12 hónapjának kalendáriumi szokásairól és tanácsaival, azt írta „Rövid paraszt Praktika”-ként: „Ha Máté napján tiszta idő vagyon, a bornak esztendőre nagy bőséget várják.”

Szeptember 29. – Szent Mihály napja

Ekkortól lehetett szűrni a bort, ekkortól kezdődhetnek a lakodalmak. Sok helyen Szent Mihály napja a szüret megkezdésének időpontja. Mihály, a névadó szent az egyház oltalmazója, a haldoklók istápolója, a halottak másvilági szószólója. E napot a gazdasági év fordulójaként tartották számon az állattartók, és a Szent György-napkor legelőre hajtott állatokat ilyenkor hajtották vissza. A pásztorok elszámoltatásának, szegődtetésének időpontja volt.

Október

Mindszent hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
1 Malvin	2 Petra	3 Helga	4 Ferenc	5 Aurél	6 Brúnó Renáta	7 Amália
8 Koppány	9 Dénes	10 Gedeon	11 Brigitta Gitta	12 Miksa	13 Kálmán Ede	14 Helén
15 Teréz	16 Gál	17 Hedvig	18 Lukács	19 Nándor	20 Vendel	21 Orsolya
22 Előd	Nemzeti ünnep 23 Gyöngyi	24 Salamon	25 Blanka Bianka	26 Dömötör	27 Szabina	28 Simon Szimonetta
29 Nárcisz	30 Alfonz	31 Farkas				

Mindszent hava – Skorpió hava

Ha ökörnyal száll a levegőben, vagy a fák másodszor virágzanak, hosszú, szép ős lesz. Zivatar esetén hideg, szeles télre számítottak a gazdák.

Október 9. – Dénes napja

A Dénes-napi időjárásból következtetni lehet a téli időjárásra.

Október 15. – Teréz napja

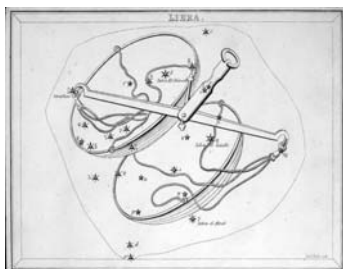
Teréz hagyományos szüretkezdő nap, elsősorban az erdélyi magyar borvidékeken. E nap környékén szokott hazánkban beköszönteni az úgynevezett vénasszonyok nyara. Ilyentájt a hűvös de nem fagyos éjszakákat langymeleg, napos, kellemes nappalok követik. Ez a kellemes időszak igen kedvező a szüretelőeknek és a lakodalmasoknak.

Október 20. – Vendel napja

A jószágtartó gazdák és a pásztorok védőszentjüként tisztelték Szent Vendelt. Szobrokat állítottak számára, melyeken pásztoröltözetben ábrázolják, lábánál kutyával és báránnyal. Ha állatvész ütött ki, azt mondták, hogy Vendel viszi az állatokat.

Október 26. – Dömötör napja

Az ország keleti felében elsősorban Dömötör volt a pásztorok patrónusa.

Dömötör napját juhászújévnek is nevezték, mert sokfelé ezen a napon számoltak el a juhászok gazdáikkal, meghosszabbították vagy megszüntették a szolgálataikat. Egy vagy több napon át tartó mulatságokat rendeztek.

Október 28. – Simon-Júda napja

Ekkorra a nyájak behajtását mindenképpen be kellett fejezni. Amennyiben szép idő van e napon, akkor jó termésre van kilátás.

November

Szent András
hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
			1 Marianna	2 Achilles	3 Győző	4 Károly
5 Imre	6 Lénárd	7 Rezső	8 Zsombor	9 Tivadar	10 Réka	11 Márton
12 Jónás Renátó	13 Szilvia	14 Aliz	15 Albert Lipót	16 Ödön	17 Hortenzia Gergő	18 Jenő
19 Erzsébet	20 Jolán	21 Olivér	22 Cecília	23 Kelemen Klementina	24 Emma	25 Katalin
26 Virág	27 Virgil	28 Stefánia	29 Taksony	30 András Andor		

Szent András hava – Nyilas hava

Ez a hónap az őszt utolja, Márton madara, a holló és a varjú is bejön már az erdőről, ellepi a szántóföldeket élelem után kutatva.

November 1. – Mindszentek napja

Mindszentek napja, IV. Gergely pápa óta az összes szent, azaz megdicsőült közös ünnepe, ebből fakad elnevezése is. A népi tudatban a Mindszentek napja azoknak a halottaknak az emlékét őrzi, akiknek a neve nem szerepel a naptári év ünnepei között.

November 2. – Halottak napja

Semmiféle földmunkát nem szabad végezni, hogy ne háborgassák a halottakat.

November 11. – Márton napja

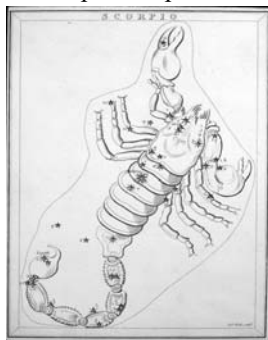
A Márton-napi borkóstolás, kóstolgatás misztériuma a bor és a pincék sötétjét övező misztikummal kapcsolódott össze.

November 19. – Erzsébet napja

Mindenütt azt tartják, ha esik Erzsébetkor, akkor lágy tél lesz, nem kell félni a téli zimankótól, erős hidegtől, fagyoktól. A magyar-német középkori kapcsolatokban fontos elem Árpádházi Szent Erzsébet alakja.

November 25. – Katalin napja

Szent Katalin, a szűz és vértanú emlékünnepe. A középkorban különösen híres és tisztelt szent volt, neve napja úgynevezett parancsolt ünnep volt. Legendája szerint hitéért Maximinus római császár idején börtönbe vetették, megkínozták, majd lefejezték. Határnap, régi időjósítás szerint: „Ha Katalin kopog, a Karácsony locsog”, azaz, ha ezen a napon beáll a fagy, akkor a Karácsony esős, sáros, enyhe lesz.

December

Karácsony hava

Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
					1 Elza	2 Melinda Vivien
3 Ferenc Olivia	4 Borbála Barbara	5 Vilma	6 Miklós	7 Ambrus	8 Mária	9 Natália
10 Judit	11 Árpád	12 Gabriella	13 Luca Ottília	14 Szilárda	15 Valér	16 Etelka Aletta
17 Lázár Olimpia	18 Augusta	19 Viola	20 Teofil	21 Tamás	22 Zénó	23 Viktória
24 Ádám Éva, Szilveszter	Karácsony 25 Eugénia	Karácsony 26 István	27 János	28 Kamilla	29 Tamás Tamara	30 Dávid

Karácsony hava – Bak hava

December 4. – Borbála napja

A Borbála-ág kivirágztatása szokásos termésjósoló mód volt. Sárgabarack termőrügyes ágát vagy szőlővenyigét befőttes üvegben, vízben feltették a kemence vállára, vagy a meleg szobában az asztalra. Ha karácsonyig kihajtott, kivirágzott, meg lehetett látni, milyen lesz a termés a következő esztendőben.

December 6. – Miklós napja - Regölés napja

December hónapban Luca napja körül csoportosul nemcsak a legtöbb szokás, hanem hiedelem és időjósolás is. Nem véletlen ez, hiszen egykor ezen a napon volt leghosszabb az éjszaka és legrövidebb a nappal. Ezt a Gergely naptár a 16. század végén tíz nappal kitolta, de a hagyományok továbbra is megmaradtak a régi helyükön. Miklós, a kisázsiai Myra város püspökének emlékünnepe. Védőszentje a házasságnak, az anyaságnak és a gyermekeknek. Alakja közismert, jóságos tekintetű, ezüst szakállas idős emberként ábrázolják, aki püspöki süveget és piros talárt visel, kezében püspöki pásztorbotot tart.

December 24-25. – Nagykarácsony - Jézus születése

December 27. – János napja

János a fordulópont szentje, mivel Janus nyomán őt is az év egyik kapujának, a téli napfordulónak a megszemélyesítőjeként tartották számon. János az, aki előtt a „mennyei ajtaja” megnyílt. December 27-e, Szent János evangélista napja a XIV. századig Karácsony harmadnapja volt.

December 31. – Szilveszter napja

Az év vége és a reménybeli boldogabb évkezdet időpontja. Év, évszázad, évezred váltásának napja a Gergely naptárban.

Mégis magyarnak, számkivetve...

„Mégis magyarnak számkivetve/
Lelkem sikoltva megriad./ Édes
Hazám, fogadj szívedbe./ Hadd
legyek hűséges fiad!” – jajdul fel
József Attila Hazám című versében.

Igen, kedves barátaim, mi, akik itt
állunk ezen a téren, hazánkban va-
gyunk, magyarok vagyunk – székely
magyarok – és számkivetettek va-
gyunk. Nagy költőnk szavai ránk is
vonatkoznak.

Számkivetettek vagyunk a szülő-
földünkön. Mondják is nekünk: ha-
zátlanok, mondják azok, akik esetleg
egy éve, vagy öt éve, vagy 50 éve él-
nek itt, őseink földjén, Erdélyben, a
Székelyföldön. És mi azoknak, akik
románként éltek itt ezen a földön ve-
lünk, eleinkkel ezelőtt száz évvel, e-

setleg ötszáz évvel, nem mondtuk
azt, hogy hazátlanok. A mi nyelvünk-
ben ilyen vagy hasonló csúfolódó je-
lentésű szó nincs is. Mert a mi eleink
befogadó nemzet voltak. És Erdély
földje az autonómiák földje volt.

Az autonómiák földje volt közel
nyolcszáz év óta, amióta II. András
királyunk kiadta az Andreanumát
(1224), a világon elsőnek – még 500
év múlva sem volt hasonló sehol a
nagyvilágban –, úgymond privilégium-
okat biztosított az itt élő szászok-
nak. S a privilégium, az mai szóval
autonómiát jelent.

Többletjogokat jelentett az akkor
még idegeneknek, a bejötteknek, a
hazát keresőknek azzal a szándékkal,
hogy találják meg a mi hazánkban az

ő hazájukat is. Szabadon építhették városaikat, váraikat, falvaikat, melyekbe még a többséget alkotó magyaroknak sem volt joga beköltözni. Mert az az ő földjük volt!

És autonómiájuk volt a székelyeknek is. Ősi kiváltságaik voltak. Kiváltságaink voltak! Rendi nemzet, nemes nemzet voltunk, nem tartoztunk jobbágyi kötelezettségeket teljesíteni. Minden székely nemes volt. Akárcsak a szászok, vagy – miután jóval később ők is határőrök lettek – a beszercei és naszódi, a fogarasi vagy szörényi, valamint a máramarosi románok is.

A határok őrzésével tartoztunk, megvédeni a hazát, fenntartani a betolakodó ellenségeket – ezzel tartoztunk a hazának. S amikor veszély fenyegette vérünkön szerzett jogainkat, újra és újra kinyilatkoztattuk az igényünket rá. Harcoltunk értük!

Ezt tettük 1506-ban és 1848 október 16-án, amikor „a székely nemzet régi szabadságának a visszaszerzésére”, nemzeti gyűlésre, követeléseik kinyilatkoztatására, jogaik megfogalmazására mentek eleink Agyagfalvára.

1568-ban a tordai országgyűlés ki mondta, a világon ugyancsak elsőként, a Lelkiismeret Szabadságát. „Mert a hit Istennek ajándéka”, mindenki szabadon választhatja, vallhatja meg a hitét. Franciaországban még két évszázaddal később is máglyára küldenek albigenéseket, protestánsokat a hitük megvallásáért, nálunk szabadon élnek meg a hitüket a katolikusok, reformátusok, evangélikusok, unitáriusok, ortodoxok, majd az unitus görögkeleti egyház hívei.

Iskolákat állítanak fel, maguk a fejedelmek, szabad alattvalóiknak, így

a románoknak is Bethlen Gábor felesége, Lorántffy Zsuzsanna! Ezekben a kollégiumokban virágzik a kultúra! A székely gyerekek tömegesen mennek a székelyudvarhelyi kollégiumba, a nagyenyedi kollégiumba, a kolozsvári kollégiumokba, az evangélikus szászok Brassóba, Szebenbe, Besztercére, a román gyerekek Fogarasra, Balázsfalvára, Lugosra. 1558-tól Coresi román nyomtatványokat ad ki, 1574-ben püspököt kapnak az ortodox románok (Ghenadie).

Amikor az úgynevezett Regátban csak majd 200 évvel később jönnek létre az első közép- és felsőfokú iskolák, itt már kultúra van, itt már kollégiumaik vannak a román fiataloknak. Itt születnek meg az első román nyelvű írások, nyomtatványok, itt fordítják le és jelentetik meg – a magyar fejedelmek idején – a Bibliát (1582-ben Szászvárosban az Ószövetséget). Itt születik meg a román írott kultúra! Nem hiába olyan drága ez a föld – joggal, mondjuk ki – a románságnak is!

És: mégis magyarnak számkivetve!

1919-től, a Gyulafehérváron megígérték ellenére, azoknak a be nem tartásával, semmibevételével visszafelé kezd forogni a történelem kereké. Vissza, vissza, valahová az ezen a földön soha nem voltba. Mint itt soha, bűnné vált a nyelvünk, egy nyelv, melyet Istentől kaptunk, édes anyáinktól örököltünk, ez a minden ember számára szent és drága. Bűnné vált a vallásunk, bűnné vált a kultúránk. Beleértve a népi kultúrát, népdalainkat, táncainkat, népi szokásainkat, hagyományainkat is, bűnné vált – mai szóval élve – a másságunk.

Rendre bezárják iskoláinkat, még azokat is, amelyeket a nehéz időkben a nemzet önerőből hozott létre. Mert példás volt a nemzet erőfeszítése. Ha már – mai szóval – az „adófizetők pénzéből”, tehát a mi adónkból is csak románul tanulhattak gyermekeink (mint ma is az egyetemek nagy részén), hát eleink saját erőből egyházi iskolákat hoztak létre. A hatalom rendre tiltotta be, kényszerítette a felszámolásukra a közösségeket. A hivatalokban, üzletekben, közhelyekben megjelentek a kiírások: Vorbiti numai românește. S aki ezt megszegte, retorziókra számíthatott.

És arról a földről, ahol szabadon virágozhattak, születhettek, épülhettek, fejlődhettek addig a Tudás, a Műveltség Tornyai, ahol csodálatos német kultúra született, csodálatos román kultúra született és csodálatos, sajátos arculatú magyar kultúra, erdélyi magyar kultúra születhetett, a Kolozsvári testvérek Szent Györgyszobra, az erdélyi magyar emlékiratirodalom – hogy csak a mi alkotásainkból említsek egyet s más – , most minden erő a Tudás Várai ellen tör. A népek édes anyanyelve ellen tör. Elüldözik, fejpénzért adják el a 800 évig itt honos százszokat, s bennünket csak azért nem, mert nincs, aki megvegyen, megvásároljon. De halljuk nap mint nap: menjünk Budapestre.

És fiataljaink mennek is, tömeges az elvándorlás, mert nem lelik a honukat ebben a hazában. Itt, a szülőföldön nem jut számukra egy falat kenyér! Jogaink, nemzeti jogaink áljogok, messze a nemzetközi szokásgyakorlat alatt. Egy kategóriába próbálnak bennünket taszítani azokkal a török és arab bevándorlókkal, akik 5-

10 éve telepedtek le a más európai országokban, munkavállalóként. Kisebbségnek tekintenek bennünket itt is, ahol többséget alkotunk.

A törvényszék előtt tolmáccsal – milyen kegyes ajándék! – használhatjuk az anyanyelvünket. És láthatjuk, ahogy a tolmács románra fordítja a szavainkat, majd a másik magyar románul mondott szavait visszafordítja magyarra. Még az egyházainknak is megtiltották 2005 januárjától a magyar ügyvitel jogát! A magyar egyház nem állíthat ki a híveinek egy magyar nyelvű iratot!

Sorvadnak az iskoláink, gyerekeinket tömeges buktatással már a IX. osztályba való felvételizésből is kizárják. Mintha buta nemzet lennénk! Nincs állami magyar egyetemünk! A másfél milliónak nem jár a felsőfokú anyanyelvi oktatás intézményesített formája.

Hát ezért vagyunk számkivetettek! Ezért kell hogy lelkünk sikoltva megriadjon! És ezért kell fohászt motyogunk:

„Édes Hazám, fogadj szívedbe, hadd legyek hűséges fiad!”

Igen, kedves barátaim. Hűséges fiait szeretnénk lenni a hazának! A hazánknak! A székely hegyek között meghúzódó anyaföldnek. Annak a földnek, ahol, ha a kis szobába toppanunk, repül felénk anyánk, és mi csüngünk az ajkán szótlánul, mint a gyümölcs a fán!

És: hogy tudunk hűséges fiak lenni?

Úgy, hogyha nemcsak szavakkal, de cselekedetekkel is szolgáljuk ezt a hazát. A székely hazát! S munkálkodunk, küzdünk, harcolunk annak felemeléséért.

Egy nagy bölcselő mondta: nem lehet szabad az a nép, mely más népeket elnyom!” Szeretnénk, ha szabad népek közösségében élhetnénk! A szabad román nép mellett, mint szabad magyarok!

Kedves Barátaim, kedves nemzettársaim, elérkezett a cselekvés ideje.

„És tudod az erő micsoda? Akarat, mely előbb vagy utóbb, de borostyánt arat!” – mondta Arany János. Hát igen. Akarnunk kell. És cselekednünk kell. Küzdenünk kell! Ki kell használnunk minden törvényes lehetőséget! Mert mi a törvényesség útjait járjuk! Európa egyetlen, ma autonómiát élvező népe, közössége sem kapta ingyen az önrendelkezéshez való jogot. Harcoltak, küzdöttek érte, ha kellett: vérrrel áldoztak érte. Ha hétszázézer székely ajak zengi, hogy elég volt; hogy legyen vége már ennek a lelketlen elnyomásnak; hogy önrendelkezést, szabadságot a szülőföldünknek! – akkor lesz önrendelkezés, lesz szabadság.

Elődeink védték a hazát! Az egész magyar hazát. Mi csak a szűkebb szülőföldünket kell megvédjük. Csak a szűkebb szülőföldünk számára kell kiharcolnunk az egyenlő emberi jogokat. Azt, hogy urai lehessünk ennek a földnek. Hogy ne húzzák ki a lábunk alól a betelepedők, a gyarmatosítók ezt a földet! Hogy itt élhessen a nyelv, élhessen a nemzet. Mert „a nagyvilágon e kívül” nincsen számunkra hely! Nincs! Itt születünk, itt akarunk élni. És mert nem akarunk magyarnak számkivetve élni. A magyarságunkért számkivetettek lenni!

A napokban fogadta el az Európai Parlament újabb határoza-

tát: minden őshonos népcsoportnak joga van az önrendelkezéshez, az autonómiához! Nekünk dolgozik hát az idő! Csak ki kell nyilvánítanunk – akárcsak elődeink tették Agyagfalván: ragaszkodunk jogainkhoz!

Sikoltsuk hát bele a világba, hogy elég volt az elnyomatásból, elég volt a 86 év óta tartó megbélyegzettségéből. És elég volt a sok-sok árulásból, megalkuvásból, szörnyű önfeladásból! Emberi jogokat követelünk, s meg akarunk maradni a szülőföldünkön, mely a miénk! Miénk az a föld, „hol sírjaink domborulnak!” És akarjuk, közös erővel akarjuk, hogy jöjjön el az idő, amikor „unokáink leborulnak, s áldó imádság mellett mondják el szent neveinket.” Mert amit most magunkért teszünk, értük is tesszük. Jegyezzük meg: a mi akarástunkból, a mi mai tetteinkből épül a jövő!

Divatos szó azt mondani: nem politizálok! Nem érdekel a politika! A szülőföld megtartása nem politika! A jogok szent asztalánál helyet foglalni, helyet harcolni ki a magunk számára is: nem politika! A hazához, a hazáért való hűség szent! És a haza, a szülőföld megtartása szent kötelességünk!

Gazda József

(Elhangzott 2006. június 18-án a gyergyóditrói székely nagygyűlésen.)

Kovászna megye adminisztratív felosztása

Település	Lakosság	Polgármester	Település	Lakosság	Polgármester
Sepsiszentgyörgy	60358	Albert Almos	Kézdizsentlélek	2797	László István
Kilyén	655		Kiskászon	293	
Szóttyor	499		Kézdikővár	986	
Kézdívasárhely	18885	Török Sándor	Kézdíszárazpatak	628	
Nyújtód	1580		Lemhény	2051	Lukács Róbert
Szászfalu			Maksa	945	Oláh Badi Álmos
Sárfalva			Sepsibesenyő	336	
Oroszfalu			Málnásfalu	547	Kasléder József
Kovászna	10770	Zsuffa Levente	Málnásfürdő	504	
Csomakőrös	434		Zalánpatak	146	
Barót	5860	Nagy István	Mikóújfalú	1863	Nyáguly Vilmos
Felsőrákos	900		Nagyajta	941	Brotea Olga
Kőpec	1119		Közéapajta	836	
Bibarcfalva	776		Nagybacon	1950	Bardocz Csaba
Bodos	446		Kisbacon	562	
Miklósvár	513		Magyarhermány	1173	
Bodzaforraduló	6616	Baciu Gheorghe	Százazajta	779	
Virágospatak	168		Uzonkafürdő	57	
Fenyő	1274		Nagyborosnyó	1551	Bartha László
Szrădoasa			Kisborosnyó	398	
Árkos	1282	Máthé Árpád	Kispatak	29	
Barátos	615	Kerestély Csaba	Feldoboly	246	
Orbaitelek	611		Lécfalva	661	
Páké	322		Cófalva	224	
Bardóc	925	Balázi Dénés	Ozsdola	3221	Kovács Géza
Erdőfüle	1232		Hilib	296	
Székelyszádobos	1779		Réty	1381	Dálnoki Lajos
Olasztelek	750		Egerpatak	419	
Bereck	2727	Dimény Zoltán	Bíta	304	
Kézdímartonos	849		Szacsva	4	
Ojtoz	349		Sepsibodok	1156	Fodor István
Bölon	1380	Sikó Imre	Oltszem	741	
Bölonpatak	1272		Zalán	606	
Csermáton	3318	Böloni Dávid	Sepsibükszád	1817	Bács Márton Csaba
Kézdialbis	431		Sepsikőrőspatak	1661	Ioachim Silviu
Ikafalva	274		Kálnok	514	
Dálnok	1027	Márton László	Szentkatolna	1472	Tusa Levente
Dobolló	1092	Maxim Vasile	Imecsfalva	302	
Dobollópatak	360		Hatolyka	459	
Márkos	461		Kézdímartonfalva	659	
Márkosrét	423		Kézdímarikosfalva	658	
Előpatak	1157	Marinescu Dumitru	Szatabodza	3698	Filofi Constantin
Arápatak	1751		Zabrató	571	
Erőd	512		Kraszna	592	
Hete	281		Torja	3554	Kovács András
Esztelnek	854	Varga Attila	Futásfalva	350	
Kurtapatak	274		Uzon	2553	Ráduly István
Gelence	4508	Szakács Tibor	Uzonfüzes	209	
Haraly	265		Szentivánlaborfalva	796	
Gidófalva	1128	Berde József	Lisznyó	446	
Angyalos	689		Lisznyópatak	87	
Fotomartonos	362		Bikfalva	379	
Étfalvazoltán	428		Sepsimagyaros	111	
Hídvég	1708	Horváth Miklós	Vargyas	1904	Ilkei Ferenc
Nyáraspatak	500		Zabola	3451	Ádám Attila
Illyefalva	1011	Benedek János	Székelytamásfalva	529	
Aldoboly	562		Szőrcse	655	
Sepsiszentkirály	281		Székelypetőfalva	166	
Kézdialmás	955	Molnár István	Zágon	4195	Kis József
Kézdicsomortán	462		Papóc	1303	
Kézdizsentkereszt	1316	Jakab Mária Edit	Zágonbárkány	2447	Marin Gheorghe
Béla	486		Ladóc	709	
Kökös	1078	Sántha Gyula	Salamás	693	
Bácstelek	623		Nagypatak		
Kommandó	1050	Kocsis Béla			

A 2006. esztendő háromszéki eseménykrónikája

(január-szeptember)

Január

Elsején hajnalban, 2 óra 15 perckor a sepsiszentgyörgyi dr. Fogolyán Kristóf Megyei Kórházban a Karácsony család második gyermekeként jött a világra a 3,5 kg-os Loránd. Kézdiszék első újszülöttjét reggel 7 óra 25 perckor segítették a világra a kézdívásárhelyi

szülészeten. A 27 éves gelencei Lukács Enikő (fotó) második gyermeke, Botond súlya 4 kg, testhossza 58 cm.

2-án a baróti kórházban az év első csecsemője hajnali fél kettőkor született. A második gyermekének életet adó köpeci Sebestyén Enikő Fruzsina nevű kislánya 3,44 kilogrammos súllyal jött világra.

2-án Albert-Tóth Jakab személyében magyar parancsnok-helyettese lett a megyei rendőrségnek. A december végi versenyvizsga nyomán Va-

lentin-Dan Fătuloiu országos rendőrfőkapitány január 1-jével nevezte ki a rendőrtisztet, aki megyei főkapitány-helyettesként a bűnügyi rendőrség munkáját irányítja.

3-án alprefektus lett Nicolae Cârlnescu, az intézmény eddigi főtitkára. György Ervin kormány megbízottat és eddigi egyetlen helyettesét, Ion Ursachet már korábban megerősítették tisztségükben.

10-én népes ünnepelő sereg köszöntötte Orbaiszék legöregebb lakóját. A kovásznai Szász András századik életévét töltötte. Születésnapján két lánya, unokái és dédunokái, a szomszédok, az önkormányzat részéről Gazda István alpolgármester, Thiesz

János, a művelődési ház igazgatója köszöntötték.

17-én a köpeci bányavállalatnál újbabb 28 munkás vált munkanélkülivé. A tavalyi esztendő még 404 alkalmazottal kezdte a vállalat, majd az elbocsátások nyomán százötvennel csökkent a személyzet.

18-ával megyelátogatásba kezdett a megyei tanács vezérkara és munkatársai. Azt tervezték, hogy minden községet felkeresnek, ahol előljárókkal, önkormányzati képviselőkkel, iskolaigazgatókkal, a magyar történelmi egyházak lelkészeivel, a civil szervezetek vezetőivel, magánvállalkozókkal állnak szóba, és megbeszéli a települések sajátos gondjait.

19-én Uzon önkormányzata, továbbá pedagógusok, lelkészek, az RMDSZ választmánya és helyi vállalkozók úgy döntöttek, hogy a községnek adományozott Temesváry-vagyont nem hagyják veszni, perbe szállnak érte.

20-áig a pártbejegyzéshez szükséges aláírások több mint kétharmadát sikerült összegyűjteni Sepsiszéken a Magyar Polgári Szövetségnek. A vállalt 3000 kézjegyből 2000 szerepelt számítógépes nyilvántartásban is. Sepsiszentgyörgyön 1700 gyűlt össze, a falvak közül legjobban Illyefalva „szerepelt”.

21-én a gelencei községházán megalakították Kézdiszék első kistérségi egyesületét, melyhez a házigazda mellett Csernáton, Szentkatolna, Zabolai és Ozsdola társult. Később Csernáton és Ozsdola más irányba lépett.

23-án a Rika Sport- és Kulturális Egyesület elnöke, Román Attila kezdeményezésére a vargyasi szülői házban elhelyezték dr. Borbáth Károly történész emléktábláját. Az esemé-

nyen mintegy hatvan megemlékező vett részt.

29-én Bodali István uzoni tanács titkár megnyerte azt a pert, amelyet az állásából való elmozdítása miatt indított, így tehát továbbra is tisztségében maradt.

30-án egy Lázár Mihály utcai lakos jelentette a sepsiszentgyörgyi rendőrségnek, hogy ismeretlen tettes a nyitott ablakon keresztül meggyújtotta függőnyét. A tüzet sikerült idejében eloltani, de a lángok így is mintegy hárommillió lej értékű kárt okoztak. A gyújtogatásért a rendőrség a közelben lakó K. E., hatvankilenc éves asszonyt vonta felelősségre, aki azért gyújtotta meg a függőnyt, mert az utóbbi időben kevesebb adományt kapott a kárvallottól.

Február

1-jén Laurentiu Todoran megyei rendőrfőkapitány Corneliu Câmpeanut nevezte ki a sepsiszentgyörgyi rendőrség vezetőjévé.

2-án több mint kétezer hektár erdőt kapott vissza a zabolai gróf Mikes család Sepsibükszádon. A helyi földosztó bizottság 2017,5 hektár erdőt hagyott jóvá a nemesi családnak. A hivatalos birtokba helyezésnél a külföldön tartózkodó örökösök nevében Haralyi Lóránt írta alá a jegyzőkönyvet.

2-án a magyarországi OTP Csoport huszonhetedik fiókegységét nyitotta

Sepsiszentgyörgyön. A megnyitón jelen volt Hárshegyi Frigyes, a bank hazai leányvállalatának vezérigazgatója.

6-án egy 34 éves, brassói fiatalember négy gépkocsit lopott el néhány óra leforgása alatt Sepsiszentgyörgyön. A tolvaj radarba futott, a rendőri jelzésre nem állt meg. Üldözőbe vették, elmenekült, és csak a figyelmeztető lövések leadása után adta meg magát.

9-én országszerte a prefektúrák elé vonultak elégedetlenségükkel a méhészek, akik sokallták az utánfutóikra kirótt útdíjt. Sepsiszentgyörgyön mintegy kéttucatnyi helybeli méhész tüntetett hálós kalapjában, az egyesületi zászló alatt.

10-én tűz ütött ki a kovásznai fűrészgárban. Az oltásban a kovásznai és zabolai polgári tűzoltók mellett a kézdívasárhelyi és a megyeközponti katonatűzoltók is részt vettek, de a csarnokot már nem lehetett megmeníteni. Az épület húsz perc alatt teljesen leégett. A kár több mint kétmilliárd régi lej. A tüzet rövidzárlat okozta.

16-17-én megtartották Kommandó újabb hóünnepét. A sportversenyek (sí- és szánkóverseny, kergeverseny, autóverseny hóban) mellett bemutatták a helység monográfiáírója, Szabó Mária kommandói útikalauzát is.

19-én felavatták Gelencén a megye

harmadik sípályáját. A sí- és szánkópálya 470 méter hosszú, két felvonója működik, és rendelkezik éjszakai megvilágítással is. Az új sípálya tulajdonosa Fejér Imre gelencei magánvállalkozó.

22-én számos kézdi-orbaiszéki római-katolikus lelkész, polgármester és meghívott jelenlétében megnyitották a kantai római-katolikus Szentháromság-templom melletti épületben a Caritas házibeteg-gondozó kézdiszéki központját. A Caritas kézdiszéki központja két alkalmazottal, Albert Ágnessel és Szász Erikával kezdte meg működését.

23-án azonosították a harmadik veszettségi gócpontot Kovászna megyében, azt követően, hogy bebizonyosodott: veszett róka harapott meg egy férfit Gidófalván. Február elején Zágónban vezettek be vesztegzárat egy veszett macska miatt, Sepsiszentkirályon is hasonló esetet jeleztek; ott egy kutya pusztult el.

26-án a megye első népi busomaszk-fesztiválját szervezte meg a bikfalvi Bikmakk Egyesület. A sepsiszentgyörgyi Művészeti Líceumban kiállított tréfás vagy ijesztő álarcokat iskolás gyermekek küldték be.

26-án Kézdivásárhelyen a hagyományos lovas-székeres felvonulás helyett a moldvai Klézseről érkezett középiszokolások mutatták be ősi szokásukat. A farsangozók rövid műsorukat először a

Millenniumi Parkban, majd az Ady lakónegyedben, a Sinkovits stadion előtt

és az ipari-negyedben adták elő.

26-án a megyei tanács, a torjai polgármesteri hivatal, a SVESZ és a Daragus Kft. közös szervezésében Bálványosföldön megtartották az első nemzetközi disznótoros fesztivált, melyen tíz hazai, három magyarországi csapat és a Tokaji Borház romániai kirendeltsége volt jelen.

25-27. között erdélyi körútja során Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke író-olvasó találkozózt tartott Csernátonban, Kézdivásárhelyen, Kovásznán és Sepsiszentgyörgyön. Patrubány a sikertelen népszavazásról megjelentetett könyvét mutatta be.

28-án vesztegzárat hirdettek Kézdivásárhelyen és környékén is, mert Sárfalván egy veszett róka szárnyasokat pusztított el. A vesztegzár idejére az állatvásárt bezárták.

Március

3-án az RMDSZ helyhatósági előválasztást szervezett Esztelneken. A polgármesteri tisztségre csak egyetlen jelölt, Varga Attila, az RMDSZ helyi szervezetének az elnöke, kinevezett polgármester pályázott. A kilenc községi tanácsosi helyre 14-en jelentkeztek.

8-án végleges ítélet született a cser-

nátoni Haszmann Pál Múzeumnak helyet adó Damokos-kúria és a hozzá tartozó területek ügyében. A hosszas pereskedés után az ingatlant visszakapta a Damokos család. A tulajdonos három évre bérbe adta az ingatlant, addig a tájmúzeumnak el kell költöznie.

11-én erdélyi koncertkörútja hatodik állomásaként Sepsiszentgyörgyön lépett fel a baróti TransylMania együttes. A Tamási Áron Színházban tartott előadáson az együttes az El ne add az ősi házat című CD-jük anyagát és néhány korábbi sikeres dalát mutatta be.

12-én a kézdivásárhelyi Céhtörténeti Múzeumban tizenhetedik alkalommal nyílt ünnepi tárlat nemzeti ünnepünk tiszteletére. A tárlaton 21 brassói, sepsiszentgyörgyi és kézdi-

vásárhelyi képzőművész 35 munkáját állították ki.

13-án a Nagyrománia Párt sepsiszentgyörgyi gyűlésén a Székely Nagygyűlés betiltását kérte Gheorghe Funar, aki azzal fenyegetőzött, hogy ellenkező esetben több százezer románnal utazik Székelyudvarhelyre.

13-án kigyulladt Sepsiszentgyörgyön a mamutként közismert, Múzsák sétánybeli tömbház D lépcsőháza. A tűzvész megrongálta a tömbház szerkezetét, ezért a lépcsőház lakóinak ki kellett költözniük. A tömbház a kilencedik emeletől felfelé lakha-

tatlanná vált. A tűzoltóság tűzszere-szei és a bűnügyi rendőrség szakemberei a tűz kigyulladását gyújtogatással magyarázták.

14-én Corneliu Vadim Tudor, a Nagyrománia Párt elnöke a szenátus plénuma előtt bejelentette, hogy lemond a székelyudvarhelyi tiltakozó ellengyűlés megrendezéséről.

15-én a Tamás Orsolya és Endre Ottó lelkész házaspár kezdeményezésére a kézdimárkosfalvi református templom kertjében öt kopjafát és egy néma harangot avattak fel, tisztelgésül az 1848-49-es magyar forradalomban és szabadságharcban elesett helybeli hősök emléke előtt.

15-én Veszprém testvérmegyénk önkormányzata Pro Comitatu-díjjal tüntette ki Haszmann Pál Pétert, a csernátони Haszmann Pál Múzeum vezetőjét.

15-én, az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharc 158. évfordulóján a céhes város főtéri rendezvényét élőben közvetítette a Duna Televízió. A Gábor Áron-téren a 15. székely határőr gyalogezred I. és II. zászlóalja, valamint a szegedi III. Honvéd Zászlóalj Hagyományőrző Egyesület és a dunántúli Sobri Jóska Hagyományőrző Egyesület tagjai, a felső-háromszéki települések hagyományos lovas és szekeres küldöttei, a helyi iskolák tanulói vonultak fel. A rendezvény díszmeghívottja Cselényi László, a Duna Televízió elnöke volt.

Sepsiszentgyörgyön a megszokottnál kevesebben vettek részt az ünnepségen, de ezek között az idén több volt a fiatal. Az ünnepséget Mátray László színművész vezette le. Gyurcsány Ferenc magyar miniszterelnök tolmácsolt üzenetét idén is füttykoncert kísérté.

Kovácszán is több százan emlékeztek az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eseményeire. Az ünnepi rendezvényen felvonultak a környező falvak szekeres-lovas bandériumai is.

16-án a román pártok Kovászna megyei szervezetei tiltakozásukat fejezték ki Markó Béla Kézdivásárhelyen elhangzott március 15-i beszéde miatt. Markó úgy fogalmazott, hogy a Székelyföldön élő román hivatalnokok tanuljanak meg magyarul. A SZDP elnöke, Adrian Vlad Cășunean egyenesen Markó leváltását kérte a miniszterelnök-helyettesi tisztségből.

17-én születésének 10. évfordulóját ünnepelte a Székely Hírmondó. A kézdivásárhelyi Vigadóban a Snaps Vocal Band és Ferenczi György Rackajam-je adott páratlan sikerű koncertet.

20-án a gázárak elleni tiltakozásuknak hangot adva utcára vonult Sepsiszentgyörgyön az Alfa Kartell Szakszervezet. A prefektúra épülete előtt tartott kétórás sztrájkorség alatt Bong Vilmos, a háromszéki szervezet elnöke tiltakozó beadványt nyújtott át György Ervin prefektusnak.

24-én, a rendőrség napján a Kovászna Megyei Rendőr-felügyelőség huszonnyolc tisztet és százhetvenhárom rendőrbiztost léptetett elő, köztük Albert Tóth Jakab megyei parancsnok-helyettest, aki az alezredesi rangnak megfelelő felügyelői rangot kapott. Az Év rendőre-díjat a tiszteknél pedig Csiki Gyulának, az altiszteknél pedig Cocis Alexandrának ítéltek.

26-án a kézdivásárhelyi városházán döntés született a majdani fedett uszoda és élményfürdő-központ tervezési munkálatainak odaítéléséről. A közel ötezer négyzetméteres beépített felü-

letű uszoda tervét egy csíkszeredai magánvállalkozó készítette el. A tervezési költségek értéke 120 ezer eurót, míg az újabb sportlétesítmény felépítésének előrelátható költsége hárommillió eurós nagyságrendű.

27-én Patrubány Miklós, a Magyar Világszövetségének elnöke a Magyar Polgári Szövetség erdővidéki szervezetének meghívására a baróti művelődési ház kistermében bemutatta Gyújtatlan gyulladjék című kötetét.

30-án a bíróság alapfokon három év szabadságvesztésre ítélte Erdély Edét, a hírhedt felsőháromszéki üzletembert. Erdélyt csalással és egyéb gazdasági bűncselekmények elkövetésével vádolták a kézdivásárhelyi csavargyárral kapcsolatos ügyben. A bíróság elrendelte az eladási szerződések megsemmisítését, Erdélyt három év letöltendő börtönbüntetésre ítélte. Az ügy két másik vádlottja, Márton Albert és Szőke Lajos függesztett börtönbüntetést kaptak.

Április

1-jei hatállyal Ioan Baciú főfelügyelőt nevezte ki a megyei rendőrfőkapitány a kovásznai rendőrség parancsnokává. A fürdőváros rendőrségének vezetői tisztsége azt követően vált szabaddá, hogy Emil Ciurea városi kapitányból megyei főnyomozó lett.

1-jétől tizennyolc civil alkalmazott került az utcára a bodoki katonai alakulattól. Ugyanakkor pár nap múlva a Torpi készruahagyártó cég vált meg húsz baróti alkalmazottjától. Tömeges elbocsátást helyeztek kilátásba a gelencei kőolaj-kitermelő vállalatnál is.

2-án járulhattak az urnák elé Esztelnek és Kurtapatak választási joggal rendelkező polgárai. A polgármester-választás esetében 737 szavazócédula

volt érvényes. Varga Attila megbízott községvezető, az RMDSZ polgármesterjelöltje 593 szavazattal győzte le a függetlenként induló Marti Emiliát, aki 144 voksot összesített.

6-án Gazda József, a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület elnöke és Vargha Mihály sepsiszentgyörgyi képzőművész megnyitották a Csoma-napok képzőművészeti tárlatát. A Csoma-napok keretében megtartott tudományos szimpózium végén bemutatták a tizennégy szerző tizenhét írását összefoglaló, Kőrösi Csoma Sándor – test és lélek a keleti kultúrákban című kötetet is.

10-én a dán tulajdonban levő DDCA Románia Kft. kijelentette, hogy más megyébe költözteti a Szé-

kelytamásfalván létesített gyárát, ugyanis is két hete megközelíthetetlen az út állapota miatt.

12-én a rendőrség a Petrom baróti és hidvégi benzinkútjainál dolgozó tizenegy személy ügyében állított össze bűnügyi iratsomót csalás, hamisítás és sikkasztás gyanújával. A gyanúsítottak az útdadó kifizetését igazoló matricával (rovignetta) nyereszkedtek.

12-én a kézdivásárhelyi áramszolgáltató három munkatársa újságírókkal együtt a lemhényi Almásréten megállapította, hogy Aurel Blaj, a lemhényi rendőrség parancsnok-helyettese áramot lopott. Egy kétágú lécre szerelt villanyvezeték segítségével az épülő hétvégi háza melletti fővezetékről működtette a malterkeverőt gépet. A villany Florea Viorel őrsparancsnok épülő házába sem volt bevezetve, és a házban nála is találtak egy áramlopó szerkezetet.

13-án a Plus romániai vezérkara és a sajtó képviselői jelenlétében került sor a céhes városban a Plus nagyá-

ruház hivatalos megnyitójára.

14-én a sepsiszentgyörgyi evangélikus templomban kilenc háromszéki iskolás kórus vett részt a zeneolimpiának nevezett megmérettetésen. A sepsiszentgyörgyi Művészeti Líceum mellett a Mikes, a kézdivásárhelyi

lyi Petőfi Sándor Általános Iskola és a kovásznai Tiszta szív kórus érdemelte ki az első, második, illetve harmadik helynek járó elismerést.

17-én sorozatos betörések elkövetőjét tartóztatták le Kovásznán. A gelsei, 55 éves Zsögön Béla a Kőrösi Csoma Sándor Líceum bentlakását, egy üzletet és egy bárt fosztott ki. Mindhárom helyről italt, cigarettát és élelmet vitt el több millió lej értékben.

21-én ismeretlen tettesek eltörték a csörét az azóta Uzonkaként közismert

golyának. A nyomorékká tett madár etetését Kányádi Ferenc vállalta.

25-én egyheti közös felkészítő tábor után tíz háromszéki középiskolás lány közül kiválasztották azt az ötöt, aki részt vehet az őszi Miss Tinédzser megmérettetésen. A kamasz-szépség a tizedik osztályos Vajda Vera lett. A Székely Hírmondó különdiját (az olvasók szavazatai alapján) a szintén tizedikes Tartán Hilda kapta. A másik három díjazott Bács Kinga Tímea (XI. oszt.), Antal Hajnalka (XII. oszt.) és Varga-Berde Anna (X. oszt.) lett.

24-25-án a baróti művelődési ház munkatársai a középkor- és reneszánsznapokat szerveztek. Az irodalomtörténeti, művészettörténeti előadások mellett Egyed Ágnes (ének) és ifj. Krizsbai Imre (gitár) a trubadúrlíra gyöngyszemeit mutatta be, a kolozsvári

Bogáti Ákos középkori és reneszánsz dalokat szólaltatott meg gitárján.

26-án a törvénytelenül építkező, áramlopással gyanúsított lemhenyi rendőrök ellen összeállított iratsomót átadták az ügyészségnek, továbbá az őrsparancsnokot és helyettesét a megyei rendőr-felügyelőség etikai bizottsága elé állították.

28-án súlyos állapotban szállítottak egy szentkatolnai cigányasszonyt a Dr. Fogolyán Kristóf Megyei Kórházba. A hetvenhét éves asszony lebénult teste a rendszertelen tisztálkodás miatt rothadásnak indult.

29-én nagyáruházak létesítése elleni tüntettek kézdívásráhelyi kereskedelmi cégek tulajdonosai. A kézdívásráhelyi tiltakozókhoz kovásznai

és kézdíszéki falvak kereskedői is csatlakoztak, így közel háromszázan vonultak fel a Gábor Áron-téren.

29-én a Céhtörténeti Múzeum udvarán vásárral egybekötött nyílt kézművesnapot tartottak.

29-én a kézdívásráhelyi református egyházközség szervezte meg a felsőháromszéki református kórusok má-

sodik találkozóját, melyre tizenkét megyénkbeli református, unitárius és római-katolikus énekkar nevezett be.

25-30. között zajlott a megye legnagyobb rendezvénye, a XV. alkalommal megrendezett Szent Györgynapok. Csak az utolsó napon több mint félszáz produkcióra került sor.

30-án keresztelővel és konfirmálásal egybekötött avatóünnepség keretében ft. Pap Géza, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke felszentelte a tavaly létrehozott, negyedik sepsiszentgyörgyi gyülekezet Gyöngyvirág utcai otthonát.

Május

3-án a Kovászna Turizmus Rt. többségi tulajdonosa, a megyei és a városi tanács, valamint a kereskedelmi kamara elnöke megállapodást kötött egy 15 millió eurós beruházásról, amit a Transilvania Befektetési Társaság a kovásznai gyógyturizmusba kíván befektetni.

5-én az utóbbi évek legnagyobb állami befektetését avatták Oltszemen. Az Olton átívelő hidat, amelynek elődjét a tavaly májusi árvíz vitte el, a katasztrófa-alapból építették újjá nem kevesebb, mint 5,3 milliárd lejért, amelyből a 32 méter hosszú híd megépítése 4,5 milliárd lejbe került.

5-én az uniós elvárásoknak megfelelő tejcsarnokot avattak Illyefalván. A helyi szarvasmarhatartó egyesület tagjainak összefogásával közel egymilliárd lejes befektetéssel gazdagodott a község.

8-án kilencedik alkalommal szervezték meg a Datas Kft. és a Nagy Mózes Elméleti Liceum immár hagyományos, számítástechnikai versenyét a kantai iskolában.

8-án a Bod Péter-napok keretében szervezték meg, immár hatodik alka-

lommal a Kossuth-szónokverseny erdélyi szakaszát.

9-én Gróf Kálnoky Tibor korábbi meghívásának eleget téve Miklósvárra látogatott Károly herceg. A brit trónörökös Kálnokyék egyik vendég-házában szállt meg. Másnap falulátogatást tett, majd megtekintette a Kálnoky-kastélyt is. Ennek udvarán találkozott Barót polgármesterével, a város miklósvári önkormányzati képviselőjével és a falu néhány köztisztelőnek örvendő idős emberével.

12-14-én a KSE, a városháza sportirodája, a Nagy Mózes Sportklub és a Vigadó hatodik alkalommal szervezte meg a KSE-napokat. A háromnapos rendezvény a céhes város öt sporttelepén, illetőleg sporttermében zajlott.

13-án a Vigadó Művelődési Ház nagytermében a helybeli Maassluis Nyugdíjasklub szervezésében került sor a nyugdíjasok harmadik kórustalálkozójára.

14-én halálos baleset történt Bodok határában. Egy 32 éves bodoki fiatalasszony által vezetett Ford személygépkocsi frontálisan ütközött egy szabályosan közeledő Skoda Octaviával, amelyet egy 33 éves sepsiszentgyörgyi lakos vezetett. Az ütközésben a fiatalasszony szörnyethalt, ötéves kisfiát pedig súlyos állapotban szállítottak a brassói kórházba.

15-én egy szitabodzai gazdaságban 34 csírke pusztult el. A madárinfluenza-vírus jelenlététől tartva leletet küldtek a fővárosi szakközpontba ellenőrzésre, ahonnan megerősítették, hogy az elhullást a H5-ös madárinfluenza-törzs okozta.

19-én sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemen Főgimnázium tantestülete a Mikes Napok keretében újabb szaktermeket nevez el az iskola egykori neves pedagógusairól. A német terem Rácz Lajos, a francia kabinet Salamon Sándor nevét vette fel. A Mikes-iskolának ezenkívül van már Kude-lász Bardóczy Magda-rajzterme, dr. Kovács Sándor-biológiaterme és Bogdán Antal-tornaterme is.

19-én népes közönség előtt nyílt meg a kézdívasárhelyi Nagy Mózes Elméleti Líceum rajztagozatos tanulóinak 34. hagyományos év végi tárlata.

20-án Baróton a megyei és helyi előljárók jelenlétében felavatták a Dr. Dietrich Bock & Partner Companies legújabb nadrágyárát. Az 1,2 millió euró befektetéssel létrehozott gyár száz alkalmazottat foglalkoztat.

20-21-én Sepsiszentgyörgyön a hatodik alkalommal szervezték meg a Háromszéki Turisztikai Napokat. Ennek keretén belül a megyeszékhelyi sportszarnokban a testvérmegyék képviselői, turizmusban dolgozók, önkormányzati képviselők, vállalko-

zók és alkalmazottak ismét összemérték tudásukat a hagyományossá váló kolbásztöltő versenyen.

24-én a sepsiszentgyörgyi cigarettagyárban mintegy 150 alkalmazott távozott munkahelyéről, miután a Román Dohánytársaság kényszerű átszervezése folytán elfogadták a végkielégítési ajánlatot.

25-én a dálnokiak 384 aláírással el-
látott levelet nyújtottak be a megyeházára. A levélben a falubeliek a köz-
ség területére tervezett szeméttároló
létesítése ellen tiltakoztak.

25-én lemondott Lokodi Anna, U-
zon alpolgármestere. Lokodi egész-
ségi okokra hivatkozva indokolta
meg döntését, valamint azzal, hogy
szeretne visszatérni korábbi munka-
helyére, a megyei könyvtárba.

26-án Sepsiszentgyörgyön felavat-
ták a Vidékfejlesztési és Halászati
Kifizetési Ügynökség megyei fiókját,
amely az előcsatlakozási Sapard-prog-
ram, az uniós csatlakozás után pedig a
vidékfejlesztés strukturális alapjait
hivatott kezelni. Az intézmény a Nem-
zeti Bank egykori sepsiszentgyörgyi
épületében kapott helyet.

26-án tizenhárom nagyborosnyói
származású romát, köztük négy kis-
gyereket toloncolt haza a brassói ön-
kormányzat. A hazaszállított romák-
nak a nagyborosnyói tanács ideiglenes
lakásokat bocsátott rendelkezésükre, a
brassói pedig családonként 15-20 mil-
lió régi lej „kártérítést” fizetett az
illegálisan épített házak lebontásáért.

26-án számos hazai és külföldi
meghívott jelenlétében az egykori
kézdívasárhelyi Erzsébet Árvaleány-
nevelő Intézet udvarán báró Szent-
kereszty Stefánia halálának századik
évfordulójára emlékeztek.

A **26-28.** között megtartott Barót-
napokon leginkább a művelődési prog-
ramokra helyezték a hangsúlyt. A há-
romnapos városünnepen nagy érde-
klődésnek örvendett a Könyves emberek
találkozója, a marosvásárhelyi Nemzeti
Színház előadása, Maksa Zoltán fel-
lépése és a Kolozsvári Magyar Opera
művészeinek operett estje.

27-28-án harmadik alkalommal tar-
tottak községnapokat Uzonban, s
ennek keretében az RMDSZ társszer-
vezésében másodszor rendezték meg
az Erdély legerősebb faluja vetél-
kedőt. A versenyen öt falu vetélkedett
a címért. A tavalyi győztes, Bikfalva
megőrizte bajnoki címét, a második
helyre Csíkszentimre, a harmadikra
Szentivánlaborfalva, a negyedikre
Uzon, az ötödikre Sepsimagyarós ke-
rült.

29-én a megyei rendőr-főkapitány-
ság fegyelmi bizottsága meghozta íté-
letét a két lemhényi áramlopó rendőr,
Viorel Florea őrsparancsnok és Aurel
Blaj őrsparancsnok-helyettes ügyé-
ben. Az előbbi lefokozták, Kézdi-
szentkeresztre helyezték át, Aurel Blaj
volt őrsparancsnok-helyettest pedig
Ozsdolára helyezték, azzal a kikö-
téssel, hogy két évig nem léptetik elő.

31-én nyolcvankét alkalmazott
távozott a sepsiszentgyörgyi állami
erdészettől. Az országos elbocsátási
hullám összesen 263 háromszéki zöld
egyenruhást érintett.

Június

1-jén a dálnokiak tömeges tiltakozása, aláírásgyűjtése után létrejött az első találkozó a hulladéktároló tervét ellenző és pártoló tényezők között. A megyei adminisztráció képviselőinek a prefektusnak, a tanácselnöknek sem sikerült meggyőzni a helyi közvélemény hangadóit, hogy Dálnoknak számos előnye származik a hulladéktároló létesítéséből.

1-jén az Ifjúsági Napok csúcsrendezvényeként fordított napot tartottak. A megye két nagyobbik városának irányítását diákok vették át. Sepsiszentgyörgyön Albert Álmostól Székely István vette át a stafétát, Emil Pantelimon Czimbalmos Kozma Csaba helyét, Walter Henrietta pedig Sztaikics Éva székét foglalta el. Kézdivásárhelyen Török Sándor polgármester és Ferencz Attila alpolgármester Balázs Botond diák-polgármesternek és helyettesének, Corina Ciubotariunak, a Nagy Mózes Elméleti Líceum végzős, illetve kilencedikes tanulójának adta át a város vezetését.

4-én különleges székely kaput avattak Sepsibodokon. Az építmény két kiskapuból áll, és az őket összekötő ív alatt található a falu emlékműve; ugyanakkor a kapuk a felújított József Attila Kultúrotthonhoz engednek bebocsátást. Mindemelllett a kiskapuk fölé elhelyezték a község és testvértelepülése, a Heves megyei Detk címerét is.

4-én súlyos közúti baleset történt Csernáton és Dálnok között. Egy 32 éves, bákói sofőr elveszítette uralmát az általa vezetett Dacia Solenza fölött, átsodródott az ellenkező sávra, és frontálisan ütközött egy cementet szállító autóval. A teherautó vezetője nem

sérült meg, ellenben a Dacia nagyon összetört. A sofőrt és férjét súlyos állapotban szállították a brassói kórházba, az autóban levő tíznapos gyermekük azonban elhunyt a balesetben.

5-én a Perkő alatti településen másodszor alkalommal szervezték meg az Erdélyi Gyermek- és Ifjúsági Néptáncgyűtesek seregszemléjét.

4-5-én a polgármesteri hivatal megbízásából a Master Music Stúdió első alkalommal szervezett Gasztroblues-napokat Kézdivásárhelyen.

8-án Uzon község tanácsa a Lokodi Anna lemondásával megüresedett alpolgármesteri székbe Ábrahám Csabát helyezte.

8-án megveszerte négy elméleti I-XII. osztályos iskola, a sepsiszentgyörgyi Művészeti Líceum és több mint nyolcvan I-VIII. osztályos iskola kisvégzősei búcsúztak. Háromszéken 2363 VIII. osztályos tanuló ballagott.

10-én Háromszéken 1975 végzős ballagott el a megye tizennyolc középiskolájából, 1212-en a magyar tagozatról, 478-an a román osztályokból, 285-en az estiből.

10-én a sepsiszentgyörgyi bűnügyi nyomozó osztály dolgozói tetten értek két sepsiszentgyörgyi férfit, akik egy hónapig zsarolták honfitársukat. G. János és T. István egy kitalált adósság

fejében különböző összegeket követelt az áldozattól, s azzal fenyegettek, hogy felgyújtják a házát. Még mielőtt a zsarolókat lekapcsolta volna a rendőrség, az áldozat egy 3000 eurót érő személygépkocsit adott át nekik.

13-án nyilvánosságra hozták: miután ellenőrizték a megye loállományát (12 575 egyedet), 403 esetben mutattak ki fehérvérűséget. A megyei állategészségügyi igazgatóság elrendelte a beteg állatok levágását.

18-án, az első Oltszemi Napokon átadták a református kultúrház előterében kialakított központi emléparkot. A park közepén a Both László gelencei népi mester által készített faragott hősi emlékmű áll.

18-án országosan 238 000, Háromszéken 2300 VIII. osztályos tanuló, valamint több mint háromszáz régebb végzett diák kezdte meg a képességvizsgát, kilenc vizsgaközpontban: Sepsiszentgyörgyön négy, Kézdivásárhelyen két, Kovásznán, Baróton és Bodzafordulón egy-egy iskolában.

18-án milliárdokra rúgó kárt okozott a felhőszakadás Felsőháromszéken. Az özönvízzé vált eső leginkább Kurtapatakat, Esztelneket, Bélafalvát és Szárazpatakat érintette.

19-én középkori sírokra bukkantak a tavaly felszentelt vargyasi református templom kerítése mellett, a vízvezeték számára ásott árokban. Az em-

beri maradványokon kívül kevés kerámiát és famaradványt is találtak.

20-án a Romániai Magyar Cserkészszövetség a Kőröspatak fölötti Vadas-tetőn felavatta első cserkészparkját. Az egykori utászházat több hónapos tatarozás után sepsiszentgyörgyi, kézdivásárhelyi, kovásznai, ozsdolai és kézdialmási cserkészcsapatok vehették birtokukba.

21-én a kézdiszentkeresztiek és az ozsdolaiak tiltakozására Felsőháromszék megszabadult az áramló lemhényi rendőröktől. Viorel Florea lemhényi őrsparancsnokot Mikóújfaluba helyezték át őrsparancsnok-helyettesi tisztségbe. Egykori helyettese, Aurel Blaj Brassó megyébe kérte áthelyezését.

22-én 12 magyar nyelvű helységnévtábla került a vasúti állomásokra, Maksa és Bereck között.

23-25-én művelődési hétvégét tartottak Csernátonban.

24-25-én a polgármesteri hivatal, a helyi tanács és a Bálint Gábor Általános Iskola első alkalommal szervezett falunapokat Szentkatolnán. Ugyanekkor tartották a Gelencei Napokat is.

24-én Kovászna és Kommandó között a 32 éves C. P. kovásznai lakos négykerekű ATV terepjárója egy kanyarban lecsúszott az úttestről és nekiütközött egy, az út szélén tárolt farrönk-rakásnak; kórházba szállítása közben életét veszítette.

24-én fennállásának 125. évfordulóját ünnepelte a zágoni Mikes Kelemen Vegyeskar, ugyanakkor megtartották a 37. zágoni kórustalálkozót is.

30-án megkezdődött a negyedik éve Bálványosra költöztetett Incitato művésztabor.

30-án a Székely Nemzeti Múzeum vezetőtanácsi ülésén Kató Zoltán bejelentette, hogy július 19-i hatállyal lemond igazgatói tisztségéről. Az igazgató a személye elleni összehangolt támadással indokolta döntését.

Július

1-jén avatták fel – tizenkét évnyi munka után – a baróti reformátusok a templomukat. Az avatóünnepségen ft. Pap Géza, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke hirdette az Igét.

1-2-án Bereck község önkormányzata és helyi tanácsa második alkalommal szervezte meg az ojtózi falunapot, melynek legkiemelkedőbb mozzanata a kétnyelvű helységnevtábla felszerelése volt.

2-án Futásfalván tizenötödik alkalommal tartottak Sarlós Boldogasszony napján fogadalmi nagybúcsút.

3-án közzétették az elmúlt év decemberében a sepsiszentgyörgyi Rara Avis Madártani és Természetvédelmi Egyesület madárinfluenza elleni kampánya alkalmával meghirdetett Madárbarát falu projekt eredményét.

A huszonnégy sepsiszéki faluból pontozásos rendszer alapján Oltszem nyerte el a Madárbarát falu címet.

4-én motorkerékpár-balesetet szenvedett egy 31 éves sepsiszentgyörgyi lakos a belvárosban. A kölcsönkerékpárral száguldozó fiatalember egy villanyoszlopnak ütközött. Az áldozat másnap reggel belehalt sérüléseibe.

5-én nyílt meg a sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő Képtárban a Finn-Magyar-Erdélyi-Svéd Művészeti Szimpózium immár hetedik, Kapocs névre keresztelt kiállítása. A tárlat a Sugásfürdőn szervezett alkotótáborban részt vett huszonhárom művész munkáit mutatta be.

7-én az ozsdolai Láros Erdő- és Legelő-társtulajdonosi Egyesület beváltotta ígéretét, a prefektúra elé vonultak tiltakozásképpen a román igazságszolgáltatás azon döntése ellen, hogy az 1968-as megvásárláskor elvett 2400 hektár erdejüket a szomszédos Vráncsa megyének ítélte a bíróság.

A tiltakozó megmozduláson nem csak ozsdolai, hanem gelencei és berecki közbirtokossági tagok is részt vettek.

8-9-én második alkalommal szerveztek falunapokat Szentkatolnán.

8-9-én tartották a fiatal néprajzkutatók III. szemináriumát a zabolai Csángó Csűrben.

7-9. között a Free Frog's Riders motorosklub hetedik alkalommal szervezte meg a motorkerékpárosok nemzetközi találkozóját Fortygófürdőn, melyen idén több mint négyszáz

hazai és határon túli motorkerékpáros vett részt.

10-én műtét útján új csőrt kapott az Uzonka nevű golya.

14-én Bálványosfürdőn hozzáfogtak a majdani ökumenikus kápolna területének előkészítéséhez, a Transzilvánia-forrás mellett.

16-án került sor a tizennegyedik Incitato Művésztelep A ló a cirkuszban témájú kiállításának megnyitójára. A tárlaton huszonhárom hazai és magyarországi művész munkái voltak láthatók.

15-16-án hozták „tető alá” a II. Dálnoki Napokat. Bemutatták Kicsi Sándor életművét, ugyanakkor filmet is vetítettek róla.

15-16-án a tizedik alkalommal megszervezett Idol sörfesztivál fénypontját a fúvószenekarok és mazsorett-csoportok fellépése képezte.

17-én Sepsiszentgyörgyön ünnepelte 500. lapszáma megjelenését a Székely Hírmondó. A város központjában felállított színpadon a Gáspárik-Nagy humorista duó lépett fel, majd Ferenczi György és a Rackajam koncertezett. Másnap Ferencziék Bálványosfürdőn szórakoztatták a nagyérdeműt.

18-án az ügyészség emberölés gyanújával letartóztatta N. Ionut Gheorghe 20 éves Bákó megyei lakost. A

kézdiszéki esztenán dolgozó fiú megvert, majd hasba szúrt egy középkorú gelencei férfit, aki házába invitálta és itallal kínálta. Az áldozat a súlyos sérülésekbe és a vérvesztésbe belehalt.

15-29-én a Gábor Áron Műszaki Oktatási Központ erdei iskolájában, a Katrosában zajlott a hatvani és kézdívásárhelyi középiskolások részvételével megrendezett Fábíán Zoltán Olvasótábor.

21-22-én Ozsdola önkormányzata és sportegyesülete az ötödik alkalommal szervezett falunapokat a Kun Kocsárd Általános Iskola udvarán és a sporttelepen. A háromnapos faluünnepen Doboz testvérfalu hattagú küldöttsége is együtt ünnepelt az ozsdolaiakkal.

25-én vette kezdetét a tizennegyedik országos fúvóstábor Rétyen. A kéthetes munkatáborban az ország nyolc megyéjéből 250 fiatal érkezett, akik napi hét órán át fújták hangszereiket.

26-án egy villámcsapás következtében kigyulladt Călin Orghidan kovásznai vállalkozó pákói asztalosműhelye.

27-én első ízben szerveztek amatőr horgászversenyt a szörcei tónál. Huszonöt gyermek és huszonegy felnőtt nevezett be.

26-án a 94 Mhz-es ultrarövid hullámon megkezdte a sugárzást Háromszék legújabb rádiója, a Profi Rádió. Másóra Kézdi- és Orbaiszék nagy részén fogható.

29-én zárult a sepsiszentgyörgyi Lajtha László Alapítvány által megszervezett nyolcadik kommandói cigányfolklor-tábor, melynek résztvevői mintegy tíz országból érkeztek.

29-én a Szent Anna-tónál kézdi-

vásárhelyi motorosokat bántalmaztak Hargita megyei rendőrök.

29-30-án Bereck önkormányzata harmadik alkalommal szervezett falunapot a közigazgatásilag hozzá tartozó Kézdimartonoson. Ugyanekkor a vargyasiak is harmadik alkalommal ülhették meg a település ünnepét. Ez utóbbi rendezvény színpoltját Tóth Anna, Andorkó Rozália, a Varga testvérek, Ilkei Lehel Péter, Varga Réka és a szentivánlaborfalvi Székely István dalkör közös műsora képezte. Sor került kocsihúzásra, rönkemelő, rönkdobó versenyre és pörköltkészítésre is.

31-én autonómia-körútra indult Antal Árpád RMDSZ-es képviselő, aki három héten át az európai autonóm vagy függetlenedő régiókat, Koszovót, Montenegrót, Dél-Tirolt, Katalóniát és Baszkföldet járta be.

31-én Bereckben átadták a Gábor Áron-emplékház telkén immár hat esztendeje megkezdett, harminchárom férőhelyes ifjúsági fogadót.

Augusztus

3-án a megyei rendőrség gazdasági osztálya kivizsgálást indított néhány magánszemély ügyében, akik a takarékpénztártól (CEC) saját szükségletre hitelt vettek fel, ugyanis a hitelek jóváhagyásához szükséges jövedelem- illetve vagyongazoló ira-

tok mögött nem volt valós az anyagi vagy természetbeni fedezet.

5-6-án ötödik alkalommal rendeztek falunapokat Kommandón. A hagyománnyá vált óriás rókagombapaprikás elkészítése az idén sem maradt el, azonban a szárazság miatt csak ezer adagra való tokányt sikerült főzni, 200 kilogramm gombából. Ugyanezen a hétvégén Kézdimalmás polgármesteri hivatala és helyi tanácsa a három évvel ezelőtti, Lemhénytől való önállósulás óta első alkalommal szervezett a művelődési otthon udvarán falunapokat.

7-én, századik születésnapján Sepsiszentgyörgy előjárósága emléklappal tisztelte meg a város ötödik legidősebb polgárát, Péter Ilonát. A városnak Péter Ilonán kívül még négy, száz év feletti lakosa van, a legidősebb 1900 szeptemberében született.

11-én Nagyborosnyón kiszállást tartott a megyei közrendészet, a bűnügyi nyomozó szolgálat, a fekete maszkos készenléti alakulat, valamint egy csendőrségi szakasz. A rajtaütésszerű razziát azért rendelték el, mert zavargás tört ki a község roma közösségében. Az akció keretében 155 ellenőrzést hajtottak végre, 31 személyt lefénnyképeztek, és ujjlenyomatot vettek tőlük, 9 személyt kihallgattak. 63 bírságot róttak ki 6040 új lej értékben, a legtöbbet közrendészeti és közlekedésrendészeti kihágásokért.

13-án Háromszéken a sepsiszentgyörgyi belvárosi református templomban megtartották az V. Magyar Református Világtaglalkozót. A nyitórendezvényen Katona Jenő erdélyi származású, Észak-Amerikában élő református lelkipásztor hirdetett ígét.

12-13-án Zabolán és a hozzá tartozó Szörcsén falunapokat tartottak. Mindkét település külön-külön ünnepelt.

12-13-án kétéves kényszerszünet után ismét megrendezték a kézdivásárhelyi Bujdosó-napokat. A háromnapos dínomdánom alatt tizennégy együttes, illetve énekes lépett színpadra.

17-én a Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület, valamint az RMDSZ alsó- és felsőháromszéki szervezeteinek kezdeményezésére az ojtózi római katolikus templom kertjében letették az első világháborús Honvédemlékmű alapkövét.

18-án bombariadót rendeltek el Sepsiszentgyörgyön. A Román Hírszerző Szolgálat székháza előtt a tűzszerészek egy fekete színű, gazdátlan bőrdöngőt vizsgáltak át, amit valaki az épület előtti járdán felejtett vagy hagyott. Mint utólag kiderült: üresen.

19-20-án Mikóújfaluban és Kézdiszentléleken tartottak falunapokat. Ez utóbbi alkalmával a helybéli könyvtár felvette Kemény Zsigmond író nevét, és felavatták az önkormányzat által a Caritas rendelkezésére bocsátott helyiségben az otthoni beteggondozó székelyét; továbbá egy díszkaput a Porondon.

19-20-án Trabant-találkozót tartottak a Tündérvölgyben, a sepsiszentgyörgyi Auto Crono Egyesület, a városháza és Domaházi János független tanácsstag szervezésében. A találkozóra Bákó, Brassó, Fehér, Hargita, Kolozs, Kovászna, Prahova és Szeben megyékből, illetve Bukarestből mintegy hatvan eredeti vagy átalakított Trabant érkezett. A bemutatott autók közül a legnépszerűbbnek a brassói Molnár Árpád „limuzinja” bizonyult, melyet tulajdonosa két és fél Trabantból rakott össze.

20-án a kézdiszentléleki erődtemplom előtt több ezer zarándok indult egyházi zászlókkal a perkői ősi kápolnához, ahol Szent István-búcsúszentmisét tartottak.

20-án Sepsiszentgyörgyön a központi római katolikus templom udvarán felállított Szent István-szobornál ünnepelték augusztus 20-át.

20-án két kábítószer-kereskedőt fűlött le a megyei rendőrség szervezett bűnözés elleni osztálya. Az elkobzott drogok értéke mintegy 65 millió régi lejre rúgott. A 33 éves sepsiszentgyörgyi G. Botond gépkocsijában 100 Extasy tablettát és 8,43 gramm amfetamint, a 26 éves, magyar állampolgárságú F. Zsolt autójában pedig vadkenderre utaló nyomokat találtak.

21-én a besenyői víztározónál barátai szeme láttára fulladt vízbe egy 21 éves hétfalusi fiatalember.

23-án a Frăția országos szakszervezeti tömörülés által patronált bukaresti Sind România Kft. kovásznai Montana Szállójában az alkalmazottak kétórás figyelmeztető sztrájkot tartottak. A munkaviszályt az váltotta ki, hogy a szálloda vezetősége nem kívánt újból tárgyalni a béremelésekről.

24-én bezárták a megye összes barmompiaát. Az állatvásárokat Kézdivásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön veszteség miatt, Baróton, Bodzafor-

dulón és Kovásznán a nem megfelelő körülmények miatt kell szüneteltetni, addig nem nyithatják meg, amíg nem tesznek eleget az EU-s normáknak.

25-én, Kató Zoltán lemondását követően a megyei tanács ideiglenes jelleggel Vargha Mihály szobrászművészt, a sepsiszentgyörgyi Gyárfás Jenő Képtár vezetőjét nevezte ki a Székely Nemzeti Múzeum igazgatójává.

26-27-én a zágoni önkormányzat harmadik alkalommal szervezett falunapokat a nagyközségben. Idén a kétnapos rendezvény első napján a községhez tartozó Papolc ünnepelt, vasárnap pedig Zágon. Papolcon a helyi polgári tűzoltók csoportja tartott látványos bemutatót egy régi tűzoltószerelekkel. Zabolán a református templom imaházánál székely kaput avattak.

26-27-én harmadik alkalommal szerveztek falunapokat Bereckben is. Az ünnepség alkalmából feláldozott kétszáz kilogrammos borjút Kocsis Benedek alpolgármester ajánlotta fel, és a kézdívasárhelyi Székely vendéglő hobbiszakácsa sütötte meg nyáron.

26-27-én Rétyi Napokat tartottak. A település gazdag művészi programmal rukkolt elő, melynek keretén belül rangos hangversenyt adott a rétyi felnőttek és a tanulók fúvószenekara, a zabolai Gyöngyharmat néptáncsoport, a sepsiszentgyörgyi művelődési ház Fenyőcske néptáncsoportja.

30-án avatták fel Sepsiszentgyörgyön a volt bútorlerakat épületében az Altex Megastore elektrotechnikai, háztartási és multimédiás cikkek forgalmazó üzletét.

31-én a bálványosi Vár-komplexum konferenciatermében került sor

az Országos Falusi Turisztikai Egyesület (ANTREC) tisztújító közgyűlésére, amelyen Daragus Attilát választották meg új elnöknek.

Szeptember

1-jén tiltakozó megmozdulásokkal, utcai tüntetéssel, a tanév befagyasztásával fenyegetőztek a tanügyi szakszervezetek. A pedagógusok az ellen tiltakoztak, hogy a kormány nem tartotta be a tanügyi alkalmazottakkal kötött szerződést, és nem dolgozta ki az oktatásban dolgozók bérezését szabályozó törvényt. A Tanügyi Szabad Szakszervezetek ügyvezető testülete a tanévkezdés bojkottálása mellett döntött.

1-jétől Szabó Ferenc, a megyeháza kulturális irodájának munkatársa lett Illyefalva jegyzője.

1-jén a kisborosnyói emlékparkban, a székely mártírok emlékkövénel és a forradalom mártírjainak kopjafájánál az erdélyi magyar mártírookra, köztük öt háromszékire emlékeztek.

2-3-án zenével, tánccal, eszemiszommal ülte ünnepét Szotyor. A falunapokon szemügyre lehetett venni a megye legidősebb feliratos harangját, az 580 éves kisharangot. A Fenyőcske néptáncgyűttes és a Vadrózsák népi zenekar egy különleges nótacsokorral lépett fel. Ugyanezen a hétvégén Lemhényben

és Maksán is falunapokat tartottak. Bemutatásra került Maksa címere.

3-án Bodzaforduló vendége volt Traian Băsescu államfő. Az elnököt Gheorghe Baciú demokrata párti polgármester a település ünnepére, a Cio-băna^oul folklórfesztiválra hívta meg. Băsescu a feleségével, magánemberként érkezett Bodzavidék központjába.

3-án, több mint másfél évtizedes munka után a sepsiszentgyörgyi római katolikusok birtokba vehették Olt-negyedi új templomukat. A Krisztus Király nevét viselő istenházát dr. Jakubinyi György gyulaféhvári érsek szentelte fel.

5-én Kézdivásárhelyre látogatott Borbély László területfejlesztési miniszter, megtekintette az épülő sportcsarnokot és jégkorongpályát, valamint a régi kaszárnya tetőszerkezeti munkálatait, majd Felsőháromszék polgármestereivel találkozott.

6-án a Kézdi-Orbai Református Egyházmegye megtartotta tisztújító közgyűlését a kézdivásárhelyi református templomban. A közgyűlés a különféle társjelentések meghallgatása és jóváhagyása után titkos szavazással megválasztotta a Kézdi-Orbai Református Egyházmegye új vezetőségét. A 65 közgyűlési tag 59 szavazattal ismét nt. Szócs Lászlót választotta az egyházmegye espere-

sévé, a főgondnok 42 szavazattal Csikos Tibor lett.

7-én az ozsdolai Zsögön Zoltán Művelődési Otthonban került sor Ioc-hom Istvánnak a háromszéki betyárokat bemutató, Pusztai, Jeges, Dézsi című könyve első bemutatójára.

7-10. között zajlottak az Őszi Sokadalom néven közismertté vált kézdívásárhelyi városnapok. A GÁMOK tornatermében megtartott Kézdi Expo 2006 termékkiállítás mellett a sokadalomi rendezvények hét helyszínén zajlottak.

9-én Barót vendége volt Kocsándi Miklós, Takáts Tamás, Kiss Zoltán „Zéró” Gidófalvi Attila és Szigeti Ferenc, azaz a legendás Karthágó együttes.

9-10-én a torjai falunapokon két rendkívüli eseménnyel rukkoltak elő a szervezők: a 81 méteres túrőspuliszka elkészítése mellett felavatták az ország első Életfáját is.

12-én a Kelemen Zoltán rendőrfőbiztos és Szabó Levente, a városi rendőrség bűncselekményeket vizsgáló osztályának altisztje a kézdivásárhelyi roma közösséggel találkozott.

13-án, a Tűzoltók-napján a megyei készenléti felügyelőség három század technikáját vonultatta fel a megyeközpont utcáin. A parádé csúcspontját a Tamási Áron Színház előtti téren tartott bemutató képezte, ahol a hivatásos és önkéntes lánglovagok a tűzoltás egykori és mai módszereivel tartottak bemutatót.

15-17. között a Kovásznai Napok kilencedik kiadását szervezték meg a fürdővárosban. Emléket állítottak a város két neves asszonyának, Ignác Rózsa (1909-1979) író és műfordító-nak, illetve Gazdáné Olosz Ella (1937-1993) textilművésznek.

16-án Kézdiszentkereszten felavatták az általános iskola melletti épületbe költözött Napocska Óvodát.

17-18-án Oltszemen és Bodok községi központjában két új I-IV. osztályos iskolát avattak fel. A munkálatok értéke meghaladta a 100 ezer eurót, önrészként a helyi tanács Oltszemen 600, Bodokon pedig 500 millió régi lejt tett be.

20-án figyelmeztető sztrájkot tartottak a törvényszéki jegyzők és irattárosok. Dél előtt 9 és 11 óra között megyeszin ten is zárva volt minden tárgyalóterem, szünetelt minden bírósági tevékenység. Az elégedetlenség a fizetési rendszer megváltoztatása miatt tört ki.

21-én a sepsiszentgyörgyi fogorvosok egyik csoportosulása pert indított a megyei tanács ellen, amiért felszámolja azt fogászati poliklinikát, amely egykor állami fogászatként működött. A megyei tanács augusztus utolsó napján hozta a vonatkozó határozatát, amelyben az

épületet átadta a szociális gondozói és gyermekjogvédelmi igazgatóságnak.

23-án kigyulladt a sepsiszentgyörgyi Dakó utca egyik házának melléképülete. A tűzoltók közel két órát küzdöttek a lángokkal.

23-án Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely után Baróton is kirendeltséget nyitott az OTP Bank Románia, öt alkalmazottal.

24-én a felsőcernátoni Hanna panzió udvarán véget ért a tanítók ötödik kézműves- és néptánc-tábora.

23-24-én ötödik alkalommal tartottak falutalálkozót Sepsimagyaroson. Az ünnepséget az erre az alkalomra felújított templomban és kultúrotthon megújult épületében tartották. A művelődési helyi hajlékát Kecskemét város önkormányzatának egymillió forint értékű adományából javították ki.

26-ától a Bod Péter nevét viseli a megyei könyvtár.

26-án az 1944-es vérengzésre emlékeztek Szárazajtán. Hatvankét esztendővel ezelőtt a Maniu-gárdisták tizenhárom helybéli tészároltak le. A megemlékezésen felléptek a helyi Ajtai Abód Mihály Általános Iskola tanulói, a nagybaconi nyugdíjas klub versekből és dalokból álló műsort adott elő.

30-án az ős egyik legsikeresebb rendezvényét tartották az Oltfejen: a helyi tanács a megyei tanáccsal, a Vadász és Sporthorgász Egyesülettel, az Abies Hunting Kft.-vel és a Kovászna Gyöngye borvíztöltődével közösen megszervezte a második málnási Vadász-napot. A mulatozást népdal és néptánc, fúvós muzsika, aerobik, könnyűzene, főző- és céllövő verseny, minifoci, autós rali és utcabál fűszerezte. Nyársra tűzött borjút sütöttek, Nagy Laci hobbi szakács vaddisznópörköltet készített.

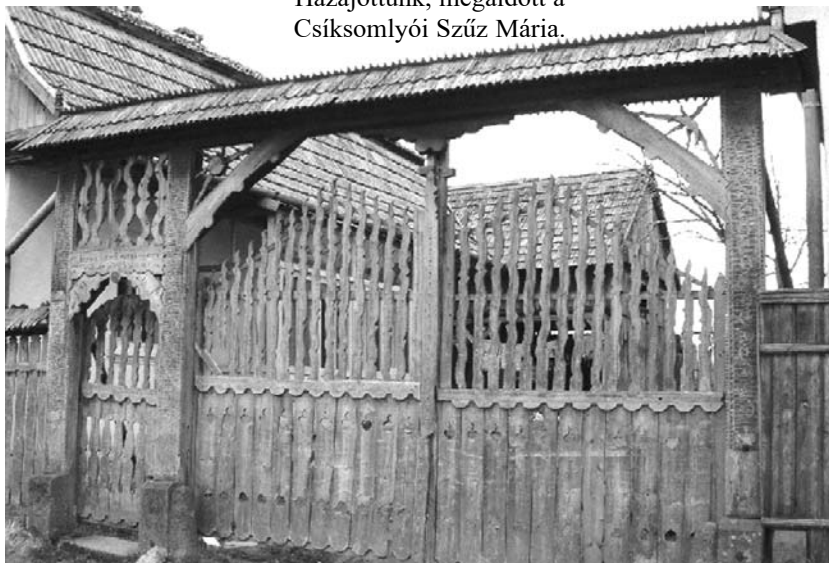
A régi székely himnusz

A feltehetőleg 1350-ből származó Mária-éneket Bartók Béla jegyezte le 1907-ben a Csíki-medencében. Dallama hasonlít a az általa írt, „Egy este a székelyeknél” c. zenemű nyitányához. Sokan ezt tekintik az eredeti székely himnusznak, ám mivel a nem katolikus székelyek körében nem így rögzítődött, főként ezért tudott himnusként meggyökeresedni az 1921-ben Csanády György által írt és Mihalik Kálmán által megzenésített Ki tudja merre kezdetű dal. A Mária-éneket a katolikus székelyek ma is éneklik a csíksomlyói búcsúk alkalmával, de természetesen nem csak ott. Sok tekintélyes közéleti személyiség, így például Kónya Ádám, a Székely Nemzeti Múzeum nyugalmazott igazgatója is azt szorgalmazza, hogy ez legyen a székelység igazi himnusza.

Hej, én édes jó Istenem,
Oltalmazóm, segedelmem,
Vándorlásban reménységem,
Ínségemben légy kenyerem.

Vándor fecske sebes szárnyát,
Vándorlegény vándorbotját,
Vándor székely reménységét,
Jézus, áldd meg Erdély földjét.

Vándor fecske hazatalál,
Édesanyja fészkére száll,
Hazajöttünk, megáldott a
Csíksomlyói Szűz Mária.

Amit tudni kell Háromszékről

Kovácsna megye a mai Románia közepén, a Kárpát-kanyarban, Erdély délkeleti szögletében fekszik. 3705 km²-es területével az ország harmadik legkisebb megyéje Ilfov és Giurgiu után. Alig valamivel nagyobb, mint Luxemburg. A Háromszék megnevezés a múltban a történelmi Magyarország egyik adminisztratív egységét (1876-tól vármegyéjét) – a Szent Korona országának legkeletibb bástyáját – jelentette, ma is használatos a mind a köznyelvben, mind a sajtóban, bár „hivatalosan” már csak föld- és néprajzi tájegysége Székelyföld déli részének.

Háromszék ősidők óta lakott terület, a székelyek minden bizonnyal a XII. század végén, a XIII. század elején telepedtek meg itt véglegesen, létrehozva Sepsi-, Kézdi- és Orbaiszéket; ezek a XVI. században Háromszék néven egyesültek, s valószínűleg ekkor kebelezték be az Erdővidék nagyobbik felén alakított, Sepsiszéktől huzamosabb időn át különálló Miklósvár fiúszéket. A mai Háromszékhez még Udvarhelyszék pár települése, valamint Felső-Fehér és Brassó vármegyék egy része tartozik.

A XVII. század végén Sepsiszékhöz 34, Kézdihez 29, Orbaihoz 16, Miklósvárhoz pedig 8 település tartozott. Egyházigazgatási szempontból a protestáns, elsősorban református többségű térségben a XVII. században négy református egyházmegyét (Sepsi, Kézdi, Orbai, Erdővidéki), egy unitárius egyházkört és a gyulafehérvári egyházmegyéhez tartozó néhány római katolikus egy-

házközséget találunk. A megye lakossága a 2002-es népszámláláskor 222 449 főt tett ki (tíz évvel korábban 233 256 fő). Területén 122 helység található, ebből 5 város – köztük a megyeszékhely, Sepsiszentgyörgy, valamint Kézdivásárhely municípium – és 41 község.

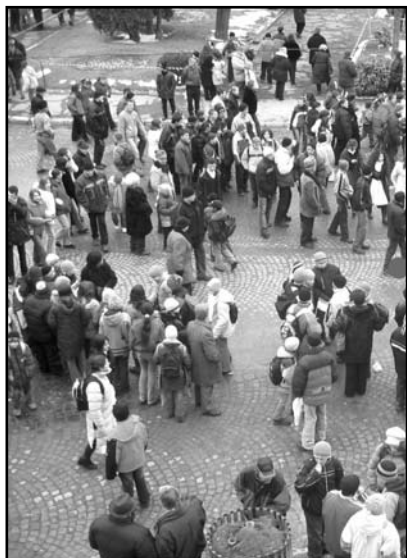
Lakosság

A két legutóbbi népszámlálás közt eltelt 10 év alatt jelentősen megváltozott megyénk lakosságának etnikai összetétele is. Míg az 1992-ben 175 502 lelket számláló magyar ajkú lakosság a megyelakók 75,2%-át tette ki, ez az arány 2002-re 73,6%-ra (163 358 fő) csökkent. A román lakosság 15 évvel ezelőtt az összlakosság 23,4 százalékát tette ki, a létszámcsökke-

A lakosság felekezeti szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálás alapján:

- római katolikus 80 432
- református 74 312
- ortodox 49 885
- unitárius 9715
- pünkösdistá 3131
- evangélikus 1164
- adventista 610
- baptista 471
- görög katolikus 273
- egyéb 2416

nés azonban – ha nem is annyira jelentős – ebben az etnikai csoportban is tapasztalható: 1992-ben 54 586, 2002-ben pedig 51 790 személy vallotta magát román nemzetiségűnek, így a százalékarány két tizeddel csökkent. A roma nemzetiségűek

száma – amint az várható volt – rohamosan növekedett az elmúlt időszakban, a számadatok azonban sem az országos, sem a megyére leosztott statisztikákban nem tükrözik a valóságot: a '92-es népszámlálás idején alig 2641 (1,1%), 2002-ben pedig 5973 személy vallotta magát roma nemzetiségűnek, holott biztosan tudjuk, hogy számuk ennél sokkal több. A szászok a két országos „számbavétel” között 252 főről 195-re „fogytak”.

2002-ben a megye lakóinak 50,2%-a (111 700 fő) városon, 49,75%-a (110 574 fő) pedig falun lakott. A 15 évvel

ezelőtti népszámláláskor a városlakók aránya még 52,7%-ot tett ki, a falun élőké pedig 47,3%-ot. Városaink lakossága 11 205 személlyel lett kevesebb a két népszámlálás között – ez a szám egyenlő Kovászna városának összlakosságával. A szociológusok szerint a jelenség elsősorban a háromszéki ipar hanyatlásával magyarázható. Településekre leosztva kiderül, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Kovászna és Barót, valamint 19 község lakossága csökkent, míg Bodzaforudlón és a többi községben nőtt a népesség 1992 óta.

Ha csak a 2002-2005 közötti időintervallumot vesszük figyelembe, megyénk lakossága 1547 személlyel „gyarapodott”, többnyire falvakon. Városaink közül csak Bodzaforudlónő könyvelhet el – 5,31%-os – lakosságnövekedést, míg az ellenkező póluson Kézdivásárhely áll, ahol a népesség az utóbbi 15 évben 11,01 százalékkal csökkent.

Az említett 3 éves periódustól eltekintve azonban Kovászna megye lakossága – az országos tendenciához hasonlóan – fogyóban van. Egy optimista előrejelzés szerint 2025-ig a megye lakossága 6,4%-kal, pesszimistább prognózisok szerint 11,4% csökken. Szakembereink ezt a háromszéki ipar hanyatlásának, a 18-

Ami a nemek szerint megoszlást illeti, 2005-ös adatok szerint megyénkben a gyengébb nem képviselői az összlakosság 50,9%-át teszik ki. Míg falun a lakosság 50,1 százaléka férfi, városokon ez az arány fordított: itt 51,9%-os aránnyal a nők vannak többségben. Ugyancsak 2005-ös adatok szerint, az 1992-es népszámlálások óta a nőneműek száma 117 919-ről (63 111 városi, 54 808 vidéki) 113 639-re (58 506 városi, 55 133 vidéki) csökkent. Fogyott a hímneműek száma is '92 óta: míg 14 évvel ezelőtt 115 337 (59 794 városi, 55 543 vidéki) férfit számláltak össze Háromszéken, ez 7,30%-al, 113 639-re (58 506 városi, 55 133 vidéki) „apadt”.

1996 és 2004 között minden tanévben átlag 957 diákkal kevesebb kezdte meg tanulmányait, mint ahányan a rendszerből kiléptek. Ez főként az V. osztályokat érinti, ahová évről-évre kevesebben iratkoznak be, mint ahányan elhagyják a VIII. osztályt. Ez néhány éven belül a középiskolai diáklétszám lényeges csökkenéséhez vezet. A diáklétszám fogyása azonban egyelőre nem vezet egyenes arányban az osztályok számának csökkenéséhez, mivel az apadás szétszórtan jelenik meg az egész megyében, így falvakon egyre többen tanulnak alacsony létszámú, illetve összevont osztályokban. Annak ellenére, hogy tizenöt alatti létszám esetén csak különleges engedéllyel szabad osztályt működtetni, a szülők körében a lakhelyhez közeli iskola választása még mindig előtérben van a távolabbi, bár jobban felszerelt iskolákkal szemben.

25 év közötti korosztály migrációjának, valamint az előregedésnek tulajdonítják.

A 2002-es népszámláláskor Kovászna megyében már 28 213 olyan személy élt, aki túllépte a 65. életévét (ez az összlakosság 12,68%-át tette

2003-ban 4661 személy változtatta lakhelyét megyénkben (ez a szám nem tartalmazza a más megyékből érkezettek, vagy a Háromszékről elköltözötték számát). A legtöbben Kézdivásárhelyre (95 személy) és Barótra (55) költöztek, ugyanebben az évben 112 sepsiszentgyörgyi, 5 szitabodzai és 4 kovásznai költözött el városából. A falvak között érdekes módon Hídvég vezet, itt 99 személy talált új otthonra, míg Illyefalvára 55, Bodokra 46, Kőröspatakra 28, Kézdiszentkeresztre 14 személy költözött. A másik serpenyőben Bacon szerepel, az erdővidéki községből ugyanis egyetlen év alatt 69-en költöztek el, míg Zágonyból 51, Bereckből 36, Gelencéről 30, Kommandóráról 29, Szentkatolnáról 27, Lemhényből 28, Bardocról 20, Ozsdoláról pedig 17 személy keresett új lakótelepülést magának.

ki), ráadásul a 15-59 évesek száma folyamatosan csökkent az 1990-2002 közti időszakban. Idevágó adat, hogy míg például 1910-ben a 0-14 éves korúak aránya 34,9% volt, ez 2002-re 5,64%-ra csökkent. A szociológusok szerint az elkövetkező 10 évben drámaian csökken majd a születések száma is megyénkben, ami a fiatal lakosság folyamatos csökkenését eredményezi.

2006 őszén 8790 óvodás, 10 608 elemi iskolás, 9540 gimnáziumi tanuló kezdte a 2006-2007-es tanévet, vagyis közel 30 ezer, ma a megye lakosságának nagyjából 15 százaléka (a Központi Fejlesztési Régió Ügynöksége által készített demográfiai kimutatás szerint a 0-14 éveseknek az összlakossághoz viszonyított aránya 17,7 százalék). Csakhogy a megye középtávú fejlesztési tervében olvasható prognózisok több mint pesszimisták: a 7-14 évesek száma 2013-ig 15%-kal, 2025-ig 29 százalékkal csökken, a legnagyobb fogyás pedig a 14-18 évesek körében lesz, méghozzá 38,93%-os! Ez körülbelül 6500 gyerek, 20-as létszámmal számolva 325 osztály, tehát várhatóan kilenc közepes méretű iskola szűnik meg!

Háromszék hegyei

A megye felszíne nagyon változatos, hiszen a Keleti-Kárpátok ívének középhegységei itt fogják közre az „intrakárpátikus” medencéket, s a vízfolyások völgytágulatait-folyosóit. Megyénk mintegy 29%-át a Brassói-medence Alsóháromszékre eső része (mintegy 107 ezer hektár) teszi ki. Legalacsonyabb pontja az ágostonfalvi Olt-híd mellett található (468 m a tengerszinthez viszonyítva), a legmagasabb pontja pedig a keleti szélén, a Háromszéki-havasok gerincén emelkedő Lakóca-tető (1777 m).

A megyénkben található hegyvonulatok mindegyike a Keleti-Kárpátokhoz tartozik. A legimpozánsabb és legmagasabb a Háromszéki-havasok. Ez a Kárpátok folytatásaként az Ojtozi (helyi nevén Magyarósi)-hágótól a Kis-Bászka vizének forrásvidékéig tart. Több különálló és átlagosan 1000 m-nél magasabb hegytömbből áll. Ilyen északon a Fekete-hegy (1226 m), az Ojtoz-tető (1149 m), a Musát (1510 m), délen pedig a már említett Lakóca. A főgerincből olyan csúcsok emelkednek ki, mint a Nagy-Asztag (1510 m), a Kis-Bonyó (1522 m) vagy a Nagy-Mányicska (1675 m). A főgerincből nyugati irányban is magas mellékgerincek ágaznak le. Ilyen az 1602 m magas, koporsószerűen felemelkedő Zernye-havas és a Papolci-köztető (1319 m). Ez utóbbi kettő képezi tovább a Kárpátok fő vízválasztóját. Az egykori, úgynevezett ezeréves magyar határ jóval keletebbre húzódott.

A keleti irányba leágazó hegyvonulatokat (Lipse, 1388 m, Tömlőhordó, 1362 m, Bábohics, 1202 m, Murdán, 1550 és a Gőr-havas, 1783 m) az 1968-as megyésítéskor Vrancea megyéhez csatolták. Ezeket mindig is hatalmas kiterjedésű erdőségek borították, amelyek a századok folyamán magyar közbirtokossági vagy magánvagyonokat képeztek. A Kis-Bászka-patak forrásvidékétől délnyugat felé kanyarodó magashegyi hegykaréj Kovászna megyébe eső része a Bodzai-havasok tartozéka: Ménes-bérc (1411 m), Öreg-hegy (1274 m), Hosszú-havas (1479 m), Nagy-Bóta (1287 m).

A mai Kovászna megye déli határát a Szilon-havas északnyugati része, az 1412 m magas Kis-Tatár-havas képezi. Ettől északra, túl a Bodzafordulói-medencén húzódik a kelet-nyugati irányú, jóval alacsonyabb Bodzafordulói-hegység. Ennek gerincéből emelkednek ki a Kárpátok fő vízválasztóját képező magaslatok: a Tilalmas (878 m), a Kalagor (1012 m), a Szeredő-tető (1029 m), valamint a vonulat legmagasabb pontját képező Piliske (1223 m). A Bodzafordulói-hegyek a Nyéni-hágó révén kapcsol-

Ipari mértékű bányászatról a XIX. század közepétől beszélhetünk Erdővidéken. Az 1840-es évek táján készültek el azok a földtani tanulmányok és elemzések, melyek alapján a brassói bányászegyesület megnyitotta az első szénfejtőket a Barót-patak völgyében, 1856-1871 között. A kitermelt barnaszenet az erdőfülei nagyolvasztóban dolgozták fel.

A rendszeres szénfejtést 1872 után kezdték el Kőpecen, a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Kölcsönbank ebben az évben hozta létre – és finanszírozta egészen 1920-ig – az Erdővidéki Bányaegylet Részvénytársaságot. Ebben az időszakban a termelés elérte az átlagos évi 54 ezer tonnát. Az impériumváltást követően, 1920-ban az erdővidéki bányák a Románia Carboniferă adminisztrálása alá kerültek, innentől kezdve 131 ezer tonnát is kitermeltek évente. A '20-as évek végén kibontakozó gazdasági válság miatt a bányákat 1931-ben bezárták, majd 1940-1944 között újra megnyitották; ebben az időszakban a termelési mutatók évi 27 000 tonna körül ingadoztak. 1947-ben az erdővidéki bányákat is államosították, ezt követően megnyílt a köpeczi I., III., a vargyasi I., II., valamint a felsőrákosi bánya is, így a '70-es évek elején már évi 1 millió tonnás szénkitermelésről beszéltek. 1971-ben 3 földalatti és 2 külszíni bánya működött, három Vargyason (egy külszíni és két földalatti), egy Rákoson, és abban az évben nyitották meg az úgynevezett keletbaróti bányát. Az elmúlt 15 év folyamán az erdővidéki szénbányászat fokozatosan visszaesett, nincs jövője.

lódnak a Brassó megyébe eső Csukás-hegységhez.

Északon és északkeleten ugyancsak egy hegység választja el Kovászna megyét a Csíki-medencétől és a Kászonoktól. Ez a Nemere-hegységgel kezdődik. Ennek déli részén fut a fő vízválasztó. Ebből ágaznak ki a Gypár (1304 m), a Nagy Sándor (1640 m), valamint a Kis-Nemere (1627 m). A Veresvíz, a Lassúág és a Kászon vize völgyei között húzódnak a Gombás-bérc (1198 m) és a Nyírpontk, mint a Hargita megye területén folytatódó Répát-hegység déli nyúlványai. Ezt a kelet-nyugat irányú gerincet Mihai Iancu román geomorfológus igen találó módon Székely-Kászon-hegységnek nevezte el. Ennek nyugati irányba folytatódó vonulata a Torjai-hegység. Ebből emelkednek ki az Ölves- és a Cecele-tető, majd

összekapcsolódnak az Olt Tuszádi-szorosától keletre felmagasuló Csomád-hegységgel. A kettőnek találkozási pontján áll a hirtelen felmagasuló és várromok koronázta bálványosi Vár-hegy (1042 m) és a Büdös-hegy (1131 m).

A megye északnyugati csücskében, az Olt és a Kis-Homoród völgyei között, az Erdővidék néven ismert Baróti-medencétől északra két hegyvonulat képez határt Hargita és

Kis székely földrajz számokban

A legmagasabb csúcsok:

- a Kelemen-havasokban a Pietrosa 2102 m
- a Görgényi-havasokban a Mező-havas 1777 m
- a Hargita-hegységben a Csomafalvi Délhegy 1695 m, a Madarasi-csúcs 1801 m, a csicsói csúcs 1761 m
- a Kárpáti-zónában a Muncelul 1691 m, a Pricske 1545 m, a Likas-havas 1676 m, az Öcsémteteje 1708 m, a Nagyhagymás 1793 m, a Pogány-havas 1352 m, a Sajhavas 1555 m, a Magyar Nemere 1627 m, a Nagy Sándor 1639, a Lakóca 1777 m, a Górtető 1785 m, a Csukás 1957 m.)

A legmélyebb pontok:

- az Olt mentén, Alsórákoson alul 444 m
- a Maros mentén, Nyárádtő alatt 290 m
- az Aranyos mentén, Felvincnél 250 m
- a Nagyküküllő mentén, Újszékely alatt 372
- a Kisküküllő mentén, Kelemenelkenél 330 m
- a Kárpátokból kifolyó patakoknál: Tatros-völgye, 690 m, Tölgyes-völgye 619 m, Békás-völgye 547 m, Bodza-völgye 605 m, Ojtoz-völgye 444 m.

A medencék átlagos magassága:

Gyergyói (Várhegynél) 703 m, Felcsíki (Bogáthegynél) 680 m, Közép-csíki (a zsögödi szorosnál) 654 m, Alcsíki (Tusnádfalunál) 638 m, Felsőháromszék (Rétynél) 517, Kászoni (Altíznél) 719 m, Bélbori 881 m, Borszéki 808 m, Bodza 680 m, Erdővidéki (Barótnál) 475 m.

A nevezetesebb hágók:

a) A Kárpátok vonulatában:

Magyarós-tető (a Háromszéki-medencéből át az Ojtozi-szorosba) 865 m

Fehérvíznnya (Kászonszékből át az Úz-völgyébe) 1020

Hatod (Málnásról át Barót felé) 710 m
Nyerges (Kászonból az Alcsíki-medencébe) 878 m

Büdös (Torjáról át Bükszádnak) 940 m
Geréces (a Felcsíki és a Gyergyói-medence között) 891 m

Közrez (a Gyergyói-medence és Borszék között) 1259 m

Pongrác (a Gyergyói-medence és a Gyilkos-tó között) 1257 m

Mogyorós-tető (Középsík és a Gyimes között) 1164 m

b) A Hargita-gerinc átjárói:

Bucsin (Parajd és Gyergyó között) 1287 m
Putnahágó (ugyancsak Parajd és Gyergyó között, a régi sóúton) 1138
Libán (a Nagyküküllő völgye és Gyergyó között) 1029 m

Tolvajos (Csíkszereda és Székelyudvarhely között) 977 m

Mitács (a régi csíki út, Barót és Alcsík között) 1210 m

c) Az Erdélyi-medence felé eső részen:

Hagymás a Rikában (Vargyas és Oklánd között) 693 m

Oklándi-tető (a két Homoród között) 596 m

Kénosi-tető (Homoródszentmárton és Székelyudvarhely között) 665 m

Kalanda (Székelyudvarhely és Korond között) 845 m

Gagykeresztje (Székelykeresztúr és Erdőszentgyörgy között) 616 m

Mogyorósi-tető (a Sóvidék és a Nyárad között) 671 m

Visszafolyó (Szováta és Nyáradremete között) 591 m

Vácmány (Marosvásárhely és Ákosfalva között) 430

Kovászna megyék között: keleten a Dél-Hargita, nyugaton pedig az Észak-Persányi-hegység, népi nevén a Rika-hegység. Az előbbinek gerincén fenyvesekkel és lombdöfekkel borított csúcsok emelkednek ki, a Nagy-Piliske (1374 m) és a Mitács (1280 m). A legmagasabb a festői Kakukk-hegy (1558 m). Tetejéről jó kilátás kínálkozik tiszta időben az Alcsíki-medence és a Csíki-havasok felé, valamint nyugati irányban Erdővidék felé. A Rika legmagasabb pontja az 1002 m magas Merke-tető. A Fekete-hegy (827 m) gerince zárja le nyugaton a Baróti-medencét.

Ezzel nem merült ki a megye hegyvidékének leírása, hiszen az ún. északi határhegységből nyugaton a Dél-Hargitából, keleten a Csomád-hegységből észak-dél irányú párhuzamos hegyvonulatok ágaznak le, és simulnak bele a Barcaság síkságába, a háromszéki „rónába”. Ilyen a Baróti-hegység és a Bodoki-hegység. Előbbit az Olt nagy kanyarulata öleli körül. Legmagasabb pontja a Sugásfürdő fölötti Görgő-csúcs (1017 m). Déli irányban a Nagy-hegy (732 m), északi irányban pedig a Márokmező (927 m) emelkednek ki a lapos hegygerincből. A vonulat a 710 m magas Hatod-hágónál kapcsolódik össze a Dél-Hargitával. Van egy teljesen elkülönülő nyugati gerince is ennek a vonulatnak, mely Köpec

fölött, a 818 m magas Bükkfeketetőben éri el legnagyobb magasságát.

A Bodoki-hegységet, melyet gyakran, teljes hosszúságban Bodoki-havas néven emlegetnek, az Olt és a Feketeügy völgye (lapálya) zárja közre. Gerincéből emelkednek ki északról délre a Kőmöge (1241 m), a Henter mezeje (1213 m), a Bodoki-havas (1194 m). A Besenyő-patak völgyétől keleti irányban ennek a hegységnek is van egy mellékgerince, a Keleti-gerinc, melyből az Emberhánys (928 m) és kisebb magaslatok emelkednek ki. Mindkét vonulatot lomblevelű erdők, vágottak és mind a múlt, mind napjaink határt nem ismerő erdőpusztításai nyomán felnövő ciheresek, ültetettek és hegyi legelők tarkítják.

A felsőháromszéki medence a Perkőről

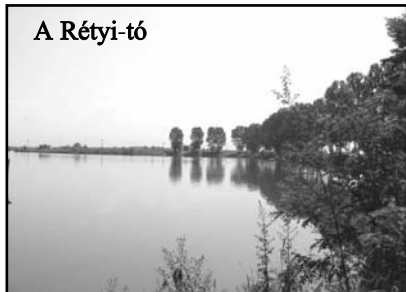
Ezek közé a hegyvonulatok közé ékelődnek be a medencék, a nagy Brassói-medence északra nyúló részei. Északkeleten különül el a Háromszéki-medence. Ezt a Rétyi-szovolat két részre, Alsó- és Felsőháromszéki-medencére különíti el.

Nyílt vízfelületek, tavak vannak még Kommandótól délre a Nagy-Bázska folyásán, a Szemerja patakán, valamint az Olt árterületén, Bölön alatt. Apróbb, természetes meándertavakat találunk a Feketeügy bal partján, a Szentivánlaborfalva és Uzon közötti szakaszon, ezek különleges tavi és mocsári élővilágot rejtnek. Említésre méltóak Zabolán a Mikes-kastély és az árkosi Szentkereszti-kastély kertjében levő kisvízfelületű mesterséges tavacsák, az előbbi 1,2, utóbbi 0,3 hektárnyi víztükörrel.

Háromszék vizei

A megye folyóhálózata erőteljesen kontinentális jellegű. A patakok vizüket a csapadékból és jelentős mértékben a hóolvadásból nyerik, csupán egyharmada származik forrásvízből. Nagy a vízhozam ingadozása, és az évnek egy hosszú szakaszában novembertől áprilisig a medrüket jégpáncél borítja. A nagyobb folyók medrei védőgátakkal övezettek. Ezek mentén vannak a megye legjelentősebb folyamikavics-, homok- és ivóvíztartalékai. A tavak kevesebb jelentőséggel bírnak.

A természetes és mesterséges víztükrök kis területet foglalnak el. Gazdasági és turisztikai értékük nincs még teljesen kihasználva. Csupán a Rétyi-nyír apró tavacska jelentenek tudományos és idegenforgalmi kuriózumot, ahol különleges állati és növényi közösségeket tartanak nyilván. Sporthorgászati és üdülési szempontból fontos a 23 hektár vízfelületű, mesterséges Rétyi-torlasztó, amely 350 000 m³ vizet tárol. Hasonló célokat szolgál a közel 2 km hosszúságú Besenyői-víztároló, mely a Bodoki-havasról eredő hasonló nevű patak folyásán található.

Háromszék fő folyója az Olt, 129 km hosszúságban szeli át megyénket, vízhozama a megye határain belül eléri a 7,85 köbmétert másodpercen-

ként. A második leghosszabb folyónk a mintegy 46 kilométer hosszú Feketeügy, teljes egészében Kovászna megye területén halad. Átfolyik a Felsőháromszéki-medencén, és Kökös mellett beleömlik az Oltba. A Dél-Hargitából eredő Barót vize 31 km hosszú, 224 négyzetkilométernyi vízgyűjtő területtel rendelkezik.

A folyóvizek túlnyomó része az Olt vízgyűjtő területéhez tartozik. Ez azonban a jégkorszak idején többször módosult, s így a vízhálózat képe változatos. Csupán a táj keleti részének vízfolyásai tartoznak a Szeret hidrográfiai medencéjéhez.

A megyének mintegy 122 olyan vízfolyása van, melynek a hossza meghaladja az 5 km-t, vízgyűjtő területe a 10 km²-t. Ebből 117 a megye területén, míg 5 a szomszédos megyékben ömlik vízgyűjtőjébe.

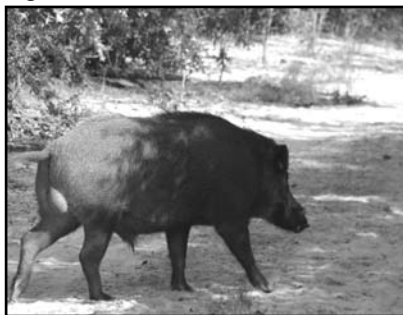
Állatvilág

A háromszéki síkság fölé emelkedő

A háromszéki erdőkben hivatalosan több mint 1800 szarvast, legalább 700 medvét, körülbelül 1200 vaddisznót és 100 hiúz tartanak számon.

A hegyi patakokban több halfaj is élethelyet talált magának. Jelen van a sebespisztráng a Fenyős- és Teksepatakokban, a Kormosban, a Barót vizében, az Ojtoz-, a Kalaszló-, Nagy- és Kis-Bászka-, valamint a Bodza-patakokban. Hegyi patakjaink lakója még a pénzés pér, a botos kölönte, a fürges cselle, a fejes domolykó és a márna (helyi néven balind). A mesterséges tavakban ponty, kárász, süllő és keszeg akadhat horogra.

hegyvonulatot lomb- és tűlevelű erdők borítják, az 1500 m-nél magasabb gerinceket pedig alhavasi gyeppek, magashegyi legelők, amelyek a háromszéki tájnyelvben pusztákként honosodtak meg. A megye több mint 160 ezer hektár kiterjedésű erdősége jó életfeltételeket biztosít a vadállomány számára. A bükkösök és fenyőerdők övezetében élnek a vadászati értékkel bíró nagyvadak: a gímszarvas, a barnamedve, kissé alább a vaddisznó és az őz. Utóbbiak képezik a ragadozók – farkas, hiúz, róka – fennmaradásának feltételeit. A hiúzok száma az utóbbi időben jelentős növekedést mutat. Vadmacska, nyestfélék, borz és más kisállatok is előfordulnak. Sajnos, egyre csökken az éjjeli és a nappali ragadozó madarak száma.

A Kárpát-forduló vidékén a századforduló táján még élt a barátkeselyű és a fakókeselyű. Fokozatosan eltűnik a néhány sas- és sólyomfaj is. Ott, ahol a magashegyi erdősélek szélgyőrtöt fenyvesei az alhavasi kopár területekkel érintkeznek, még ma is otthonosan érzi magát a siketfajd, a bagoly és a háromujjú harkály. Él itt eléggé gazdag erdei madárvilág is, igaz, a vízimadarak száma csökkenőben van mifelénk. Erdőinkben lehet találkozni a hullók képviselőjével is, a

A megyeszékhelyen valaha mért legalacsonyabb hőmérséklet -32°C volt (1929. február 11.), a legmagasabb $37,8^{\circ}\text{C}$ (1951. augusztus 11.). Ami a megyei hidegrekordot illeti, az 2005. február 6-8. között kétszer is megdőlt. Február 8-án reggel Bodzafordulón -37°C -t mértek, aznap állítólag ez volt a legalacsonyabb, lakott településen mért hőmérséklet egész Közép-Kelet-Európában. A városban 1939-ben hozták létre a meteorológiai intézetet.

megye északi részén található erdőiben nem ritka a vipera sem.

A domborzat, a talaj és az éghajlat összhatásaként, a vidék spontán vegetációjában is egyedi sajátosságokat talál a Háromszékre látogató turista. Az erdőállomány legalább 62 százalékat a lombhullató erdők, főként a bükkösök (7%) teszik ki. 2000 óta az erdők többsége visszakерült magánkézbe, jelentős részükön azonban még ma is az állami erdészlet ga(rá)zdálkodik.

A fa az egyik legfontosabb és legértékesebb természeti kincse megyénknek. Innen származik az ország bükk-állományának 3, tűlevelű-állományának 3,7 százaléka.

Éghajlat

Mi, háromszékiek ismerhetjük igazán a mérsékelt kontinentális éghajlatnak, a sokszor szélsőséges, egymást váltó négy évszaknak a szépségeit. Igazi, szép, fehér telek kánikulai nyári melegekkel, fürdőidénnyel váltakoznak. A hótakarótól hirtelen szabaduló és szépségében egyedi tavasz, a hosszú, színes ősz a magashegyi túrák kiváló időszakát nyújtja.

A mezőgazdaságra használható területek megyénk összterületének mintegy 50,3%-át teszik ki. Több mint felén (53%) legelő, 46,3 százalékan szántó, 0,7 százalékan pedig gyümölcsös található. Míg Sepsiszéken, Kézdiszéken és Orbaiszéken többnyire szántóföldeket találunk, Erdővidéken és Szitabodza környékén túlnyomórészt legelők teszik ki a mezőgazdasági területek nagy részét.

Meglepetéseket hoznak azonban a hideg, keleti levegőtömegeknek az óceáni nedves áramlatokkal való találkozásai. Nyári záporok, téli hóviharak ennek az eredményei. Ezeket tetézi aztán a kárpát-közi medencékre annyira jellemző éghajlati jelenség, a hőmérsékleti inverzió. Ezért mérik télen legtöbbször az intrakárpátikus medencékben a legalacsonyabb hőmérsékletet.

Kovácsna megye éppen egy ilyen hideg pólusa e vidéknek, Bodzaforuló környéke és a Lakóca-csúcs sokszor témája a tévé- és rádióadók meteorológiai jelentéseinek. Nem is csoda, hisz télen, az aránylag alacsonyan fekvő Ojtozi-szoroson és hágón átbukik a Nemere, mely évi átlagban 18,36 km/órás erősségű Felsőháromszéken. A Nemere egyébként a Crivănek egy felénk tartó ága.

A megye évi középhőmérséklete 7,1 és 7,6 °C között váltakozik. Például a megyeszékhely környékén 4,5°C a januári és 18 °C a júliusi átlaghőmérséklet. Az évi csapadékmennyiség 500 és 1100 mm értékek között ingadozik. Gyakran esőben gazdag évek (900 mm) aszályosokkal váltogatják egymást (350 mm). A napsugaras órák száma gyakran eléri

az évi 1900-2000 órát. A medencéket övező hegykeretnek köszönhetően az év felénél hosszabb időszakban szélcsend van.

Mezőgazdaság

A megye északkeleti része főként a burgonya termesztésének kedvez, így Szépmezőtől Bereckig ez a legfontosabb szántóföldi kultúra. Ez mellett a megye középső részén búzát, árpat, kukorépát és kukoricát is termesztnek. Kovácsna egyike azon kevés megyéknek, ahol a krumpli betegségei nagyon kis arányban fordulnak

A megyénken áthaladó nemzeti utakon 41 vasbeton-, 11 előfeszített beton- és 2 vashíd, valamint 340 gyaloghíd található, melyek hosszúsága összesen 1751,45 folyóméter. Ezek a hidak 65% arányban megfelelnek az I. és II. kategóriás technikaiállapot-követelménynek, a többi azonban III. és IV. kategóriás, azaz elfogadható minősítésű.

A megyei utakon 52 betonhidat építettek az évek során, melyek hossza kevéssel haladja meg az 1853,2 folyómétert. Néhány fa- illetve kombinált (fa és vas) híd is használatos megyénkben, ilyen az Olt fölé épített málnási és oltszemi, vagy a Feketeügy fölé húzott szörcei kishíd.

elő, termőföldjeit ez alkalmassá teszi a vetőmag-gumó termesztésére is.

Az 1990-2005-ös időszakban a szántóterület 28,5 százalékat fordították burgonyatermesztésre, s ugyaneb-

Minőségi osztályozás szerint négy csoportba sorolhatjuk a megyei utakat:

I. osztályú 12% (jó minőségű; aszfaltozott)

II. osztályú 10% (közepes; aszfaltozott)

III. osztályú 41% (nem megfelelő; aszfaltozott)

IV. osztályú (22% illetve 15% (rossz; aszfaltozott illetve aszfaltotlan)

ben az időszakban a megye teljes növénytermésének 62,2 százalékát a burgonya adta. Sajnos, az utolsó néhány évben érződik a túlzások ellenhatása is: a vetésforgó kihagyása, az egyre szorosabb konkurencia miatt a burgonya értékesítési ára visszaesett, miközben a termelési költségek fokozódtak, így a termesztés gazdaságossága sokat gyengült.

Háromszék mindig is fejlett állattenyésztéssel büszkélkedhetett. A termelési adottságok a krumplitermesztés mellett az állattenyésztésnek is kiválóan megfelelnek. Megyénk gazdáinak tehenállománya – bár az utóbbi 10 évben folyamatos csökkenésben van – ma is eléri a 48 ezret, a sertésállományé a 100 ezret, a háromszéki juhsereg pedig közel 160 ezer egyedre tehető.

Úthálózat

Kovácsna megye úthálózata összesen 835 km-nyi útból áll, amelyből nemzeti út 265 kilométer, megyei út

286 km, községi út 284 km. Az úthálózat 15 százalékának nagy forgalma van, 50%-ának közepes, míg 35 százaléka gyenge forgalmúnak mondható. Az elmúlt tíz évben megnőtt a nehézgépjárművek forgalma, ami a helyi időjárási körülményekkel együtt (a tél kb. 6 hónapig tart, sokszor mínusz 20 fok alatti hőmérsékleti értékekkel, gyakori felengedésekkel és fagyokkal) hozzájárul az utak gyorsabb ütemű rongálódásához. Előreláthatólag a következő periódusban az utak 30 százalékban nagy forgalmú, 43%-ban közepes forgalmú, 27%-ban pedig gyenge forgalmú besorolásnak fognak megfelelni.

A főbb elhalálozási okok 2005-ben:

- szív- és érrendszeri betegségek: 1335 (62%)
- daganatos betegségek: 338 (16%)
- traumás sérülések: 148 (6,9%)
- légzőszervi betegségek: 107 (5%)
- emésztőszervi betegségek: 92 (4,3%)
- fertőző betegségek: 14
- endokrin betegségek: 26 (1%)
- vérbaj: 1
- elmezavar: 9
- idegrendszeri betegségek: 14
- húgy-ivarszervi betegségek: 16
- veleszületett rendellenességek: 7
- terhességi, szülési komplikációk: 1

A megyénken áthaladó nemzeti utak:

DN 2D: Foksány – Ozsdola – Sárfalva

DN 10: Bodzaforduló – Brassó

DN 11: Kézdivásárhely – Bákó

DN 11B: Kézdivásárhely – Csíkkozmás

DN 12: Kökös – Sepsiszentgyörgy – Csíkszereda

DN 13E: Földvár – Sepsiszentgyörgy – Kovászna – Bodzaforduló

Megyei utak

A megyei úthálózat 15 útvonalból áll, melynek 94 százaléka már meghaladta a tervezett kihasználási indexet. Legrosszabb helyzetben az a 179 kilométeres szakasz (a teljes hálózat 71%-a) van, melyet a 8 évre szóló jóállás ellenére 24 éve nem újítottak fel.

Háromszék vasúthálózata összesen 115 kilométert tesz ki, a megye településeinek csupán 25 százalékát szolgálja ki. A Sepsiszentgyörgyön áthaladó fő

A folyamatos és modern szemléletet követő építkezéseknek köszönhetően Kovászna megyében ma „tágasabban” élünk, mint 15 évvel korábban. Az első helyen Kovászna áll, ahol egy lakás átlagos felülete 45,14 négyzetméter. A fürdővárost Szitabodza (42,62) és Kézdivásárhely (38,60) követi. Átlag alatt helyezkedik el Barót (33,93) és Sepsiszentgyörgy (33,93).

Falvaink, községeink közül Barátoson (47,76 m²/lakás), Bárkányban (43,05) és Nagyborosnyón (42,72) a legjobb a helyzet, a legszorosabban viszont Komandón (30,84), Vargyason (31,33) és Bölönben (32,48) élnek. A megyei átlag egyébként 37,7 m² volt a 2002-es népszámláláskor.

vasútvonal biztosítja a kapcsolatot Brassóval (dél fele), valamint Erdély nagyobb településeivel. Kevesen tudják, de az ország leghosszabb vasúti alagútja megyénkben, a Szitabodza-Brassó vonalon épült, hossza eléri a 6 kilométert.

Vezetékes víz

Városaink vízvezeték-hálózata összesen 151 kilométert tesz ki, melyből a leghosszabb természetesen Sepsiszentgyörgyön található. A megyeszékhelyi rendszer a lakosság 79,89 százalékát látja el elfogadható minőségű ivóvízzel, állapota azonban évről évre rosszabb, vízvesztésege már most eléri a 40 százalékot.

Kézdivásárhelyen 6922 fogyasztó van rácsatolva a vízhálózatra, melynek hozama eléri a napi 7350 köbmétert. A hálózat egyébként a lakosság 31,67 százalékát szolgálja ki, az egy főre eső átlagfogyasztás pedig 213 liter naponta.

Kovácsnán 10 580 lakos – az összlakosság 86 százaléka – használja a fürdőváros vízvezetékét, melynek hozama napi 5320 köbméter.

A legrosszabb állapotban a baróti hálózat van, s az itteni víz minősége is a legegészteltenebb. Hozama 1740 köbméter naponta, a lakosság 68 százaléka használja.

A megye 10 legnagyobb községe (az adminisztratív terület függvényében):

1. Zágon (Zágon és Papolec) 29 080 ha
2. Bacon (Nagybacon, Szárazajta, Magyarhermány és Uzonkafürdő) 22 232 ha
3. Kézdiszentkereszt (Kézdiszentkereszt és Bélafalva) 15 815 ha
4. Torja (Torja és Futásfalva) 14 719 ha
5. Szitabodza (Kraszna, Zabrató) 13 205 ha
6. Zabola (Zabola, Székelypetőfalva, Szörce és Tamásfalva) 12 579 ha
7. Bereck (Bereck, Martonos és Ojtoz) 11 603 ha
8. Csernát (Csernát, Kézdiálbis és Ikafalva) 11 439 ha
9. Ozsdola (Ozsdola és Hilib) 11 256 ha
10. Lemhény 10 274 ha

A megye 10 legkisebb községe:

1. Nagypatak 1783 ha
2. Kökös (Kökös és Bácstelek) 2142 ha
3. Kommandó 3135 ha
4. Barátos (Barátos, Páké és Telek) 3392 ha
5. Árkos 3600 ha
6. Mikóújfalu 3772 ha
7. Málnás (Málnás, Málnásfürdő és Zalánpatak) 3930 ha
8. Dálnok 4018 ha

9. Kézdiálmás (Kézdiálmás és Csomortán) 4380 ha

10. Hídvég 4564 ha

A megye városainak rangsora:

1. Kovászna (Kovászna és Csomakőrös) 15 511 ha
2. Barót (Barót, Köpec, Bodos, Miklós-vár, Felsőrákos és Bibarcfalva) 13 400 ha
3. Sepsiszentgyörgy (Sepsiszentgyörgy, Kilyén és Szotyor) 7292 ha
4. Bodzaforuló (Bodzaforuló, Fenyős, Virágospatak, Scrădoasa) 6090 ha
5. Kézdivásárhely (Kézdivásárhely, Nyújtód) 4925 ha

A háztartások száma városainkban (a 2002-es népszámlálás adatai szerint):

1. Sepsiszentgyörgy 39 396
2. Kézdivásárhely 7342
3. Kovászna 4024
5. Bodzaforuló 2649

... és községeinkben

1. Zágon 1972
2. Zabola 1739
3. Málnás 1738
4. Uzon 1676
5. Bacon 1585
6. Gelence 1559
7. Csernát 1418
8. Torja 1387
- 9-10. Bereck 1355
- Szitabodza 1355

A szitabodzai vízhálózat 1940 használója viszont kiváló minőségű ivóvizet önthet poharába. Az 1700 köbméteres napi vízhozamú hálózat a lakosság 21%-át szolgálja ki.

Falvaink vezetékes vízzel való ellátása messze áll még az európai uniós átlagtól! A vidéki lakosságnak csupán 17 százaléka van rácsatlakozva különböző vízhálózatokra, ezt a fajta szolgáltatást Kovászna megye 128 településéből csupán 24 él-

vezheti. A minőségi mutatók szerint kútjaink csupán 51,40 százaléka felel meg az érvényben levő egészségügyi normáknak, erre az ijesztő adatra viszont a megye lakosságának 37%-a fittyet hány, vagyis ilyen vizet iszik. A fertőzött – magas nitrát-tartamú vizet adó – kutak közül a legtöbb Nagyajtán, Kézdiszentléleken, Szentkatolnán, Maksán, Hídvégen, Kökösen, Bölönben, Barátoson és Borosnyón található.

A munkaerő gazdasági területek szerinti megoszlása a 2000-2004 közötti időszakban:

1. Mezőgazdaság 32%
2. Szolgáltatások 24%
3. Egyéb gazdasági ágazatok 23%
4. Ipar 21%

Hol lakunk?

2002-es adatok szerint Kovászna megyében 52 596 önálló lakóház és 263 tömbház található. Városon 13 157 (25,02%) magánlakás és 136 tömbház épült mostanáig. Ugyancsak 2002-ben a megyénkben 85 468 lakást/lakrészt tartottak nyilván – 42 342-öt városon, 43 126-ot pedig falun. A két legutóbbi népszámlálás között jelentősen gyarapodott a lakható szobák száma megyénkben – míg

1992-ben 170 835-et jegyeztek be a nyilvántartók (91 354-et városon, 79 481-et vidéken), 2002-ben már 188 449-et (97 076-ot városon, 91 373-at vidéken). A magánlakások száma 52 595, a tömbházaké 263. Ez utóbbiak több mint 90%-a 1970-1990 között épült. 1992-es népszámlálás óta 273 lakóházat emeltek falun, míg városon 94-et. A lakófelület megyénkben

összesen 3 226 800 négyzetméter.

A 2006-2013-as lakásépítési program szerint az elkövetkező 10 évben 554 lakrész fog épülni Kovászna megyében: 370 fiatal házásoknak, 140 úgynevezett szociális lakás, valamint 44 szolgálati lakás. Az elképzelések szerint további 110 lakrészt adnak át vidéken. A tavaly 265 lakrészt adtak át fiatal házásoknak, további 102 lakrészt pedig ún. „szociális” hajlékként.

Az 1992-es népszámlálás óta a városi háztartások száma leginkább Baróton (-86), Kovásznán (-18) és Kézdivásárhelyen csökkent (-15), de hasonló jelenség figyelhető meg Málnáson (-65), Csernátonban (-29), Bodokon (-10) és Nagyajtán (-5) is. Míg 1992-ben az egy háztartáshoz tartozó személyek száma átlagban 3,07 volt, ez 2002-re 2,86-ra csökkent. A megyei átlag fölött van Bodzaforduló (3,36 személy/háztartás), Bárkány (3,50), Előpatak (3,41), Nagypatak (3,25), Kőröspatak (3,15), Dobolló (3,11), Bölön (3,07), Gelence (3,06), Bardoc (3,03), valamint Nagyborosnyó (3,01).

Gazdaság

A megyei önkormányzat fejlesztési stratégiája alapján a piacorientált gazdasággá való átalakulás leghaték-

Egy Kovászna megyei kisvállalkozás átlagban kevesebb, mint nyolc személyt foglalkoztat, az országos átlag viszont 11 fölött van. Ez az arány megyénkben fokozatosan csökken az utóbbi években: míg az ezredfordulón egy vállalkozás átlagban 8,21 személyt foglalkoztatott, 2004-es adatok szerint az átlag 7,91-re esett.

**A Kovászna megyében termesztett
növények terméshozama 1990-2005
között a következőképpen alakult:**

Cukorrépa

1990: 78 064 tonna

1995: 97 903 tonna

2000: 30 266 tonna

2005: 61 321 tonna

Gabonafélék

1990: 95 995 tonna

1995: 114 934 tonna

2000: 76 396 tonna

2005: 95 816 tonna

Burgonya:

1990: 254 847 tonna

1995: 189 608 tonna

2000: 314 843 tonna

2005: 281 454 tonna

**A hektáronkénti terméshozam
Kovászna megyében 2003):**

Gabonafélék: 1,9 tonna

Kukorica: 3,9 tonna

Burgonya: 17 tonna

Cukorrépa: 22,1 tonna

...és országos szinten

Gabonafélék: 1,46 tonna

Kukorica: 2,9 tonna

Burgonya: 14,4 tonna

Cukorrépa: 16,9 tonna

konyabb útja a külföldi tőke bevonása, ezért játszanak fontos szerepet a megye gazdasági életében a közös vállalatok.

1991 és 2003 között 120 vegyes, román-külföldi tőkével működő és további 400, kizárólag külföldi tőkével működő céget jegyeztek be Kovászna megyében. A befektetéseik összértéke meghaladja a 35 millió USA-dollárt. A külföldi partnerek többsége magyarországi, de jelentős tőkebehozatal származik Németországból, az AEÁ-ból, Hollandiából, Olaszországból, Ausztriából és Nagy Britanniából.

A 1991-2003 közötti külföldi befektetések nagyságát talán legjobban az egy főre eső befektetés értéke jellemzi, ami megyénkben magasabb volt, mint az erdélyi közép-régióban, de még a romániai átlagnál is. Kovászna megyében az egy főre eső külföldi befektetések értéke elérte a 130 dollárt, míg Erdélyben ez alig 120 dollár, az országos átlag pedig 110 dollárt tett ki. A nevezett időszak után vészesen csökkent a külföldi befektetések nagysága.

A kommunista rendszer bukása után a megye iparában is fokozatos átalakulás volt észlelhető: míg egyes ágazatok látványosan fejlődtek, mások visszaszorultak vagy meg is szűntek. A '80-as években még vezető szerepet betöltő nehézipar egyre inkább a háttérbe szorult, a gazdasági átalakulás, valamint a külföldi befektetők inkább a könnyűipar fejlődésének kedveznek. A foglalkoztatott munkaerő

A kézdívasárhelyi Zarah Moden nadrágyár

megoszlása is mutatja ezt a változást (2004):

1. Könnyűipar 35%
2. Faipar 17%
3. Fémipar 12%
4. Fémipar 11%
5. Más 7%
6. Bányaipar 5%
7. Élelmiszeripar 3%

2004 végén 4750 vállalkozás működött Kovászna megyében, ebből 4000 korlátolt felelősségű társaság (Kft.) és 116 részvénytársaság (Rt.) A bejegyzett cégek 88,8 százaléka kisvállalkozás. A bejegyzett cégek közül csupán 3687 aktív. A legtöbb céget a '90-es évek elején jegyezték be megyénkben, ebben az időszakban 1000 lakosra 19,7 cég jutott, ami majdnem duplája volt az országos átlagnak (10,58 cég/1000 lakos). Egyes feltételezések szerint 2007-2013 között Kovászna megye „kiegyenlíti” majd az országos átlagot, így a cégek száma feltehetően 2500-3000-re csökken.

A mintegy 46 ezer Kovászna megyei alkalmazott (ezeknek több mint 53 százaléka nő) fele havi 500 új lejnél kevesebbet keres (2005-ös adatok), közel 12 ezer személy pedig minimálbérért (330 lej) dolgozik. 15 500 munkavállaló havonta 500-1000 lej között visz haza, míg 5700-an 1000-2000 lej között keresnek. Hozzávetőleg 1200 személy kap 2000 új lej fölötti fizetést. A becsült

megyei átlagbér bruttó 675 lej, míg az országos 1100 körül van, azaz a két érték közötti különbség meghaladja a 400 lejt. 2005-ben Kovászna megyében 8,35 százalékos volt a munkanélküliségi ráta – évek óta magasabb az országos átlagnál.

2003-ban Kovászna megye 191 974 hektár mezőgazdasági területtel rendelkezett, melyből 86 331 ha szántóföld, 35 495 ha legelő, 39 529 ha kaszáló és 592 ha gyümölcsös. Ugyancsak 2003-as adatok szerint termőföldjeinken 33 498 hektáron gabonát, 19 702 hektáron burgonyát, 1657 hektáron cukorrépat, 4647 hektáron pedig kukoricát vetettek gazdáink.

A megyei fajtanemesítési és szaporodásbiológiai hivatal szerint 2005-ben Kovászna megyében 47 millió liter tejet adtak le a feldolgozóknak a gazdák. A fejőstehén-állományt figyelembe véve ez közel 4102 literes leadott tejmennyiséget jelent szarvasmarhánként, ehhez adódik hozzá a saját fogyasztásra használt és a gazdaságból egyenesen eladott tej mennyisége. Az országos átlag 3197 liter, míg az Európai Unióban 5720 literre tehető évente. Az állattenyésztő szakemberek szerint a reális Kovászna megyei tejtermelés 4500-4600 liter szarvasmarhánként.

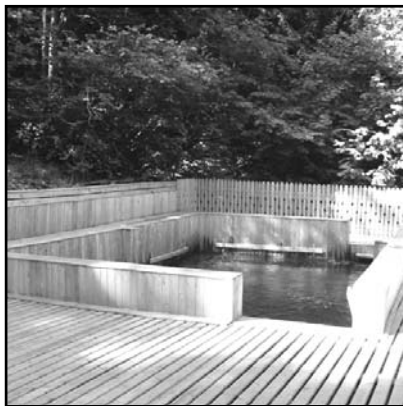
Idegenforgalom

Természeti sajátosságaiból adódóan a vidék legfontosabb, hagyomá-

A Vargyasi-hegyek kitűnő hegymászási és barlangászási lehetőséget nyújtanak. A három kilométer hosszan húzódó, száz méter magas, meredek mészkőoldalakon mintegy harminc hegymászó hely van kialakítva, kezdőknek és haladóknak egyaránt remek lehetőséget kínálva a szórakozáshoz, tanulásához. Több mint száz kisebb-nagyobb barlang található ezen a vidéken. A legismertebb ezek közül az Orbán Balázs- és az Almási-barlang.

A marketingstratégia hiányát kitűnően szemlélteti az a 13 százalékos arány, ami a Háromszékre kiránduló külföldi turisták számát tükrözi. Mint már említettük, a turisták zöme Magyarországról érkezik, ámbar az utóbbi években jelentősen megemelkedett az izraeli kirándulók száma. Ez utóbbiak általában Kovásznát keresik fel, gyógykezelésre érkeznek a megye fürdővárosába. Ahhoz, hogy a bel- és külföldi turisták aránya közötti nagy szakadékot csökkenteni lehessen, elsősorban a szolgáltatások számának a kibővítésére és a meglévők minőségének a javítására kellene hangsúlyt fektetni. A kezelést igénylők száma évek óta nem növekszik, jöllehet az állam is támogatja a „szocioturizmust”, azaz a nyugdíjasok vakációval egybekötött orvosi kezelését.

nyokkal rendelkező turisztikai ajánlata a gyógyfürdőzés, melynek működéséről már XVIII. századi adatok is léteznek. A megyénkben található fürdőhelyiségek – Kovászna, Előpatak, Bálványosfürdő, Málnásfürdő,

Fortyogófürdő és Sugásfürdő – a XX. század közepéig messze földön híresek voltak, napjainkban azonban gazdasági jelentőségük meglehetősen csökkent, egyesek be is szüntették működésüket. Miután számos ásványvízforrással (szám szerint 351), gyógyfürdővel (61) büszkélkedhetünk – melyek a szív és érrendszeri, idegrendszeri és mozgásszervi betegeknek nyújthatnak gyógyulást, enyhülést –, a gyógyturizmus óriási fejlődési lehetőséget rejt magában.

Jöllehet a háromszéki hegyek nem vonzanak annyi látogatót, mint a Retyezát, a Királykő, a Bucsecs vagy a Fogarasi-havasok, mégis az itteni táj bebarangolása felejtethetetlen élményt nyújthat a kirándulók számára. Első látásra úgy tűnik, hogy a kevés turistaösvény nem hozhat számottevő jövedelmet, de mégis élteti a néhány tucatnyi, törvényesen vagy törvénytelenül működő panziót, vendégházat. A turizmus fellendítéséhez nagyban hozzájárulna, ha az említett panziók a szálláson és

Megyénkben a kulturális turizmusnak is hagyománya van. A háromszéki látnivalók évente több ezer – főleg Magyarországról érkező – turistát csalogatnak ide. A leglátogatottabb továbbra is a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum, valamint annak csernátoni és kézdí-vásárhelyi egységei, de sokan keresik fel – főként a nyári hónapokban – Benedek Elek, Mikes Kelemen, Bölöni Farkas Sándor és Baróti Szabó Dávid szülőházát, szülőfaluját is. A kulturális turizmus gazdasági hatása azonban nem túl jelentős, a turisták nagy része ugyanis inkább átutazóban tekinti meg Háromszék múltjának nevezetes helyszíneit.

étkezésen kívül más szolgáltatásokat is ajánlanának a kirándulóknak, kirándulásokat szerveznének. Hiszen kevés az a turista, aki azért keres fel egy vidéket, hogy egy településen töltsen el a vakációt. A turistáknak a kirándulásokon kívül más szolgáltatást is fel lehetne ajánlani: egy körút mellett például gyógykezelési lehetőséget is. Egy bálványosi séta, gyógyvizes kúrával társítva csodákra képes, erről már többen meggyőződtek, akik a vidéket felkeresték.

A háromszéki éghajlat nagyon kedvez a téli sportok űzésének, hiszen a tél korán kezdődik és meglehetősen sokáig tart. Ennek ellenére ebben az ágazatban nagyon el van maradva a megye, elég, ha csak a szomszédos Brassó megyével hasonlítjuk össze. Háromszéken mindössze három, felvonóval rendelkező sípálya van: Gelencén, Kommandón és Sugásfürdön.

Ennek az ágazatnak a fejlesztése meglehetősen nagy gazdasági előnyöket biztosítana a megyének, ehhez viszont jelentős beruházásokra van szükség. Bővíteni kellene Kommandón a szálláshelyek számát, és sípályákat kellene létesíteni Kovásznán és Bálványosfürdön, hiszen a két fürdőhelyben hotelek, illetve panziók is találhatóak. Ugyanakkor pénzt kellene fordítani a vidék népszerűsítésére, reklámozására is.

A megyének szolgáltatások terén nehéz felvennie a versenyt a Prahova-völgyével vagy Brassó-Pojánával, viszont ide lehetne csalogatni a vékonyabb pénztárcájú turistákat, akik számára a romániai síparadicsomok elérhetetlenek. Azt is

érdemes megjegyezni, hogy Prahova-völgyében csak minivakációra, egy-két napra érkeznek a turisták, többségük hétvégére menekül el a főváros zsúfoltságából. Van viszont egy olyan réteg, amely több napot is vakációzna, ha az árak elérhetőek lennének.

Egy másik piaci szegmenst képviselnek a fiatalok, azok, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy egy romániai átlagfizetésnek megfelelő pénzösszeget költsenek el egy hétvégén. A külföldi turisták nagyobb számban továbbra is Magyarországról érkeznek Háromszékre, ők az alacsony árak mellett már a kulturális hasonlóságok miatt is inkább a Székelyföldet részesítik előnyben egy romániai kirándulás alkalmával.

A turisztikai csúcsforgalom a megyében nagyon rövid ideig, mindössze másfél hónapot tart. A kirándulók nagy része július közepe és augusztus vége között keresi fel e

vidéket, az ősz beköszöntésétől látványos csökkenést lehet érzékelni, már ami a megyében elszállásolt vendégek számát illeti. Sajnos, még decemberben sem javul a helyzet, jóllehet az emberek nagy része ebben a hónapban, az ünnepek alatt rövidebb-hosszabb ideig vakációzni szokott. Érdekes, hogy a nyári szezonkép nemcsak Kovászna megyére, hanem Románia központi térségére is ráillik, egyetlen kivételt talán Brassó megye képez, ott ugyanis télen is rengeteg a turista.

A háromszéki turizmus egy idényre van berendezkedve, óriási hézagok tátongnak az év különböző időszakai között. Mindez annak ellenére – mint ahogyan azt már említettük –, hogy a

klima rendkívül kedvező a téli turizmusnak. A vendéglátó egységek nagy többségének nincs semmiféle ajánlata a téli ünnepek idejére, amelyeket a más térségekben létező panziók vagy hotelek a végletekig kihasználnak, lévén, hogy ez az egyik legjövödelmezőbb periódus.

Kovászna megye jelentős lépéseket tehetne az úgynevezett holtidő kitöltésére, hiszen a „hibernálási”

időszakban jóval jobb lehetőségeket tudna kínálni, mint például a szomszédos Hargita megye, amely hátrányban van a szálláshelyek számát illetően.

Nehézkesen, görcsösen indult be, de viszonylag gyorsan fejlődik a faluturizmus megyénkben. Évről évre egyre több panzió nyitja meg kapuit Háromszéken, a legálisan működő egységek száma 2005-ben már elérte a 90-et. A faluturizmus fejlődését azonban gátolják a törvénytelenül működő panziók: a Háromszékre érkező turisták több mint 40 százalékat feketén szállásolják el. A legtöbb hivatalosan bejegyzett falusi panzió Gelencén, Mikóújfaluban, Sepsibükszádon és Hatolykán található.

Felhasznált forrásanyag: Kovászna megye középtávú fejlesztési terve 2006-2013 www.cosys.ro/haromszek.

Kincsünk: a borvíz

Háromszék altalajának legértékesebb kincsei a változatos vegyi összetételű és nagy gyakoriságú ásványvízforrások, valamint az ezekkel összefüggésben jelentkező széndioxidos gázfeltörések, amelyek a vidék utóvulkanikus működésének eredményei. Elődeink felismerték ezt a rendkívüli természeti adottságot, és a múlt század végén európai szintű gyógyüdülő-hálózatot építettek ki, ahol az igényes gyógykezelés mellett a kulturált szórakozás lehetőségét is megteremtették. Ezen a téren kiemelkedik a sorból Előpatak gyógyfürdő, amely a XIX. század végén nagyszabású átépítési és felújítási munkálatok eredményeként Erdély egyik legszebb, legvonzóbb fürdőhelyévé vált. A gombamódra megszorodott impozáns villák összesen 600 szobával álltak a közönség rendelkezésére. A fürdővendégek számát évente 1500-ra becsülték, emellett azonban kétszer annyi kiránduló kereste fel Előpatakot. Az ide érkezők majdnem fele külföldi illetőségű volt, elsősorban Romániából, Bulgáriából és Szerbiából jöttek.

Az ásványvízforrásokat kitisztítják, keretben foglalják, környéküket rendezik és pavilonokkal fedik be. Befejeződik a Lobogó-, Hideg-borvízfürdő, valamint a Diána 18 kádas melegfürdő építése. Fedett sétány, olvasóterem, gyógyszerár, postahivatal épül, intézményesítik a fürdőorvosi hivatalt. Mindezek az intézkedések Előpatakból elegáns, mindenki által kedvelt fürdőhelyet varázsoltak.

Kovászna gyógyfürdő kiépülése hasonlóképpen a XIX. század utolsó

évtizedére esik. 1889-ben megalakult a Fürdő Részvénytársaság, amely megkezdte a fürdő és a kutak rendezését, átépítését. Ekkor épült újjá a Pokolsár-, a Sós- és a Mikes-fürdő, a főtéri ásványvízforrás, a Hankó-forrás, és megkezdődik a Horgász-kút vizének palackozása. 1895-ben már 100 000 palack ásványvizet árusítanak a szomszédos helységekből. A XIX. század 80-as éveinek végén a villák, fürdőházak, valamint a lakosság tulajdonában lévő kiadó szobák száma elérte a 300-at.

Hasonló a története Bálványosfürdőnek, Málnásfürdőnek és Sugásfürdőnek, amelyek kiépítésére és gyógyhatású kihasználására ugyancsak a múlt század végén kerül sor. Bálványosfürdőn 1895-ben báró Apor Gábor torjai nagybirtokos egy kétemeletes, 50 szobával rendelkező, vízvezetékkel felszerelt modern gyógyintézetet hozott létre, a Katalin-, Fidelisz- és Károlyforrások, valamint a Hammas és Valató gyógyfürdők közelében. 1896-ban a fürdőhely már 306 vendéget fogadott. Még a fürdőtelep felépítése előtt, 1891-ben Apor Gábor a Büdös-barlangból kiáramló széndioxid értékesítése céljából szénavsűrítő üzemet létesített.

Málnásfürdő virágzása 1891-től számítható, amikor meleg kádfürdőt létesítettek, ugyanakkor a fürdő működéséhez szükséges fontosabb berendezéseket szerzik be. Megkezdődött a legfontosabb létesítmény, az úgynevezett Lobogó-fürdő átépítése, amely ezután a Herkules nevet kapta.

(Cserey Zoltán: *Háromszék gazdasági fejlődése a 19. század második felében és a 20. század első éveiben – kivonat*)

Háromszék jelentősebb borvízforrásai

Sepsibükszád

(tengerszint feletti magassága: 650 m)

A község forrásai az Olt bal oldali teraszának aljában jelennek meg: a Határ moteltől lemenő út melletti Carpitus-forrás, vagy a mini vízierőmű-turbina épületének közelében levő Sós-forrás. A falu legnagyobb forrása a Bugyogó, a Csomád délnyugati lejtője alatt található, keletre pedig a Zsombor patak két fő forráságára bukkanunk.

Mikóújfalú

(630 m)

Legismertebb a Bedő-borvíz, amely függőhídon keresztül közelíthető meg a Barótra menő főútról. Az Olt bal partján lévő forrás foglalatja az 1891-es évszámot viseli. Az északi falurészen van a Sós-borvíz. A közelében levő Hunnia-forrást 1918 előtt palackozták. Más kutak a környéken: a Dögös, a Csángó és a Cseszko-források, a faluban a Kuli- és Sorbán Ferenc-kútja.

Málnásfürdő

(584 m)

1904-től indul az epe- és májfunkció-elégtelenségben szenvedők legjobb gyógyvizének, a Mária-forrásnak a palackozása a fürdőhelységben. 1990-ig folyamatosan, ma már csak megrendelésre töltenek. A rendszerváltás utáni gazdasági anarchia összes borvízfürdőink közül Málnásfürdőt érintette leginkább. Nem működik a melegfürdő, romokban hever a mofetta és a strandmedence, a szó szoros értelmében összeomlott a Fő-forrás. Az új tulajdonos, a brassói

Ioan Neculae a fürdőhelység privatizálásakor jelentős befektetésekre tett ígéretet, de azóta csak folyamatos pusztulás tapasztalható.

Málnásfürdő az enyészet útján

Málnásfalú

A Málnásfalú közelében lévő Száldobos-patak völgyében a legjobb borvíz a Száldobosi-forrás. A Herec-patak mellett a Bálint-kút a legismertebb.

Oltszem

(550 m)

Környékén több borvízforrás ismert, mint a Szép-torkában lévő sós-petróleumos Sós-kövű-forrás, mely a gyomorfekélyben szenvedők varázsi-tala! A Bagoly-borvíz enyhén radioaktív. Ismertek még a Gyerő és Patakoldal borvizei. Igen finom és bővizű források vannak a falutól keletre a Süte-patakban, melyeknek vizét a XX. század elején Salus néven palackozták.

Bodok

(550 m)

A község hírnevét igen jó minőségű, palackozott, szénsavas ásványvizének köszönheti (Vilma-, Lenke-, Matild-forrás). A dugaszoló üzem a

Borvív-patak fejében a borszékivel egy időben épült (XIX. sz.) a Matild-forrásra. Kiapadhatatlan vizét ma Bodoc néven forgalmazzák. A környéken még más források is vannak, mint a Veress-borvív, vagy a vásárpataki Szemvív.

Zalán

(600-700 m)

Borvívforrásai: a Felszei-, Fingos-, Beczőkerti-, Zalánfeji- és a Nyíri-forrás.

Kőrőspatak

(600 m)

A faluban a Csinált-patak völgyén kihasználatlan édes-kénes forrás található.

Árkos

(550 m)

Kihasználatlan apró forrásai a falu körül az Égett-vészi, a Veress Samué, a Benkő-kerti, a Benkő-, a Cukrász- és az Árnypataki forrás.

Sepsiszentgyörgy

A megyeközpont délnyugati részén gyakoriak az édes-kénes források.

Ilyen a Szemerjai-büdöskút, melynek vize a savtúltengésben szenvedők gyógyvize. Más források: a Pap

kútja, Bogács- és Nádas-pataki borvívforrások.

Sugásfürdő

(740-780 m)

Eredeti forrásai a Fő-, Erzsébet-, Jenő-, Ferike- (Latzina-), Aló-, Görgő-kerti-, Veress Samu-, Kénes-, Szemmosó- (Barabás-) és Nagylikiborvizek. Ma már csak az első ötöt használják.

Sepsiszentkirály

(530-590 m)

A Dugás völgyében lévő boltíves kőhíd közelében van a Bodor-kút, vize édes-kénes, lúgos. Hasonló a Büdös-kút vize is.

Sepsiillyefalva

(540 m)

Az Illyefalvi-patak völgyében lévő édes-kénes Anna-forrás érdemel említést.

Előpatak

(640 m)

Az egykor hírneves fürdőhelynek csak fényes múltja van, jelene nincs. Az Előpatakon található források vegyelemzését már 1761-ben elvégezték, az első, Lobogó nevű borvív-fürdő, valamint a Diana-forrás 18 kádas meleg fürdője azonban csak 1844-ben lett befejezve. A XX. szá-

zad első évtizedében építik meg a Nathália-fürdőt, majd 1933-ban a Fleischer-féle borvítztöltődét. A II. világháború után a gazdátlan és tönkrement épületek egy részét lebontják. Ma a település borvízkútjai, villái elhanyagoltak, a töltőde sem üzemel.

Dálnok

(590 m)

A falu határában több kihasználatlan kénes forrás található, mint a Vízisztája, Kenderesi, Mungorcsi, Szászné forrása. Régen fürdőkúrára is használták őket.

Csernáton

(564 m)

A csernátoni Nagypatak-völgyében hét ásványvízforrás ismert. Strand-fürdője a Csókás-fredő volt, melynek édes-kénes vizét reuma-kúrára használták.

Futásfalva

(675 m)

A falu belterületén a Marcella-kút enyhén szénsavas forrásait ivóvízként használják.

Torja

(570 m-630 m)

A falu felső végénél, a Torja-patak jobb oldalán, az erdő szélén található a Szemmosó nevű, édes-kénes forrás.

A Jajdon-völgye (766 m) Kovászna megye második legerősebb mofettásborvizes helye, Torjától 10 km-re nyugatra. Védett geológiai terület. Akárcsak Bálványoson, itt is forrás mellett fortog, és ahány, annyiféle. Hajdanán itt működött a híres Torjahágó-fürdő, ma csak romjaiban van meg.

Bálványosfürdő

(850 m)

A Büdös-hegy, Nagy-Csoma és a Bálványos-hegy közti kismedencében szétszórót beépítésű terület. Kovászna megye leghíresebb borvizes-mofettás helye. Múltja, mint a történelmi Apor család birtoka (Bálványosvár) 900 évre tekint vissza, de mint gyógyfürdő, csak a XIX. sz. derekától kezdve válik ismertté (Báró Apor Gábor alapítása, 1850). 1956-ban egyesítik a külön-külön kialakult három fürdőhelyet: a régi Bálványos-fürdőt, a Várpad (Transilvania) fürdőt és Csiszárfürdőt, Bálványosfürdő néven. Itt található, a Büdös-hegyen, Európa legnagyobb kénhidrogén mofettája, a híres Büdös-barlang (6000 m³ gáz/24 h). Legtöbb forrása és fürdőmedencéje a csiszári részen alakult ki, mint pl. az iker Timsós-, a Csokoládé- és a Hammas-fürdő. Ezeket nemrég felújították, míg a Vallató-fürdő, a Borvíz-strand a tönkremenetel szélén áll, akárcsak a fából készült mofetta. A Mogyorós-forrás „kiszáradt”, de a Szem-, a Zsófia- és a Jordán-forrásból még folydogál a borvíz. A Várpadon elvileg spontánul működik a borvíz-strand, itt borvíz csak az Imola (Ibolya)-forrásból fakad. A sósmezői részen, a Hotel Best Western Bálványos udvarán

egyetlen forrás sem működik (Károly-, Bányai-, Fidelis-forrás). A szálloda közelében a régi Apór (Timsós)-fürdő különleges vegyi összetételű timsós-kénsavas forrásai (egyedülál-

lók Európában) kihasználatlanok. Igaz, a szállodában modern gyógykezelő bázis (meleg borvízfürdő, mofetta, fizioterápiás kezelés stb.) működik állandó orvosi felügyelettel.

A Torja- és Bálványosfürdő közti út melletti források: a Vasas- és a Transzilvánia-forrás. Mindkettő a környékbeliek kedvenc ivóvize, különféle gyomorbántalmak kezelésére (is) használják.

Kézdikővár

(690 m)

A Kővári-patak völgyében fordulnak elő édes-kénes források, közülük a Büdös-kutat használják.

Kézdiszárazpatak

(620 m)

A falu határában a Martonka nevű helyen tör fel édes-kénes forrás.

Kiskászon

(720 m)

Jóízű szénsavas borvize a Várpataki-forrás. Két forrását kőköprübe foglalták, ivóvízként használják.

Kézdiszentlélek

(588 m)

Altalajából enyhén szénsavas források törnek fel. A legismertebbek: Tóth Csaba udvari kútja, valamint a Malomkerti- és Kosolya-források.

Kézdiszentkereszt

(610 m)

Néhány forrása a falu között van, mint a Borvízkút, Fekete Ilona és az Opra Gyárfás kútja. A Zonda-patakban található a falu legjobb forrása, melyre palackozót építettek. Többkevesebb megszakítással 1892-től 1998-ig működött, jelenleg beindításra vár. A piaci forgalomban régen Vénusz, Mariska és Székely-forrás néven vált ismertté, később (XX. sz.) Nemere, Poian és Cristal néven került az asztalra.

Bélafalva

(615 m)

A Csere-árokban lévő Lina-forrás vizét a helyiek ivóvízként használják. A Réti I., Bögözi Á. és Tuzson E. telken feltörő források enyhén szejkések.

Esztelnek

(600 m)

Az egykori tsz feketeribizlis ültetvényén hangos fortyogással hirdetik jelenlétüket a vizes mofetták. A fortyogók szomszédságában „savanyúvíz” forrás is van. A falu több kútjában gyengén szénsavas víz fakad. Esztelnek északi felében a legismertebb a Jézus-kútja. Természetes forrás volt, mely mellé kis kápolnát is építettek. 1730-ban árvíz pusztított, romba döntve a kápolnát és betemetve a borvízforrást. A forrást újra kiásták, ma is használják.

Lemhény

(575-650 m)

Lemhény területén nem fordulnak elő borvízforrások, de a falun kívül, a Nagy Lemhény-patak egyik mellékágában, a Farkas-pataokban régen „büdösköves feredő” működött. Ugyanilyen típusú kénes víz található a Lőgörény-pataokban, a sárfalvi Egerben és a Kiság-tővén.

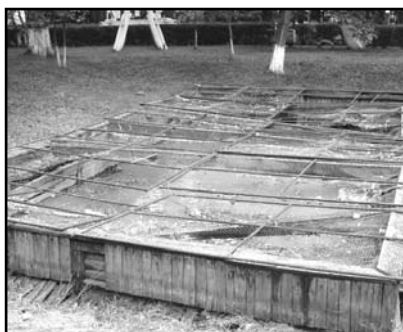
Kézdimartonos

(680 m)

A falu patakának völgyfejében (2,5 km) édes-kénes ásványvízforrások vannak. Ezek táplálják a moldvaiak által is látogatott gyógyfürdőt, amelyet a berecki polgármesteri hivatal működtet a nyári szezonban. Egyik forrását ivókúrára, a savtúltengés ellensúlyozására használják.

Kézdivásárhely – Fortyogófürdő

A kedvelt fürdőtelep vasas-széndioxidos forrásai, a fűrt kutak, valamint mofettája régóta ismertek. Gyógykezelő központja, szabad strandja, ivókúrára használt forrásai (melyek a szív- és érrendszeri bajokban szenvedőknek nyújtanak gyógyulást) révén messze földön híres, ám 2004 eleje óta a kezelőbázis szállodástól, vendéglőstől zár alatt van, a tulajdonos önkor-

mányzat és a volt bérlő közti vita bírósági perek tárgyát képezi. A fürdőtelep melletti forrás vizét manapság is rendszeresen fogyasztják.

Szentkatolna

(550 m)

Altalajában szénsavas ásványvíztelep húzódik meg. Több kútban észleltek széndioxidos szivárgást, míg a falu határában, az Akasztó-domb aljában kénhidrogén tör fel.

Hatolyka

(550 m)

A falu „annyira gazdag ásványi forrásokban, hogy a faluban, sőt határain is bajosan lehet édesvizet találni”, jegyezte fel egykoron Orbán Balázs. Lázár Sándor, Kopasz János és a Fa-

lu-kútját használják leginkább. A faluközpontban található hideg vizes medencefürdőt, a tágas meleg fürdőt és a mofettát kiváló eredménnyel használták a reumatikus megbetegedések kezelésében. A rendszerváltás után azonban ezek is elhanyagolt állapotba kerültek.

Imecsfalva

(550 m)

A Székely Nemzeti Múzeum megalapítója, Cserey Jánosné faluja borvizekben szegényebb, mint szomszé-

dai. Csupán a Borkút dombja utal ásványvíz jelenlétére. A Haraly felőli réten gazdag gyógyiszap-telepek vannak.

Székelypetőfalva

(550 m)

1889-ben helyi gyógyfürdő működött Háromszék egyik legkisebb településén. Ma csak elmocsarasodott borvízes fortyogóját találjuk. A falu ÉK-i határában 2002-ben foglalták újra a Borvízkutat. Hermetikusan lezárták, kézi pumpával látták el és még egy védő tetőt is emeltek föléje.

Székelytamásfalva

(540 m)

Zabola községhez tartozik, akár csak előző szomszédja. Mély rétegekben ásványvíztelep van, amit a volt tévész udvarán fűrt kút segítségével hoztak a felszínre. Ma ez a falu kútja.

Ozsdola

(609 m)

A nagy község határában több ilyen törnek fel borvizek. Így a Kistrétpatakban szejkés víz van, a Székoldalon gyengén szénsavas vizek jelennek meg. Az Óriáskő-patak fejében is van egy jóízű borvízforrás. A Jáhoros-bérce nevű helyen kis medencefürdőt építettek, amit a helyiek használnak. A szabadfürdő ma meglehetősen elhanyagolt.

Kovászna

(560-600 m)

A fürdőváros ásványvizeiről már 1567-ben szó esik. 1773-ban elemzik először vegytanilag, 1882-ben a Horgász-forrás vize Triesztben aranyérmes lett. Alig van udvar a város felső

részében, ahol a kútban édesvíz helyett ne borvíz, vagy mofetta fakadna. Az emberek hamar rájöttek hasznosítási lehetőségeire, és aki tehet, vendégfogadásra rendezkedett be, ahol szállást, kosztot, gyógyfürdőt, mofettát mindent egy portán, helyben kaptak a vendégek. Még ma is európai kuriózumszámba mennek a város magán mofettái a családi házak alagsorában, pincéiben! Ilyen például a Bene-mofetta.

A város szimbóluma a Pokolsár, egyedülálló iszapos, kénes-széndioxidos gázkitörés a főtér keleti peremén, melyet kezdetben fürdőkúrára használtak. (Igaz, ekkor még az egész főtér uralta!) 1881-ben nyitották meg Pokolsár Fürdőintézet néven, s ezzel Kovászna a rendezett gyógyfürdők sorába lép. A későbbi fürdőtelep a vajnafalvi (Kovásznával összenőtt falu) Mikes-telken alakult ki, Mikesfürdő néven. A Tündérvölgyben (régén: Tétrét) a kitűnő Horgász-forrás vizét 1891-től kezdik el palackozni. 1929-ben a Creditul Carbonic Rt. veszi meg, és Regele Ferdinand (Ferdinánd király) néven forgalmazza. A szocializmus idején Covasna néven kerül a piacra. Ma a töltőde nem működik. 1931-től a Vajna-féle szénsavgyár is termelni kezd. Ugyancsak a Tündérvölgyben épült (1889, Fürdő Rt.) a kettős medencéjű hidegvizes Sós-fürdő,

melynek közelében a Hankó-kút forrását ivókúrára használták. Ma hiába keresnék őket! A kovásznai ásványvíz kitűnő minőségét igazolja, hogy a Pepsi-termékeket palackozó Quadrant Amroq Beverages pár évvel ezelőtt itt létesített üzemet!

Kommandó

(1017 m)

Az itteni Laur-hegy oldalában szejkés ásványvízforrás tör fel, a Büdöskút, melynek vizét bevezették a falu központjába.

Zágon

(570-630 m)

A Domokos-patakán lévő Büdöskútnál a helyi ortodox lelkész minden tavasszal misét celebrál. A hagyomány valószínűleg egy régi keresztelési szokással függ össze. A borvízkútról a nagy íródeák is megemlékez a Törökországi levelekben.

Nagypatak

(723 m)

Környékén elég sok „kotlós” víz fakad. Ilyen a Várberce alatti Büdöskút a Gyükeres patakán, vagy a Hammas-hágóra vezető útkanyarnál lévő kénes forrás.

Lisznyópatak

(730 m)

Határában, az egykori Temesvárykertben édes-kénes ásványvíz tör fel. Régebben fürdőkúrára használták.

Székelyszáldobos

(500 m)

Régen híres volt a száldobosi borvíz, a Hegyfarki-borvízfürdő (Bethlen-fürdő). 1629-ből származik az a

feljegyzés, miszerint Bethlen Gábor fejedelem betegségével a „Vargyas és Olasztelek közt a száldobosi határon lévő savanyú vízhez menének”. 1760-ban Bod Péter is említi az ún. Volál-pataki borvízforrást.

Vargyas

(500 m)

A bútorfestők falujának borvizét 1964 és 1983 között Borsil néven palackozták.

Felsőrákos

(670 m)

Számos borvízforrásából több már eltűnt a környéken végzett fejtelten szénbányászat következtében. A ma meglévők: a Falu borvize és a Malom felőli borvíz. Eltűnt a Faluvégi-szonda borvíz és a Mária-forrás, melynek vizét Rákos néven 1886-tól 1930-ig palackozták. A Rika erdején átmenő régi udvarhelyi országút mellett van a Rikai-sóskút, vizét ezelőtt fahordókban a rákosiak és vargyasiak szállították haza, kimondottan puliszkafőzésre.

Bibarcfalva

(490 m)

Erdővidék legjelentősebb ásványvizes helye, melynek Borhegyi vizét régen a borvízfuvarosok messze földre szállították (1880). 1890-től kezdték palackozni a Baross-forrás vizét. Az államosítás (1948) után a forrás nevét Május 1-re változtatták, és Biborjéni néven hozták forgalomba. Ez a ma is működő régi töltőde. A falu nyugati peremén működik az új töltőde (most Bibco Rt.), amely szondákból táplálkozik. A borvíz mellett üdítőket is palackoznak. A falu központjában 1906-ban melegített borvizes kádasfürdőt lé-

tesítettek, később mellette tágas strand-fürdőt alakítottak ki. Nyári idényben mindkettő működik ma is. Fő ivókútja a falu közepén, a régi töltőde előtt, az országút mellett csorog. Számos borvízforrás található még a faluban: Baross-forrás, Rézfűi borvíz, Szemete borvíz, Juci borvíz stb.

Nagybacon

(537 m)

A Nagybacon környéki dombokon több ásványvízforrás van. A legtöbbet látogatott a falu északi végénél levő Falu borvize, az országúttól kb. 200 m-re. A településtől szintén északra található Sűgő-patak vízgyűjtő területén 11 megnevezett forrás van (Sűgői-, Szilpataki-, Mogyorósalji-forrás stb.) A csinódi faluréssz patakában édes-kénes „büdösvizek” fakadnak fel.

Kisbacon

(525 m)

A falu útja mellett egy szondából a Sántéri borvíz tör fel. Borvizei egyébként a falutól távolabb, leginkább a Fenyőspatak mentén találhatók, mint pl. a Fenyőstöve borvize, a Szonda-borvíz, a kisbaconi Rezes, a Bodvaji borvíz, Tamásné borvize, vagy a Kis- és Nagy-Fenyőspataki-források Bodvaj fölött. Igazi kuriózum az Istenkas nevű völgykatlanban, egy régi vasbánya helyén a Benedek Elek borvizes barlang. Ugyancsak az Istenkas sötét, mély szurdokában fakad az Érces-borvíz és a Kénes-borvíz. Az Istenkassal szemben álló Leshegy alá lefutó Györkovács (Kis Köves) patakban egy gerendákból ácsolt borvizes fortyogó található. Kisbacon felejtethetlen szülöttéről, a nagy mesemondóról, Benedek Elekről nevezték el „Elek apó feredéjének”.

Magyarhermány

(580-600 m)

Az eldugott falu csak Kisbacon felől közelíthető meg. Rengeteg borvize van. Kitűnő az Alszegei-, Bóér-, Róka-, Szikra-, Ágostonhídi- és Szénáskerti-forrás. A Fekete-patak völgyében egy szondából tör fel langyos borvíz. A Kakukkhegyről (Dél-Hargita) lejevő Barót-patak völgyében ismert a Cigánylábi-, Pető-, Ángyéliai- és Medgyespusztai-borvíz.

Uzonkafürdő

(620-650 m)

A szájhagyomány szerint a római időből egy Ausonias nevű tiszt használta elsőként gyógyforrásait. Habár 1896 táján már léteztek itt kezdetleges fürdőmedencék (a mostani borvizes láp, növényntani rezerváció területén), a mai hidegfürdő elődje a Főkút mellett, 1927-ben épült. Később meleg fürdőt is építettek melléje, mely ma is működik. Az Uzonka-patakot tápláló Pisztrángos-patakban is előfordulnak borvizek. Uzonkafürdőt telepeseinek ragaszkodása és gondoskodása tartja életben. A Hatod csárdával szemben a patak partján tör fel a Sós-pataki-borvíz. Ugyanennek a patakban a forrásvidékén, a Hatod-tető közelében több szénsavas-sós forrás ismert. Az uzonkai letérőtől a baróti műúton lefelé, 400 méter után köt be a Setét-patak. Forrásvidékén igen jóízű borvízforrás van.

Zalánpatak

(650 m)

A faluban egykor üveghuta működött. Határa gazdag ásványvízforrásokban, mint a Karácsony-, Ámáspataki-, Bugyogó-borvíz, vagy

a Csuklyoni-források, Mihályka borvize, Préda György udvari kútja, a Nádasi- és Kerekdombi-borvíz. A falu borvizes fürdőmedencéje a Csuklyon-patakán volt.

Miklósvár

(487 m)

A Falu-patakának erdei útja mellett található a Büdös-kút, édes-kén-szulfátos víz. Az emésztőrendszeri megbetegedésekben szenvedők jó ivókúrás gyógyvize.

Közéapajta

(550 m)

Számos kén, sós forrása az Ajta-patak mentén található. Fontosabbak:

a Büdös-, Kismezei-, Kakucs- és Bányapataki források.

Bölön és Bölőnpatak

(430 m)

Altalajukban borvízrétegek rejlenek, melyek a felszínen a Zugói-borvíz (egykor palackozták) és a Farkaslaki-borvíz (10 km-re Bölöntől) formájában öltönek alakot. A Korlát-patak völgyében a kénhidrogén Kénosi-forrás, a Sós-patakban sósborvizek vannak. A Bogos-szántón felül 1890-ben kén medencefürdőt rendeztek be, melynek ma alig van nyoma. Közéleben fakad a Kotlói víz vagy Büdöskút. Más ismertebb források: a Gyertyános-, Máté- és Puliszka-borvíz.

A Bodoki Matild eredete

A bodoki borvíz hajdanában a község tulajdonát képezte (szemben az állammal s természetesen, joggal). 1802-ben borvízgazdát állítottak; 1856-ban a református egyház vette bérbe, krajcárokat kértek a vízért, s ebből egy néptanítót fizettek. 1872-ben arányosították az erdőket, mivel 9 falunak az erdeje „itt sarkallott össze”, és minden falu igényt tartott a „saját erdejében feltörő borvíz utáni jövedelemre”.

1881-ben Bodok, Zalán, Étfalva, Gidófalva, Fotos, Sepsimartonos, Angyalos, Sepsibesenyő és Eresztevény, a kilenc falu ún. Borvíz Közbirtokosságot alakított. Elperelték Bodok községtől a borvizet. Ebben az évben kezdik meg a dugaszolást ún. „cilinderekbe” (üvegekbe), melyeket törökbúza-csutkával dugtak be, a csutkát csuszlapival csavarták körül.

Ez a primitív dugaszolás 1888-ban szűnt meg, amikor a kászoni származású György József bérbe vette a forrást. 18 lovas szekérrel szállította a vizet, s annak literéért 1 krajcárt kért. 1895. március idusán Budapestre utazott, hogy új, az egészségügyi normáknak is megfelelő engedélyt szerezzen. Pénze elfogyott, s 30 napi gyaloglás után érkezett Brassóba, innen borvizes szekéren jött haza Bodokra az engedéllyel. Ő korszerűsítette a századforduló szintjén az üzemet. 1896-ban a bukaresti kiállításon I. Károly királytól a bodoki víz aranyérmét kap. A királyi udvart is György József látja el borvízzel. Előbb a híres Babes professzor, majd Hankó Vilmos „vegybontja” (1899), és ekkor kapta a forrás a Matild nevet. A tulajdonos unokatestvéréől nevezte el.

(RMSZ)

Mikor, mit és hogyan a kertben?

Tavaszi

A gyümölcsfák kérgén, a kéregrepedésekben, a törzsön és az ágakon is megbújhatnak a tavalyi év kártevőinek tojásai, bábjai, lárvái. Eltávolításukra használunk drótkéft, kéregkaparót, s dörzsöljük le velük a fák kérgét. Gyantásodáskor, komolyabb kéregrepedések kezelésekor, zuzmók, mohák eltávolításakor is jól használhatóak. Ha eltávolítottuk a beteg részeket, a felületeket kezeljük faplasztal az újabb fertőzések megelőzése miatt.

Most, a metszések idején kell eldöntenünk, hogy magas koronájú, esetleg felkopaszodott ágú gyümölcsfánkat megifjítsuk-e. Úgy alakítsuk a megmaradó ágakat, hogy azok azt a koronaformát mutassák, amit fiatal faként kívánunk tőlük. A vágásokról vágjuk le az előregedett, elszáradt gallyakat. Ha beteg ágak is vannak a fán, azokat kb. 20-30 cm-es egészséges résszel együtt metsszük le. A munkák utolsó lépése ismét a faplaszt – sebkészítő – használata. Az ifjítás utáni első évben várhatóan sok fattyúhajtás fejlődik majd, ezek negyedrészt nyáron vágjuk vissza.

Tavasszal a természet pillanatok alatt felébred, s az idősebb kerti munkákat azonnal el kell végeznünk. Hol is kezdjük...

☼ Először metsszük meg a díszfákat, díszcserjéket, szőlőt, gyümölcsfákat – még rügypattanás előtt.

☼ Ha szükséges, végezzünk a gyümölcsösben lemosó permetezést – még rügypattanás előtt.

☼ Ha a sok eső miatt elmaradt a tervezett őszi gyümölcssteleptetés, ültessünk gyümölcsfát most, ahogy ki tudunk menni a kertbe, s a föld is alkalmas lesz az ásásra.

☼ Tisztítsuk meg az évelőágyást, a sziklakertet a lehullott, elszáradt levelektől. Vágjuk vissza a növényeket, ha kell tövig. Ha a fagy kicsit megcsípte a hajtásokat, akkor azokat is vágjuk le.

☼ Ha tartósan enyhe lesz az idő, bontsuk ki a téli szalma- vagy földtakarásból a rózsatöveket. A futórózsákat csak akkor metsszük meg, ha ágai zavarnak, útban vannak. Ha a töveket tavaly telepítettük, a hajtásokat két rügyre vágjuk vissza. A futórózsák nem virágoznak a visszavágás évében. A bokorrózsákat 2-3 szemre, rügyre metsszük vissza minden évben.

☼ Ha őszen elmaradt a trágyázás vagy úgy éreztük tavaly, hogy kevés a tápanyag a talajban, vegyünk szerves- vagy műtrágyát, és kapáljuk be a földbe. A trágyát a gyökerek közelébe kell juttatni: 5-6 cm mélyre a vetőmagvaknál és 10 cm mélyre a palántáknál. Négyzetméterenként 3-4 kg érett istállótrágyával számolunk vagy 6 dkg ammóniumnitrát + 6 dkg szuperfoszfát + 6 dkg kálisó adaggal. Ha kombináljuk a kettőt, akkor 1,5-2 kg istállótrágyához adjuk a szükséges műtrágyát.

Nyár

Júniusban a kert már pompában úszik. Nyílnak a rózsák, az évelő növények, az egynyáriak. Érik a szamóca, a meggy, a cseresznye. Itt az első eredménye a tavaszi munkáknak. Ahhoz, hogy minden ilyen ragyogó maradjon, a következőkre kell odafigyelnünk.

☼ Az elnyílt cserjék, rózsák, évelő növények gondozása is fontos. Az

élőlkert elnyílt virágait, a leszáradt leveleket, szárazakat vágjuk vissza. Ha ezt időben meg tesszük, a növénynek lesz ideje új hajtásokat nevelni, ami a következő év virágzása szempontjából fontos.

⊕ A futórózsáról csak az elnyílt fejet vágjuk le, esetleg egy levélpárt. A bokorrózsákról két-három levél párral vágjuk vissza az elnyíltakat.

⊕ Elvirágzás után minden növény meghálálja, ha trágyázzák őket. Ebben a melegben a legfontosabb dolog mégis az öntözés. A balkonláda növényeit naponta öntözzük, hetente tápoldatozzuk. Ha valamelyik növényünk elpusztult, még pótolhatjuk.

⊕ A tuják, örökzöldek vízigényesek. Ha meleg a nyár, nagy vízszámlára számítsunk, ha azt akarjuk, hogy növényeink jól érezzék magukat. Különösen a friss ültetésű növényekre figyeljünk oda. Fontos, hogy a tő körül a föld mindig nyirkos legyen, így biztosított az eredés.

⊕ Az örökzöldek mélyebben gyökerезnek, mint a fű, ezért sosem elég csak annyi vizet adni nekik, mint a fűnek. Áztassuk át a talajt, s akkor lehet, hogy nem kell naponta öntöznünk.

⊕ Az öntözés idejével is vigyázzunk. Napos időben leégethetjük a lombot, ha a vízcseppek megmaradnak a leveleken. A lombos cserjéknek inkább a töve kapjon vizet, így kisebb az esélye a gombafertőzésnek. Ez érvényes a rózsákra is.

⊕ Ha fenyőkéreggel terítjük be növényeink tövét, az véd a kiszáradástól, s kapálni is kevesebbet kell. Nem csirázni ki a gyommagvak.

⊕ Ebben az időszakban jelennek meg a különböző levéltetvek. A vegyszerüzletekben számos szert kínálnak az

irtásukra, közülük az egyik legbeváltabb a Decis.

Ősz

Az esős időjárás figyelembevételével egészen a fagyokig áshatunk. A felásott talaj jobban befogadja a téli csapadékot, a nagyobb rögök szétfagyása után pedig tavasszal porhanyósabb lesz a föld. A zöldséges kertet ássuk fel szinte teljesen, esetleg hagyjunk benn néhány fehérrépát, hogy legyen télen is friss petrezselymünk.

Lassan fel kell szedni a hidegtűrő zöldségféléket is, a poréghagymát, a kelbimbót. A sekélyen gyökerező gyümölcsfáknál sekélyen ássunk, vigyázzunk a gyökerek épségére. A díszkertben az ásással egyidőben takarjuk be a rózsatöveket és más fagyérzékeny növény tövét földdel, lombbal.

Az ásással együtt vigyünk be a jövő évi tápanyagot a talajba. A gyümölcsfáknál 2-3 kg istállótrágyát számítsunk egy-egy növényre. Ha a műtrágyázás mellett döntünk, 2-2,5 kg szuperfoszfátot és kálisót számítsunk. Hóesés előtt biohumuszt vagy marhatrágyát szórjunk ki a fűre fél kg/m² mennyiségben. A hólével bejut a földbe a szükséges tápanyag. Tápanyag-utánpótlásra különféle, a kereskedelemben kapható humusztrágyákat is használhatunk. Az örökzöldeket most ne trágyázzuk, csak tavasszal, a cserjék és élőlkök viszont meghálálják a gondoskodást.

Itt az ideje a szabadgyökerű díszfák, díszcserjék, gyümölcsfák ültetésének, a nagyobb méretű örökzöldekkel viszont várjunk tavaszig. A kényesebb növények kifagyhatnak, ha nincs idő a begyökeresedéshez.

Őszi sétáinkon gyűjtsünk szép ter-

méseket, vesszőket – persze ne egész növényeket tövestől –, szárítsuk meg őket, s gondoljunk a karácsonyi asztali díszekre.

⊗ Nézzünk körül az élő ágásban is. Vágjuk le a leszáradt virágokat, hajtásokat, szedjük ki a gyomokat még utoljára a tél előtt. Ha egygyári virágaink tönkrementek, kapáljuk ki azokat is. Ássuk fel a helyüket, javítsuk fel a talajt pl. biohumusszal, s gondolkodjunk, mit tehetnénk helyükre.

⊗ Ültessünk olyan növényeket, amelyek télen is szépek, majd pedig tavasszal kiszedhetők, hogy újra átadhassák helyüket az egygyári virágoknak. Ilyenek a sok színben pompázó árvácskák, s a díszkáposzta. A hó alól kikandikálva mutatós növények.

⊗ Gyümölcsszüret után szedjük össze a beteg, földön levő gyümölcsöket, s égessük el.

Az elvirágzott, magot érlelt egygyáriakról, élőlényről szedhetünk magot. Ezeket papírzacskóban, névvel pontosan megjelölve száraz, hűvös helyen tároljuk tavaszig.

⊗ Itt az ideje a tavaszi virágzású hagymás növények ültetésének is. Tulipánok, jácintok, nárciszok, krókuszok, hóvirágok, téltemető nagyon sok fajtáját lehet kapni virágboltokban.

⊗ Fenyőféléink, tujáink öntözését mérsékeljük, így a fagyérzékenység némileg csökkenthető, a hajtások beérése jobban biztosított. A vízelvonást már szeptember elejétől el lehet kezdeni. Ha a csapadék közbeszól, hát tudomásul vesszük.

⊗ A tuják, borókák belső ágainál erős levélbarnulást láthatunk, már augusztus közepétől. Ez részben az örökzöldek lombváltása, ami természetes. A levelek lehullnak, s tavasszal azokon

a helyeken, amit fény ér, újra megjelennek a zöld részek. Ha túlzott a barnulás, s már kívülről is erősen látszik, kevés vizet adtunk a nyáron növényünknek. A következő évben gondoljunk erre, s öntözzünk többet.

Tél

A tél hóval, hideggel érkezik. A puha, fehér lepel gyorsan és biztosan eltakarja a kertet. Már nem zavar bennünket a rendtelenség, az elmaradt munkák nyoma. A lehullott vizes hó az örökzöldeket már húzza, így a kertész csak ábrándozhat arról, hogy végre nyugalma lesz. Az örökzöldekről le kell rázni a havat, a többágú oszlopos tujáknál, borókáknál a hó nyomást célszerű az ágak összekötésével megelőzni. A munkát nem szabad megspórolni, mert tavaszra a növények a hó miatt elveszthetik eredeti formájukat, s több évbe telik, míg visszanyerik azt. A legrosszabb esetben a hó súlya alatt el is törhetnek az ágak. Tehát irány újra a kert: rázogassunk, lapátoljunk.

Az erkélyen nevelt növényekre is oda kell figyelni. Húzzuk őket a legvédettebb sarokba, s lehetőleg úgy helyezzük az agyagcserepeket, hogy nap ne érje. Ha ugyanis a téli hidegben a naptól felmelegszik a cserép kívülről, a föld viszont belül fagyott, a nagy hőmérséklet különbség miatt a cserepek pattanhatnak, repedhetnek.

Az érzékenyebb növények földjét takarni kell. Ha a hőmérséklet tartósan 0 fok fölé emelkedik, feltétlenül öntözzük meg a növényeket. Ne csak a cserepeseket, a kerti örökzöldeket, elsősorban a tujákat is. Így megelőzhetjük a növények téli kiszáradását. Ennek szintén a napsütés, s a fagyott

föld lehet az oka. A napsütés miatt megindulhat az erőteljesebb nedvke-ringés a növényekben, de ehhez a fa-gyott földből a gyökerek nem tudnak vizet felvenni. Ilyenkor a növény saját sejtjeinek vizét használja fel, ez pedig a sejtek kiszáradásához vezethet. Ha a föld felengedésekor öntözünk, na-gyobb az esély a vízhiány pótlására. A friss ültetésű örökzöldeket árnyékolni még nem késő. Ekkor a nap melegítő hatását csökkenthetjük.

Általános felkészülés a télre

☼ Ha talajmenti fagyokról szólnak a hírek, el kell gondolkodnunk azon, hova visszük teletetésre fagyérzé-keny növényeinket. Először vizsgál-juk meg, hogy egészségesek-e. Ha nem, feltétlenül pusztítsuk el a kárte-vőket. Ha nem tesszük meg, a mele-gebb, kedvezőbb helyen nagyon el-szaporodhatnak, s az egészségeseket is megtámadhatják.

☼ Fagyérzékeny növények közül a legismertebbek a leanderek, a muskátlik, a szabadban nyaraltatott pálmák, a pistikevirág, a mirtusz, a valódi babér, a kínai hibiszkusz, ismertebb nevén a szobamályva, a fuksziák, az angyaltrombita. Ezeket a növényeket világos, hűvös, 10 °C körüli hőmérsékleten kell teletetni, lehetőség szerint kevés öntözéssel.

☼ A pálmák teletetési hőmérsékletét a fajta igénye dönti el. Fontos a világ-os hely, különben a növény hajtásai felnyúltak lesznek, gyengék, a növény elveszti a formáját. Táp-oldatozni nem szabad a téli időszak-ban.

☼ Fagyérzékeny növényfajok közé tartoznak a nálunk is egyre kedvel-tebb citrusfélék is. A narancs, a cit-rom, a mandarin fiatal hajtása már -

10 °C-on is megfagyhat, így ajánlott, hogy mindenki időben fagymentes helyre vigye ezeket a növényeket. A telet akkor vészelik át egészségesen, ha 5-80 °C-os, világos helyen, min-imális öntözés mellett neveljük őket. Ha szobahőmérsékleten, s száraz le-vegőn telelnek, legyengülnek, s könnyen megfertőzi őket a kaliforniai pajzstetű, majd a korompenész. Nehéz, s hosszadalmas az ellene való védeke-zés, előzzük meg inkább. Ha azonban ez nem sikerült, használjunk káli-szappanos lemosást, vagy vegyszer-üzletben kérjünk tanácsot a lehet-séges védekezésről.

☼ Az erkélyen nevelt, nem fagy-érzékeny növényeinket a hősés előtt vigyük egy csoportba, az erkély legszélvédettebb zugába, s vegyük körül az egészet szákvászonnal, rossz szőnyeggel. A dézsák közötti teret töltsük ki pl. forgácscsal, szalmával. Ha fagymentes az idő, télen is öntöz-zük meg őket.

☼ Az örökzöldeket is készítsük fel a télre. A tujákat, oszlopos borókákat a hónap végén kössük össze, hogy a hó ne nyomhassa szét az ágakat. A kényesebb örökzöldeket érdemes kissé takarni, mégpedig az erős téli napsütés ellen.

☼ A fagyérzékeny hagymás nö-vények gumóit szedjük fel, ha eddig még nem tettük meg. A gumókat tisztítsuk meg a földtől, s hűvös helyre tegyük őket. A kardvirág, a kanna, a dália, a kiültetett amaril-liszek kívánják ezt a gondoskodást. Még most is ültethetünk viszont tavaszi virágzású hagymás növényt: tulipánt, jácintot, nárciszt, fürtös gyöngykét. Fejlődésükhöz a fagy, a hideg kifejezetten előnyös.

Virágos fortélyok

Az ötletes ember a városban is megtalálja a módját, hogyan teremtsen maga körül kis zöld szigetet. Kertet telepíthet a lakás előterébe, az udvarra, a lakás erkélyére, teraszára, a folyosóra, a lakótelepi lakás lodzsáira, lépcsőházba, falra, fára, minden zeg-zugba, még a szoba ablakába, párkányára is. A lakás zöldövezetének megteremtéséhez nem kell sok szakértelem, sem sok pénz, csak elhatározás és némi odafigyelés. A földbe vetett mag, az elültetett gyökér vagy gumó hálából kihajt, virágot, termést érlel. A nyáron összegyűjtött és eltett magok, gumók a következő tavaszon földbe kerülve virágokkal népesítik be környezetünket.

Amarillisz

Az amarilliszhagymák mellett kinövő fiókhagymák nevelésével szaporíthatjuk a virágunkat. Az amarilliszhagymákat májusban ültessük ki, jól trágyázott földbe, a kert magasabb részébe, és a nyár folyamán gondosan öntözzük. Az

amarilliszhagymákat szeptemberben szedjük fel, száraz helyen pihentes-sük 5-6 hétig, majd novemberben vagy december folyamán cserépbe ültetve virágoztathatjuk. Cserépbe ültetés után locsoljuk meg, majd ami-

kor sötét helyen vagy eltakarva, néhány hét múlva zömök hajtásként megjelenik a virág bimbója, vigyük világos helyre vagy takarjuk ki, és tovább gondozva nemsokára kinyílnak a tölcséres virágok.

Dália

A dália elnyílt virágait vágjuk le, mert így hamarabb hozza a következő virágot. Ha a dália levelei megfagynak, lehervadnak, akkor a gumókat szedjük ki a földből, és a szárakat kb. 10 cm hosszúságúra vágjuk vissza. A kiásott dália-gumókról távolítsuk el a

talajt, szellős helyen hagyjuk száradni, majd tegyük fagymentes helyre, és akár papírdobozban is tárolhatjuk tavaszig. Átteleltetésre eltett gumóit ne tartsuk nyirkos helyen, nehogy a gyökérnyaki rész károsodást szenvedjen, mert akkor a növény tavasszal nem hajt ki.

Egynyáriak

Az egynyári virágok kiültetésével várjuk meg a fagyosszentek elmúltát.

Évelő virágok

Az elvirágzott évelő virágokat augusztus végén, szeptember elején

át lehet ültetni, szét lehet osztani, mert a tél beálltaig még meg tudnak erősödni, meg tudnak gyökeresedni.

Fukszia

Cserépben tarthatunk fuksziát, mely egész nyáron ontja kék-lila-piros színű, kehely alakú virágait.

Kedveli a napot, de félárnyékos helyen még szebben növekszik. Kevés gondozást igényel, de a huzatra nagyon érzékeny, csakúgy, mint a folyton virágzó begónia. Hálás virág, de csak akkor, ha a cserép tálkájából sosem fogy ki a friss víz, s lehetőleg táppal javítva.

Hagymás növények

A hagymás növények virágait soha ne vágjuk le az összes levelükkel, illetve elszáradásig ne vágjuk le a leveleiket, mert azok szükségesek a hagyma kifejlődéséhez.

Hagymás virágok

A virághagymákat ültetésig levegős, száraz helyen tartjuk. A hagymás virágok ideális ültetési ideje a szeptember hónap. A tulipánt és a nárciszt 10 cm mélyre, míg a jácintot 15 cm mély-

re ültessük. Ha a hagymás virágok virítanak, rendszeresen szedjük róluk a virágot, mert így több energiájuk marad a hagyma nevelésére, és így biztosított a következő évi virágzás is.

A virághagymák felszedhetőségének a jele az elsárguló, száradó viráglevelek. Ideje május vége, június első fele. A nárcisz és a krókusz hagymáit szedjük fel minél hamarabb, mert ezek a hagymák korán visszagyökeresnek, és akkor már nem érdemes felszedni. Ha a virághagymákat túl korán szedjük fel, nincs idejük kellőképpen megnőni, sőt a hagymák nyaki része még nem zárul le. A beéretlen, kisméretű hagymák kevésbé értékes szaporítóanyagot biztosítanak.

Holdviola (júdáspénz)

Augusztusban kell elvetni magját.

Íriszfélék

Ha az íriszfélék elvirágoztak, tösztással lehet azokat szaporítani.

Kanna

Az erősebb éjszakai fagyok beállta előtt a kannát szedjük ki a talajból. Rázzuk le róla a rátapadt talajt, szedjük le a leveleit, kb. 10 cm-re vágjuk vissza, és úgy tároljuk a tél folyamán.

Kardvirág

A kardvirágot egymás utáni évben ugyanarra a helyre ne ültessük, mert a kórokozó gombák a talajban áttelelve virágainkat károsítják.

A kardvirág nem kedveli a frissen trágyázott talajt. Ha a virágoskert talaja 10 C fokra felmelegedett, kirakhatók a kardvirág hagymái. A kardvirág-hagymákat ültetés előtt tisztítsuk meg, és nedves csávázás után kezdjük a hajtását. A kardvirágot károsító (leveleit és virágait is rágó) rovarok (gladiólus tripsz) ellen használunk rovarölő szereket, de a permetlébe tegyünk nedvesítőszer is, mert a kardvirág levelein rosszul tapad a permetlé.

A kardvirág intenzív öntözését akkor kezdjük el, amikor megjelenik a virágos hajtás (megvastagodott rész). A korán elvirágzó kardvirág hagymáit szeptemberben szedjük fel, és a föld feletti részt kb. 10 cm-re vágjuk el a hagyma fölött. A felszedett kardvirág-hagymákat szellős helyen szárítsuk meg, a sarjhagymákat pedig válasszuk

le az anyaghagymáról, és fajtánként összegyűjtve az elültetésig 5-10 C fokos hőmérsékletű helyen tároljuk.

Körömvirág

A körömvirág igen jól hasznosítható gyógynövény, április közepétől szabadföldbe is vethető.

Krizantém

A krizantém tőhajtásait július közepe táján 3-5 levél fölött csípjuk vissza, így 2-3 ágra fejlődve hozza majd virágait október vége felé.

Muskátlí

Csak egyszer kell muskátlit vásárolnia annak, aki ezzel a virággal akarja benépesíteni a környezetét. A leghálásabb növények egyike. Jól tűri a viszontagságos körülményeket, de ha egy kis törődést észlel, növekszik, nyújtózkodik, bokrosodik, terebélyesedik. És virágzik szakadatlanul. Égővörös, hatalmas labdacsait kidugja a zöld levelek közül, hadd pompázzanak!

A mediterrán égövről származó muskátli (hívják gócsacsörnek is) úgy megtelepedett, meghonosodott nálunk, mintha őslakos lenne. Tornácokat, párkányokat, lépcsőfeljárókat díszít. Rozmaringot is ültetnek a tövéhez, hogy annak fűszeres illata elűzze a hasas legyeket, amelyek a muskátli leveleit szorgalmasan látogatják fészekrakás céljából. Legkedveltebb a csukos, cakkos levelű, harsány piros virágú Hungária 1 fajta, de keresik a nemesített fajtákat, a futó, csüngő, csillagvirágos rózsaszínű és lila muskátlikat is.

A piacokon, az üzletekben kora tavasszal árusított, előnevelt cserepes virágzó tövek nem ajánlatosak a kiültetésre, mert nem edzettek, a hideg éjszakákat nem bírják, megfáznak, leveleiket, bimbóikat elveszítik, és egy esztendő sem elég ahhoz, hogy erőre kapjanak. Azok a jók, amelyek április végén, jól szellőzött melegágyból kerülnek hozzánk. Egyméteres erkélyládába két-három tövet ültethetünk, közéjük csüngő virágú fodros, fehér vagy színes begóniát. Csak annyi a dolgunk, hogy szorgalmasan öntözzük őket. Az elnyílt virágokat, a sárguló leveleket tördeljük le, és a virágzás szaporítása érdekében tápsót, lombtrágyát gyakran tegyünk az öntözővízbe.

Késő ősszel, ha beállnak a tartós fagyok (pár fok hideget könnyen eltűr), a töveket felszedjük, újságpapírba bugyoláljuk, és hűvös helyre, kamrába, padlásra, pincébe felfüggesztjük. Február végén a töveket nagyobb cserépbe ültetjük. A hajtásokat visszavágjuk, az erősebbeket letörjük, a földbe szúrva meggyökereztetjük. Áprilisban már kihajtott, virágzóképes növényeket ültethetünk a földbe.

A muskátli a tápanyagdús talajban buja levélzetet fejleszt, rosszul virágzik. A muskátli dugványozással történő szaporítása augusztus és szeptember hónapban végezhető el. Az anyatőről leválasztjuk a rövid oldalhajtást, az alsó 1-2 levelet eltávolítjuk, majd cserépbe vagy tejföls pohárba rakott termőföldbe 1 cm mélyre dugjuk, megnyomkodjuk és beöntözzük.

Pozsgás növények

A nyár folyamán szabadban nevelt pozsgás növények fagyérzékenyek, ezért szeptember végén vigyük be azokat fedett helyre.

Pünkösdi rózsza

A pünkösdi rózsát szeptember első felében tőosztással szaporíthatjuk.

Rózsza

Kedvelt rózsáinkat magunk is szaporíthatjuk dugványozással úgy, hogy kiválasztunk egy olyan hajtást, melynek a végén már elnyílt a virág. A hajtásból 15-20 cm-nyit levágunk, majd az aljáról mintegy 8-10 cm hosszan leszedjük a leveleket. A felső

Díszcserje fortélyok Aranyvessző

Ha az aranyvessző elvirágzik, elvégezhető a visszametszése, mert így biztosítható a jövő évi dús virágzás.

Díszcserjék

A díszcserjék, bokrok ültetéséhez elegendő 40x40x40 vagy 60x60x60 cm-es gödrök ásása.

Erős havazás után vagy alatt a túlélőekre és örökzöldekre rakódott havat távolítsuk el, nehogy letörje az ágaikat.

Ha a december első fele még fagymentes, akkor öntözzük meg örökzöldjeinket – főleg hogyha az őszenem volt csapadékos –, így megvédhetjük azokat a kiszáradástól.

Metszés

Az aranyvesszőt, a labdarózsát és a japánbirset kora tavasszal nem szabad metszeni, csak ha elvirágzik.

Orgona

Az orgona előtörő sarjait le kell metszeni.

Ha az orgona elvirágzott, az elszáradt maradványt törjük ki, de vigyázunk az új hajtásokra, mert ott fejlődik a következő évi virágrügy.

Állati fortélyok

Békák

A kertünkben lévő békák sok csigát és egyéb kártevőt elpusztítanak, ezért óvjuk azokat.

Csigák

A csigák vándorlását megakadályozhatjuk „illatsorompó” létesítésével, ami azt jelenti, hogy útjukba olyan növényeket kell ültetni vagy szórni, amelyeknek a szagát nem kedvelik, pl. sárga mustárt, paradicsomot, zsályát, izsópot, kakukkfűvet stb.

A kertünkben kellemetlenkedő meztelen csigák összegyűjtésére sört használhatunk csaléteknek.

Hangyák

Ha gyümölcsfáink környékén sok hangyát észlelünk, az a levéltetvek jelenlétét jelzi, és szükségessé válhat az ellenük való védekezés.

Ha a hangyák jelenléte a kertben túlságosan kellemetlenné válna, cél-

szerű a boly környékére cukorral elkevert borsavat locsolni.

Madarak

Szeptember végén már kihelyezhető a madáretető. A kertbe kirakott etetőhelyhez már október hónapban szoktathatjuk a madarakat.

Kertünkben a madarak etetését csak úgy kezdjük el, ha egész télen kijárunk, és biztosítjuk az eledel állandó utánpótlását, mert ha az oda szoktatott madarak táplálásáról nem gondoskodunk, akkor elpusztulnak.

Nyúlragás

A nyúlragás ellen való védekezés céljából a fák törzsét vegyük körbe erre a célra készült műanyag mandzsettával vagy dróthálóval.

Pocok

Ha a kertünk területén mezei pocok járatait fedezzük fel, akkor védekezés céljából rágcsálóirtó szer kiszórása javasolt.

Télen a pockokat legegyszerűbb mérgezett csalival irtani.

A pocokot vagy egeret elriaszthatjuk, ha járataikba diófalevelet vagy tujalevelet teszünk, melyeknek illatát nem szívelik.

Vakond

A vakond vagy a vándorpocok elriasztására jól használható a kereskedelembe kapható füstpatron.

A kertünkbe befészkelte vakondot elriaszthatjuk, ha ún. nagy sárfűvet (*Euphorbia lathyris*) telepítünk.

A vakondnak a kertből való elriasztására tegyünk a járatába petróleummal átitatott rongyot vagy kardbiddarabkákat.

részen legalább 2 levelet meghagyunk. Az így előkészített dugványt cserépbe vagy a végleges helyére ültetjük. A földből kiálló leveles részt befőttesüveggel fedjük le, mert ezzel védjük a túlzott párologtatástól, valamint a külső behatásoktól. Gondosan öntözve a következő év tavaszán már eltávolíthatjuk róla az üveget.

Megszáradt gyökerű rózsatövet soha ne vásároljunk, mert igen nehezen ered meg, vagy egyáltalában ki sem hajt. Októberben még ültethetünk rózsát, mert még a tél beállta előtt gyökeret fejleszt. A rózsatövek legideálisabb ültetési időpontja a tavasz.

A rózsatövek gyökerét ültetés előtt vágjuk vissza az egészséges részig, mártsuk bele agyagból készített pépbe és így ültessük el. A bokorrózsát magas helyre ültessük. Március végén a rózsákat bontsuk ki a tövük köré kupacolt földhalmok alól. Virágképződést serkentő permetlé készíthető macskagyökérből, amit előnyösen alkalmazhatunk a rózsák permetezésére.

A rózsza első virágát a mihamarabbi másodvirágzás reményében csak rövid szárral szedjük. Ha a rózsák első virágai elhervadtak, ne túl rövidre metsszük vissza, mert így a következő virágot hozó hajtás gyorsabban ki fejlődik. Azért, hogy a rózsza elvirág-

zás után ismét viragozzon, az elnyílás után vágjuk vissza a hajtást.

A rózsabokor gazdagon virágzik, ha a talajban elegendő vizet és tápanyagot talál, ezért kombinált műtrágyából készített (10 liter vízhez 20-30 g műtrágya) 2-3 liter oldattal kéthetente öntözzük meg. A levendula a rózsák között távol tartja a levéltetveket és a hangyákat.

A bokorrózsák metszését a kitakarással egy időben végezzük el. A rózsát virágzás után úgy metsszük meg, hogy a hajtásnak egyharmad részét levágjuk.

A futórózsát nem szabad visszavágni. Metszése csupán abból áll, hogy az előregedett részeket levágjuk és új hajtásokat kötünk fel helyette. A rózsza tövéből feltörő vadhajtásokat úgy kell eltávolítani, hogy kibontjuk a rózsatövet, a vadhajtást tőből levágjuk, majd a tövet visszatemetjük és a talajt visszadöngöljük.

A magas törzsű rózsát le lehet hajlítani és koronáját földdel takarva védhetjük a fagytól.

Sarkantyúka

A sarkantyúka a kerítésre futtatva szépen díszít, de a gyümölcsfák alá telepítve hasznót is hajt, mivel magához vonzza a levéltetveket, így azok könnyebben megsemmisíthetők.

Tulipán

Februárban, ha a talaj már nem fagyos, még ültethetünk tulipánhagymát. Az ültetésnél óvatosan bánjunk vele, nehogy letörjünk a meginduló hajtásokat. Az elvirágzott tulipán szarán képződött magtokot le kell törni. Ha a tulipán elvirágzott, vágjuk le a fejét, hogy ne a magkezdemény fejlődésére, hanem a hagyma növelésére fordítsa az energiát.

„Ezért hát ne kérdezd, magyar, kiért szól a harang? – Érted szól!”

Kárpát-medencei meghonosodásától fogva az ember mindennapi életének meghatározója volt a harangszó. A harang szava irányította a mindennapi életritmust. Harangoztak reggel, este, misék, istentiszteletek alkalmával, halálesetkor, egyházi és világi méltóságok érkezésekor. Harangszó köszöntötte a győztes csatából hazatért harcosokat, és harangszó figyelmeztetett a közelgő ellenségre, vagy tűzvészre.

Faluhelyen ma is tudják, mikor hív vecsernyére a harangszó, mikor „szaggatnak”, mikor „elsődölnék”, „másodolnak”. Kevés túlzással azt is mondhatjuk, harangszó kíséri el a bölcsőtől a koporsóig.

A legenda szerint az itáliai Campana tartománybeli Nola városának

A harangozás technológiája

A közhiedelemmel ellentétben legtöbbször, amikor harangoznak, nem a harang nyelvét ütik neki a palástnak, hanem egy csapágy segítségével a palást mozdul hintaszerűen előrehátra, és ütődik neki a nyelvhez. A harang nyelve vagy szíve szabadon is mozoghat, de a legtöbb toronyban leván rögzítve egy huzallal vagy rugóval. A harang alaphangja az ütőgyűrűn (pártázaton), alul megszólaló hang. A harangszó azért nem minősül zajnak a fülünk számára, mert a harangok össze vannak hangolva egymással, vagyis konszonánsak, zenei együttest alkotnak.

püspöke egy álombeli látomás alapján készíttette el az első harangot a IV. században. A legenda így szól: a püspök esti imádsága közben elaludt, és azt álmodta, hogy ragyogó angyalkák vették körül, akik a kezükben lévő virágokat megrázva csilingelő hangot keltettek. Ebből kifolyólag lett a harang olasz neve campana (campanile = harangtorony).

Ázsiában már több ezer évvel Krisztus előtt voltak kisebb harangok, csengettyűk, ám ezek alakjukban különböztek a keresztény harangoktól. A legendának ellentmond, hogy időszámításunk előtt már a kelták és az egyiptomiak is használtak kisebb harangokat. A keresztények kezdetben a kolostorokban használták a szerzetesek összehívására, majd ez a jeladási mód elterjedt az egyes falvak templomaiban is. A rendszeres harangozást először Sabinianus pápa rendelte el 606-ban (napal négyszer, éjjel három alkalommal imára szólítva az embereket).

A világ legnagyobb harangja a moszkvai Kremlben található, súlya 200 ezer kg, alsó átmérője hét méter. Úgyszintén az orosz fővárosban található a világ második legnagyobb harangja is, annak súlya 65 200 kg. Nyugat- és Közép-Európa városai közül Köln büszkélkedhet a legnagyobb haranggal, az ottani dóm harangjának súlya 23 ezer kg, a bécsi Szent István bazilikáé mindössze 20 100 kg.

A mai Magyarország legnagyobb harangjai (súly szerint) a következők:

1. Budapest, Szt. István-bazilika: 9250 kg
2. Szeged, Fogadalmi-templom: 8537 kg
3. Eger, Bazilika: 6000 kg
4. Esztergomi Bazilika: 5800 kg
5. Debrecen, Ref. Nagytemplom: 5600 kg
6. Békéscsaba, Ev. Kistemplom: 5200 kg
7. Szentgotthárd, cisztercita templom: 4000 kg
8. Pécs, Székesegyház: 3883 kg
9. Vác, Székesegyház: 3738 kg
10. Veszprém, Székesegyház: 3500 kg

Erdély legnagyobb harangja a brassói Fekete-templomban található,

A harangok külsején megjelenő, öntött, vagy vésett feliratok megjelölhetik:

- * az öntés idejét, helyét, öntő nevét
- * az öntés körülményeit
- * az adományozót
- * a védőszent nevét (katolikusoknál)
- * öntető egyházközség nevét
- * vallási felirat: bibliai idézetek, mondások

Jellegzetes harangfeliratok:

„Hívom az élőket, elsíratom a megholtakat, megtöröm a villámok erejét”

„A világháborúban elvitt harang helyébe öntette a...”

„Erős vár a mi Istenünk”

„Tebenned bízunk eleitől fogva”

súlya egy tonna. Felirata: A hit az Isten ajándéka * Sepsiszentgyörgyi Unitárius Egyházközség 1956.

A harangöntés menete

A harangoknak nemcsak szép, esztétikus formával kell rendelkezniük, hanem a meghatározott zenei hangon kell megszólalnia. Éppen ezért a harangöntés az egyik legnehezebb mesterség. „Gondolkodik, mint a harangöntő” – szól a mondás. Egy harang születésének időtartama: 6-7 hónap.

Nézzük, hogyan készül manapság egy harang. Építenek egy kemencét (kisebb harangoknál agyagból, nagyobb harangoknál téglákból). A kemence középpontjába egy függőleges tengely mentén elforduló harangsablon kerül. Ennek segítségével a kemencére felhordott agyagot a harang belső formájának megfelelően alakítják.

Álharang: a magra elkészítik a kívánt harang pontos mását agyagból,

ezt zsírral lefixálják. Erre kerülnek rá a feliratok és a díszítések viaszból.

Köpeny: az agyag álharagra különleges összetételű finomsár-masszát kell felhordani több rétegben. Ez a keverék agyagon, samotliszten, tojásos, tejen és cukron kívül apróra vágott emberi haját is tartalmaz. A köpeny belső felülete átveszi az álharagon lévő feliratokat, illetve az álharang formáját. A köpeny felső részére fémhorgokat szerelnek.

Kemencében kiégetik az öntőformákat. A köpenyt felemelik, lefejtik az álharangot, majd a köpenyt visszahelezzik. A köpeny és a mag között hézag keletkezik. Ide fog befolyjni a

fortyogó, forró fém, mely 78% vörösréz és 22% angol önt tartalmaz. A kiöntés előtt az egész öntőformát (kemence+mag+hézag /álharang helye/ +köpeny) belehelyezik egy embarmélységű gödörbe, a harangöntő gödörbe, majd betemetik. Erre azért van szükség, mert a feltörő, nagy erejű fortyogó gázok szétvetnék az agyagot. A fém 1200-1300 Celsius fokos.

Néhány nappal az öntés után a harangokat kiássák, lefejtik róluk a szükségtelen agyagformákat, tisztogatják, majd következik a próba, amelynél eldől a munka eredményessége. Ha nem a kívánt hangon szólal meg a harang, akkor bizony szét kell törni, és előlről kell kezdeni a munkát.

Harangozási szokások:

Ebben a témakörben abszolút nagy változatosság tapasztalható, ezért csak a legjellegzetesebbeket, legáltalánosabbakat soroljuk fel.

Napszaki harangozások: többnyire ilyenkor csak egy harang szól, a katolikusok ezeket nevezik Űrangyalának (a harangozás az Űrangyala imádságra szólít fel).

Reggeli harangszó: faluhelyen 5 vagy 6 vagy 7 órakor.

Déli harangszó: széles körökben

A harangok anyaga

Elsősorban érc, de lehet acél is. Utóbbiból a szegénység és a háborús rekvirálás miatt öntöttek ilyeneket, előnyük, hogy nem lehet ágyút önteni belőlük. Hibájuk: kevésbé szép a hangjuk és korrodálódhatnak.

Az alumíniumból készült harang magyar szabadalom, de nem igazán elterjedt (Jenei Tibor és felesége öntött ilyeneket).

elterjedt vélelem, hogy délben a Hunyadi János által 1456-ban aratott nádorfehérvári diadal emlékére szólnak meg a harangok. A tények azonban mást mutatnak: III. Callixtus pápa 1456. június 29-én keresztes hadjáratra szólítja fel a fejedelmeket a hatalmas területeket meghódító törökök ellen. Ekkor rendeli el, hogy délután 3 óra és napnyugta között fél óránként szólítsák imára a híveket. 1456. július 22-én megtörténik a neves diadal. Ám a délidőben történő harangozást kihirdető bulla a győzelem előtt hat nappal, 1456. július 16-án íródott, viszont a győzelemmel egy időben ért Budára. Innen származik a mindmáig élő hiedelem. A törököt csak ideiglenesen sikerült visszaszorítani. Az 1490-es években ismét támadásnak indulnak. 1500-ban VI. Sándor pápa rendelte el ismét a délidőben történő harangozást, hogy a keresztes hadjárat sikeréért imádkozzanak ekkor az emberek. Ez a gyakorlat szokássá vált mindmáig.

Péntek délután 3 óraker (csak katolikusoknál): Jézus kereszthalála tiszteletére.

Esti: télen 7, nyáron 8 óraker.

Esti harangszó után rögtön: a lélekharang szólal meg, és a halottakért való imádságra szólít fel (csak a katolikusoknál!).

Istentiszteletek, szentmisék

Hívogatások: a szertartás kezdete előtt negyed, fél vagy egy egész órával korábban megszólaló harangozás, amely az istentiszteletre jönni szándékozókat szólítja fel indulásra.

Lépegető: a szertartás kezdete előtt legalább 5 perccel megszólaló ha-

rangszó, amely a híveket hivatott a templomba kísérni. Ilyenkor valamennyi harang megszólal.

Beharangozás: a szertartás kezdetét jelző harangszó, akkor szólal meg, amikor a lelkész elindul a templomba. Szintén valamennyi harang megszokott szólalni.

A lépegető és a beharangozás olykor-olykor összeolvad (pl. mikor kezdés előtt két perccel szólal meg a harangok). Beharangozást és lépegetőt egymás után nem szokás harangozni.

Meghúzzák az érseki harangot:

☪ ha az érsek/püspök elhagyja az egyházmegyét vagy a várost

☪ ha az érsek/püspök hazatér egyházmegyéjébe, városába

☪ ha az érsek/püspök meghal

Temetéskor és halálesetkor:

A legkülönbözőbb szokások alakultak ki országszerte, mely településről településre más és más. Faluhelyen abból, hogy melyik harang mennyi ideig és mennyi megszakítással szól, meg lehet állapítani, hogy milyen korú, nemű és családi állapotú volt az elhunyt.

Híres háromszéki harangok

Kovácszna megyében a legrégibb harang minden bizonnyal az erdőfülei ref. egyház. műemlékharangja, gótikus felirata: O REX GLORIE. Feltehetően XIV. századi. Orbán Balázs az erdőfülei templomról így írt:

„**Fülének** nincs nevezetessége templomán kívül, mely bár a későbbi ujitások által egészen elidomtalantott, egyes töredékeiből még is rá lehet ismerni az átmeneti korszak tisztes épületére. Ily kormutatók e templomnak megmaradt ajtai. A déli

oldalon levő kapu, körtető és horony tagozatu bélelettel, és köríves nyilatalt bir; a torony alatti hátulsó kapu átszelt lóherívvel (platter kleeblatbogen) alakult.

Legsajátságosabb azonban tornyának építészte, mely bár kívül négyszögű, belül még is nyolcszögűleg van idomítva, sőt még ennél is nevezetesebb az e toronyban lévő második harang, mely ezen felirat olvasható: O REX GLORIE

Mondják, hogy a nagyobbik harangon, melyet 1848-ban ágyuöntésre beadtak, szintén ilyen felirat volt, feltehetőleg azon régi harangokon szokásos O Rex gloriae veni cum pace jelmondatnak második kiegészítő része, s hihetőleg az évszámot megfejtik magok a betűk, melyekről ítélve a harang a 14-ik század végén, legkésőbb a 15-ik első tizedében öntetett. Oda utalnak a majuskle betűk, melyek alak-szépségre páratlanok. E haranggal egykorunknak hiszem a templomot is.”

Évszám nélküli a **bardóci** református templom harangja, alakja alapján azonban XV. századi lehet, feliratát

A vidék híres harangkészítői: Lampen Henrik (1720-1750), Tartler János (1760-1780), Johannes Kús (Kiss János), utóbbinak Sepsiszentgyörgyön, az Olt utcában volt műhelye, később Gábor Áron is ott öntette ágyúit.

még nem fejtették meg. A legrégebb, évszámmal ellátott harang megyénkben a szotyori, 1426-ból való, ma is használatban van.

Az **olaszteleki** harangot 1489-ben öntötték. Körirata: In honorem Sancti Martini et omnium sanctorum. Ez Háromszék legelső minuszkulás, azaz kisbetűs feliratú harangja.

Az **eresztevényi** harangot Gábor Áron harangjaként emlegetik. A szájhagyomány szerint 1849-ben ezzel kongatták el csendben az ágyuöntőt. Valószínűleg az 1400-as években önthették. Orbán Balázs így ír erről: „minden epigraphicus némasága mellett, hosszú idomtalan alakja is elégséges arra, hogy a XV. századból eredendőnek ítéljem.”

XVI. századi harang öt van Kovászna megyében. A **sepsikőröspataki**nak a készítőjét is ismerjük: Endres n. Mester. Brassóban készült 1512-ben.

A **maksai** református templom kicsi harangja 1537-ből való, felirata: SOLI DEO GLORIA. A reformáció idején állítólag kútból eresztették, s csak a XVII. század végén került ismét napvilágra.

Nem sokkal később, 1555-ben öntötték az **albisi** harangot, a **székelyszáldobos** pedig 1558-ban. A **nagybaconi** református templom harangja díszítés nélküli műemlékharang. Felirata: ANNO DOMINI 1575, ma is használatban van.

XVII. századi harangunk minden valószínűség szerint hat van, közülük a **haralyi** a legrégebbi, 1617-ből való.

P. N. Paulus Neidel brassói mester készítette, a harangöntő mesterjegye is rajta van. Súlya kb. 500 kg, felirata: „Oh, dicsőség királya Jézus Krisztus jöjj békével (lat.).

A **bikfalvi** nagy műemlékharang felirata: O REX JESU CHRISTE VENI CUM PACE * JOHANNE NEIDEL. BRAS, Alatta: Mü BIKFALV: AZ ISTEN DICZERETIRE CZI-

NALTTATUNK ES HARANGOT 1640. A **lisznyói** Henricus Lamp öntőmester neve olvasható, a század végén, 1693-ban öntötték. Szintén a XVII. században készült a **feldobolyi** református templom harangja.

A **lemhényi** Szent Mihály-hegyi barokk katolikus templom legkisebb harangja 1697-ben készült, ezen jelennek meg először a reneszánsz stílusváltozást jelző ornamentikák: akantuszlevelek, olaszkoszorú. A megye egyik legértékesebb reneszánsz harangja. A szájhagyomány szerint „a nagy vész idején” a Feketeügy egyik holtágának vizében rejtették el. Körirata: REX GLORIAE JESU CHRISTE VENI CUM AETERNA IN PACE * CURA ME: LEMHENYENSYS * HL. 1697.

A **feldobolyi** „Bartha-harangot” **nagyborosnyói** Bartha András öntette, aki Cserei Mihály krónikája szerint a Rákóczi forradalom idején ítélőbíró volt.

Körirata: „DE NOCTE TACES BIS UCE VOCES AD SACRA FIDELES * HOC TIBI SIT DIVUM MUNUS ET UNUS HONOS 1693 * CURAVIT PROP: IMPENS.G. D. AND BART. DE N: BOROS. IN LAUD. DOMN. SUI (Éjjel hallgass, nappal hívja istentiszteletre kétszer a híveket. Ez legyen mindennapi isteni tisztet. Istennek dicséretére öntette nemes Bartha András a maga költségén 1693). A hagyomány szerint a kuruc szabadságharc idején elásták, és a Bartha-kúria kertjében találták rá. 1728-ban már újra használták. Kétszer is be akarták olvasztani (1871, 1924). 1924-ben a **feldobolyi** református egyház számára Andok József 10 ezer lejért vásárolta meg.

A XVIII. századból mintegy 30 harang maradt meg, a többi elpusztult, elhasadt, beolvasztották, eladták, ágyúba adták '48-ban, vagy a két világháborúban elrekvirálták.

Összeállította: Kocsis Cecília

Felhasznált irodalom: Kisgyörgy Zoltán – Háromszéki harangok, 1996, Publisher Kiadó

Babonás napok

Péntek

Egy csomó napra fogták rá a tudatlanok, hogy babonás. Ezek között első helyen áll a péntek. Vannak olyanok, akik a péntek szerencsétlenségét nagypéntektől számítják, amikor a világ Megváltója keresztre feszítettet. Annyi azonban biztos – származzék a péntek babonája bárhonnan –, hogy a nép nagy respektussal viseltetik iránta. Például a pénteken kezdett vagy végzett munkán nincs szerencse. Aki pénteken nevet, vasárnap sír. Pénteken éhgyomorral tüsszenteni, nagy veszedelem. Pénteken útra kelni, kész szerencsétlenség. Aki pénteken fekszik betegágyba, többé fel sem kel.

Pénteken sült kenyeret keletlen marad. Aki pénteken fűt be először télen, annak leég a háza. Ha az új esztendő péntekkel kezdődik, az év terméketlen lesz.

Szent György napja

Ez is babonás nap, csak éppen ellentéte a pénteknek, mert még a kisgyermek is tudja, hogy a Szent György nap

a legszerencsésebb nap az egész naptárban. A magyarázata ennek már valamivel természetesebb, mint a pénteknek. Szent György a tavaszt jelenti, a természet örök megújulását. S a természet ölen élő nép szereti a tavaszt. Tehát várja Szent György napját, és minden jóval ékesíti. Például a Szent György napján fogott ürge bőréből készült pénzes zacskó soha ki nem ürül.

Szent György előtt fogott pillangó nagy szerencsét hoz. Szent György napján szedi a kuruzsló a gyógyító szereit: a kőrisfa rügét, a ruta hajtását, a kakukkfűvet, a kőrisbogarát, isten tehénkéjét és még temérdek egyebet, amit csak egy jófajta javasasszony tudna végig felsorolni.

Babonás számok

Általában a babonás emberek a páratlan számokat tartják szerencséseknek, de különösebb babona csak a 13-as, 9-es, 7-es és a 3-as számhoz fűződik.

A 13-as szerencsétlen szám. A babonás ember a világegyet sem ül olyan asztalhoz, ahol már tizenketten ülnek. A szám babonája az utolsó vacsorától származik, ahol Jézus tizenharmadmagával ült az asztalnál, s pár nappal a vacsora után Jézust keresztre feszítették. Egyébként a tizenhármassal számhoz

legalább ezerféle babona, és pedig kivétel nélkül rossz babona fűződik.

A 9-es számot a kuruzslók használgatják. Kilencféle fű, kilenc fa, kilenc termő rügye és még számtalan más esetben.

A 7-es szám a kincsásásnál fordul elő. A hetedik gyerek hetedik évében találja a földben a kincset.

A 3-as szám: három fiókördög. Hamupipőke három próbája, a tündér három teljesíthető kérdése, az ördög három kísértése s így tovább.

Apró babonák

Bal lábbal kelní az ágyból, jó fogfájás ellen.

Ha jobb szem viszket, bánat; a bal örömet jelent.

Ha viszket a háta az embernek, verést kap; ugyanazt jelenti a nőknek, ha leoldódik az alsós szoknyájuk.

Ha kiömlik a paprika, veszekedés lesz.

Ha kés vagy olló estében megáll a padlóban, váratlan vendég jön.

Gyerekes háznál le kell ülni a vendégnek, mert elviszi az álmot.

Ha a kisgyermeket valaki szemmel megveri, tüzes szemet kell egy pohár vízbe tenni.

Ha a pók este leereszkedik valakire, az szerencsét jelent.

Aki halva látja magát, az mátka lesz.

Terhes asszony ne nézzen be halottasház ablakán, mert néma lesz a gyerek.

Ha esik az eső, és süt a nap, veri az ördög a feleségét.

Nem jó a tehenet vajúadásában nézni, mert elapad a teje.

Az orvosságot nem szabad megköszönni, mert nem használ.

Pappal találkozni szerencsétlenség, kéményseprővel szerencse.

Vadásznak, halásznak és kártyásnak nem szabad szerencsét kívánni, mert az ellenkezője teljesül.

Szilveszter és újév

Egymás nyomában járnak még a babonában is, mind a kettő főleg a szerelmesek napja. Ilyenkor ólmot olvasztanak, s ha Szilveszter éjjelén a megolvadt ólmot a vízbe öntik, az ott képződött ólomalak megmutatja, mi-féle mestersége lesz a jövődöbelinek. Aki a kakast újév hajnalán meglesi, amikor elsőt kukorékol, arról várhatja a mátkát, amerre a kakas nézett. Aki Szilveszter éjfelén megfordítja a párnát feje alatt, meglátja a jövődöbelijét álmában. Akit újévkor megvernek, mindennap kikap, az egész esztendőben. Aki pénzt ad ki újévkor, egész évben azt fogja csinálni. Aki szilveszter és újév közt éjfelkor születik, abból nagy úr lesz.

Karácsony

A karácsony minden órájához más és más babona van kötve, éspedig keverve: jó meg rossz. Mintha e napon és éjen, amelyen a Megváltó született, min-

den jó angyal a földön járna elhinteni a sok áldást; s egyúttal minden ördög elszabadulna a láncáról, hogy ami átok van, azt az emberek fejére zúdítsa.

E napnak még az ételhulladékra is varázserővel bír: a híres karácsonyi morzsa, amely egy csomó kuruzsló-orvosság főalkatrésze. Aki az éjféli misén a Luca-székre áll, meglátja a boszorkányt. Aki karácsonykor egy almát vagy diót fölvesz a földről, fekélyes lesz tőle. Az asztal alá rejtett szakajtóba a kis Jézus száll be, azért szénával kell a szakajtót megtölteni.

Babonás állatok

A népbabona előtt a kuvik a halál-madár, a bagoly a tudós, a fecske és gólya szerencsét hoz a házra, bántani nem szabad őket. A kígyó, ha a ház körül mutatkozik, veszedelem van készülőben. A fájóstorkúnak a gyík torkát kell megsimogatni, hogy megszűnjön a torokfájása. A macska tudvalevő, hogy a boszorkány fél keze. A kutya is kísért néha, fekete vagy fehér színben.

A szakajtó alá kukoricát tesznek, ettől kétakkorára hízik az aprójószág; a szénától meg a lábas jószág. Aki karácsony estéjén diót eszik méz nélkül, annak kihull a foga. Karácsony éjjelén legjobban fog az igézet. Egy kivetett cérnagomolyagba lépni karácsony estéjén, kész lázár-betegség.

Luca napja

Ekkor kell kezdeni faragni a Luca-széket, és mindennap kell rajta faragni, hogy karácsony estéjére legyen kész. Ez az a kis szék, amelyre a templomban felállva, megismeri az ember a boszorkányt. Vagy meglátja a jövődöbelijét.

Szent Iván napja

Ezen a napon kell szedni Szent Iván bogarát és hajnalán a gyógy-füveket, amelyeknek nagyon jó hatásuk van. Ezen a napon szokás a Szent Iván tüzét átugrálni, hogy az ember ne haljon meg az évben.

Pál fordulása

Ezen a napon fordul meg a medve a barlangjában.

András napja

András nap éjjelén álmodják meg a lányok, hogy ki lesz a mátkájuk. Ha ezen az éjen valamelyik legény ingét párnájuk alá tesz, azt a legényt egészen magukhoz bolondítják.

Nagyszombat napja

Ezen a napon a kolompszóval minden kígyót, békát el lehet kergetni a háztól.

Virágvasárnap

Virágvasárnap a szentelt barkának három szemét rágás nélkül kell lenyelni; aki megteszi, annak nem fáj soha a torka.

Gyógyteák – házilag

A gyógyteákat leggyakrabban szárított teafűből készítjük. A készítés módja attól függ, hogy a növény melyik része tartalmazza a gyógyhatású drogot.

Forrázatot készítünk a virágból, levélből vagy az illó olajat tartalmazó magvakból, ez a leggyakoribb módja a gyógyteakészítésnek. A felaprított gyógynövényre vagy gyógynövénykeverékre forrásban lévő vizet öntünk, 5-10 percet lefedve állni hagyjuk, majd leszűrjük.

Főzetet a kérgekből, gyöke-rekből vagy fás részeket tartalmazó keverékekből készítünk. A gyógyteát hideg vízzel főni tesszük, és 20-30 percet főzzük. Forrón átszűrjük, és a leapadt vizet forró vízzel pótoljuk, amit a szűrőben maradt növényen át öntünk a teába.

Kivonat készítése ajánlatos a sok nyálkaanyagot tartalmazó gyógynövényeknél (fehérmályva-gyökér, lenmag stb.), valamint azoknál, melyeknek hatóanyagai hő hatására érzékenyek. A gyógynövényt több (6-10) órán át vízben áztatjuk szobahőmérsékleten, majd átszűrjük, és hidegen, esetleg meglangyosítva fogyasztjuk. Este beáztatjuk és reggel isszuk.

Gyógyszirupot készíthetünk a fenti eljárás bármelyikével készült gyógyteából, ha nagyobb mennyiségű cukrot adunk hozzá. Egy kg folyadékhoz kb. 50-60 dkg cukrot tegyünk. Ezúton egyrészt javul a tea esetleges kellemetlen fanyar, keserű íze, másrészt hosszabb ideig eltartható. Gyermeknek,

lábadozóknak és legyengült betegeknek rendkívül hatásos. Ha kellemes aromájú gyógynövényből készülnek, vízzel, szódavízzel hígítva gyógyhatásúak, s egyben kellemes üdítő italok.

Alacsony vérnyomás ellen: bazsalikomfű, borsikafű, homoki gyopár, koriander, köménymag, rozmaringlevél, szemvidítófű, ürömfű, zsályalevél. Teakeverék: 5-5 dkg bazsalikomfű, borsikafű, fehérürömfű, homoki

gyopár, köménymag, rozmaringlevél keverékéből 2 evőkanálnyi pár percig főzünk fél liter vízben, majd kevéssé állás után leszűrjük, és reggel éhgyomorra, valamint este lefekvés előtt 1-1 csészével fogyasztunk.

Álmatlanság ellen: ánizsmag, árvaszalánfű, borsmentalevél, csipkebogyó, édesgyökér, édesköménymag, kakukkfű, komló, levendula, macskagyökér, szagos müge, szederlevél, ürömfű, vas-

fű, vidrafű. Teakeverék: 40 g macskagyökér, 30 g levendulavirág, 15 g székfűvirág (kamilla) és 15 g mentalevél keverékéből, egy evőkanálnyiból forrázatot készítünk egy csésze vízzel. Egy órával lefekvés előtt fogyasztjuk. Makacs álmatlanság esetén étkezés után is iszunk egy csészével.

Aranyér ellen: acsalapugyökér, árvasalánfű, benedekfű, bengekéreg, cickafarkfű, csalánlevél, füstikefű, gyermekláncfű-gyökér, gyújtóvanyfű, kamillavirág, katángkórófű, nadálygyökér, orbáncfű, örvénygyökér, papsajtlevél, pemetefű, sédkender, vadgesztenyevirág- és levél, zsályalevél. Teakeverék: cickafarkfű, gyermekláncfű, bengekéreg, diólevél, kamillavirág, orbáncfű egyenlő arányú keverékéből főzetet készítünk, 1 evőkanálnyit számítva 1 csésze vízhez. 2-3 csészenyit fogyasztunk belőle naponta.

Asztma; tüdőasztma ellen: acsalapu, bodzavirág, citromfű, cseresznyeszár, édesgyökér, fehérmályvalevél és -gyökér, izsópfű, kakukkfű, kálmosgyökér, kenderkefű, kerekrepekény, martilapulevél, orvosi tisztesfű, pipacs, somkóró, tüdőfűlevél, veronikafű; szívasztma ellen: borsmenta, édesgyökér, fagyöngy, feketenadálytő-gyökér, fehérmályva-gyökér, galagonya-vég és -bogyó, ibolyagyökér, kakukkfű, orbáncfű, szurokfű.

Bélféreg ellen: benedekfű, bengekéreg, csomborfü, diólevél, izsópfű, kerekrepekény, koriandermag. Bélféregűző, étvágygerjesztő teakeverék: 5-5 dkg bengekéreg, ezerjófű, izsópfű, tárnicsgyökér és ürömfű keverékéből 2 evőkanálnyit főzünk fél liter vízben. 1-1 csészenyit fogyasztunk belőle reggel éhgyomorra és este lefekvés előtt. Étvágygerjesztésre cukorral vagy mézzel édesítjük. Bélféregűzőskor ne édesítsük! Gyermekeknek kevesebbet adjunk. Orsóféreg elleni teakeverék: 30 g bengekéreg, 30 g ürömfű, 30 g mentalevél, 10 g kamillavirág keverékéből főzetet készítünk 2 kávéskanálnyit számítva másfél csésze vízzel – reggel iszunk éhgyomorra.

Bélgörcs- és hurut ellen: ánizsmag, cickavirág, édeskömény, kálmosgyökér, kamilla, libapimpó, majoránna, nyírfalevél, pásztortáskafű, rebarbagyökér, somkórófű, verani vidragyökér. Bélgörcs és bélhurut elleni teakeverék: 5-5 g vérontógyökér, tölgyfakéreg, kálmosgyökér, kakukkfű, diólevél, áfonyalevél, áfonyabogyó, kamillavirág keverékét fél liter vízben 1-2 percig főzzük, majd 5-10 percig lefedve állni hagyjuk. Leszűrés után naponta többször fogyasztható. Másik variáció: 30 g cickafarkfű-virág, 20 g kamillavirág, 20 g mentalevél, 10 g zsályalevél, 10 g sárkányfű, 10 g koriandermag keverékéből egy evőkanállal forrázatot készítünk egy csésze vizet számítva. Naponta 1-2 csészenyit fogyasztunk belőle.

Béltrengéség ellen: apróbojtorjánfű, bengekéreg, borsmentalevél, csalánlevél, édeskömény, füstikefű, izlandi zuzmó, kamilla, kálmosgyökér, köménymag, szagos müge, zsályalevél.

Bőrbántalmak ellen: apróbojtorjánfű, cickafarkfű, csalánlevél, diólevél, ezerjófű, fűzfakéreg, kamilla, legyezőfű, szappanfű, szemvidítófű, szurokfű, tarackgyökér, vadárvácska, veronikafű.

Cukorbetegség ellen: áfonyalevél- és bogyó, babhüvely, csalánlevél, gyermekláncfű-gyökér, kecskerutafű, kukoricabajusz, szamócalevél, szederlevél. Teakeverék cukorbetegségnek: 60 g áfonyalevél, 20 g nyírfalevél, 10 g csalánlevél, és 10 g babhüvely keverékéből főzetet készítünk úgy, hogy a keverékből 1 evőkanálnyit veszünk 1 csésze vízhez; naponta 2-3 csészényit fogyasztunk belőle.

Csalánkiütés ellen: apróbojtorjánfű, árvacsalánfű, csalánlevél, cickafarkfű-virág, örvénygyökér. Teakeverék: 50 g árvacsalán, 20 g gyöngyajak, 15 g bojtorjángyökér és 10 g cickafarkfű-virág keverékéből forrázatot készítünk 1 evőkanálnyit számítva 1 csésze vízre. Egy hónapig 2-3 csészével fogyasztunk naponta.

Dohányzás ellen (szájöblögetésre) - borsmentalevél, tárnicsgyökér, ürömfű.

Emésztési zavarok ellen: angyalgyökér, ánizsmag, apróbojtorjánfű, benedekfű, borsmentalevél, borókabogyó, cickafarkfű, citromfű, csalánlevél, édeskömény, ezerjófű, izlandi zuzmó, kakukkfű, kálmosgyökér, kapormag, komló, koriander, lestyángyökér, majoránna, nyírfalevél, pemetefű, petrezselyemgyökér, rozmaringlevél, tárnicsgyökér, ürömfű, vidrafülevel. Teakeverék: ürömfű, édeskömény, kálmosgyökér, kapormag, tárnicsgyökér, vidrafű egyenlő arányú keverékéből főzünk fél liter teát, amiből 1 csészét reggel éhgyomorra, a többit részletekben, napközben fogyasztjuk el. Másik

variáció: 20 g körömvirág, 10 g kamillavirág, 20 g fehérmályva-gyökér, 20 g édesgyökér, 20 g kálmosgyökér, 10 g macskagyökér. A fentieket jól felaprítva összekeverjük, fél csésze vízben éjszakára ázni tesszük, utána vásznon átszűrjük és kinyomjuk, a vásznon maradt növényekre csészényi, lobogva fővő vizet öntünk, és 15 percig állni hagyjuk. Átszűrjük, és a két vizes kivonatot összeöntjük. 1-1 fél csészével fogyasztunk belőle a fő étkezések előtt és után.

Epebántalmak ellen: apróbojtorjánfű, árnikavirág és -levél, bengekéreg, borsmentalevél, cickafarkfű, citromfű, ezerjófű, fodormentalevél, füstikefű, gyermekláncfű-gyökér, homoki gyopár, iglicgyökér, katángkóró-gyökér, körömvirág, legyezőfű, orbáncfű, pemetefű, porcikafű, rebarbara-gyökér, rozmaringlevél, sarlós gamandar, sédkenderfű, sóskaborbolya, szagos müge, vasfű, vidrafű, zsályalevél. Teakeverék: vasfű, gyermekláncfű-gyökér, katánggyökér, apróbojtorjánfű, bengekéreg, borsmenta egyenlő arányú keverékéből 2 evőkanálnyit főzünk fél liter vízben. Leszűrés után 1-1 csészével fogyasztunk reggel éhgyomorra és este lefekvés előtt. Másik variáció: 30 g gyöngyajak, 20 g macskagyökér, 15 g mentalevél, 10 levendulavirág, 10 g cickafarkfű és 5 g édeskömény keverékéből forrázatot készítünk 1 evőkanálnyit számítva 1 csészére. Szükség esetén 1-2 csészényit fogyasztunk langyosan.

Érelmeszesedés ellen: aranyvessző, árnikalevél, angyalgyökér, borsmentalevél, borókabogyó, cickafarkfű, citromfű, diólevél, ezerjófű, fagyöngy, galagonyavirág és -bogyó, keskeny levelű útifű, levendula, macskagyökér, nyír-

falevél, pásztortáskafű, rebarbaragyökér, tarackgyökér, veronikafű, zsurlófű. Teakeverék: cickafarkfű, nyárfalevél, zsurlófű, borókabogyó és iglicgyökér egyenlő arányú keverékéből főzetet készítünk 1 teáskanálnyit számítva 1 csésze vízre. Déli étkezésre fogyasztunk belőle 1-2 csészényit langyosan. Tanácsos a teakeveréken kívül fokhagymát fogyasztani akár ételmiszer formájában, akár fokhagyma-tinktúráként.

Étvágygerjesztők: angyalgyökér, aranyvessző, bazsalikom, benedekfű, bengekéreg, borókabogyó, borsfű, borsmenta, cickafarkfű, csomborfű, diólevél, ezerjófű, fodormenta, üstikefű, gyermekláncfűgyökér, izlandi zuzmó, izsópfű, kálmosgyökér, ürömfű, vidrafű. Teakeverék: 5-5 dkg borsikafű, bazsalikom, rozmarin, édeskömény keverékéből 1 evőkanálnyit forralunk fel fél liter vízben, 1-2 csészével fogyasztunk reggel és este. Ez a teakeverék felfúvódás és alacsony vérnyomás ellen is hatásos. Vagy: tárnicsgyökér, kálmosgyökér, ezerjófű, benedekfű, ürömfű, csipkebogyó és koriandermag keverékéből forrázatot készítünk 1 teáskanálnyit számítva 1 csésze vízre. 2 csészével fogyasztunk belőle naponta, fél órával a fő étkezések előtt.

Felfúvódás ellen: ánizsmag, bazsalikom, borsikafű, borsmenta, cickafarkfű, édeskömény, fodormenta, kutyabengekéreg, kapormag, majoránna, lestyángyökér. Teakeverék: kapormag, majoránna, ánizsmag, fodormenta, bengekéreg, édesköménymag keverékéből 2 evőkanálnyit főzünk 1-2 percig, fél liter vízben. Fő étkezések után fogyasztunk belőle 1-1 csészével. Vagy: csillagánizs, ezerjófű, édesgyökér, fehérüröm és vidrafű egyenlő arányú keverékéből 2 evőka-

nálnyit főzünk fél liter vízben. Reggel és este fogyasztunk 1-1 csészével.

Fogínygyulladás ellen: apróbojtorjánfű, áfonyalevél- és bogyó, angyalgyökér, árvacsalánfű, benedekfű, borókabogyó, citromfű, csalánlevél, ezerjófű, cserszömörcelevél, fehér árvacsalánfű, kamilla, papsajtlevél, pásztortáska, pemetefű, porcsinfű, keskenylevelű útilapulevél, vidrafű, zsályalevél. Fogíny-, száj-, és torokgyulladás elleni teakeverék: zsályalevél, cserszömörcelevél, kamilla, áfonyalevél, borsmenta keverékéből készítjük, 2 evőkanálnyit számítva fél liter vízhez. Leszűrve naponta többször öblögetünk vele. Vagy: fehérmályva, fekete nadálytő-gyökér, levendulavirág 20-20 g-nyi mennyiségéhez hozzászámítunk 40 g-nyi gyömbérgyökeret. A keverékből 1 kanálnyit leforrázunk 1 csésze vízzel, amivel öblögetésre használunk.

Gyomorfekély ellen: ánizsmag, angyalgyökér, apróbojtorjánfű, benedekfű, bojtorjángyökér, borókabogyó, fehérmályvalevél- és gyökér, körömvirág, füstikefű, kálmosgyökér, nadálytő-gyökér, orbáncfű, pásztortáska, pemetefű, tisztesfű, veronógyökér, zsurlófű.

Gyomorsavtúlnegés ellen: akácvirág, ánizsmag, apróbojtorjánfű, árnikalevél- és virág, benedekfű, bodzavirág, cickafarkfű, csalánlevél, fehérmályvalevél- és gyökér, kamilla, keskenylevelű útifű, orbáncfű, pásztortáska, vidrafű, zsályalevél.

Hashajtók: aranyvessző, bengekéreg, bodzabogyó- és virág, édesköménymag, füstikefű, gyűjtőványfű, kökényvirág, lenmag, papsajtlevél, rebarbaragyökér, sédkenderfű, szulákfű, tárnicsgyökér, varjútövisbogyó.

Hasmenés, bélhurut ellen: áfonyalevél- és bogyó, csalángyökér, diólevél, fűzfakéreg, kökénybogyó, libapimpó, makk kávé, porcsinfű, szederlevél, tölgykéreg, vadsós kamag, véröntőgyökér.

Haspuffadás ellen: angelikagyökér, ánizsmag, benedekfű, borókabogyó, borsmentalevél, citromfű, édesköménymag, fodormentalevél, gyermekláncfű-gyökér, ürömfű, vidrafű. Teakeverék: 3 dkg ánizsmag, 5-5 dkg édeskömény, koriandermag és fodormenta keverékéből 1 evőkanálnyit leforrázunk 3 dl vízzel, és 5-10 percet állni hagyjuk, majd leszűrjük. Este fogyasztjuk étkezés után.

Hólyaghurut ellen: áfonyalevél- és bogyó, apróbojtorjánfű, cickafarkfű, csalánlevél, cseresznyeszár, fagyöngy, gólyaorrű, gyújtóványfű, ibolyalevél, iglicyökér, kamilla, kerekrepekény, nyírfalevél, porcikafű, tarackgyökér, vassfű, véröntőgyökér, zsurlófű. Hólyaghurut, hólyagbántalmak, vesebetegségek elleni teakeverék: petrezselyemgyökér, iglicyökér, édesgyökér, borókabogyó, zsurlófű keverékéből 2 evőkanálnyit 1-2 percig főzünk fél liter vízben. 5-10 percnyi állás után leszűrjük, és akár víz helyett, napjában többször isszuk.

Izületi betegségek (reuma, csúsz) ellen: aranyvesszőfű, árvácskafű, borókabogyó, csipkebogyó, fűzfalevél- és kéreg, iglicyökér, legyezőfű, lestyángyökér, nyírfalevél, tyúkhúr. Teakeverék: 10 dkg borókabogyó, 5-5 dkg csalánlevél, zsályalevél, ezerjófű, tárnicsgyökér, bengekéreg, nyírfalevél és veronikafű keverékéből 2 evőkanálnyit fél liter vízzel leforrázunk, pár percig főzzük, majd állni hagyjuk, és este-reggel 1-1 csészényit fogyasztunk belőle.

Izzadás ellen: csalánlevél, diólevél, izsópfű, kecskerutafű, lestyángyökér, tölgyfakéreg, zsályalevél, zsurlófű. Teakeverék: 3-3 dkg diólevél, zsurlófű, tarackbúzagyökér és 1 dkg zsályalevél keverékéből 2 evőkanálnyit teszünk fél liter vízhez. Leforrázzuk, és 15 percig lassú tűzön főzzük, majd leszűrjük. Naponta 1-3 csészényit fogyasztunk.

Izzasztók, meghűlés esetén: akácvirág, aranyvesszőfű, bodzavirág, édesgyökér, fűzfakéreg- és levél, gamandorfű, hársfavirág, kamilla, legyezőfű, kőrísfalevél, nyírfalevél, orbáncfű, ökörfarkvirág, szagos müge, veronika, vidrafű. Teakeverék meghűlés ellen: szurokfű, bordavirág, hársfavirág, kamillavirág, majoránna egyenlő arányú keverékéből 2 evőkanálnyit főzünk fél liter vízben 1-2 percet. Napjában többször melegen iszogadjuk.

Köhögés, légcsőhurut ellen: akácvirág, ánizsmag, aranyvessző, bodzavirág, cickafarkfű, árvácsalánfű, csilagánizs, diólevél, édesgyökér, édesköménymag, fehérmályvalevél és -gyökér, hársfavirág, izlandi zuzmó, kenderkefű, kerekrepekény, lestyángyökér, majoránna, martilapulevél, ökörfarkkóró-virág, örvénygyökér, pemetefű, pipacs, porcikafű, somkóró, szappanfű, tisztessű, tüdőfűlevél, útifű, veronika, zsálya. Teakeverék: kakukkfű, fehérmályvalevél vagy -gyökér, tüdőfűlevél, bodzavirág, édesgyökér, kankalingyökér, martilapulevél, ökörfarkkóró-virág egyenlő arányú keverékéből készült főzetet napján többször iszogadjuk. Vagy: izsópfű, fehérmályvaggyökér, martilapulevél, izlandi zuzmó, kakukkfű, tüdőfűlevél egyenlő arányú keverékéből 2 evőkanálnyit főzünk fél liter vízben. Leszűrés után mézzel édesít-

ve, naponta többször melegen iszogadjuk. Vagy: pipacsszirom, hársfavrág, útifű, fehérmályvalevél, kakukkfű egyenlő arányú keverékéből készített forrázatot és abból napon 2-3 csészével fogyasztunk.

Magas vérnyomás ellen: bengekér, cickafarkfű, citromfű, csalánlevél, diólevél, fagyöngy, galagonyavirág és -bogyó, kökényvirág, levendula, macskagyökér, meténgfű, olajfűzlevél, orbáncfű, ribizlilevél, pásztortáskafű, zsurlófű. Teakeverék: 5-5 dkg citromfű, galagonyabogyó és -virág, zsurlófű, diólevél, 10 dkg fagyöngy keverékéből 2 evőkanálnyit fél liter vízben pár percig forralunk. Naponta kétszer fogyasztunk belőle 1-1 csészényit. Vagy: 3 dkg fagyöngylevél, 2-2 dkg zsurlófű és galagonyabogyó, 1-1 dkg cickafarkfű, mentalevél és galagonyavirág keverékéből forrázatot készítünk, 2 evőkanálnyit számítva fél liter vízhez. Naponta 1-2 csészényit fogyasztunk. A kúra 2-3 hónapig tart.

Menstruációs rendellenességek ellen: árvacsalánfű, cickafarkfű, citromfű, galagonyavirág és -bogyó, kamilla, orbáncfű, pásztortáska, üröm-fű, vasfű, zsályalevél.

Nátha ellen: izzasztó teakeverékek, akácvirág, aranyvesszőfű, bodzavirág, édesgyökér, fűzfakéreg és -levél, gamandorfű, hársfavrág, kamilla, kőrislevél, legyezőfű, nyírfalevél, orbáncfű, ökörfarkvirág, szagos müge, veronikafű, vidrafű.

Nyugtatók: angelikagyökér, borsmentalevél, citromfű, galagonyavirág és -bogyó, kamilla, komló-toboz, majoránna, pásztortáska, pipacs, szúrós gyöngyajak, szurokfű, tüdőfű, vadárvacska, vidrafű, vasfű. Teakeverék: komló, macskagyökér, orbáncfű, ka-

tángfű egyenlő arányú keverékéből 2 kávéskanálnyit főzünk fél liter vízben. Lefekvés előtt 1-2 órával fogyasztjuk. Vagy: 5 dkg szúrós gyöngyajak, 2 dkg komló-toboz, 1 dkg szurokfű keverékéből 1-2 evőkanálnyit számítunk 1 csésze vízhez. Forrázatot készítünk, leszűrjük és mézzel édesítve 1-2 csészével megiszunk fél órával lefekvés előtt.

Pajzsmirigy túltengés ellen: angyalgökér, árvacsalánfű, borsmentalevél, cickafarkfű, citromfű, diólevél, ezerjófű, fagyöngy, galagonyavirág és -bogyó, levendulavirág, macskagyökér, szagos müge, szúrós gyöngyajak, vidrafű, zsályalevél.

Prostata (dülmirigy) gyulladás ellen: fehér árvacsalán, fenyőrügy illóolaja, szerbtövis. A szerbtövisből rövid, 10 percig tartó főzetet készítünk, 1 g növényt számítva 200 ml vízhez. Reggel és este fogyasztunk belőle 1-1 csészével, étkezés előtt 30 perccel. A kúra 6 hónapig tartó, mialatt tilos alkoholt, fűszereket, savanyúságot, savanyú gyümölcsöt és egyes tejtermékeket (savanyú tejet) fogyasztani. Lehet vizelethajtó teákkal társítani. A fenyőrügy illóolajából 3-10 cseppet veszünk be kevés cukorral naponta 2 hétig. A fehér árvacsalánból fél kanálnyit számítunk 1 csésze vízhez. 1-2 csészével fogyasztunk naponta.

Széllajtók: ánizsmag, angyalgökér, bazsalikomfű, borsmentalevél, borsfű, citromfű, édesköménymag, fodormentalevél, kamilla, konyhakömény, koriander, levendula, szurokfű. Teakeverék: koriander, borsmenta, édeskömény, kamilla egyenlő arányú keverékéből 2 evőkanálnyit számítunk fél liter vízhez. Naponta 2 csészével fogyasztunk. Gyomorerősítő, görcsoldó hatása is van.

Szívzavarok ellen: angelikagyökér, citromfű, fagyöngy, galagonyavirág és -bogyó, levendula, macskagyökér, szürös gyöngyajak.

Tejkiválásztás elősegítésére: ánizsmag, csalánlevél, édesköménymag, kecskerutafű, izlandi zuzmó. Teakeverék: 4 dkg citromfű, 3 dkg köménymag, 1 dkg ánizsmag és 1 dkg édesköménymag keverékéből forrázatot készítünk, és naponta 2 csészényit fogyasztunk belőle. Vagy: 4 dkg majoránna, 3 dkg köménymag, 2 dkg ánizsmag és 1 dkg édeskömény keverékéből 2 evőkanálnyi leforrázunk fél liter vízzel. Állni hagyjuk, majd leszűrés után 2 csészével fogyasztunk belőle naponta.

Vesebetegségek ellen: áfonyalevél, aranyvesszőfű, babhüvely, bodzagyökér, borókabogyó, cseresznyeszár, gyújtóványfű, iglicgyökér, kerekrepkény, kukoricabajusz, lapugyökér, lestyángyökér, legyezőfű, nyárfarügy, nyírfalevél, porcikafű, porcsinfű, szamócalevél, szederlevél, szürös gyöngyajak, tarackgyökér, zsurlófű.

Vértisztítók: akácvirág, árvácskafű, bodzabogyó- és gyökér, cickafarkfű, csalánlevél, diófalevél, ezerjófű, füstikefű, gyermekláncfű-gyökér, iglicgyökér, kőkényvirág, kerekrepkény, komló, lapugyökér, nyírfalevél, orbáncfű, szamócalevél, szagos müge, tarackgyökér, zsurokfű.

Teakeverékek: szagos müge, citromfű, csipkebogyó, málna-

levél, bengekéreg, tarackgyökér egyenlő arányú keverékéből 2 evőkanálnyi főzünk fél liter vízben. A teából reggel és este fogyasztunk 1-1 csészével. Vagy: turbolyafű, diólevél, tarackgyökér, édeskömény, bengekéreg egyenlő arányú keverékéből készül. Este lefekvéskor fogyasztjuk.

Vízkór ellen: bodzagyökér, borókabogyó, csalánlevél, csipkebogyó, gyömbérgyökér, ibolyalevél, iglicgyökér, iringólevél és -gyökér, legyezőfű, lestyángyökér, nyírfalevél, pacsirtafű, petrezselyemgyökér, porcikafű, százszorszép, zsurlófű. Teakeverék: lestyángyökér, iglicgyökér, borókabogyó, porcikafű, zsurlófű egyenlő arányú keverékéből 2 evőkanálnyi 1-2 percig főzünk fél liter vízben. Naponta többször iszogatunk belőle. Vagy: cickafarkfű, kőkényvirág, áfonyalevél, zsurlófű, orbáncfű, babhüvely egyenlő arányú keverékéből 1 kávéskanálnyi főzünk 1 csésze vízben. Melegen fogyasztjuk este, lefekvéskor. Vagy: zsurlófű, iglicgyökér, csipkebogyó, borókabogyó és cse-

resznyeszár egyenlő arányú keverékéből készítjük. Másfél kávéskanálnyi leforrázunk 1 csésze vízzel. Naponta 3 csészényit iszunk belőle.

Zsába ellen: bodzavirág, borsmentalevél, cickafarkfű, csalánlevél, kankalingyökér, nádalygyökér, kamilla, orbáncfű, vidrafűlevél.

A zabolai Mikesek

A zabolai Mikes család székely eredetű család, mely 1693-tól bárói, 1696-tól grófi rangra emelkedett. A család őseiről első ízben az erdélyi fejedelem-ség idején tudósítanak az írott források. Eredetük Mikes Miklósrá vezethető vissza, aki a székelység 1506-ban Agyagfalván hozott végzésének Orbaiszék részéről egyik aláírója volt. Mikes Mihály vitézi tetteiért 1584-ben Báthory Zsigmondtól jelentős nemesi birtokokat kapott adományként. Ugyanebben az évben a fejedelem Mikes Györgynek nagyobb birtokokat adományozott. Mikes György és testvére, Benedek vitézül harcoltak Székely Mózes seregeiben, s a végzetes Brassó melletti csatában Básta főgenerális fogságába estek, aki könyörtelenül kiégeztette őket.

Bethlen Gábor fejedelem uralkodása idején I. Mikes Zsigmondot több alkalommal is követségbe küldte, majd kiemelkedő szolgálataiért 1626-ban Szalánczi György „magvaszakadta” után annak zágoni birtokát is neki adományozta. Fia, Mikes Pál egészen haláláig hűséggel szolgálta Thökölyt. II. Mikes Zsigmond fiai, Kelemen és János 1630-ban regényes körülmények között ellopták Tarnóczi Sebestyén lányát, Sárát, akit testvérüknek, Mihálynak szántak. A Mikes fiúk lányrablási kísérlete megihlette Kemény Zsigmondot, aki a történetet Özvegy és leánya című

**Mikes Mihály és
Bethlen Druzsianna
boros palackja, 1693**

romantikus könyvében dolgozta fel. A fejedelem előbb fej- és jószágvesztéssel büntette, de később kegyelmet nyert, ezt jelzi az a tény, hogy 1648-ban I. Rákóczi György éppen őt küldte Lengyelországba a korona megnyerésére. II. Rákóczi Györgynek is számtalanszor követte és hadvezére volt. Később Velencében Erdély követte, 1657-ben kancellár, majd éppen emiatt Barcsay 1660-ban száműzte.

Testvére, Kelemen 1659-ben ítélőmester, majd Apafi hűségén tanácsos, székelység generálisa és országos elnök. Megbuktatta az ellenzéki Béli Pált, akinek uzoni kastélyát 1679-ben elnyerte.

Fia, Mihály Háromszék főkirálybírója, s II. Rákóczi Ferenc ellen a labancok oldalán harcolt, majd a hermányi csatában a kurucok elfogták, s szinte az életével fizetett. Később a fejedelem tábornoka egészen a szabadságharc leveréséig. A hadi események elcsitulása után elnyerte I. Lipót német-római császár bizalmát, aki a bárót 1696. május 4-én grófi rangra emeltette.

Mikes Kelemen honvéd ezredes, aki 1849. január 21-én Nagyszeben ostromakor esett el, 1848-ban július végétől nagy szerepet játszott az úgynevezett „Kossuth”, a későbbi Mátyás-huszárezred megszervezésében és vezetésében.

Mikes Ármin hazatért utóda

Egyre több nemesi család sarja telepedik haza Háromszékre. Zabolára három évvel ezelőtt tért vissza a Mikesek egyik leszármazottja, teljes nevén Gregor Roy Chodhury De Ulpur, Uzonban gróf Mikes Zsigmond újtotta fel a Béldi-Mikes kúriát, Miklósváron faluturizmust indított be Kálnoky Tibor gróf, Torján Apor báró igyekszik mintagazdálkodást meghonosítani, és a felsorolás korántsem teljes. Az egykori zabolai preventoriumot, a hatalmas parkot, az ingatlanokat néhány évvel ezelőtt kapták vissza Mikes Ármin leszármazottjai. Az épületek még magukon viselik a több évtizedes elhanyagoltság nyomait, de az is látszik, hogy új szelek fújnak, a javítási munkálatok elkezdődtek, s teljes gőzzel folynak.

A fiatal gróf lakóháza nem a kastélyban van, hanem mögötte, az úgy-

nevezett „svájci házban”, amit nem volt könnyű megtalálni, szerényen búvik meg a kastélyépület mögött. A házat 1889-ben vitték Bernből Párizsba, egy világkiállításra, onnan pedig Bécsbe. Gergely gróf dédnagyanyja (Mikes Árminné Bethlen Klementina, Bethlen István magyarországi miniszterelnök testvére) megvásárolta, és Zabolára hozatta. Amikor a 34 hektáros parkot és az ingatlanokat visszakapták, a svájci ház nagyon lerobbant állapotban volt, az ebédlőben csirkék tanyáztak. Ma már a szépen helyreállított ház a háromtagú Roy Chowdhury család otthona.

Már jó néhány perce bolyongunk a parkban, amikor fiatal nő közeledik, mellette jól megtermett kutya. Kedvesen köszön, és bemutatkozik: Roy Chowdhury Ugron Zsolna, tehát a grófnéhoz van szerencsénk. Arisztokratikus

vonásai vannak, kellemes jelenség. Kissé csodálkozik, amiért a máskor oly harcias kutyus egyet se nyikkan, „biztosan érzi, hogy maga szereti a kutyákat”, jegyzi meg mosolyogva.

A svájci ház lépcsőjén még két kutya heverészik, farkcsóválva üdvözlölik a gazdát, de a vendéggel nem törődnek. Olyannyira nem, hogy mozdulni sem hajlandóak – nincs mese, át kell lépni rajtuk. A birtok gazdája már vár a nappaliban, s hamarosan a család legifjabb tagját is megismerhetjük, a mindössze négyhónapos Emmát. A kis kontesz türelmesen végighallgatta a szüleivel folytatott beszélgetés nagy részét, ám egy jó félóra múlva jelezte: elege van a dologból.

New York után Zabola

Gregor Roy Chowdhury de Ulpur az utolsó zabolai gróf, Mikes Ármin dédunokája. Mikes Ármin leányát kitelepítették, a Duna-deltába vitték kényszermunkára, az ő lánya, Mikes Kata 1960-ban Ausztriába menekült. Ott ismerkedett meg indiai származású fér-

jével, egy régi bengáli arisztokrata család leszármazottjával. Gregor, azaz Gergely ereiben tehát nem csak magyar, de hindu vér is csörgedezik, a családi gyökök Erdélyen, Ausztrián, Svájccon keresztül Bengáliig nyúlnak. A felmenők között nem csak grófok, de koronás fők is vannak.

Gergely gróf, ahogy a faluban emlegetik, az ausztriai Grazban született 1979-ben, közgazdasági tanulmányai befejezése után Grazban, Bécsben, Londonban és New Yorkban dolgozott; az utóbbi helyen egy nemzetközi befektetési bankban. Három évvel ezelőtt úgy döntött, sportosabbra cseréli az öltönyt, s hazaköltözött ősei birtokára. Az általa működtetett honlapon így fogalmaz: „A legfiatalabb generáció visszatért Erdélybe, hogy a család ősi birtokán megpróbálja helyrehozni az elmúlt évtizedek pusztítását, és a múlt tradícióit megőrizve, biztatóbb jövőt építsen”.

Gergely gróf tehát hazajött és munkához látott, nem is akárhogyan. Saját bevallása szerint soha ennyit nem

dolgozott, mint itthon, Zabolán. Az elődök megvalósításai ugyanis köteleznek. Egykoron a zabolai Mikes-birtok volt Erdély egyik legjövedelmezőbb és legjobban működő „válalkozása”. A saját erőforrások – faki-termelés, legendás ménes, üvegyártás, gyógyfürdők, ásványvíz, mezőgazdaság – komoly bevételt eredményeztek, a környékelieknek munkalehetőséget, a megyének fejlődést jelentettek. A hazatelepedett ifjú gróf a múltban és a hagyományokban a jövő építésének lehetőségét látja.

Gergellyel és Zsolnával a hazatérés méltóságáról, a beilleszkedésről, családról és – természetesen – a jövőről beszélgettünk.

Amikor a gének megmozdulnak

– **Hogyan történt a hazatelepedés?**

– Az egyetem után New Yorkban és Londonban dolgoztam, itt is, ott is laktam. Aztán meghalt az édesapám, akkor döntenem kellett, hogy mit is csináljak. Három évvel ezelőtt, nyáron hazajöttem Zabolára, azt terveztem, hogy felújítok néhány épületet, aztán úgy alakult, hogy maradtam. Nem hirtelen történt, és nem egy ter-

vezett dolog volt. Eredetileg csak két hónapra terveztem a tartózkodást, aztán lett belőle három-négy-öt. Ennek három éve – mondja Gergely.

– **Mi történt volna, ha nincs restitúció?**

– Fogalmam nincs, hogy hol lennék, ha nem kaptuk volna vissza itt a kastélyt, talán Budapesten vagy Bukarestben, mindkét városban dolgoztam egyetemistaként. Vagy esetleg Szófiában vagy valahol Ukrajnában...

– **Őn hol van otthon? A családi gyökerek nagyon szerteágazók.**

– Ez számomra soha nem volt kérdés. Mi, én és a testvérem, Alexander, úgy voltunk nevelve, hogy tudtuk: Ausztriában születünk, édesapánk indiai, édesanyánk erdélyi. Mindenhol volt egy darabkája az otthonnak. Angliában is jól éreztem magam az alatt a három-négy év alatt, míg ott voltam. De az is biztos, hogy ide mindig is húzott valami. Nem tudom, hogy miért, hiszen én nem itt születtem, nem itt éltem, és mégis...

– **Korábban azt nyilatkozta egy tévériportban, hogy amikor először járt Zabolán, és a háromszéki havasokat meglátta, megmozdult Önben valami. Azóta már sikerült tisztázni azt az érzést?**

– Nem, azóta sem. Talán a gének... És nem csak én vagyok így ezzel, hanem mások is a családomban, de Aporok is, mások is. Különben miért jönnének haza?

– Őszintén szólva csodálkoznak is eleget, nagyon sokan. Azt még megértik, hogy nyaranta hazalátogatnak, s felújítanak épületeket, hogy komfortos legyen, de végleg hazatelepedni, az már más. Ez sokaknak felfoghatatlan: Németországból, Ausztriából, Kanadából, s még ki tudja, honnan, hazaköltözni, gürcölni, hivatalokban kilincselni... Az ön unokatestvéréről olvastam valahol, hogy Európa egyik legnagyobb telefontársaságánál dolgozott öltönyben, most pedig istállót épített, csempét rakat Uzonban. Kálnoky Tibor eredetileg állatorvos, most régi parasztházakat vásárol és újít fel, külföldi vendégeket fogad Miklósváron, és úgy tűnik, Ön is a nyomdokaikba lép.

– Igen, a feleségem és én szintén turizmusban gondolkodunk. Szeretnénk konferenciatermet, panziót, meg egyebeket.

Újabb Ugron-lány a családban

– Nem egészen egy éve házasok. Hogyan ismerkedtek meg? – kérdezem Ugron Zsolnát.

– Kolozsváron találkoztunk először, egy bál másnapján, majd egy idő múlva eljöttem egy forgatócsoporttal a magyar televíziótól Háromszékre, mert sokat hallottam arról, hogy hazatelepednek a nemesi családok; gondoltam, megér egy riportot.

– Ezek szerint én lemaradtam egy körrel, hiszen ugyanezt tervezem.

– Nos, a riportkészítéskor találkoztunk ismét. Tavaly ősszel kötöttünk házasságot. Egyébként olyan nyolcadfokú unokatestvérek vagyunk. És nem én vagyok az első Ugron-lány a családban: Mikó Imre anyai nagymamája, Mikes Zsigmondné Ugron Julianna volt...

– Említette, hogy Kolozsváron találkoztak. Ön erdélyi?

– Én Kolozsváron születtem, ott lettem 11 éves koromig, aztán Budapestre költöztünk. Az édesapám családja eredetileg Udvarhely mellől származik, az egyik legrégebbi székely primor család. Sokan a mai napig visszajárnak. Létezik egy Ugron Alapítvány is, amelynek a munkájában én tevékenyen nem veszek részt, de a családomnak nagyon fontos.

– Régen sokrétű szerep hárult a nemesi családokra. Mondhatni egy környék védnökének tekintették. Hogy érzik, van-e Önökkel szembeni valamilyen szintű elvárás?

– Érződik, hogy az elvárások nagyon nagyok – mondja Gergely. – Sokan azt gondolják, hogy jön a báró, a gróf vagy valaki, aztán megint úgy lesz, mint régen, munkát ad... Mivel gazdaságilag itt Háromszéken elég rossz a helyzet, az emberek – úgy érzem – inkább azt várják, hogy munkalehetőség legyen. Azt nem igazán értik meg, hogy régebben volt egy gazdasági háttér, erdő, gyár, szövőde, üveggyártás, ménes, ami most nincs. Régebben se egy nap alatt virágoztatták fel a birtokot vagy a környéket. Minket foglalkoztatnak ezek a dolgok, már hozzá is fogtunk egy vendégház építéséhez, aztán a konferenciaterem következik, ahol majd esküvőket, különféle összejöveteleket lehet szervezni.

– Szépen beszél magyarul. Azóta tanult meg, mióta hazajött?

– Nem, édesanyánk mindig magyarul beszélt velem meg a testvéremmel, csak mi németül válaszoltunk. Amióta Zabolán lakunk, azóta sokat fejlődtem. Meg aztán most magyar feleségem van...

– Anyai ágon a család elég sok

megpróbáltatáson ment át. Ha jól sejtem, az apai ágon sem volt minden fenéig tejfel.

– Édesapám családjának a mai Banglades területén volt a birtoka, ahonnan menekülniük kellett a negyvenes években, Indiába. A család ugyanis hindu, az ottani többség pedig muszlim. Édesapám aztán a grazi műszaki egyetemre jött tanulni, ott találkoztak édesanyámmal.

Amire a múlt kötelez

– **Beszédtema volt önöknél a családot ért megpróbáltatás-sorozat?**

– Azt gondolom, akkora tragédia volt, hogy inkább nem beszéltek róla. Azt tudtam, hogy nagyanyámat a deltába vitték kényszers munkára, és azt is, hogy édesanyámat a szentkatolnai Künnle család nevelte föl, Künnle Ilus néni. Aztán ők is elmene-kültek, hiszen mindenki menekült, aki tudott. Az én családomból is min-denki kiment.

– **Eddig adódtak-e itthon beillesz- kedési nehézségeik?**

– Én mindig sokat dolgoztam, de annyit sehol sem, mint itthon, Zabolán. Reggeltől estig mindig van, amit csinálni. Én egy másik világból jöttem, egy másfajta mentalitással. Egy világvárosban más, mint vidéken. De mivel az emberek viszonyulása na- gyon pozitív volt hozzám, hozzánk, így nem mondhatom, hogy különöseb- ben nehéz lett volna a beilleszkedés. De az is igaz, hogy én az első perctől itthon éreztem magam. Én nem egy idegen, külföldi befektetőnek tartom magam, én Zabolára hazajöttem. Azt gondolom, hogy az emberek is így fogadtak el.

– **A folyó javítási munkálatokat, gon-**

dolom, elsősorban helybéliek végzik, tehát önöknek van kapcsolatuk az itte- niekkel. Vannak, akik azt állítják, hogy a több évtizedes kommunizmus meg- tanította, rákényszerítette az egyébként dolgos, szorgalmas székely embereket a sumákolásra. Úgy állunk a munka mellé, hogy más is odaférjen, mivel hogy csak fizetgetnek, ezért csak dol- gozzatunk... Önnek mi a tapasztalata?

– Hogy '45 előtt hogy volt, azt én nem tudom, de az tény, hogy a kom- munizmus tönkretette a munkafegyel- met. Mi azonban nem panaszkodha- tunk, akik nálunk dolgoznak, mind rendes, szavatartó emberek. Azt ta- pasztalom, hogy itt mindenkinek van egy kicsi földje, néhány állata. Saj- nos, amikor Románia bekerül az Eu- rópai Unióba, akkor lesz a gazdasági nyomás, hogy ezek a kis gazdaságok nem maradhatnak meg.

– **Önket mire kötelezi a múlt?**

– A családuk több száz éven ke- resztül többé-kevésbé jól betöltött egy szerepet. Munkalehetőséget biz- tosított, jótékonykodott. Kötelessé- gemnek tartom, hogy én is ezen az úton menjek tovább.

Zsolna hozzászól:

– Bennünket nem annyira a név, hanem az elődök magatartása köte- lez. A nagyszüleink generációjánál szebb példát senki nem mutathat ne- künk. Amit ők végigéltek, ahhoz ké- pest a mi életünk gyerekjáték. Végig- élték a háborúkat, a kitelepítéseket, és mégis, minden körülmények kö- zött egyenes gerinccel, megalkuvás nélkül tudták leélni az életüket. Ezt kellene nekünk is valahogy tovább- adnunk. Ha tudjuk.

Kocsis Cecília

Új költők társasága

Egy kalendárium, amelynek nincs irodalmi töltete, olyan, mint a bableves csülök nélkül. Fogyasztható ugyan, de az ismerős íz hiánya után nem jön az a természetes mozdulat, mint amikor jóllakottan, elégedetten a hasunkra csapunk, majd egy boldog sóhaj hagyja el ajkunkat. Összeállításunk, amit az irodalomnak szentelünk, egy másik fontos okból is elengedhetetlen részét kell, hogy képezze a Székely Kalendáriumnak, ugyanis olyan háromszéki ifjú tehetségeket igyekszik olvasóközönségbe hozni, akik egyelőre még költői pályafutásuk kezdetén vannak, de minden figyelmet megérdemelnek.

A befutott tollforgatók, költők, írók, publicisták mellett Háromszék három egykötetes költővel is büszkélkedhet: Gáll Attilával, Kudelász Nóbellel és Muszka Sándorral. A költőt sokan csodabogárnak nézik, megütközve, értetlenül, sőt hitetlenkedve veszik tudomásul, hogy ma is alkotnak olyanok, akik nem újságot, reklámvagy dalszöveget írnak, hanem szépirodalmat próbálnak művelni. Mi arra voltunk kíváncsiak, a legfiatalabb poétáink hogyan élik meg a költői sorsot a XXI. században, hivatásszerűen üzik-e a költészetet, milyen kihatással van ez magánéletükre, meg lehet-e élni a versből, és egyáltalán milyen jövőt jósolnak az irodalomnak.

Aki Maldoror hangján dalol

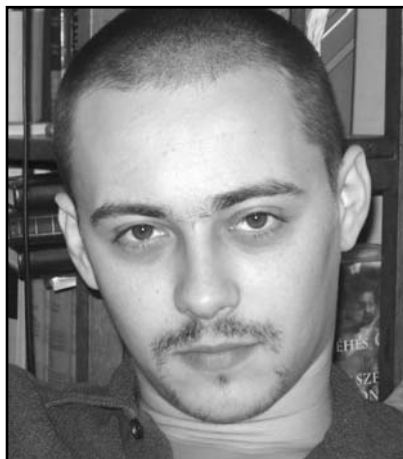
Gáll Attila

1978. január 13-án született Kovásznán, ennek ellenére kézdivásárhelyinek vallja magát, hiszen szülei már kiskorában a céhes városba

költöztek. A Nagy Mózes Líceum biológia-kémia tagozatán végzett 1996-ban, majd a Babe^o-Bolyai Tudományegyetem magyar-angol szakán diplomázott. Jelenleg Kolozsváron él feleségével és egyéves kisfiával. 2000 óta az Erdélyi Híradó Kiadó és az Előretolt Helyőrség szerkesztője, 2004-2005 között az Ulpius Ház külső munkatársa, 2005 májusától az aradi Irodalmi Jelen olvasószerkesztője. Verseskötete 2000 decemberében jelent meg az Erdélyi Híradónál, Napló az élmélygésig címmel. 2004-ben a Communitas Alapítvány és a magyarországi Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának irodalmi ösztöndíjasa, a tavaly szintén az NKÖM Székely János-ösztöndíjában részesült.

– **Mindamellet, hogy költő, olvasószerkesztőként is rengeteg verset kénytelen olvasni. Így talán jobban meg tudja határozni, mit jelent költőnek lenni, jó verset írni?**

– Talán egyenlőségjelet is lehet tenni e kettő közé. Költőnek lenni annyi,

mint jó verset írni. Ez lenne, vagy legalábbis ez kellene legyen az egyetlen kritérium. Töméntelenül sok versanyag lát napvilágot manapság – s nem csak irodalmi lapokban, egyéni kötetekben, de a világhálón, személyi honlapokon, mindenféle újságmellékletek hasábjain stb. A szomorú az, hogy a verstermés túlnyomó többsége fabatkát sem ér. S mindezért azok a fórumok a felelősek, amelyek teret biztosítanak e verseknek. Ebből mindannyiunknak csak veszítenivalónk van: költőknek, íróknak, szerkesztőknek, irodalmároknak. Így nagyon nehéz megmutatni az olvasónak, hogy milyen is a jó vers, milyen a vers egyáltalán.

– Milyen volt az a bizonyos út az első kötetig?

– Ez egyáltalán nem egy színes történet, mondhatni szokványos. Ha az ember vonzódik az irodalomhoz, előbb-utóbb tollat fog a kezébe. Van, aki belátja, hogy ez nem neki való, nem tud felnőni a feladat nagyságához, de továbbra is hűséges könyvrongó lesz; van, aki különböző szakmai vállveregetések, aztán eredmények, netán elismerések után kezdi azon kapni magát, hogy itt-ott író, költőt, fordítót toldanak a neve után. De sok az ellenpélda is, akik rendíthetetlenül és eltántoríthatatlanul írják förmedvényeiket. Ők azok, akiknek az irodalmi lapok minduntalan visszadobják az írásait, könyvkiadók szerkesztősége menekül testületileg előlük, aztán valahonnan mégis összeszedik a megfelelő pénzalapot, akad nyomda, amely könyvbe örökíti írott kultúránk ezen „gyöngyszemeit”. Az én történetem, röviden: diákkori verspróbálkozásaimat vittem el különböző elismert, úgymond „befutott”

költőknek, szerkesztőknek. Nem mondom, rendszeren belejavítottak irományaimba, hasznos tanácsokkal láttak el. Aztán teltek az évek, a kolozsvári irodalmi élet pezsgése is igencsak ösztönző hatással volt rám. Az egyetemi évek, irodalmi körök és beszélgetések forgatagában egyszerre csak kezdtem közölni különböző irodalmi lapokban. Aztán hamarosan összejött az első, s eddig még az egyetlen kötetem is.

– Mivel foglalkozik a költő, amikor nem verset ír? Meg lehet-e élni a költészetből?

– Darabosan és magyartalanul: a költő mikor nem verset ír, akkor a mindennapi előteremtésével foglalkozik. Kissé patetikusan hangzik, de így van. A szóban forgó költő szerkeszt, lektorál, fordít; ír, lapokban közöl, felolvas stb. Persze, hogy nem lehet megélni a költészetből. Az sem igaz, hogy a vers – habár nem ez az elsődleges funkciója – nem hoz pénzt a konyhára. Itt nem csak azt kell figyelembe venni, hogy az irodalmi lapok kisebb-nagyobb honoráriumot fizetnek a versekért. Ha az ember jól ír – de ez nem akadály –, előbb-utóbb alkotói ösztöndíjakkal, aztán ahogy „korosodik”, netán „kanonizálódik”, irodalmi díjakkal is körberajongják a különböző írói szervezetek, egyesületek, kultuszminisztériumok. De vannak szabadúszók is. Ők megélnék az írásból. Nem titok: nagyon kevesen vannak.

– Milyennek látja a költősorsot Székelyföldön?

– Nem is tudom, mikor hallottam utoljára ezt a szót: költősors. Lehet egyáltalán beszélni ilyesmiről manapság? Nem érdemes feszegetni. A

költő is megnézi olykor az esti filmet, ha ideje van rá, pingpongozni, focizni is eljár. Gyereket nevel, kocsmázik, magasztalja és szidja a fogyasztói társadalom vívmányait és szörnyűségeit. De amiben különbözik a tömegtől: olvas, irodalmat olvas, irodalmat ír. Ez a dolga, ha lehet így mondani: mestersége. S ezt ugyanúgy csinálja Kolozsváron, Nagyváradon, Kézdivásárhelyen, Budapesten, Szegeden. Legfennebb Székelyföldön nem ül villamosra, metróra, munkából hazafelé menet.

„Ittam, ha volt mit/ S ettem, ha adtak”

Muszka Sándor

Kézdivásárhelyen született 1980. március 2-án. Középiskolai tanulmányait a Nagy Mózes Elméleti Liceumban végezte, 1998-ban érettségizett. Jelenleg a Babe^o-Bolyai Tudományegyetem szociológia-antropológia karának negyedéves hallgatója. 2002-2003 között a Kolozsvári Bretter György Irodalmi Kör alelnöki tisztségét töltötte be, és ugyanezen évben az Echinox magyar oldalainak főszerkesztőjeként is tevékenykedett. Verseskötete 2005-ben jelent meg az Erdélyi Híradó kiadásában Ennyi ha történt címmel. 2005-ben az Erdélyi Magyar Írók Ligájának debütdíjában részesült.

– Miben különbözik a költő a hétköznapi embertől?

– Költőnek lenni nem más, mint olyan látásmóddal, a külvilágra irányuló percepcióval bírni, amely ha megfogalmazásra kerül, magát a verset eredményezi.

– Mitől jó egy vers?

– Számomra, habár nem vagyok filológus, az, ami egyszerű és szép. Ugyanis számomra e két jelző együttese írja körül talán legjobban a jó vers fogalmát.

– Mi készteti a költőt írásra?

– Engem az, hogy megpróbálom elmondani mindazt, amiről úgy gondolom, arra érdemes, és igyekszem ezt a tőlem telhető legjobban végrehajtani.

– Mit tart arra érdemesnek?

– Mindent, ami megtörtént vagy megtörténhetett volna velem. 18 éves koromban leérettségiztem, és azonnal elmentem otthonról. Vásárhelyen színeszkedtem, Bukarestben postás voltam, Kolozsváron viszont asztalosinasként kezdtem, aztán csak később kaptam olyan előkelő munkákat, mint báros és pincér. Sokáig voltam munkanélküli is, hogy miből éltem meg, azt csak én tudom. Ezeket csak azért soroltam fel, hogy érzékeltessem, rengeteg minden van bennem, amiről írhatnék.

– Miért pont az irodalmat választotta önkifejezésül?

– Tizenhárom-tizennégy éves koromban rájöttem, hogy valami mást is szeretnék már, mert biciklizni és verekedni tudtam, a sportok jól mentek. Aztán kézbe vettem egy könyvet, és egész nyáron olvastam. Nemsokára írni is kezdtem, apám javaslatára egy magyarországi gyereklap pályázati

kiírására novellát próbáltam gyártani. Azért használok a gyártani szót, mivel gyorsan le is másoltam, átírtam Mózes Attilának az egyik tizenévesekről szóló novelláját és elküldtem. Nyerni nem nyertem, de azt a választ kaptam, hogy nagyon tehetséges vagyok, és még írjak. Később nekiálltam átírni a Grant kapitány gyermekeit, ugyanis pont az a sorozat ment a tévében. Ez addig tartott csak, amíg meghallgattam Latinovits előadásában egy Ady-versösszeállítást. Akkor jött az ötlet, miért írjak regényt, a vers rövidebb és könnyebb is átírni. Elkezdtem küldözgetni írásaimat a szerkesztőségeknek, és mivel nem nagyon közöltek le belőlük, tudtam, hogy nagyon jól csinálom.

– Az első kötet mégis ott van a könyvesboltok polcain.

– Hát igen, mert Kolozsváron, egyetemi tanulmányaim megkezdésével egyidőben olyan alkotó személyekkel kerültem kapcsolatba, akik ténylegesen az alkotásra serkentettek. Ezen személyek közül talán név szerint is meg kell említenem Orbán János Dénest, aki a könyv megírásában mindvégig támogatott.

– Arról volt már szó, hogy korábban mi mindennel foglalkozott, de jelenleg meg tud az ember élni abból, ha csak költő?

– Volt már egy párszor kezemben lapát, csákány is, így igaz. Sok mindennel kerestem a kenyerem. Úgy gondolom, hogy az ember bármivel is foglalkozik, az menthetetlenül rányomja bélyegét. Ugyanakkor saját megítélesem szerint nem tartozom az idézőjeles művészember kategóriába. A költő, attól hogy verset ír, és nem éppen juhnyáját őriz, ugyanolyan

ember, mint bárki más. És mivel a költészetből, de a tágabb értelemben vett művészetekből is csak nagyon ritkán és csak nagyon kevesek bírnak megélni, így megélhetése érdekében egyéb tevékenységek végzésére is rákényszerül. Most ezeket inkább nem sorolnám fel.

– Székelyföld költői előtt mennyire nyitott az irodalomba vezető út?

– Mivel már lassan nyolc éve, hogy nem tartózkodom állandó jelleggel Székelyföldön, úgy gondolom, felelőtlenség volna bármit is mondanom a székelyföldi költők helyzetéről.

A Triplanulla Kordalnoka

Kudelász Nóbel

1975. március 27-én született Gyulafehérváron, képzőművész családban. Hároméves korában szüleivel Sepsiszentgyörgyre költözött, és ott is érettségizett le. 1993-ban a szegedi Juhász Gyula Tanárképző főiskolára felvételizett. Ott közel hét évig élt, de mivel saját bevallása szerint megunta az egyetemi életnek nevezett intézményesített naplopást, hazajött, és az akkor még fungáló sepsiszentgyörgyi STV-nél vállalt szerkesztői állást. Másfél év után átigazolt a Mix Fm-hez, majd onnan a Star Rádióhoz. Végül 2005 februárjában felkérésre Székelyudvarhelyre költözött rádiózni. Azóta is a helyi Star Rádiónál dolgozik, emellett napi jegyzeteket ír az Udvarhelyi Híradó című napilapnak.

– „Költőnek lenni gályarabság, robot egy képzelt tengeren.” Ön szerint hivatásszerűen írnak a mai költők?

– Költőnek, írónak lenni teljesen kiváltságos állapot, amennyiben az ilyen alakok képesek megvalósítani az

együttműködést a test két pólusa, a fej és az ülep között. Le kell ülni amellé, amit az ember kitalált, és meg kell írni becsületesen, nem elég pózolni, frázisokat puffogatni és jó nagyokat érezni. Akinek eredeti, megírnivaló gondolatai vannak, annak rendszerint fényesedik a fenekén a nadrág. Akinél ez nincs meg, az gyanús. Túl sok selejtmunka jelent meg az elmúlt években, nagyon oda kell figyelni, mert ez a kis irodalom is hajlamos félrevezetni az olvasót. Jó verset írni elsősorban valami olyasfajta megkönnyebbülés, mint sikerrel megbirkózni egy gymorszorulással – szinte fizikailag is. Azt az örömet jelenti, amikor kiadtál magadból valamit, ami már nem odavaló volt. Igaz, hogy verset elég régóta nem írtam, és azt sem tudom, hogy egyáltalán visszakanyarodok-e majd valaha ehhez a műfajhoz, de emlékszem, hogy szinte élmelyegtem, valahányszor nem sikerült, vagy nem volt lehetőségem leírni azt, amit szerettem volna.

– Mihez kapcsolódik az első irodalmi élménye?

– Az első irodalmi jellegű élményem az origamival történt ismerkedéssel vág egybe. Volt egy nagyon szép kiadású Petőfi könyvecském, amit anyám körömvágó ollójával körberojtoztam. Még szebb lett, ezt máig is így tartom. Komolyra fordítva a szót, ötödik osztályban egy magyar házi feladatot versben írtam meg, kaptam rá egy tízest, talán ez is közrejátszhatott. Nincs az a honorárium, ami fölérne annak a tízesnek az értékével. Később belehabarodtam egy lányba, írtam neki vagy száz verset zsinórban (ő termékenyebb volt a több mint 150 opuszával), osztályelő-

adásra színdarabot gyártottam, és paródiákat a tananyagban szereplő munkákból, többnyire a magam és a haveri kör szórakoztatására. Szegedre kerülésem adott igazából gellert az ilyen irányú ténykedésemnek, mert elszigetelődtem mindattól, ami itthon volt addig, és folyamatosan új és új élmények érték. Nekiláttam, és megírtam azt, ami eszembe jutott. Fénysítettem a nadrágomat.

– Hogy született meg az első kötet?

– Ez attól függ, hogy melyik első kötetről van szó. Mert a legeslegelső, vagy nulladik kötetem nyolcadikos koromban jelent meg egy példányban. Én nyomtattam, fűztem, borítót is terveztem hozzá. Fene tudja, mi volt a címe. Érdekes, hogy vegyes kötet volt, tudományos-fantasztikus vers is, meg kardos-elrabolós próza is került bele, nagyjából egyenlő arányban. Később aztán komolyabban kezdtem foglalkozni az írással, kezdtem műfajilag is behatárolódni valamelyest, és rengeteget gyakoroltam. Egyetemista koromban, a nyári szünetek valamelyikén, amit itthon töltöttem, kerültem közelebbi kapcsolatba Veress Gerzsonnal, majd rajta

keresztül Bogdán Lacival, ők „inzultáltak” rendszeresen az írásaimat, miközben én már elkezdtem publikálni belföldön és Magyarországon is. Főként verseket írtam akkoriban. Aztán a kilencvenes évek végén volt egy szűk évem, amikor kísérletezgettem mindenféle elvadult versformákkal és gondolati tartalmakkal, nos, ennek a kísérletezgetésnek – hála az egeknek – az lett a vége, hogy összeszedtem egy kötetre valót, megmutattam Fekete Vincének, aki azt mondta, hogy öregem, ez marhaság. Nem éppen így, mert nem akart megsérteni bizonyára, de tényleg az volt. Olyan tipográfiai megoldások is voltak, amelyekről az ember haja szála égnek áll, forgatni kellett volna a könyvet, sorok közé beékelte függőleges sorokat böngészni, miegymás. Az ember a kísérletezgetéseit ne tukmálja az olvasóra, mert nem szerencsés. Na, szóval ez történt, úgyhogy szépen elfektettem azt a kéziratot – már nem is tudom, hol van a paksaméta –, és visszatértem a korábbi, rám inkább jellemző szerkesztési módozatokhoz. Szerencsémre egy fél évet halasztanom kellett egészségügyi problémák miatt, és akkor, a szobám teljes csendjében, szigorú penzumrendszert magamra kényszerítve, összeszedtem egy újabb kötetre valót, amiben aztán már nem talált senki kivetnivalót.

– **A Megy az élet haza című kötet 2000-ben jelent meg. Lesz-e folytatása a közeljövőben?**

– A kötet megjelenése után rövid időre nekifogtam regényt írni – akkor már visszaköltöztem Sepsiszentgyörgyre –, de súlyos magánéleti problémák, majd hosszabb egyiptomi tartózkodás, számos költőzködés

miatt lehetetlen volt folyamatosan dolgozni rajta, így egyelőre még nincs befejezve. Kísérlet ez is, de már nem fog érdekelni, ha azt mondja bárki is, hogy marhaság. Magamnak írom, meg édesanyámnak, akinek megígértem. Amúgy visszatérve a kötetemre egy gondolat erejéig, ha most kérnék, nem adnék minden verset oda belőle nyomtatásra, van egy pár írás, ami ordít a kihagyás vagy az átírás kegyelméért, de most már nem lehet visszatáncolni. Egyébként van, amit magamnak át is írtam már, talán majd vén koromban újra előveszem őket, és beválogattatom bőrkötésben kiadandó összegyűjtött mesterműveim közé.

– **A magánéletben mennyire lehet költő a költő?**

– Tyúha, ezt a barátnőmtől kellene kérdezni. Nem hordok kalapot, sálát, nem vagyok tudóvész, és nem lánkol a tekintetem. Én az íróasztalnál se tartom költőnek magam. Nincs hozzá fenekem, sajnos. Inkább prózával foglalkozom, ahhoz több türelmem van újabban, és többek szerint jobban is megy, fene tudja. A rendszeres irodalmi edzést számomra azért elsősorban a napi jegyzetek írása jelenti. Igyekszem nem hírlapíróvá válni, azt hiszem, képtelen is lennék rá.

– **Mivel foglalkozik a költő, amikor nem verset ír? Meg tud élni a költészetből?**

– A válasz köztudomású, és egyértelmű: nem. A költészetből valószínűleg kiadóként sem lehetne megélni. „A vers csak fing a szélben”, ahogy Molnár Vili mondta régen egy szédült hajnalon Csíkszeredában. Igaza van. Tényleg annyit ér pénzre lefordítva. Úgyhogy préda után kell nézni. Én magam rádió-zom, és örvendek, hogy megtaláltam

azt a foglalkozást, amit nemcsak elviselni tudok, de szeretni is, és nem is élek rosszul belőle. Tanárkodtam is, de örvendek, hogy már nem teszem. Azt hiszem, hogy a magamfajta, irodalommal (is) foglalkozó alaknak rövidtávon agyhalált jelent a Beatricés „nyolc óra munka”, bár itt is vannak kivételek, lásd Radnótit. És még írt is, méghozza milyen csodás verseket! Na, de most komolyan, a költő fejlesszen magában egy kis pragmatizmust, keressen egy olyan helyet, ahol nem kell sokat dolgozni, ahol rugalmasan tarthatja az agyát és lelkivilágát egyaránt. Meg lehet találni. Ha van egy mód rá, ne legyen szerkesztő, de ha nincs, az se baj, csak ne élje bele magát túlságosan.

– **Milyennek látja a költősorsot**

Székelyföldön?

– A viszonyítást ki kell zárjam, mert nem tudom, hogy milyen a költői sors például Kambodzsában vagy Kanadában. Úgy tűnik, hogy amióta megszűnt az elmúlt rendszer, és az azzal járó zaklatás, ellenállás, lázadás, már az erdélyi költészet sem az igazi. Nem annyira erős, ütős, így értem. Nincs, ami ellen tiltakozni, talán ez a baj. Formailag, tartalmilag szép és okos versek jelennek meg, no meg ötletes, karakteres pózpoémák is, de pofátlanul rengeteg a salak, az olcsó utánérzés. Rengetegen írnak, legalábbis a magyar lakosság számarányát tekintve nagyon sokan. Ez jó. Csak az a baj, hogy közülük nagyon kevesen hagyják abba.

Ady háromszéki barátja

Zsögön Zoltán a múlt század legelesebb háromszéki költői közé tartozott. 1880-ban született Ozsdolán, 1903-ban középiskolai tanári oklevelet szerzett Budapesten. Párizsi tanulmányútjáról hazatérve előbb Csíksomlyón, azután Csíkszeredában tanítóképző intézeti tanár, később a Hírnök c. lap munkatársa, majd Marosvásárhelyen a r. k. tanítóképző igazgatója. A csikmadéfalvi székely vértanúk emlékének felavatása ünnepélyén elszavalt versének királyellenes veresszaka miatt börtönbe került. Nehezen szabadult ki, és csak sok utánjárással folytathatta pedagógus pályáját. Tanári munkálkodásán kívül pedagógiai és társadalmi alakulatok vezető személyisége. Írt elbeszéléseket, értekezéseket, útirajzokat és főként verseket. Ady Endrével aki őt „írasköteles író”-nak nevezett, barátságban volt. Fő művei: Régi versek (Bp., 1912); Isten kezében (versek, Arad, 1927); Széphistóriám (verses r., Bp., 1949).

1912-ben Ady Endre írta a Nyugatban Zsögön Zoltán első kötetről: „Régi versek a Zsögön Zoltán könyvének a címe s írója robusztus és nyakas székely ember: aki csak azért is megmutatja ifjú korának verseit, mikor már lelkében megfordult a világ. Megható könyv s emlékeztet engem egy hozzám nagyon közelálló valaki első kötetére, melyből alig-alig lehet kiszilabizálni későbbi poétaságát. Zsögönnek ismerem újabb verseit, hozzám küldött leveleiből s nagyon kedves és majdnem okolt az a reményem, hogy önmagához és sokakhoz fog eltalálni még a Régi versek szélesedő nyomadékan a friss lélekkel székely és magyar érzékenységu versíró ember”. (Ady Endre: Számadás csöndes könyvekről, Nyugat, 1912. 18. sz.)

1951-ben hunyt el, 1991-től szülőfaluja művelődési otthona az ő nevét viseli. Ugyanabban az évben kopjafát is állítottak emlékére.

A szentgyörgyi Székely Lakodalmas története

Bálint Gábort, a hajdani Székely Lakodalmas táncosát sepsiszentgyörgyi, Szemerja negyedbeli otthonában kerestük fel Török Árpáddal, aki gyerekként maga is szerepelt a népszínműben. Gabi bácsit előbb az életpályájáról faggattuk, hogy aztán, abba beleágyazva, elmesélhesse a Székely Lakodalmassal kapcsolatos élményeit.

– ’53-ban mentem a textilgyárba, s ’68-ban hagytam ott. Próbáltam érvényesülni, de addig kerestem a jó munkahelyet, hogy a legrosszabból jöttem el nyugdíjba.

– **Honnan jött nyugdíjba?**

– A helyi szállítási vállalatból. Most Bokor Sándor ott az igazgató. Az utolsó nyolc évet ott tekertem le. A textilben kezdtem, aztán volt a Helyipar, előbb románul, ugye, Június 11., Localprod, a Konstruktciánál, a bútorgyárban 15 évet, az

IMASA-nál 6 évet, utoljára a helyi szállításnál 8 évet. Nem sok, 44 évem van csak. Hátra. A hátam mögött, amit letöltöttem.

– **Ha most összeszámoljuk, hány vállalat maradt még meg azok közül?**

– A közszállítás, a textil még megvan, a Comraiprod a szövetkezeteket vonta össze, azután a kollektíveket, mert én mérlegjavítóként kerültem a Június 11-hez. Most, a napokban kaptam meg az iratokat, és mondta a káderesnő, hogy a régi vállalatnál sokkal könnyebb megtalálni az iratokat, mint a maiban, az IMASA-utódban. Ott is dolgoztam, a 330-asban, gépeken, három váltást, a textilgyárban szintén tíz évet, ugyancsak három váltásban.

– **1953-ban kezdte a textilgyárban. Barabás Lajos bácsi sokat emlegette a „német regulát”. Ön még elkapott valamit abból?**

– Épp a tegnapelőtt beszélgettünk

Hogyan került elő a Székely Lakodalmas?

Valamikor 2006 tavaszán Török Árpád helytörténész és tanár-kolléga egy 1999-ben készült dolgozatot nyomott a markomba azzal a megjegyzéssel, hogy érdemes ezzel foglalkozni. A Szentgyörgyi Székely Lakodalmas című irkát Baló Éva Katalin és Boda Éva Izabella állították össze, és azonnal rájöttem, hogy ebbe a versenyfutásba bele kell állni, szorít az idő, hiszen a közreműködők közül is már ragadott el azóta a halál, egyikük nagyon nehezen kommunikál, s a sztori élő tanúi lassan, de kénytelenül eltűnnek.

A sztori lényege, hogy az 1950-es évek elején a sepsiszentgyörgyi textilgyár szabályos népi együttessel rukkolt elő, táncokkal, dalárdával, zenekarral, és többfelvonásos, saját gyártmányú Székely Lakodalmassal álltak a világ elé. Az akkor hetvenéves Szócs Ferenc nyilatkozatára alapozva a szerzők így foglalják össze a lényegét:

„Györgybíró István, Lusztig Jenő, Kelemen Rozália és jómagam akkoriban Seprődi Kiss Annát, Kiss Árpád feleségét kérték fel, segítsen nekik egy népi játékot összehozni. Meg is írta a férje segítségével, s megszületett a Lakodalmas első felvonása szövegben, a II. felvonás meg Lakodalmas

zenébe foglalva, megfelelő énekekkel. A dalárdát Maxim Éva tanárnő vezette. A szöveget Kovács Dezső, Völgyesi András és Bíró Levente tanítoták, a zenei részt népdalokból és feldolgozásokból Hubesz Walter írta. A táncok koreográfiáját Haáz Sándor állította össze, a zenekar vezetésére a brassói Molnár Károly karnagyot kérték fel.”

Az akkor hetvenkét éves Kraft Pali bácsi távolabbi emlékekhez nyúlt vissza: „Annak ellenére, hogy Szentgyörgy kultúrközpont volt, mégsem létezett színháza. Műkedvelő rétegnek az Iparosotthon és a textilgyár dolgozói számítottak, nagyrészt magyarok és románok, akik beszéltek magyarul. A negyvenes évek elején létesült az első színház Szentgyörgyön, profi szinten működhetett. A színészek irányították a Lakodalmast, de a tanárok is besegítettek. A színház megalakulása előtt a Mikó Kollégium diákjai egyfelvonásos színdarabokat mutattak be. Seprődi Kiss Anna és férje, Kiss Árpád írták meg a Lakodalmas eredeti szövegét. A repertoár a tanárnőnél volt. Rajzokat kaptak, melyekből megalkották a székely népviseletet, megszőtték a ruhákat”, mesélte Kraft Pali bácsi, s elmondta, hogy három-négy hónap alatt sikerült összehozni a műsort, pénz nélkül, „s a Székely Lakodalmas átlépte a népszínművek határát.”

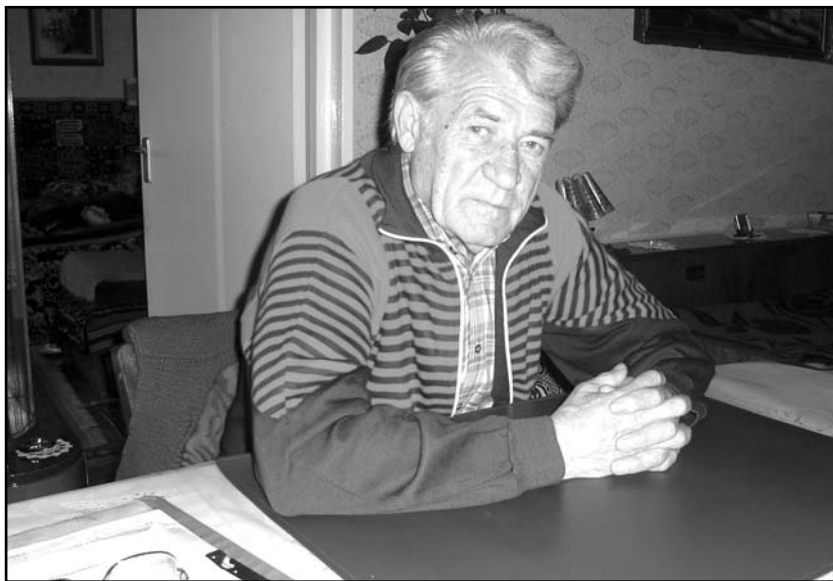
erről, mert a feleségemnek ő volt a kezdő mestere. Amikor bekerült a gyárba, ott dolgozott egy évig, azután Barabás elrendezte, hogy jobb helyre, irodába kerüljön. Harminchárom évig egy asztalnál ült...

Lakatosműhely, a világ közepe

– A textilgyárban mindenki ismerte egymást?

– Különösen azok, akik a lakatosműhelyben dolgoztak. Ezt azért mondom, mert az tartotta össze az egész gyárat. Abból a műhelyből mindenütt dolgoztak emberek, és mind ismerték egymást is, szinte névileg egy-egy részleget. Én 5565-ös számmal kerültem be, és akkor is körülbelül háromezer ember dolgozott. A víz-gázszерelőknél voltam, akkor még nem volt gáz, csak gőz, és mindenhová el kellett mennem dolgozni. Festő, kikészítő, mángorló, készáru, előpucoló, szövő is voltam. Feleségem még jobban ismert min-

denkit, ő az önköltségi ár-osztályon dolgozott. Négyen-öten voltak az irodában, most egy is el tudja végezni azt a munkát. Húga, aki a bérelszámolóhoz került, még jobban ismerte a személyzetet, hiszen hozzá mentek panaszra! Egy ideig kihelyeztek a Localprodhöz, a mesteremmel jártuk a falvakat, javítottuk a mérlegeket, s amikor visszakérültem, nem tetszett, mert a régi munkahelyemet nem hagyták meg. Mindig akadtak olyanok, akiknek kellett a hely. Betettek egy másikat a helyemre, engem pedig a kompresszorhoz helyeztek. Volt egy nagy, 30 légkörös kompresszor, amelyik táplálta a szövőnek a levegőt, a nedvesítőhöz a vizet porlasztotta. A szövéshez kellett a nedvesség, hogy ne szakadjon a szál. Ott dolgoztam vagy két évet, s akkor bekerültem a szövőbe, mint segédmester, az egyik részlegre, ahol a damasztabroszokat szőttük. Azt a hét évet az én aranykorszakomnak

éreztem. Összefüggött egy kissé a szakmámmal, mert lakatosnak tanultam, s úgy megszerettem a szövőszakmát, hogy éjjel-nappal ott ültem volna. Három váltást csináltam, de soha nem kényszerből mentem be.

Segéd úr!

– **‘53-ban még élt az a hagyomány, hogy mindenkinek lent kell kezdenie?**

– Amikor bekerültem a gyárba, a régi iparosok semmibe vettek minket. Azt a hangnemet, amikor kiáltották: segéd úr!, nem felejttem el, nagyon megalázónak tűnt. Egyszerre tízen mentünk oda be. A tízből legalább hét fél év eltelte után többet tudott, mint amelyik ott töltötte le a fél életét. Nem szabadott szemétnek lenni a műhelyben, néztek, hol járkál a segéd úr, ledobták a rongyot: megint szemeltél! De nem én voltam! Ne pofázz, vedd fel!

– **Ennek a regulázásnak is volt egy**

meghatározott ideje, s azután befogadták?

– Lassan meggyőződtek, hogy közülük többet le kell váltani, én például gyalugépre kerültem, fémgyalura. Aki előttem dolgozott, gyakran hibázott, én pedig próbáltam bemutatkozni, ahogy megtanultam. Igyekeztem. Később elkerültem a metrológiára, a mérőműszereket javítottuk. Ott volt egy finommechanikus, aki eredetileg kazánkovácsnak tanult, de műszerész lett belőle. Finomkezü ember volt, vésett, fűrt, faragott.

– **A textilnek volt ilyen laboratóriuma?**

– Ott segéd, inas, beszerző, takarító, minden én voltam. Ez az ember foglalkozott írógépekkel, számológépekkel, varrógépekkel, javította őket. Nem volt kötelessége, de Kiss Ernő bácsi mondogatta, hogy „gyere, nézd, hogyan csinálom, hogyha nem vagyok itt (jól gondol-

kozott) és sürgősség van, tudd megjavítani?”. Mit mondjak, megtanultam azt is. Írógépet, számológépet javítottunk, aztán elő kellett menni, hogy azt a dugogatós telefonközpontot is megjavítsuk. Ott volt Rácz Gabi, órás és műszerész, ő is hívott, tanuljak. Voltak még az emelőszerkezetek, flaschenzugok, liftek. A kantinnál, a mángorlóban, a kikészítő részlegen volt lift, csak az árunak használták. Mondta az öreg Máté Jenő, na, menjünk liftet javítani, flaschenzugot ellenőrizni. Mentem, ott is felszedtem valamit.

– **Honnan kerültek az emberek a textilgyárba?**

– Volt itt egy fémipari iskola, a Bernád Andor Fémipari Szakiskola. Ahol a tűzoltók mellett volt a csendőrlaktanya, ott volt az iskolánk. Már úgy értem, ott volt a nagy bentlakás, vidékiek vagy százötvenen voltunk abban az évfolyamban, amelyikben tanultam. Öt osztály, harminc-harminc tanulóval. Ott kezdtem én az iskolát, aztán mindegyik más-más szakmába került. Kovácsnak, kerekésnek. Kovácsrésztleg is kétféle volt, aztán autószerelők, esztergályosok, lakatosok. Mi, a lakatosok teljes osztálylétszámot alkottunk, a többiek itt-ott eloszlottak. A város körüli falvakból kerültünk oda a legtöbben. Elvégeztük '53-ban az iskolát, mindenkit elhelyeztek valahova. Többek között Vajdahunyadra, Ploieşti-re, Brassóba, falvakra, a vidékieket a körzetükben lévő kollektívákba. Akadt, aki elfogadta, akadt, aki

nem; az visszament a mezőgazdaságba.

„Kilencéves koromtól a kenyeremet megkerestem”

– **'53-ban mennyi idős volt?**

– 1937-ben születtem, a textilgyárban töltöttem be a tizenhatot. 1953. augusztus elsejétől munkakönyvem van, szeptember elsejétől alkalmaztak. Egyszerre tíz tanulót fogadott be a textilgyár. Engem eredetileg Vajdahunyadra helyeztek. Kicsike, semmi gyermek voltam, s az igazgatónak jelentettem, hogy ne tessék haragudni, de én nem fogok elmenni. Inkább a szakmát is hagyom, és még egyet valahol kitanulok. Különbön egyedül való gyermek voltam, a húgom 13 évvel később született. Kilencéves koromtól a kenyeremet megkerestem. Jártam édesapámmal, gyalogszekérrel az erdőbe, hordtuk a fát, a saját szükségletre meghagytuk a vékonyt, a vastagot eladtuk, hogy legyen pénz. Én attól kezdve 1997. november elsejéig dolgoztam. Nem mondhatom, hogy abszolút kimaradt gyermekkorom, hiszen volt szabadidőm, mert télen kevesebbet jártunk

az erdőre, de nyáron minden héten kétszer. '54 tavaszán megvette édesapám a gyalogszekeket, mert addig a hátán hordta szegény. Nagyapám faluról jött, szekérrel hozta a fát s a tűzgyújtót, de abból kiferedtünk, s menni kellett az erdőre, amíg besoroztak katonának. De nem vittek el, fél fülemre teljesen süket vagyok. Akkor felmondtam a szolgálatot, édesapám is kiöregedett, házbéres lakásban laktunk. Én is hazaadok, hátha kitelik. Ebből csak azt akarom kihozni, hogy az életemet kétkezi munkával végeztem. Amit egyszer lehetett, mindent megfogtam, önszorgalomból aragázjavítással is foglalkoztam, nyomásmérőket javítottam. Amit Kis Ernő bácsitól tanultam, annak később vettem hasznát, már a Mobilánál (bútorgyár – szerk.). Ott egy idő után, '77-ben kezelésre jártam a fülemmel, s elküldtek Bukarestbe, ahol megoperálták. Nem sikerült. Akihez küldtek, egy Adaman nevű arab vagy görög származású, nagyon finom ember, lehet, még ma is ő annak a kórháznak a professzora. Katonaságot is csak három hónapot csináltam, munkaszolgálatot. Innen, szentgyörgyiek ötvenen mentünk, katonaruhában, ledolgoztuk azt a három hónapot, s hazaküldtek. Röviden ennyi az életem: dolgoztam, dolgoztam, dolgoztam.

A kezdetek, csütörtöki táncdelután

– '54 tavaszán sokat jártam a textilgyári klubba, römizni, biliárdozni.

– **Hová?**

– A gyárral szembe. Korábban tisztviselő-kaszinó volt. Egy részében klub működött, oda járt az ifjúság

römizni. Szerettem a közösségi életet... Kerültek olyan leányok is, akikkel legényekül kezdtünk barátkozni... Hova menjenek szombaton este vagy vasárnap délután? Nem volt hova. Beszéltem a szakszervezeti elnökkel, hogy csütörtökön a klubot zárja be, s legyen táncdelután. De hát nincs zenészünk, mondta. Ne búsuljon, mondom, énekelnek a leányok, táncolunk úgy. Azt a csárdást el lehet úgy énekelni, régi tangót... Meghívtunk vagy tíz-tizenkét leánkat, a főnőből, szövőből, ott többen dolgoztak fiatalok. Énekelgettünk, s egyszer megjelenik egy alak, még vékonyabb, mint én, istentelen nagy harmonikával jött. Mondom: gyertek, menjünk, segítsünk béhozni a harmonikát emberestől, mert bé se tud jönni! Akkor ő harmonikált, húzta, ahogy tudta, került egy másik is, aki azt mondja, jövők, jövő csütörtökön hozok egy hegedűt. A testvére meg azt mondja: én hozom a klarinétot... Telt az idő, s akkor megalakult ez a csütörtöki táncdelután.

– **Későbbben megismerték a zenészeket. Kik voltak ezek?**

– Azt nem tudnám megmondani. A harmonikás elment, a hegedűst s a klarinétost Tímárnak hívták. Csángó gyerekek voltak, s még a tánczenekarba is besegítettek, amíg ki nem alakult a Szűcs Feri-féle közösség, mert ő lett aztán a fennvaló. A hegedűtől mindenféle hangszerig megvolt mindenünk. Akkor mondtam, alapítson a gyár, a szakszervezet egy tánccsoporthat. Ki legyen a tanár? Ott volt Botka Laci, ott voltak a színészek közül, akik itt működtek... Bíró Levente később jött be dolgozni, a színjátszó csoporttal együtt, amikor az együttes,

a Székely Lakodalmas előszele kezdett előjönni. Mert Kiss Árpád írt egy szöveget Székely Lakodalmas néven, s annak alapján mi egy táncsoportos, szöveges, zenés, énekes dolgot műveltünk. De Marosvásárhelyen, amikor megjelentünk, úgy határoztak, hogy át kell írni.

– Ezt ki döntötte el?

– Az akkori kultúrbizottság, mert egy kultúrversenyre mentünk. Amikor hazajöttünk Marosról, két hónapig mély csend honolt, de mi csak mentünk csüörtökönként. Sőt, akkor minden szombaton bált tartottak a textilben, ott is összegyűltünk a színpad háta mögött, fiatal táncosok. Nem mondhatom, hogy rossz közös-

ség alakult ki. Szervezetten is kezdtük toborozni a fiúkat, a lányokat, volt ott román, volt ott szász, s ezek a székely leánkák, csíkiak a legtöbb. A csíki lányok alkották a zömit a dalárdának, a táncsoportnak.

– Ott dolgoztak a textilben?

– Mind ott. Gyáron kívüli csak a színjátszó csoportban volt, talán két-három személy, akiket segítségül hoztak. Amikor megalakult a Székely Lakodalmas nagycsoport, 196-an voltunk! De abba beletartozott dalárda, színjátszó csoport, táncsoport, gyerekek, zenekar, az udvarhelyi cigányzenekar; nem tudom, tizenhatan vagy mennyien voltak. (Haáz Sándor hozta őket, szól közbe Török

A Haáz-kapcsolat

A székelyudvarhelyi Haáz család 1906-ban, tehát 100 éve telepedett le Székelyföldön. Haáz Ferenc Rezső még a felvidéki Szepesbélán (Spisská Belá, Zipser Bela) született, rajztanárként került a Székelyudvarhelyi Református Kollégiumba. Fia, id. Haáz Sándor szintén rajztanár Marosvásárhelyen, emellett jeles etnográfus és koreográfus. Oláh-Gál Elvira id. Haáz Sándor néprajzkutatóval marosvásárhelyi otthonában beszélgetett, akkor került szóba a Lakodalmas:

„Marosvásárhelyre kerültem a Népi Alkotások Házához szakirányítónak, és megkezdtem a rendszeres gyűjtőmunkát. Táncokat, népszokásokat, népviseletet írtam le, a még fellelhető eredeti formájában. Jártam a vidéket, a tánc-csoportok vezetőinek felkészítőket tartottam. Nem sokáig, mert kiküldtek tanítani falura, a „nadrágos embereknek“ falun van a helye, mondták az elvtársak. Korondra kerültem, megismertem a népművészetüket. Majd Keresztúrra kerültem tanárnak. 1955-ben a korondi hagyományokból ihletődve Sepsiszentgyörgyön a textilgyár táncsoportjával összeállítást készítettünk Székely lakodalmas címmel. Ez volt az Állami Székely Népi Együttes megalapításának kiindulópontja. 1956. október 1-jén érkezett meg a Gheorghe-Gheorghiu Dej aláírásával ellátott okirat az alapítás engedélyezéséről. Hajdú Zoltán alapító igazgató személyesen járt közbe Dejnél, hogy jóváhagyja. 1957. május 17-én volt az Állami Székely Népi Együttes bemutatója, a műsoron egy korondi lakodalmas szerepelt saját koreográfiámmal, úgy hívtak meg engem, mint táncmestert. Az előadás teljes címe Erdélyi képek volt. Sajnos, karrierem hamar véget ért, azt mondták, „nincs neki akadémiaja“. Lőrincz Lajossal együtt hátat fordítottunk nekik, és otthagytuk őket.”

Árpád. Ő szerződtette le a gyárhoz őket, s a gyár fizette.)

A tanítómesterek

– Haáz Sándor lejárt ide, akkor kerültek elő a színészek, Bíró Levente, Vadász Zoltán, Kovács, az igazgató, ő lett aztán a főszervező. A prózai részt ők állították össze, az éneket, zenét egy marosvásárhelyi, Hubesz Walter nevezetű. Hárman jöttek Marosról...

– **Milyen szerepe volt Albert Ernőnek?**

– A Székely Lakodalmas után őt nevezte ki a városi szaktanács, vele készültünk egy népi táncversenyre. Ő összeállította a táncot, a figurákat, a zenét, s akkor mi kellett próbáljunk, hogy minél tökéletesebb legyen.

– **'54-ben volt a magánakciójuk, rá egy pár hónapra már kezdték összehozni, de hogy állt össze ez a hatalmas, nagy csoport?**

– Tíz hónap alatt. A táncscsoport megvolt, kellett bővíteni. A textilgyári zenekarral próbáltunk, aztán jött az udvarhelyi. A színházban próbáltunk, rendesen, mint a színészek, ki volt adva a terem. Az ebédet a kantinban állták a vendégeknek, elszállásolták, fizetést és ellátást kaptak.

– **Vásárhelyen már a nagy csapat vett részt?**

– Nem, egy kisebb, mondjuk, úgy negyede.

– **Azután nőttek meg. Ez mikor volt, '55 tavaszán?**

– '55 nyarán. Pontosan szünnidő idején, mert egy iskola bentlakásában voltunk elszállásolva arra az időre. Ahol most van a Park-szálló van. Már megvolt a városházának a hátsó része.

– **Miből tevődött össze a Székely Lakodalmas? Időben mennyit tartott?**

– Előbb két felvonásból állt, utána Marosvásárhelyen, a Maros Magyar Autonóm Tartomány magas szintjén eldöntötték, hogy ebből ki kell hozni egy táncszvitet. Kidolgozták, háromfelvonásosra sikeredett. Körülbelül másfél óras, talán valamivel több volt.

(Török Árpád is közbeszól, frissíti az emlékeket):

– A kezdet kezdetén énekeltek „Most viszik, most viszik...” jászotunk, utána egy seprűvel egy legény elkergetett bennünket (gyerekeket – szerk.), a táncgrundot átvették a felnőttek. Jött egy lakodalmas menet, kikérés, jött a vőfély, a lakodalmi előjátékok. A színpad úgy volt felépítve, hogy volt ott egy parasztház, székely kapu, kerekcs kút, ott játszódtak le az egész. Valamennyire váltogatják a kulisszákat, görgőkön szaladtak. Tizennyolc pár volt a csoportban, a gyerekcsapatban hatan, nyolcan, Bács, Péter Pistu, Fejes, Szegedi, Szabó Béla, négy minimálisan. Hat-hetedikesek voltunk. Megvolt a szerepünk a lakodalmasban, csak helyünk nem, amikor más szerepelt. Ott kellett lennünk készenlétben, főleg pihenten, mert elég fárasztó volt, nagyon sokáig tartott.

– Összeállott a lakodalmas, megvolt a bemutató, itt Szentgyörgyön, egy Brassóban, aztán Kézdivásárhelyen a Vigadóban, utána mentünk Bukarestbe. Ott népi táncban megnyertük a második helyet – folytatja Gabi bácsi. – Nem tudták besorolni, nem tragédia, nem operett, se ez, se az, nem volt ellenfél, nem is értette a zsűri, hogy mi történik. A gyertyás táncot halottas táncnak látták!

– **Volt szólóének is?**

– Rákosi Mária nagyon szépen énekelt. Nagy tehetségek voltak a kikérők, akik a rigmusokat mondták, ott volt Dakó Pista, a menyasszony apja.

– **A kovács Dakó Pista?**

– A rózsakovács. A felesége, Eszti mama volt az anya, Kraft Pali a vőfély. Szabó Jóska a falusi, gazdag legény. Amikor megtörtént a kikérés, a kiadás, bábvőlegénnyel és a valóságos vőlegénnyel, ott jött össze a falusi meg a városi élet. A konfliktust táncsal jelenítették meg, az egyik kiszorította a másikat. A menyasszonykikérőnél háromból kellett választani.

– **Mennyi ideig próbáltak?**

– Hosszú ideig. Délután négykor kezdtük, s este tízig. A régi kázinó kimondottan erre volt berendezve. Ez ott volt a mostani irodaépületek helyén. Alatta a készáru, édesanyám idején felette a nyomda, azokon a hosszú betonosztalokon nyomtatták az abroszokat, zsebkendőket. Így mondták, hogy nyomda, de a festészethez tartozott, nagy hengerekkel. Hatalmas, gazdag választék volt!

– **Apropó, ruhák. Hol készültek?**

– Mindent emberre szabtak, tízes csoportokban mentünk fel a Május 1-hez, ott készültek a ruhák. A Május 1. a helyi szövetkezet volt, az tömörítette a suszterokat, szabókat, kalaposokat, minden kisipart. Kupán volt a kalapos, emlékszem. A szakszervezet állta ezt a részét, erre a lakodalmasra pénz is kapott. Nagy szekrényeink voltak, amikor mentünk, megfogták, feltették a vonatra, autóra, mint egy színház, úgy vonultunk.

– **'55 ősze elmúlt, '56 nyarán járunk, Bukarestben. Formailag ki vezette ezt?**

– Az igazgató, Hegyi Zoltán, s Kelemen, a főmérnök. Luszti Jenő volt a kulturális mindenes, aztán Szőcs Feri vette át, a káderes. Szigorú volt Haáz Sándor, de nagyon jó mester! Akkor kezdték hirdetni, hogy Marosvásárhelyen meg akar alakulni a Maros népi együttes, azt aztán ő alapította meg. Itt kikísérletezték, összehozták a Székely Lakodalmast. Toborozták oda a táncosokat, énekeseket.

– **Ezt mikor kezdték hirdetni?**

– '56-ban, miután hazajöttünk. 25

előadásunk volt addig, teltház. Megvásárolták a jegyet, még lábon is végignézték. S akkor szépen lefújták, '56 őszén. Augusztus-szeptemberben már nem adtak helyet s engedélyt, hogy több előadást csináljunk. Ennyi volt.

**Lejegyezte:
Willmann Walter**

„Felemelt fejfel mehetek bárhova”

– beszélgetés az árkosi Tamás Máriával, 19 gyermek édesanyjával –

Az árkosi Tamás házaspár azért lett híres, mert 19 gyermeket vállalt. Azóta a nagykorúak már kirepültek a családi fészekből, de még mindig húszliteres fazékban fő az ebéd, az otthon levő tizenhárom embernek. Tamás Máriát, a 19 gyermekes édesanyját a nagycsaládról, a gyermekvállalásról, a nehézségekről és örömeikről kérdeztük.

– 1967 végén ismerkedtem meg a férjemmel, ő zágoni, én pedig felső-csernátони születésű vagyok. Egy év múlva össze is keltünk. Én a háztartást intéztem, ő az erdőn dolgozott, a fakitermelésben. Elvégzett egy láncfűrész-javító iskolát, s műhelybe került Bodokra. Nagyon messzire kellett ingáznia, ezért elkezdett lakást keresni közelebb, így 1981-ben Árkosra költöztünk. Két szoba volt, hátul meg egy régi rossz házacska. Lebontottuk, s hozzáépítettünk egy szobát, konyhát, fürdőszobát, hogy legyen tisztálkodási lehetőség, meg lakófelület a gyermekeknek. Kilenc gyermekkel költöztünk Árkosra, de már útban volt a tizedik. Húsz gyermeket szültem, egy meghalt, tizenkilencet neveltem, illetve nevelek most is. Az elsőt 18 éves koromban szültem, az utolsót 44 évesen. Most 56 éves vagyok, s bízom benne, hogy sikerül felnevelni a kisebbeket is. Soha nem kellett a szomszédba mennem, elmondani a bánatomat, volt kivel beszélnem, de időm sem lett volna a panaszkodásra. Mindent megbeszéltünk a férjemmel, s a gyermekekkel is, ahogy nőttek, a nagyobbacskákkal.

– Mekkora fazékban főz a gyerekeknek?

– Amikor még kisebbek voltak, akkor egy 10-15 literes fazékban, de most 20-asban főzök, mert jelenleg is tizenhárman vagyunk idehaza. Nyolc leány már elköltözött hazulról. Ha nem mondtam volna: 12 lányom és 7 fiam van. Hat lányom férjhez ment, egy fiam megnősült, de csak tíz unokám van, úgy látszik nem következtem engem a nagy gyerekáldásban. A tejet és a kenyeret vásároljuk, 6-7 liter fogy el belőle, kenyérből 30 darab tetente. Ma is négyet vettem. Régebb másabb volt. Bizakodással vállaltam a nagycsaládot, mert mi is öten voltunk testvérek. Most már nem lehet úgy kijönni, mint akkoriban. Most a férjem a nyugdíja mellett is el kell menjen dolgozni, hányódik egész héten az erdőn, hogy legalább a téli tüzelőt tudja beszerezni, ne kelljen pénzt adnunk érte. Hárommillió lej nyugdíjból nem lehet kijönni. 64 évesen sem ülhet itthon, a nyugdíja mellett dolgoznia kell. Iskoláztatom a gyermekeket is, most végzett az egyik lányom. A gyerekek, akik még itthon vannak, szombaton este látják az apjukat. Egyetemet egyik gyermek sem végzett, mert ahogy felnőttek, kellett menjenek dolgozni. Nem volt könnyű minden nap a ruházatot előkészíteni, az ételmet előteremteni, mikor egyedül a férjem keresett. A kis kertben csak egy kicsi zöldséget, zöld paszulyt, hagymát, murkot, petrezselymet tudtam megtermelni. Összel, amikor kezdődik a pityóka-

szedés, elmegyek az iskolába, elkéreztetem a gyermekeket vagy két hétre, mert jól tudják, hogy nagycsaládból vannak, s igazolják, hogy mi végett kellett kimaradjon arra az időre. Egyébként nagyon jól tanulnak, például az érettségiző lányom első tanulónak jött ki.

– A nagyobb gyerekek segítettek-e a kisebbek nevelésében?

– Beálltak a sorba. Segítettek öltöztetni, ruházatot kirakni. Örökölték a ruhákat egymástól. Régebben a ruháimhoz is sokkal jobban hozza lehetett férni, mint manapság. Nem is emlékszem, mikor voltam utoljára üzletben ruhát venni. Nem panaszkodhatom, mert a Máltaitól (szeretetszolgálat – szerk. megj.) sok segítséget kaptam. Ha ők nem lettek volna, nem is tudom, miként lett volna. A tegnap reggel jött haza a legkisebb leányom Németországból, oda is a máltaiak vitték el három és fél hétre táborozni.

– Esténként összegyűl-e a család, egy asztal mellé ülnek-e?

– Igen. Ilyenkor mesélni szoktam arról, hogy régebb könnyebb volt. A nagyobbak reggeltől estig dolgoznak, 2-3 millió lejért. A férjem segédkezett a református és unitárius egyháznál, ők is segítettek rajtunk.

– Biztosan sokan megkérdezték már, hogy miért vállalt ennyi gyereket.

– Azért, mert szeretem erősen, számomra örömet jelent. Ha nem szeretném, nem lett volna nekem se ennyi. Vállaltam, azt mondtam, hogy valahogy lesz. Ezelőtt is felnőttek, a nagyanyámnak is tizenhét lett. Igyekszem tisztességgel nevelni, becsületre tanítani őket. A nagyobbak is, ha elmentek valahova, soha senki nem

mondott rosszat róluk. A rendőrség sem jött, hogy az én fiam ezt vagy azt csinálta. Erre büszke vagyok, felemelt fejvel mehetek bárhova.

– Nagyon elterjedt az egykezés. A környezete miként viszonyul népes családjához?

– Nem néznek csodabogárnak. A szomszédok nem haragszanak, mert nem megyek hozzájuk, hogy nekem ez nincs, vagy az nincs. De a gyermekeim is mindenkinek megadják a tiszteletet. 26 éve itt lakom Árkoson, de soha senki nem bántott meg. Sőt, jöttek, érdeklődtek, hogy bírom-e még.

– Ha újakezdhethné az életét, vállalná-e mind a 19 gyermeket?

– Nem. Csak kettőt, esetleg hármat. A milliós világban nem úgy vagyunk, mint a százasban. Egy százasból majdnem egy hétre valót tudtam venni. Most 100 ezerből a férjemnek nem tudok másnapra pakolni. Régebben a fizetéstől az előlegig nyugodtan tudtunk élni, mindenre futotta. Most...

– Volt-e olyan helyzet az életükben, hogy nem maradt élelemre vagy villanyszámlára?

– Most is két villanyszámlánk van, amit nem tudtunk kifizetni. Várom, hogy a gyermeksegély jöjjön, meg a férjem nyugdíja, s a legények is kapnak valami pénzt, hogy legalább az egyik számlát tudjam kifizetni, mert hanem levágják.

– Hazajárnak-e az elköltözött gyerekek? Összetart-e a család?

– Igen. A közelebb lévők minden hétvégen, a mások ritkábban, mert nehezebb a közlekedés. Segítenek nekem is, az apjuknak is. Már olyan is van, hogy nem engedik, hogy dolgozzak, ők megcsinálják helyettem.

– Állatokat nem tartanak?

– Liba van, pár darab csirke, s tyúk. Disznóra nincs lehetőség.

– **Mi történt, ha beütött a betegség a családba?**

– Nagy beteg senki nem volt. Az egyik fiam lyukas szívvel született, őt Budapesten megoperálták.

– **Kap-e valamilyen támogatást az önkormányzattól?**

– Semmit. Egy rendben eljártam a néptanácsnál a szociális segílyt, de ahogy 65 ezer lejre emelték a gyermeksegélyt, nyomban eltörölték, azt mondták, éljek abból meg. Nagyon várjuk, hogy a magyar igazolvány után megkapjuk az őszön a pénzt, hogy tudjam öltöztetni őket, lábbelit venni.

A beszélgetés végén az otthon lévő, televízió előtt heverő gyermekeket arra kértem, készíthessek róluk fényképeket. Tiltakozva menekültek, s bújtak el, mondván, az osztálytársaik csúfolni fogják őket. Tehát ha a szülők

Tamás Mária és lánya, Annamária

nem is szembesülnek megvetéssel, megteszi azt a fiatal generáció. Negatív visszahatása van annak, ha sok gyermeke van valakinek! A legkisebb, Réka sírva könyörgött, hogy ne fényképezzem le. Egyedül Annamária vállalta, hogy az édesanyja mellé áll.

Gazda Zoltán

Fogy a magyar

A romániai magyarság lélekszámának csökkenése az országos fogyás üteménél jóval nagyobb, 11,8 százalékos. Erről tanúskodik a legutóbbi, 2002-es népszámlálás, amely szerint 1 millió 432 ezer magyar él(t) az országban. A románok száma is csökken, de a fogyás üteme lassúbb: az 1992-hez népszámláláshoz képest 2002-ben 4,2 százalékkal kevesebben, azaz 21 680 974 éltek az országban.

Az 1980-as évek elejétől több magyar halt meg, mint született Romániában. Míg 1992-ben 14 837 magyarként regisztrált gyermek született, addig 2002-re a magyar élve születések száma már alig haladta meg a 10 ezret. A magyarok halálozásainak aránya 1992-ben a legmagasabb, mintegy 24 ezer, de ez a vizsgált periódusban mindvégig túllépte a 20 000 főt.

Az adatok azt mutatják, hogy a romániai magyar nők szülési kedve visszaesett, a 2002-es évben a 15-49 éves korú magyar nők jutó átlagos gyermekszám 1,1 alatt volt, ami a szociológus szerint világviszonylatban is szokatlanul alacsony érték az országos átlagok esetében. Városban mindenhol kevesebb a gyermek, mint falun, de a Bákó megyei csángók kivételével az erdélyi falvakban sem születik a természetes reprodukcióhoz szükséges megfelelő számú gyermek, azaz körülbelül 2,1 egy 15-49 éves nő esetében.

Béke az emberevővel

A nyáron a félmaraton után beszélgettünk Szőcs Imrével Sepsiszentgyörgyön, akkor mondta el a Székely Hírmondónak, hogy nyolcadmagával a Nanga Parbat (szanszkritül csupasz hegység), a Himalája egyik legveszélyesebb csúcsának a meghódítására készül.

A hegyet a környékbeli serpák Emberevőnek, az Ördög Hegyének becézik. Akárcsak az első expedíció, az idei is megtorpant, 7100 méteren, a kegyetlen vihar miatt. Imre és Török János úgy döntöttek, épen le kell jönniük, és egészségesen hazatértek. Szőcs Imrét hazaérkezése után néhány nappal faggattam az expedícióról.

– A Székelyföldön szokás, de talán nem csak itt, hogy faluhelyen akár óránként rád kérdeznék: na, hazajöttél? Holott a vak is látja, hogy hazajöttél. Milyen itthon?

– A hazajövetelkor, hogyan is fogalmazunk, azt éreztem, hogy időközben teljesen elszakadtam itthonról. Ma reggel éreztem először, hogy kezdek visszarázódni a munkába, az ügyintézésbe, kezdtem foglalkozni a céggel. Egy hónap a hegyen teljesen más dimenzióba taszítja az embert.

– Változott az időérzékelésed is?

– Az időérzékelés a leegyszerűsített élethez párosul, mert persze ott is van stressz, fizikai megerőltetés, de az itthonhoz képest leegyszerűsödik. Azonkívül az az egy-két nap alatt, amit ott fent, a völgyben eltöltöttünk az emberek között, tapasztalhattam azt a régi-régi nyugodtságot, amit falun gyerekkoromban éltem meg. A Rupal-völgyben nagyon egyszerűen végzik a munkájukat, csendben, nem

használnak gépeket, mert teljesen zárt, járművel nem lehet feljutni. Van ott három-négy falu, ahol rozsot és krumplit termesztnek, de mindent kézi erővel végeznek. Az ültetést nem láttuk, mert amikor felmentünk, már zöld volt a vetés, de teljesen kézi erővel dolgoznak, azért is, mert a parcelláik nagyon kicsik. Sziklás a terep, ezért egy kis helyről széthordják a köveket, kiviszik a szélére, s középen, a megmaradt termőföldre ültetnek. Amikor odaértünk, zöld volt a gabona, s lejöttünkkor már arattak. Nagy élmény volt látni együtt dolgozni a családot, inkább a nők dolgoztak intenzíven. A pici, öt-hat éves gyerekek hatalmas kévétet cipeltek a hátukon, a ház körül megtapodták, s cséphadaróval csépeltek, a szélben tisztították a gabonát. A törzsbéliek urdu nyelven is beszéltek, de egyébként, ha jól emlékszem az összekötő tisztünk szavaira, majdnem 50 nyelvet beszélnek ott különböző törzsek, az urdu a hivatalos nyelv (48% pandzsebi, 12% szindi, pastu, hindko, angol a gyakrabban beszélt nyelvek – a szerk.).

Gépek nélkül, internettel

– Használnak villamosságot?

– A Rupal-völgyben próbálkoznak egy projekttel, Tarsingban például, ahol az utolsó megálló van, már felállítottak kisebb póznákat, de nem hiszem, hogy egy-két éven belül valami lesz. Aszlam, így hívták az összekötőnket, próbál lobbizni a kormánynál, hogy haladjanak a dolgok, a táborunktól nem messze van ugyanis egy tó, amelynek bővizű a kifolyása, ezt lehetne áramfejlesztésre használni. Viszont látszott az utakon, hogy nyolc év után mennyit fejlődtek, egészen Tarsingig nagyon jók. S ami érdekes, viszik a telefont és az internetet, üvegszálakábeleket fektetnek. Főleg a munkával van baj, mert az út sziklába van vájva, s láttam, hogy 40 centire elássák ezeket a kábeleket. Ez nagyon érdekes: gép nincs, de internet hamarosan lesz.

– Van egyéb próbálkozás is, hogy segítsenek azokon az embereken?

– Reinhold Messner indított egy segélyprogramot, amelynek a végeredménye, ha nem is kórház, de falusi rendelő lenne, fent a völgyben. Gyönyörű kőművesmunkát végeztek, láttam az épületet.

– Hogyan viszonyultak hozzátok a helybeliek? Ott vannak az egyszerű falusi, hegyi emberek, ti meg messziről jött városlakókként érkeztek.

– Nagyon jó a viszonyunk. Aszlam vissza is jelezte, hogy van különbség köztünk, az innen, Romániából, Székelyföldről érkezők és a nyugatiak között. Nagyon leegyszerűsítve valószínű, hogy mi is barátabban közele-

dünk hozzájuk, mint egy nyugati. Fizettünk a szolgáltatásért a teherhordóknak, a szolgáltató tisztnek is, de azon túl partnerként és barátként kezeltük egymást.

Pacalleves ötezer méteren

– Indulás előtt azt kérdeztem, lehet-e tervezni. Ahhoz képest mi változott lényegesen?

– Módosult az érkezés, a vihar miatt leszálltunk Karacsiban, a felszerelés pedig Angliában rekedt. Útközben a Karakorum Highway-en leszakadt az út úgy, hogy borsózott a hátam a látványtól, láttam az exkavátort, ahogyan dolgozik, egyik fele a levegőben, a szakadék felett. A hadsereg dolgozik, ők az út karbantartói, s ahogy mondtam, 200 méteres szakadék mellett nyomják a homokot, a sziklákat. De biztonságosan és profi módon dolgoztak.

– Értünk fel a hegy alá.

– Tarsingban fogadtuk meg a teherhordókat, és egy nap alatt feljutottunk 3700 méterre.

– Ez már az akklimatizáció kezdete?

– 2900-ról indultunk és 3700-ra jutottunk, s már gyaloglás közben is ér-

zed, hogy nem az itthoni körülményekhez hasonló. Ott még normálisan lehet étkezni, változatos étrend mellett mindent meg lehet enni. Ötezer méteren is tudtunk enni szalonnát vagy pacallevest. Tehát ha a szervezet hozzászokik, ötezerig lehet enni.

– **Mennyi ideig tartott az a periódus, amikor nem normális kaján kellett élni?**

– Az elején ötezeren sem tudtunk mindent megenni, ötezer méter felett leveseket, úrhajósoknak kifejlesztett porokat lehet fogyasztani. Azokat reggel vízbe kevertük, vastagabb kakaószerű folyadék lett belőle... Nekem személy szerint a levesporok nem ízlenek, érzem a tartósítószer ízét.

– **Viszont enni muszáj.**

– Muszáj enni, sok folyadékot fogyasztani, mert a vér besűrűsödik a magasság miatt, és problémákat okozhat.

Négy napra a csúcstól

– **Bizonyos idő után nagyobb csapatra vagy utalva, s amikor nekivágatok, akkor párban vagytok.**

– Az alaptáborban maradt a szervezők egy része, aztán mi négyen, Árpival, Mircea-ával és Joe-val (Ádám Árpád, Mircea Stănilă, Török János – szerk.) ötezer méter felett teljesen egymásra voltunk utalva, egymásban bízva, egymást segítve, amennyire le-

hetett. Még itt is megtörtént, hogy a sok munka miatt Mircea és Árpi kifárasztotta magát, Joe-val hármasban dolgoztak öt és hatezer méter között a trasszé kiépítésén, így végül csak Joe-val ketten mehettünk fel 6500-ra, majd 7100-ra, nagyon odafigyelve egymásra. Saját magadra is kell figyelned, a szervezeted jelzéseire, de a társadra is, mert nem biztos, hogy észreveszel magadon olyasmit, ami veszélyes lehet. Az eufória 7100-on még nem jelentkezik, normálisan „működtünk”, s bár fizikailag nagyon megterhelő volt, nem adódtak problémák. Normálisan gondolkodtunk és hoztunk döntéseket.

– **Volt itthon egy-két nap, amikor nem hallottunk felőletek.**

– Ez a kommunikáció hiánya miatt történt, de el kell mondanom, hogy teljesen biztonságban voltunk, és úgy cselekedtünk, hogy ne tevődjön fel a kérdés, le tudunk-e jönni avagy sem. Fontos tudni, hogy mit bír felfelé a szervezeted, és mennyinek kell maradnia, hogy lejöhess. Ezt minden hegymászónak jó tudnia.

– **A vihar idején mekkora csomagot cipeltetek?**

– A 7100-ról még kellett volna négy nap a csúcsig és a lejövetelre, tehát 18 kilós, nagyon nehéz zsákunk volt, nehezen haladtunk.

– **Hogy érezted magad a hegygel szemben, amikor eldöntötted, hogy vissza kell jönni?**

– Kudarcélményem '98-ban volt, viszont most egészen más érzésekkel értem haza. Úgy érzem, ismerem azt a hegyet, másodszor voltam ott... Megbékélt érzésem van vele szemben, ezt tudom mondani.

Willmann Walter

Bibliával és bádogos kalapáccsal

Domokos Géza bádogos mester és nem hivatalos magánárvaház tulajdonos Árkoson él. Saját telkén az évek folyamán több mint kétszáz hontalannak adott szállást, egy darab kenyeret. Háza éjjel-nappal nyitva áll minden bekopogtató előtt: lakott ott már börtönből szabadult, csavargó, nyomorék.

Csak azt kéri tőlük, hogy tartsák be szombatista egyházának egyszerű szabályait, ne fogyasszanak alkoholt, cigarettát, kábítószer, tartsák meg a szombatot.

Az adventisták a Jézus Krisztus második, végső eljövételét váró és hirdető keresztény gyülekezet. William Miller és Ellen White alapította Amerikában a XIX. század folyamán. Legjelentősebb csoportjuk a vasárnap helyett a szombatot tekinti az ünneplés és a pihenés napjának, mert az Ószövetség szerint a „hetedik napot” kell az Úrnak szentelni. Innen a hetednapos adventisták felekezetének elnevezése.

Domokos kórházakat, állomásokat látogat, segíti a rászorulókat. Árkosi telkén megkezdte egy jövődó, felnőtt árváknak szolgáló ház felépítését, csak olyanokat keres meg, akik megértik, mi a szándéka. Tőle tudtuk meg, hogy Romániában ma egy lábatlan nyomorékot, ha letelt az ideje a kórházban, kiteszik az esőbe, az udvarra. S ha egy Domokos Géza-féle el nem viszi, az utcára kerül, ahol magára van utalva.

A tudományfilozófia felől közelítve a hit elégtelen bizonyítékon alapul, hiszen ha lenne bizonyíték Isten létezésére, a hitre nem lenne szükség. Viszont az a biztonságérzet, hogy egy mindenható lény törődik velünk, felettébb vonzó, a vallásos hit fényében a tudományfilozófia érvei lényegtelenek. Isten létezése mellett a leggyakoribb érvek egyike a tervezési vagy teleológiai érv. Eszerint, leegyszerűsítve, a világ minden darabja bizonyítékait hordozza annak, hogy arra a bizonyos célra tervezték. S ha egy ilyen érvrendszert elég nagy méretű, többszörösen összefüggő, egymásra mutogató érvpókhálóba ágyazunk, kikezdzhetetlen. A Domokos Gézával való többórás beszélgetésem során többször eszembe jutott ez, s megpróbáltam nem vitatkozni vele, csak hallgatni, s ahol lehet, belevágni a végeláthatatlan érvelésbe.

– **Néhány órája ismerjük csak egymást, s az a benyomásom, hogy a közösség nagyon fontos szerepet játszik az életükben.**

– Nem jó az embernek egyedül lenni. Ha a Teremtő ezt mondta, ő a mi megtervezőnk, tudja, mire van szükségünk. Aki a Dacia-motort tervezte, tudja, hogy 98-as benzinnel jobban megy, mint a 70-essel. Társas lényeknek vagyunk megteremtve, s mivel az emberiség énközpontúvá vált, hogy ne kelljen megosztania az isteni áldásokat, s ezért nem boldog, mert nem így voltunk teremtve. Felfedeztük magunknak ezt a szabadságot, hogy többé nem tud dirigálni a Gonosz, nem tud legyőzni ilyen-olyan kísértésekkel, mert te szabadossá váltál. Tehát nem törvény alatt, se törvény felett... *(tétovázik – szerk.)*, mert semmi sincs törvény felett. Törvény alatt

Domokos Géza.
Betéve tudja a Bibliáját

sokan azt értik, hogy aki megtartja a törvényt. Kétféle értelmezés van a kereszténységben: törvény alatt vagy, s szabadossá kellene válnod, de van olyan szabadság, hogy mivel van e-róm betartani a törvényt, szeretetből, ez felszabadít a törvény elítélése alól. S ez a helyes út. Nem lehet a törvényt Krisztustól elválasztani, mert az Isten jellemének kifejezése. Mi, bűnösök nem tudnánk, hogyan érti a Jóisten, szeretet-e, bosszúálló-e, ha nem létezne a tíz törvény. Ő gondot visel. Ha megfigyeljük, rólam nincs szó a törvényben. De én is ott vagyok valahol, az én jogaim is ott vannak, mind a felebarátomra vigyáz általam. Tehát ne magamnak, hanem egy másiknak a javát keresssem. Ha körülöttem boldog emberek vannak, akkor én se lehetek nagyon szomorú...

Kezdetek, adósság

– Az igazi boldogság, hogy a Megváltó elintézte az adósságomat. Én, amikor ezt megértettem, hogy nincs adósságom, mert valaki kifizette, s olyan, akit én addig nem is értékeltem,

az én bűneimért ölték meg, az elgondolkodtató. Olyan keserű íze volt a bűnnek. Én nem tudtam bűn nélkül élni, mesterségemből kifolyólag, nagy emberek, nagy pozícióban lévő emberek gyermekeivel hozott össze a sors, az autójavító műhelyben csoportfelelős voltam, a bádgos részlegen.

Pártunk és kormányunk vezetett, száztól kezdődtek a számok (a gépkocsiké – szerk.). A rendőrség szalutált, amikor jött egy ilyen számú autó! Még akkor is, ha a nagy ember fia jött vele. A kereskedelmi igazgatóé, a főügyészé, orvosoké. Voltunk vagy tizen. Ők ittason mertek vezetni, mert nem állították meg őket. De az ital nem válogat, hogy kinek a fia vagy, és ugyanúgy összetört az autó, mint a szegény ember gyerekéé. Minden nap a szervizben voltak. S hogy ne kelljen a sorukra várni, érdekük volt, hogy a barátjuk legyenek. Így kerültem be a

Todor Dionisie. A brassói kórházból került Árkosra, valamikor elvégezte az Unireát estiben, három év szakiskolája van

felső tízezer közé. Például amikor Maurer balesetezett, pontosan Chisu volt a szolgálatos, aki addig itt-ott bennefelejtett kötszert, ezt-azt az emberekben. Jártak utána, hogy megöljék, mert megölte valakinek a feleségét, de az a műtétje sikerült! Azután mindenki hozzá járt, hogy ő mûtse meg, mentse meg a gyereket.

Fărcas Gheorghe. Az ital hozta ilyen helyzetbe, de most legalább fedél van a feje felett

Bűnt vásárol magának

Voltak olyan barátaink, hogy húsz-ezer lejük volt egy estére, miközben száz lej nem tudtál elkölteni! 14 lej volt egy lájbielőnyi flékeny, 17 lej egy Cabernet három Pepsivel, s maradt még pénzed... 21 lej volt egy csomag Kent, s még nekem is megvolt az ezer lejem naponta majdnem, mert soron kívül én is kaptam, alkatrészeket cseréltünk; az ADAS akkor újat adott a karcolásért is, s a régi maradt. Ha akkor ilyen eszem lett volna, most lehet, hogy tíz ilyen árvaház lenne itt (mutat körbe). De az embernek örökké a második esze a helyesebb. Viszont, ha az élet iskoláját nem járja ki, nem tudom, milyen meggyőződése lehet arról, hogy mi a jó és mi a rossz... Tíz évet éltem így, hogy az enyém volt a világ, a legkevesettebb mesterember voltam, jó családi háttérrel. Három lánytestvérem van, mind jó tanulók voltak, s nálunk én lettem a fekete bárány. Sokat kerestem, sokat költöttem, s ha az ember nem ismeri, bűnt vásárol magának.

– **Hol került a szakmába?**

– Szecselevárosban, az Electropre-

ciziánál. Szerszámkészítőnek felvételiztem, persze, nem tudtam románul, elvágtak ismétlésre. Hazajöttem, édesapám fogatos volt, segitettem neki, nem tanultam semmit. Az anyagok ismeretéből elvágtak. Aztán magánhelyen tanultam a mesterséget, Brassóban, Popovics bácsinál. Autófestést. Utolján nem bádogoskodott, hanem a barátait hívta javítani a Traktorból, innen-onnan, s én inas-ként elloptam tőlük a mesterséget. Meghalt prosztatában. Amikor lejárt a két és fél évem, és megnyílt itthon a szerviz, hazajöttem. Amikor meghalották, hol tanultam, próbamunka nélkül felvettek. Nagy hírem volt, egy hónap alatt zsebre tettem a szekuritátét, pártunkat, a doktorokat, rendőrséget, mert addig ők Kézdire kellett járjanak. Drága volt az autó, szinte családtagnak számított, s ha megkarcolódott, én tudtam nekik visszaadni.

Bűnben

– Megnyílt a Bodok szálló, s az volt az első ilyen fényes környezet, akárki nem mert bemenni. Egy nyári délután

Magánárvaház lenne, felnőtteknek

nagy napsütés volt, s ott bent, féléstétben lakott az ördög. Hosszú, földig érő abroszokkal, ahol az asztalok alatt sok mindent lehetett csinálni. Bemegyek, s hát mindenki engem szólít... Kik ültek az asztaloknál? Akiknek az autót javítottam! Géza, gyere ide, minden asztalhoz hívtak. Az első pohár ital, az első cigaretta nagyon rossz ízű, de az ember elfogyasztja, hogy meg ne szólják érte, főleg a lányok! Az volt a szerencsém, hogy a családban tapasztaltam már nemes dolgokat, szeretetet, becsületet, ha egy koldus bejött, nem ment el üres kézzel.

A család

– **Mikor nősült?**

– 24 éves voltam, a feleségem húsz. Nem adták hamarabb, hat évet udvaroltam, a hetedik évben vettem el. Rátaláltam a felemásomra, a feleségemre. Büszke vagyok a magyar nyelvre, hogy sok mindent ilyen szépen kifejez.

– **Akkor még nem talált rá az egyházára?**

– Unitárius voltam, büszke voltam a vallásomra. A legmodernebb, nincs benne hókuszpókusz. Gyermekszemmel azt hittem, a legerősebb a világon az unitárius vallás, mert Árkoson így volt! Mi voltunk a legtöbben.

– **Megnősült, még mindig unitáriusként...**

– Így éltünk tíz évet ezzel a szerény, nemes vonású, alázatos, jó szívű, tiszta asszonnyal. Inkább az ő jelleme volt nagyobb hatással rám. Én voltam a legboldogabb ember a földön. A szépség csaló. Be voltam telve az étellel. Azt mondtam, rövid az élet, használjuk ki. Belekeveredtem, ahogy mondtam, a felső tízezerbe, s a bűn útjának a jellemzője, hogy ha nem gyorsulsz, nincs szenzáció. Ha ugyanabban a formában vétékel, nem elégít ki. Kábítószert nem próbáltam, de azt mondják, mindig kevéssel több kell. A bűnnel is így van.

– **Gyerekek?**

– Hárman vannak, hétévenként születtek, így áldott meg a Jóisten.

Társak

– Egyedüli dolog, ami nem tud unalmassá válni, hogy szeresd a felebarátodat. Én nem tudom megértetni egy különállóval, csak azzal, aki megéli ezt. Találtam egy rendőrt Bodolán, aki ugyanúgy él, mint én. 2600 cigány van ott, beviszi őket a házába, megcsókolja a kezét a cigányasszonynak, felöltözteti őket. Húszmilliót keres, de negyvenmilliónyi adóssága van. A főnöke részeges, a segédje nem mer felmenni a cigányságba. Őt küldik, aki megtapasztalta azt, amit én. Olvasott rólunk az újságban, s eljött ide, egy pár napra. Itt laktak öt napot nálunk, s lesték az életmódunkat, hogy a Jóisten hogyan küldi a kenyeret, mikor mire van szükség, azt küld. Gondolkozik, hogy kimaradjon-e, de ott is szükség van rá. Most nem tudjuk, hogy mit akar a Jóisten, de azt mondja a Biblia, keress még valakit, aki úgy higgyen megélni az Írást, mint te. Bármit kértek, megadatik néktek. Én, amióta megtértem, 25 éve keresek valakit, aki megértse engem. Az lenne a boldogság, ha valaki megértene. Mert mindenki bolondnak tart, a szomszédaim is. A családom is elfogad, de nem tudom, hogy ők mennyire élik meg. Gondolom, a feleségemnek nem tetszett ez az életforma, de ő is megkötölte.

Állomások, hontalanok oázisai

Cselekedni kell. Ha elmegyek Brassóba vagy Bukarestbe, valamelyik állomásra, azt mondom a Jóistennek, hogy Uram, kinek van itt nagyobb szüksége, kit vinnél el? Én, emberileg, lehet, hogy a szebbeket, tisztábbakat, a kevésbé szagosakat vinném. Adj valamilyen jelt. Szóljon hozzám.

Ezek az emberek ott koszosabbak a patkányoknál. Falusi gyermek vagyok, fogtam patkányt csapdával, ahhoz közel lehetett menni. De amikor valaki hat hónapig végének használja a saját nadrágját, borzasztó szaga van. Ha valaki megszólít, megkérdezem, nem szeretnél egy normális családban élni? Ej, ki ne szeretne... Fel sem emelik a szemüket, megnézik a cipőmet. Festékes, gittes, én ugyanis csak szombaton öltözöm fel, másképp munkaruhában járok. Feljebb, nézi a nadrágomat, szakadozott ruhámat, s vesztí el a reményt. Ez is boszketár, gondolja. Végül felnéz, s találkozik a szemünk. Az meggyőzi. Még kételyei vannak, hogy ez nem-e cselszövés, de a feltételekről kérdez. Melyek azok? Mondom, ha már így tönkrementünk, nem kellene cigarettázni s inni, mert az hozott ilyen helyzetbe. Nem baleset miatt került abba az állapotba, hanem az, hogy évtizedeken keresztül az ital s a felesége közül az italt választotta. Előbb a család, aztán a munkahely, majd utcára kerül.

A tétleneknek jó megélhetést biztosít az állomás. Ha ugyanazok a személyek forognának, felismernék, hogy tétlenek. A románság, amiatt, hogy az ortodox egyház szerint az üdvösséget meg lehet vásárolni, nagyon adakozó. Nem azért, mert sajnálja, hanem megvásárolja az üdvösséget. A protestáns faluban emiatt nincs cigány, ők nem vásárolnak. Az állomások a hontalanok oázisai, ott van számukra a közösség. Ott egymás közt feltalálják magukat, nem nézik le őket. Ma már művészet elhozni őket onnan.

Willmann Walter

Erdély Széchenyije

Az építő emberek nem igazán jó harcosok, de ha a sors rákényszeríti őket, akkor a szellemi képességeik birtokában akár igazán eredményes „szellemi harcosok” lesznek. Mikó Imréről is ez volt a vélemény, és talán nem véletlenül, hiszen saját ars poeticájáról ő így vallott:

„Minden álladalomnak jólétét és boldogságát meggyőződéseim szerint, csak törvényes, békés és csendes kifejlődés útján gondolván elérhetőnek s kormány és nemzetek közötti bizodalom – mint legerősebb kapocs – által biztosíthatónak, valamint egész életemben, úgy a közlelbbi időben is, midőn az ország kormánya ennek legkésőbb és vészterhes napjaiban juta kezeimbe, legnehezebb törekvéseimnek is mer e hont a hűség, törvényes függés, rend és béke útján megtartok, minden zavarok s főleg belháború iszonyaitól megóvni.”

Ezek Mikó Imre igen megfontolt szavai, aki 1805. szeptember 4-én Zabolán, a Mikes-kastélyban született és Kolozsváron halt meg 1876. szeptember 16-án. Ő volt az, akit „Erdély Széchenyijeként” említettek. A gazdag életpályáját segítette az elővigyázatos és bölcs politizálása, hiszen olyan korszakban élt, amikor a magyar nemzeti érdekek és a Habsburg-ház meglehetősen agresszív politikája között igyeke-

zett közvetíteni. Rangja kötelezettségeként, miszerint ő volt 1847-től Erdély kincstárnoka, belső titkos tanácsos és tulajdonképpen a kancellár helyettese (a kancellári tisztet, amelyet felajánlottak neki, nem fogadta el), elvállalta az agyagfalvi székely nagygyűlés elnö-

ki tiszttét. Az ott hozott határozatokat a Gubernium is magáévá tette, és a Bécsben tárgyaló Mikó kapta meg azt a levelet, amelyet az udvarhoz intéztek a határozatokról. 1848 zúrzavarában időközben a királyicsászári udvar Olmützbe költözött, és Mikó utánuk utazván, ott adta át az ominózus követeléseket tartalmazó dokumentumot.

Amelyben benne foglaltatott az akkor Erdélyi nagyfejedelemség címet viselő terület Magyarországhoz való csatlakozásának igénye is, mint egy történelmi rendezés lehetősége. Közvetítésének „eredménye” az lett, hogy tíz hónapra őrizetbe vették. Ugyanakkor személyét oly annyira tiszteletben tartották, hogy a szabadságharc bukása után már azt is elérte, hogy még 1849-ben Kolozsváron, elsőként a megtorlások idejében, ismét megindulhatott a magyar nyelvű színházi élet.

Visszakerülve Erdélybe egy jó időre új pályára állította magát, s ennek egy része volt a színházi világ, míg a továbbiakban jóformán csak a művelődéssel és a kultúrával foglalkozott. Első lépése

volt, hogy a hajdani alma materét, a nagyenyedi kollégiumot, amelyet a román támadók 1849-ben feldúltak, helyreállította a saját költségén, és összegyűjteményét, könyvtárának egy részét is odaadományozta. Mint református vallású ember, és aki 1840-től az erdélyi egyházkerület főgondnoka volt, felvállalta a kolozsvári és a szászvárosi gimnáziumok anyagi gondjainak megoldását, és maga alapította a sepsiszentgyörgyi gimnáziumot, amely jelenleg is az ő nevét viseli. (Az utóbbi intézményre a végrendeletében 60 ezer arany forintot hagyott, ugyanakkor a kolozsvári Teológiai Akadémiára 4 ezret.)

Megalapította az Erdélyi Múzeumot, majd a Magyar Történelmi Társulat tagja és elnöke lett 1867-től, de ezt megelőzően már 1858-ban a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választották. Politikai pályája is sajátosan alakult, mert ugyan 1865-ben képviselővé választották, de csak két évvel később vállalt funkciókat, és így lett közlekedési miniszter. Ekkor írta az „Emlékirat őfelségéhez a magyarországi vasutakról” című tanulmányát, amelynek egyik eredménye az erdélyi vasutak felépítése lett.

Magához a kiegyezéshez is komolyan hozzájárult azzal, hogy publikálta az Erdély különválása Magyarországtól című kötetét, hiszen abban számtalan történeti tény mellett komoly közjogi hivatkozásokkal bizonyította azt, hogy miért szükséges megteremteni az anyaország és Erdély unióját, akár úgy, ahogy az 1848-as ifjak is követelték. Érvei Deákot

támogatták a kiegyezési tárgyalásokon.

Igyekezett azonban tudós, segítő embernek megmaradni, és ezért a kutatásaira épülő írásai ma is forrásértékűek, így például a Bod Péter élete és munkái vagy a Benkő József élete. Számtalan kitüntetés birtokosa volt, s ezek közül a legjelentősebb a Lipót-rend nagykeresztje és a török Medzsidiye rend I. osztályú elismerése; mindemellett Gyulafehérvár és Fiume díszpolgárává is megválasztották. Az általa adományozott telken építtették fel a második magyar tudományegyetemet, s őt érte az a megtiszteltetés, hogy 1872-ben feleskethette az első rektort és a dékánokat. Politikai megbecsülését jelenti, hogy a király személye mellé rendelt emberként a főpohárnokmesteri cím birtokosa volt.

A Házsongárdi temetőben temették el a fiatalon elhunyt fia és leányai mellé. Mellszobrát az általa ajándékozott kolozsvári múzeumkertben, 1889. június 10-én leplezték le. Szülőfalujában úgyszintén szoborral áldoztak emlékének.

A bodvaji vasgyár-hámor

A bodvaji vastermelés kezdeti ideje nem ismeretes, a kisbaconi határ Györgykovács nevű részéről való emlékezés a legrégebbi támpont. Benedek Elek írta: „Ez a neve annak az erdőrésznek, ahol nekünk is, másnak is a legtöbb erdei kaszálója van. Györgykovács mellett van Bodvaj nevű vasbánya, mely sok száz esztendővel ezelőtt egy György nevű kovácsé volt: az ő nevét örökíté meg egy többszáz holdas terület.”

Benkő József írta, hogy a hermányi vasmű 1720-ig működött, akkor felhagytak vele, majd 1768-ban kezdték újra a termelést. Megemlíti, hogy a hermányi bánya a torockóihoz hasonló minőségű vasat ad, ha kellő módon dolgozzák fel. (Nem tudjuk, hogy a termelés másodszor mikor szűnt meg.)

És még egy írás a magyarhermányi vasgyárról neves földtani szakértőnk, Dr. Bányai János tollából, 1941-ből: „Ez a már elcsendesedett hely különben is nevezetes hely lett az 1848-as önvédelmi harc eseményei által is. Itt öntötte Gábor Áron az ágyúkat, egész egyszerű kisiparos módon, s felvette a versenyt ezekkel a primitív készítményekkel a bécsi arzenál ágyúival.”

Az általunk ismert bodvaji üzemet az örmény származású gyergyószentmiklósi Zakariás Antal létesítette. Zakariás képzett bányászakértő, kiváló szervező és üzletember volt, akit munkásai a maguk körében tiszteletük jeléül „werkes” névvel ruháztak fel (werk, német = mű, munka). Zakariásnak még egy bányaműve volt üzemben, Csíkszentdomos felett a Balánhavason, ahol az erdélyi főkormánysházak rézhámorát bérelte, ugyanis a rézművet a gubernium tisztviselői ráfizetéssel igazgatták, emiatt

1816-ban évi 5000 forintért bérbeadták a Zakariás családnak.

A rézműben dolgozó munkások egyike, kisbaconi Gál Samu hívta fel Zakariás figyelmét a bodvaji bányára. A Balánbányára szállított anyag kohósítása kitűnő eredménnyel járt. Zakariás a helyszín megtekintése után elhatározta a bánya megnyitását és a vasmű felépítését, megszerezte a bodvaji bányamező alszíni tulajdonát, amely a gyulafehérvári törvényszéknél, mint bányabírósnál így van bejegyezve: „Gruben-lehen auf Eisenstein S. Antoni mit 3 grossen Felder jeder zu 3528 klafter S. Szentgyörgy Bezirk in M. Hermanyer Ortsgebiet, Eigenthümer Anton ZAHARIAS”. Az 1828. szept. 14-én kelt szerződéssel a komunitástól kibérelte a kihatárolt felszíni területet, melyért – a telepre költöző munkások ingyen tűzifahasználatával – évi 60 ezüst forintot fizetett. Megvette Feketehegyben a faszénégetéshez szükséges bükkfát, ezért baksánsként fizetett.

Zakariás sok hermányi családnak jötevő anygalként jött, a beinduló

munkákból ezideig nem ismert jó pénzkeresetet hozott. Pető Mózes, aki az első kapavágástól az 1849 januári osztrák lerombolásig ott dolgozott, elmondta, hogy a különféle munkáknál 60-70 ember dolgozott, Zakariás jól fizetett, sőt, akinek hamarabb is pénzre volt szüksége, a munkavezető kezessége mellett előre fizetett.

Az építkezés 1829 tavaszán kezdődött, 1831-ben szállt fel az első füst a kemencéből. Zakariás bányász, kohász szakmunkásokat Balánbányáról telepített át; Tinsák, Szkoták, Kulik, Podráczky cseh-szlovák, Bruder, Hausler, Tischler, Eiben, Heln felvidéki zipsernémet, Kaláka felcsiki székely. A gyárban és hámorban a nagy keresletnek örvendő rúd- és singvasat, ekevasat, üst, fazék, mozsár, csákány, lapát, ásó és más közszükségleti tárgyakat készítettek. Ezek a gyárnak nem-sokára hírnevet szereztek, messze vidékekről jöttek szekerekkel a kereskedők, s mivel a gyárat nehéz hegyi úton lehetett elérni, kialakult az egyeseknek jó pénzt hozó kisegítő fuvarozás, vállalták a szekereknek a gyárba és onnan a teherrel a faluba szállítását. A gyárnak voltak hermányi, baconi, baróti szerződött fuvaros árusai, ezek szabott áron, utólagos elszámolással átvettek egy rakomány portékát, aztán ki-ki a maga választotta útra indulva adta el. Eljártak Kolozsvárig, mások Moldvát, Ploiesti, Bukarest környékét járták, jó keresettel tértek haza. Az 1848. évi események a gyárat teljes üzemben találták.

A régebbi kiadású katonai térképeken Magyarhermánytól északkeletre bányauizemet jelző kalapács ábrát látnunk ezen felirattal: Bodva. Gábor Áron kohója. Különös érdeklődésre tart számot, hogy a magyarhermány-bodvaji öntöde miképp jutott történelmi hírnévhez a székely szabadságharcos szereplése nyomán. Az ágyúmester legendás emlékét érdeméhez méltóan őrzi az utókor, de működésének egyes mozzanatairól téves hely- és időelírások csúsztak az irodalomba amiatt, hogy az évtizedek múltán írt munkák szerzői közül egy sem kereste fel az első székely ágyúuk születésének – az egyik írótól „rejtekhely”-nek nevezett – színhelyét, sem az akkor még élő szemtanúk, munkatársak körében nem keresett forrásértékű bűvárlatot, ebből következett, hogy a bodvaji gyár neve

a szabadságharc irodalmában fehér hollóként sem fordult elő. Az ágyúöntöde nevét, a Gábor Áron ágyúöntésével foglalkozó munkák, a fellelhető forrásanyagokat mellőzve egymás tollára támaszkodva, felületes elírással „fülei” néven

szerepeltették. Kevés van, amely Magyarhermányt említi, pedig Gábor Áron ágyúöntő műhelyeinek hely- és időrendi működését az egykorú források a tényeknek megfelelően rögzítik. A Brassói Lap 1849. május 7.-i száma Gábor Áronról írja: „Így éjt nappal téve feszült munkássággal futott, fáradott M. Hermányban, S. Szentgyörgyön, Kézdivásárhelyen és egyebütt”. Az ágyúöntések ezen a három helyen foly-

A szabadságharc ágyúi

Az első székelly üteghez két 6 fontos vaságyút a bodvaji vas-hármorban öntöttek, a többi ágyú már mind bronzból készült. Kézdivásárhelyen valószínűleg 64 db 3 és 6 fontos ágyú készült, további négy db. 3 fontos Sepsiszentgyörgyön, Kiss János bádigos műhelyében, ezenkívül Szentkereszten is öntöttek néhány ágyút. Ezek a lövegek mind ágyúk voltak; vagy ahogy

akkor néha nevezték: sikálgyuk. Tömör golyót és kartácsot tüzeltek. A háromfontos ágyú golyójának átmérője (kerekítve) 72 mm, a hatfontosé 90 mm volt. A 3 fontos ágyú csőfúratának hossza 15,2; a 6 fontosé 15,8 kaliber volt.

Üreges és robbanóanyaggal töltött lövedéket a tarackok és a mozsarak lőttek. Előbbit vetágyúnak nevezték, mert lövedékét magas ívben „vetette”. Ezek a robbanógolyón kívül a kartács egy formáját, az ún. sörétszelencét is tüzeltek. Csőhosszuk jóval rövidebb volt az ágyúénál.

A tarackok gránátja (pattantyúja) vastag falú, üreges vasgolyó volt, lőporral töltve. Falában nyílás az időzíthető gyújtó számára, mely üreges fából készült, kívül papírcsik, melyre mérceszerűen a lőtávolság volt rányomtatva, a megfelelő helyen levágták vagy megfúrták. Begyújtását a nagy lánggal ellobbanó kilövőtöltet végezte, miért is kézzel helyezték be a kurta csőbe, hogy el ne forduljon, mert a gyújtó megbízhatóan csak úgy gyulladt be, ha a cső szája felé nézett.

A mozsarak löszere a bomba volt, mely előbbtitől csak abban különbözött, hogy két kör alakú fülecs volt ráforrasztva, melyekbe rúdra erősített láncot akasztottak, és úgy emelték a csőbe.

Gábor Áron egyetlen olyan löveget sem öntött, amelyből ürgolyót (gránát) lehetett volna tüzelni, csak ágyút. A lényeghez tartozik még az is, hogy amikor a neves ágyúkészítő 1849. július 2-án Kőkös mellett hősi halált halt, akkor egy 6 fontos tömör ágyúgolyó találta el.

tak, 1848. nov. 13-26. napjai közt öntötték az első kettőt, utána, mivel a nov. 25-én Erdővidékre betört Heydtesereg miatt Bodvaj veszélybe került, az öntést Sepsiszentgyörgyön, a Kiss János harangöntő műhelyében folytatták a december 24.-i hidvégi csatavesztésig, azaz a Földvár-Árapataki egyezmény aláírásáig, ott 6-8 löveget állítottak elő, a többi biztonságos

helyen, a Turóczi Mózes kézdí-vásárhelyi rézöntő műhelyében létesített gyárban 1849 június végéig, a cári hadak Ojtoz felől való betöréséig. Kézdivásárhelyt 60-70 ágyút szereltek fel. [1849. jan. 7-én a háromot fel-dúlják.]

(Részlet Id. Máthé János *A magyar-hermányi vasgyártás története című monográfiájából.* Forrás: Acta, 1996)

A világ hét új csodája

Az UNESCO 1999-ben szavazást kezdeményezett arról, hogy a modern kor embere mit tart a világ hét új csodájának. A The New Seven Wonders projekt keretében interneten és telefonon szavazhatnak a Föld lakói arról, hogy szerintük melyik épület, műemlék vagy akár város érdemes a kitüntető címre. Az interaktív kampány élére egy svájci filmproducer, Bernard Webber állt. A szabályok szerint olyan, ember alkotta építményre adhatók le szavazatok, amelyek még ma is láthatók, megcsodálhatók. Feltétel volt, hogy az épületeknek 2000-ig már állniuk kellett, azaz most épülő vagy a közelmúltban elkészült hatalmas építmények, felhőkarcolók, hidak már nem vehettek részt a szavazáson. A szavazás egyik favoritja a három gízai piramis, amely ha nyer, egyedülként az ókori és a legújabb kori csodák közé is bekerülhet.

A szavazáson a 2005. december 24-ig beküldött épületek, szobrok vehettek részt, a határidő után pedig egy Webber által felkért héttagú, építészekből álló nemzetközi zsűri választotta ki a 77 legtöbb szavazatot elért épületet, majd innen egy további szűkítéssel kiválasztották azt a 21 építményt, amelyre 2006 folyamán leadhatók (voltak) a szavazatok. A világ hét új csodáját hivatalosan 2007. január 1-jén jelentik be élő adásban a világ minden pontján.

Az 21-es listára toronymagasan került be a szavazás ideje alatt szinte végig vezető kínai Nagy Fal, a szintén biztos befutónak számító indiai Tádzs Mahal, a perui Machu Picchu, a Húsvét-szigetek híres szobrai, a párizsi Eiffel-

torony, a Colosseum és a moszkvai Kreml. A szűkített listára bekerült a kambodzsai Angkor Vat templomegyüttese, a jordániai Petra szikla-templomai, a mexikói Chichen Itza piramisai, Timbuktu városa az afrikai Maliban, az Alhambra erőd Granadában, az isztambuli Hagia Szophia, a viszonylag újnak számító építmények közül pedig a New York-i Szabadság-szobor és a sydneyi Operaház.

A 21-es listáról lemaradtak viszont olyan híres és népszerű építmények, mint a kínaiak által szintén erős támogatásban részesített Potala, a dalai láma egykori főpalotája a tibeti Lhászában, vagy a San Franciscó-i Golden Gate híd, de nem került be az elit mezőnybe Versailles, a barcelonai Sagrada Família, Gaudí gyönyörű alkotása és a Jemenben található Szaana városa sem. Ezek helyett a zsűri a lista hátsó részéről választott be épületeket a győzelemre esélyes 21 építmény közé. Így kerülhetett a legjobbak mezőnyébe a németországi Füssen mellett lévő Neuschwanstein vára, amely a mesebeli kacsalábon forgó kastélyhoz hasonlít,

Stonhenge sziklaszentélye és az athéni Akropolisz is. Némileg meglepetést jelent, hogy a szűkített listán van a Rio de Janeiroban található Krisztus-szobor és a kiotói Kjomizu templom is. A budapesti Parlament is szerepelt a 77-es listán, az előkelő 33. helyen, de sajnos végül nem került be a legjobbak közé.

A kampány kezdetben nem volt túlságosan sikeres, ezért az eredetileg 2000-ben lezáródó szavazás határidejét előbb 2002-ig hosszabbították meg, majd, mikor kiderült, hogy még mindig túlságosan kevés voks érkezett be, 2005-re módosították a határidőt. A szervezők egyébként azt szeretnék, ha a szavazás végére 60 millió szavazat gyűlne össze, ami a Föld lakosságának 1 százaléka.

Az egész világra kiterjedő interaktív szavazás nem csak a méltó elismerést és dicsőséget jelenti, hanem a nyertes építmények, műemlékek anyagi hozzájárulást is kapnak állagmegóvásra és dokumentálásra. A szavazás révén az első kedvezményezett műemlék az afganisztáni Bamijanban lévő két hatalmas Buddha-szobor volt, amelyet a tálib rezsim romboltatott le 2001-ben. A monumentális műemlékek renoválására 13 ezer euró gyűlt össze.

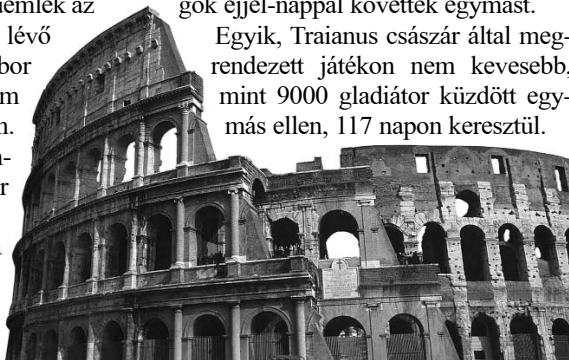
A következőkben a 21-es listáról kiemelünk néhány épületet, és részletesen bemutatjuk.

Az ókori világ hét csodáját eredetileg az i. e. 2. században élt görög költő és utazó, Antipatrosz leírásaiból ismerhetjük. Az építészeti és művészeti remekműveket egyfajta utazási leírásnak szánta athéni polgártársainak, és az építmények egytől egyig a Mediterrán-tenger medencéjében – az akkori világ központjában – találhatók. Az utazó az alexandriai világítótornyot, az epheszoszi Artemisz-templomot, az egykor Olümpiában állt hatalmas Zeusz-szobrot, a rodoszi kolosszust, a Halikarnasszoszban lévő Mauszóleiont, a babiloni függőkerteket és a gízai piramisokat tartotta a világ legnagyobb szerűbb emberi alkotásainak. Mindegyik építmény és műalkotás i. e. 2500 és i. e. 200 között készült el, és közülük ma már csupán az egyiptomi piramisok láthatók.

A római Colosseum

Az egyik biztos végső befutónak tartják a szakemberek Róma emblematisz hatalmas stadionját, a Colosseumot. Az eredetileg Flavius amfiteátrumaként ismert építményt i. sz. 72-ben, Vespasianus császár idején kezdték építeni, és fia, Titus császár uralkodása alatt, i. sz. 80-ban fejezték be. Az épület fénykorában mintegy 80 ezer ember befogadására volt képes, és a gladiátorviadalk és különböző látványosságok nézőit még behúzható tető is védte a napsugarak ellen. A játékok rendszerint 100 napig tartottak, és a látványosságok éjjel-nappal követték egymást.

Egyik, Traianus császár által megrendezett játékon nem kevesebb, mint 9000 gladiátor küzdött egymás ellen, 117 napon keresztül.

A császárság hanyatlásával a Colosseum is lassú pusztulásnak indult, és a középkorban már erődként funkcionált. Az épületet több alkalommal rongálta meg földrengés, és később a Colosseum márvány építőköveit egyszerűen elhordták, hogy ezeket használják fel a Palazzo Venezia és más épületek építéséhez. A Colosseumot folyamatosan károsítja a környező utcák, sugárutak és a metró miatt keletkező rezonancia és légszennyezés is. Az épületen folyamatos restaurálási munkálatokat végeznek, a legutóbbi – 10 éves – munkálat 2002-ben fejeződött be. A belépőjeggyel a lelátó egy részére, illetve a küzdőtér alatti területekre juthatunk el, ahol megcsodálhatjuk a gladiátorok várakozóhelyiségeit, illetve azokat a termeket, ahol a vadállatokat tartották. A lelátó felsőbb részeire külön belépődíjat kell fizetni.

Az athéni Akropolisz

Meglepetésre került be a legjobb 21 közé az athéni Akropolisz. Az ókori Görögország az akkori ismert civilizáció kul-

turális és gazdasági központja volt. A legtöbb ókori emlék az ország szárazföldi részén, ezen belül is elsősorban Athénban található. Az ókori városállam központja az Akropolisz dombja volt, a legtöbb részben vagy egészben megmaradt épület itt található, így érthető, ha minden Athénban tartózkodó turista ellátogat ide. Az Akropolisz legmagasabb pontjáról a város egykori védelmezője, Pallasz Athéné temploma, a Parthenon tekint le a városra. A dór stílusú épületet sokan a klasszikus Görögország legszebbjének tartják. Mellette áll a nem kevésbé lenyűgöző, jón stílusban emelt Erechtheion, híres, ember formájú tartóoszlopaival, a kariatidákkal.

Az Akropolisz lábának közvetlen közelében találhatók az ókori Athén további fontos emlékei. Említést érdemel két színház, a Dionüszosznak szentelt aréna és az Odeion, amely még ma is használatban van. A szomszédos domb, az Areioszpagosz volt a várost vezető tanács székhelye, itt született meg a demokrácia eszménye. Az Akropolisztól néhány száz méterre található Agora volt a város valódi központja, itt volt a piac, és itt adták elő a népnek gondolatokat a városban megforduló gondolkodók Szokratésztól Szent Pálig.

Az agraí Tádzs Mahal

Az Agrában található Tádzs Mahal, a szerelem híres emlékműve talán a leg-híresebb indiai építmény, jó esélye van arra, hogy bekerüljön a világ hét új csodája közé. Az épületet 1631 és 1648 között építtette Sah Dzsahán mogul uralkodó felesége tiszteletére, aki tizennegyedik gyermekének születése közben meghalt.

A legenda szerint az asszony halálos ágyán azt kérte férjétől, hogy az többet ne vegyen más asszonyt maga mellé, s hogy olyan sírt építtessen emlékére, amely nevét örökre emlékeztetessé teszi.

Az emlékmű közel húsz évig épült, és húszezer munkás dolgozott rajta a világ minden tájáról összehívott építőmesterek irányításával. Az épület hófehér márványkupolájával, a sarkain álló minaretekkel a mogul építészet remekműve lett. A királynő sírhelye egy 26 méter magas, 18 méter átmérőjű boltív alatt helyezkedik el, a látogatók előtt sűrűn csipkézett márványrács választja el. Az épület szépségét és a térélményt kiemelik az emlékmű környezetében lévő mesterséges tavak. A király eredetileg úgy tervezte, hogy a Jamma folyó túloldalán felépítteti saját sírmlékét, a Tádzs Mahal pontos mását, fekete márványból, de az uralkodó fiai ezt a tervet megghiúsították.

Angkor Vat – Kambodzsa

Délkelet-Ázsia legnépszerűbb turistaattrakciója sem véletlenül került be az első 21 közé. Mindenki, aki látta már ezt a hatalmas templomegyüttest, teljességgel hatása alá került. Angkor tulajdonképpen nem is templom, hanem sok-sok templomot körülvevő hatalmas város, amely az évszázadok során terjeszkedett, központi részei vándoroltak, így a ma látható angkori templomok más-más évszázadokban voltak a terület központjai. A város lakosságát tulajdonképpen a templomokat és benne a szerzeteseket, táncosokat ellátó parasztok és kézművesek tették ki.

Angkor virágkorát a khmer birodalom életének csúcspontján, a 9-13. század folyamán élte, ebben az időben érte el a birodalom legnagyobb kiterjedését is. Angkorban és környékén a 12. században közel 1 millió lakos élt, ebben az időben Londonban mintegy 50 ezren laktak. Ekkor hatal-

mas építkezések zajlottak Angkorban, szentélyeket, utakat, óriási, több négyzetkilométer nagyságú víztározókat építettek a város ellátására.

A khmer birodalom hanyatlásával a város is fokozatosan elvesztette jelentőségét, ráadásul a környező földeket gyakorlatilag teljesen kimerítették, így a város méreteihez képest viszonylag hamar vált elhagyatottá. Az utolsó lakosok a 15-16. században hagyták el a romokat, amelyeket aztán lassan benőtt a természet.

Angkor templomromjai a 19. század második felében kerültek be ismét a köztudatba, amikor egy francia régész, Henri Mahout rátalált a dzsungel mélyén rejtőző romokra. Ekkor kezdődött Angkor szisztematikus kifosztása is, amiben a franciák szintén élen jártak. A régészt elsősorban egy bizonyos épület ejtette rabul, az öt csipkézett toronyból és több udvarból és díszes épületből álló monumentális Angkor Vat temploma.

Angkor Vatot Szurajavarman khmer király építtette 1113 és 1150 között, és az egyes épületek a körülöttünk lévő univerzumot jelképezik. A középontban a szent Meru-hegyet megtestesítő torony áll, a körülötte lévő épületek és udvarok pedig az óceánokat és kontinenseket jelképezik. Az épület tervezői és építői hihetetlen technikai bravúrt hajtottak végre, de az eredmény nem csak méreteiben, hanem díszítettségében és bonyolultságában is lenyűgöző. A templomok falain látható faragványok és dombozművek a hindu mitológia fontos

történeseit jelenítik meg. Istenábrázolások, oroszlán- és állatfaragványok és apszara-táncosok képei láthatók mindenfelé.

A város elnéptelenedésekor szerzetesek vették birtokba az épületeket, és amennyire lehetett, próbálták óvni a természet erőitől. 1907-től kezdve egy régészekből álló francia intézet, az École d'Extreme Orient dolgozott a templomok állagának megőrzésén egészen a vietnami háborúig. Az épületegyüttes állapotára katasztrofálisan hatott a '70-es években a Pol Pot vezette kommunista rendszer uralma. Ekkor az addig végzett munkálatok és eredmények nagy részét elpusztí-

tották, a dokumentációkat elégették, a gondosan sorrendbe állított épületelemeket szétdobálták. A munka kezdődhetett előlről.

Szerencsére mára a terület nagy részét sikerült helyreállítani, de a restaurációs és feltárási munkák folyamatosan zajlanak. Az ide seregülő turisták jelentős bevételeket biztosítanak egyrészt az államnak, amely a befolyt összegekből a környék fejlesztésére is sokat fordít, másrészt a templomok állapotának javítására is jut belőle.

Kivándorlás '56-ban

A politikai segítség elmaradt ötvenhatban, de világszerte nagy volt a civilek szolidaritása a magyar forradalom ügyével. Dániában minden idők addigi legnagyobb adományát, mai pénzen százezer eurót gyűjtött az egyik segélyszervezet az emberektől a magyar menekültek megsegítésére. A magyar exodus több ország törvényhozóival átgondoltatta a menekültpolitikát, Ausztriában például alkotmánymódosításra is sor került.

Az Ausztria felé irányuló menekültáradat a forradalom leverésének napján indult meg – azon a novemberi vasárnapon hatezer ember (közük több mint ezer katona) lépte át a határt. A nyugati szomszéd készült az áradatra, hiszen az október huszonnyolcadikai, rendkívüli minisztertanácsi ülésen Oskar Helmer belügyminiszter kimondta a menedékjog biztosítását minden magyar menekülő számára, bármilyen okból is hagyják el hazájukat. Egyetlen feltétel volt: a határt átlépő katonákat azonnal le-

fegyverzik. A határ egészen 1958. január tizenötödikéig nyitva volt osztrák részről, de magyar oldalon már jóval korábban megnehezítették az átjutást, sőt elkezdtek a senki földje újbóli elaknásítását is. Ez alatt az időszak alatt Ausztria több mint száznyolcvanezer embert fogadott (a „legforgalmasabb” 1956. november 28-a volt, ekkor több mint nyolc és fél ezren jutottak át), sokan a megtorlástól való félelem miatt indultak útnak, de akadtak gazdasági menekültek is. Ekkora tömeg ellátása meghaladta az ország lehetőségeit, ezért a kormány táviratban kérte az ENSZ menekültügyi főbiztosának segítségét a menekültügyi alap megnyitására, és egyúttal felszólította a szabad világot a segélyezés támogatására és az emberek befogadására.

A belügyminisztérium mellett az Osztrák Vöröskereszt és más helyi segélyszervezetek (például a Caritas) fogadták az embereket, de a munkába hamar bekapcsolódtak a Nemzetközi

Vöröskereszt mellett különféle nemzetek egyházi és világi szervezetei is. Bécsben irodát nyitott az ENSZ menekültügyi főbiztosa, és hamar megalkultak a magyar vonatkozású segélyszervezetek is, mint például a Lengyel Béla altábornagy vezetésével működő First Aid for Hungary, a Free Europe Citizen Service, a Tübinger László irányította Magyar Menekültügyi Szolgálat és a több mint ezerötyszáz főt Norvégiába menekítő szervezet, amelyet Terray László norvégiai evangélikus lelkész vezetett. Ezek a szervezetek nemcsak konkrét segélyezéssel, hanem tájékoztatással, ügyintézással, jogi tanácsadással, munkaközvetítéssel, fordítások elvégzésével és más szolgáltatásokkal is segítették a rászorulókat.

A menekültek döntő többsége továbbutazott (Ausztriában mindössze tizenhét és fél ezren telepedtek le), a kivándorlást a Kormányközi Európai Migrációs Bizottság (ICEM) koordinálta. A menekülő magyarok ötvennégy országban szóródtak szét, gyakorlatilag minden lakott kontinensre jutott belőlük. Soós Katalin 1956-os menekül-

tek a statisztikai adatok tükrében című tanulmányában idézi a Magyar Menekültügyi Szolgálat 1958. évi féléves beszámolóját, mely szerint 1956. november elsejétől 1958. június végéig összesen 154 993 menekült vándorolt ki, legtöbbjük az USA-ba (35 240 fő) és Kanadába (24 588). A menekültek száma ennél jóval magasabb is lehet bizonyos országokban, hiszen sokan családi kapcsolatok nyomán vagy saját szervezésben mentek ki. Így például a kanadai hatóságok ma is csaknem negyvenezer ötvenhatos magyar menekültől beszélnek, miközben Anglia esetében az ICEM adatai és a helyi adatok nagyjából megegyeznek. Az osztrák menekülttáborokból Magyarországra bizonyítható módon 11 175 személy tért haza.

Miután a Kádár-kormány bezárta a nyugati kaput, a magyarok Jugoszlávián át próbálkoztak a meneküléssel. Ide a becslések szerint húszezer ember érkezett, hogy aztán ők is továbbinduljanak a nagyvilágba (kétezer-hétszázan hazamentek, ötszázan pedig a déli szomszédnál telepedtek le).

Ön is lehet feltaláló!

Nem kell feltétlenül lángésznek lenni, hogy valaki felkiáltson: Heuréka! Megtaláltam! A felfedezések története tele van olyan véletlenekkel, amelyek megváltoztatták a világot. A véletlen felfedezések közül talán a leghíresebb Arkhimédész legendája. A hidrosztatika első törvényére a városi közfürdőben jött rá. Ennek annyira megörült, hogy meztelenül kiszaladt az utcára és azt kiabálta, hogy „Heuréka, heuréka!”

A penicillin

1928 nyarán Alexander Fleming három hétre szabadságra ment a londoni St. Marys kórház fertőzőbeteg osztályáról.

Nyaralása előtt sztafilokokkuszus tanulmányozásával foglalkozott. Mire újra munkába állt, a lefedetlen petricsészében lévő baktériumtörzset egy ismeretlen gomba elpusztította. Fleming megpróbálta előállítani az általa penicillinnek elnevezett anyagot. 1929-ben siker koronázta munkáját. Feltérképezte tulajdonságait, és rájött, hogy ez az anyag sok bakteriális eredetű betegséget gyógyíthat.

A mikrohullámú sütő

1946-ban Percy Spencer önjelölt mérnök a radarok tanulmányozása közben a magnetron nevű vákuumcsövet tesztelte, és ekkor valami meglepő dolgot tapasztalt: a zsebében lévő cukorka megolvadt. A fondorlatos mérnök gondolt egyet,

és kukoricát tett a csőbe, azután egy tojást. Azzal a felismeréssel, hogy a mikrohullámú energia pillanatok alatt megfőzi az ételt, forradalmasította a modern háztartást.

Internet

Miután a Szovjetunió lepipálta az USA-t a Szputnyik 1 felfövéssel 1957-ben, az újvilág lakói nem törődhetek bele a vereségbe, és védelmi terv kidolgozását tűzték ki célul. A megoldást Joseph Licklider egy kom-

munikációs hálózatban látta. Az első net 1969-ben kelt életre a Kaliforniai Egyetem és a Stanford Kutató Intézet között. 1990-ben a hálózat kibővült és az összes egyetem rákapcsolódott.

A golyóstoll

A golyóstollat a magyar Bíró László ötlötte ki, szabadalmát 1938-ban jelentette be. Találmányához újságírói hivatása vezette el. Persze, a golyóstollnak voltak már elődei, a legenda szerint így történt a felfedezés: egyszer Bíró egy budapesti teraszon üldögélt, és nézte az előtte golyózó gyermekeket. Az egyik golyó átszelt egy aszfalton összegyűlt kis víztócsát és tovább gurulva, nedves nyomot hagyott maga után az útburkolaton. Ebben a pillanatban született meg a golyóstoll ötlete.

A röntgensugár

1885-ben fedezte fel egy német fizikus, Wilhelm Conrad Röntgen. Éppen a katódsugarakkal foglalatoss-

kodott. Meg akarta nézni, mi történik, hogy egy fekete kartonnal borított ü-

vegcsőből ki tud-e szökni a katódsugár. Nem tudott, de a laboratóriumban valami sugárzott, csak néhány méterrel arrébb. Először azt hitte, hogy szakadás volt a dobozon, de aztán közelebbről megvizsgálva rájött, hogy a fekete doboz sértetlen, és a sugár csak a kartonon keresztül juthatott ki.

Pillanatragsztó

A pillanatragsztó egy cianoacrylate nevű anyag. Dr. Harry Coover véletlenül találta fel, kétszer is. 1942-ben átlátszó műanyagot akart készíteni fegyverek távcsövéhez, másodszor hőálló polimert akart kifejleszteni pilótafülkékhez. Mindkét esetben azt tapasztalta, hogy az anyag túl ragadós.

Műszív

David Saucier a szívműtétje utáni lábadozás ideje alatt a rakétamotorok üzemanyagpumpáját nézegette 1980-ban, amikor eszébe jutott, hogy az űrsiklóknál alkalmazott pumpa analógiájára szívpumpát is lehetne készíteni. Majdnem két évtized kellett még ezután ahhoz, hogy a NASA kifejlesszen egy mini szívkamrát, amely két évig tart életben olyan gyerekeket és felnőtteket, akik szívtranszplantációra várnak.

Kamikaze – az „Isteni Szél”

Mindannyian hallottunk már a II. világháború csendes-óceáni hadszínterén 1944-45-ben feltűnt kamikazékról, akik robbanóanyaggal megpakolt repülőgépeikkel szándékosan az amerikai hajóknak csapódtak. Talán nem mindannyian tudjuk, de a „kami kaze” kifejezés „isteni szél”-t jelent, és ennél régebbi, mintegy 700 évre visszamenő története van...

Az 1270-es években a Mongol Birodalom hihetetlen mértékben kiterjedt. A mai Romániától kezdve Ázsia nagy részét magába foglalta, Kína, Korea és a mai Oroszország nagy része is a birodalomhoz tartozott. (Ezért van az, hogy amikor Marco Polo 1275-ben Kínába érkezett, akkor kínai császárként a mongol Kubiláj kánnal találkozott.)

De a trónon ülő Kubiláj kán (Dzsingisz kán unokája) még keletebbre tekintett, és a Japán Császárságot is meg kívánta hódítani. Parancsot adott koreai és kínai vazallusainak, hogy építsenek egy 900 hajóból álló flottát, és

fegyverezzenek fel egy 40 ezer fős hadsereget. 1274 novemberében a sereg készen állt, és megindult Japán felé.

Az inváziós sereg a Kyushu sziget északi részén szállt partra a Hakata öbölben (a mai Fukuoka városa mellett), ahol a japán Hojo (ejtsd: Hodzsó) nemzetség császára mintegy 10 ezer japán harccsal várta. A japánok védekezésre kényszerültek a túlerővel szemben, és fél napon át keményen kitartottak. A csata délutánján hirtelen sötét felhők kezdtek gyülekezni északi irányban a tenger felé, amit a japánok már jól ismertek. Tájfun közeledett!

A japánok visszahúzódtak a szárazföld belsejébe, a mongol flotta pedig igyekezett kifutni a nyílt tengerre, hogy ne az öböl sekély vizében érje a vihar. De már nem volt rá idejük! A hihetetlen gyorsan lecsapó tájfun – amit a japánok szerint az istenek küldtek – az öbölben érte az inváziós flottát, és elpusztította vagy szétszórta a mongol flotta nagy részét. A vihar elülte után – a veszteségek miatt – már nem volt reális esély az invázió folytatására, ezért a mongolok inkább hazatértek. Így a Japán Császárság egyelőre elkerülte a mongol megszállást.

De a mongol kánt nem olyan fából faragták, aki csak úgy lemondjon valamiről. 1281-re még hatalmasabb sereget gyűjtött össze, ami a források szerint több mint 100 ezer emberből állt és mintegy 4400 hajóból. Egyes források 140 ezer harcost említene, de mindenesetre biztos, hogy akkora haderőt állított fel, amit még sosem látott egyik birodalom sem a távol-

1274-ben is megmentette Japánt; észak felől újabb hatalmas tájfun közeledett a Hakata öböl felé.

A mongol sereg egy részét a hajókra menekítették, és igyekeztek kijutni a nyílt tengerre. Ekkor csapott le a tájfun. A könnyű fa hajókat egymáshoz vágta az öbölben, vagy a part menti sziklákhöz csapta. Egyeseket egysze-

keleti térségben. A célállomás megint Kyushu környéke volt, és a mongol flotta 1281 júniusában útra kelt a Hakata öböl felé.

A japánok már készültek az újabb inváziós kísérletre, és 1276-77 folyamán az öböl mentén, mintegy 20 kilométer hosszan 2-3 méter magas, és 3 méter széles kőfalat emeltek. E fal mögött 1281-ben 40 ezer fős japán hadsereg várta a mongol hódítókat.

Az összecsapások első felében a japán császári flotta próbálta megállítani az inváziós hajókat. A part menti vizeken a számbelileg minimális japán hajók érzékeny veszteséget okoztak a mongoloknak, de a partraszállást lehetetlen volt megakadályozni. A mongolok partra szálltak, és többhetes harc bontakozott ki a falak mentén. 1281 augusztusában a mongol sereg már a győzelem küszöbén állt; a falrendszert több helyen áttörték, és a hősieken védekező japán sereget megtizedelték. Ám ekkor megismétlődött az, ami már

rűn az óriás hullámok tépték szét; fát, vasat, embert egyaránt. Mire elült a vihar, az inváziós flotta megtépve és szétszórva hevert az öbölben vagy a tenger mélyén. A sereg végképp demoralizálódott, néhol az őket hajtó vezéreik ellen lázadtak a katonák, így végül a harcokat már nem lehetett folytatni. A sereg megmaradt része székelyszemre visszahajózott a kontinensre. A parton maradt mongol katonákat – akiknek már nem volt idejük a vihar előtt a hajókra szállni – a japánok mészárolták le.

Ezzel az epizóddal Japán újra megmenekült a mongol hódítás veszélyétől, és örökre független maradt. Így történt, hogy a tájfun, az „isteni szél” (kami kaze) két ízben is megmentette Japánt az idegen uralomtól. Ezt a szellemet próbálták a japán pilóták a II. világháború végén újjáéleszteni, hogy „isteni szélként” megóvják hazájukat és császárukat. Kétszer sikerült a történelmükben, harmadszor már nem.

Kínai világtérkép 1418-ból, avagy ki fedezte fel a világot?

Hát a kínaiak! – ez a meghökken-tő válasz is szerepel abban a könyvben, amely körül már több hónapja heves vita folyik az óceán innenső és túlsó partján egyaránt. Gavin Menzies könyve címe már el is mondja a lényegét: „1421: Amikor a kínaiak felfedezték a világot”.

2006. január 16-án Pekingben, 17-én Londonban mutatták be azt a szenzációsnak kikiáltott dokumentumot, amely újabb bizonyítéka a kínai felfedezéseknek. A világtérkép ugyan másolat, de egy 1418-ból származó eredetiről másolták a 18. században és egyesek szerint a kínai felfedezések eredményeit mutatja.

A szerző, Gavin Menzies, még szakmai körökben is ismeretlennek számított egészen 2002 márciusáig, amikor elméletével a nyilvánosság elé lépett a neves Királyi Földrajzi Társaság előadótermében. Ma már csak talán néhányan emlékeznek arra a tényre, hogy Menzies nem a társaság meghívottjaként tartott ott előadást, hanem kibérelte a termet az előadáshoz. Mindenesetre a kitűnően választott helyszínen újságírók és televíziósok is voltak, akik pontosan tudták, mi a szenzáció. Menzies ugyanis nem kevesebbet állított, mint hogy a kínai felfedezők hetven évvel megelőzték Kolumbuszt, és felfedezték Amerikát. A nagy európai felfedezők valamennyien későn érkeztek, Cook például 350 évvel keleti elődei után érte el Ausztráliát.

Menzies, a nyugalmazott angol haditengerész amatőr kutatóként foglalkozott kínai történelemmel, különösen az éppen 1421-ben befejezett

Nagy Fal és a Tiltott Város érdekelték. Kutatásai közben találkozott a kínai felfedezőutakat említő korabeli dokumentumokkal, amelyek egyébként már korábban is ismertek voltak. Menzies azonban éppen ekkor akadt rá egy 1424-ben Velencében készített tengeri térképre, amelyen a karibi szigetvilág ábrázolását látta. Honnan tudhatott az olasz készítő a közép-amerikai szigetek létezéséről? Menzies számára ekkor hirtelen minden világossá vált: a kínaiaktól!

A következő évtizedben már szisztematikusan gyűjtötte a bizonyítékokat, amelyek érvelését alátámasztják, és tavaly befejezte könyvét is, amely szinte sokkalóan eltérő megvilágításba helyezi a világ felfedezésének eddig ismert történetét.

1421-ben ugyanis a kínai császár egy hatalmas expedíciót küldött a világ ismeretlen részeinek felkutatására. A század korábbi évtizedeiben már több hasonló expedíció kutatta fel az ázsiai partokat, ezúttal azonban a cél a világ körülhajózése volt. A terv méretei lenyűgözők: százharmincöt méter hosszú, gigantikus dzsunkák, fedélzetükön ezer emberrel, összesen háromszáz hajó majdnem harmincezer főnyi legénységgel.

A hajóraj 1421-ben futott ki Nanjingból a Nyugati Szigetek felkutatására Cseng Hi admirális parancsnoksága alatt. A hatalmas flotta azután csoportokra oszlott, amelyek más és más irányokba hajóztak, majd megint találkoztak, míg végül 1423-ban visszatértek Kínába. A felfedezők megkerülték Afrikát, felkutatták az Atlanti-óceán mindkét partját, majd

áthajózva a Magellán-szoroson a Csendes-óceáni partokat is végigjárták. Útjuk során kutattak, kereskedtek, harcoltak és telepéseket hagytak hátra. Mindenesetre óriási árat fizettek mindeztért: a flotta háromnegyede elpusztult. Cseng Hi, a kínai Kolumbusz, a mohamedán vallású eunuch, azonban majdnem egy évszázaddal Magellán előtt körülhajózta a világot – mondja Menzies.

Könyvében aprólékosan összeszedett bizonyítékok regimentjét vonultatja fel, amelyek között a kaliforniai partokon elsüllyedt kínai dzsunkától a Kolumbusz előtti Amerikában kápirgáló csirkéken keresztül a DNS- és radiokarbon vizsgálatok eredményeire hivatkozik. A legújabb bizonyíték egy mexikói ásatás során előkerült csontváz, amelynek antropológiai jegyei

kínaira utalnak. A holttest nyakában ráadásul egy jáde-nyaklánc, szemén és szájában jádekövek, fején egy mandarinok által viselt sapka volt. Sajnos, az utazásokról szóló eredeti beszámolókat megsemmisítették, amikor a császár halálát követően a kínai politika a világtól való teljes elzárkózást választotta.

Menzies első beszámolóit óta szám-talan újabb bizonyítékról kapott értesítést a világ különböző pontjairól. A legnagyobb sikert azonban Kínában

aratta, ahol a tavaly Nankinban a Kínai Kommunista Párt támogatásával megrendezett tudományos konferencián igazi hősként ünnepelték. A nyugalmazott angol tengerésznek egyébként sem lehet oka panaszra, mivel könyve az egyre nagyobb hírverésnek köszönhetően százezres példányszámban jelenik meg, ráadásul már a megfilmesítés jogáért is fontok mil-

lióit kasszírozta. A siker mellett dagad a botrány is, amelyet a szakértő körökben kelt az áltudományosnak tartott érvelés.

A könyv az angliai bemutatkozás után kerül az Egyesült Államok könyvesboltjainak polcaira, s hamarosan talán amerikaiak milliói javasolják a kontinens nevének megváltoztatását. Hiszen Amerigo Vespucci nem csupán későn érkezett, hanem

ráadásul egyáltalán nem volt felfedező. Menzies szerint ugyanis Vespucci utazásaikor nagyon is jól ismerte a célt, mert birtokában volt egy Amerikát ábrázoló kínai térkép! Csak ez lehet a magyarázata annak, hogy Amerigo nyomán miért ábrázolja a névadó Waldseemüller-térkép a nyugati partokat. Az európai felfedezők – folytatódik a sokkoló érvelés – valamennyien a kínaiak nyomában jártak, ráadásul a kínaiak térképeivel utaztak.

Szegény Kolumbusz! Ő is csak egy eltévedt turista volt talán?

Drakula vajda vára

Drakula szelleme időnként végig-megy a legendás erdélyi sasfészek, Töröcsvár termein, amelyet a román állam nemrég visszaadott Habsburg Domokosnak, Mária egykori román királyné unokaöccsének. Az erődítményt amúgy Nagy Lajos magyar király utasítására a 14. században emelték.

Töröcsvár történelme éppen olyan misztikus, titkokat rejtő, mint amilyen misztikus és titkokat rejtő Erdély egésze. Az erősség századokon keresztül őrizte a Szent Korona országának délkeleti végeit. Aztán egyszer csak nagyot fordult a világ, és Erdély egyéb kincsével egyetemben Töröcsvár is az 1918-ban hódítóként előnyomuló románoké lett. A várkastély akkor már jó ideje Brassó város tulajdonában állott, amit az eljáróság 1920-ban Mária román királynénak adományozott. A városi tanács tagjai ezzel a gesztussal kívánták megköszönni Mária királynénak, hogy Erdély Magyarországtól történő elszakításán és Romániával való egyesülésén buzgólkodott.

Hat évtizeddel ezelőtt ebben a kastélyban született Mária királyné

unokaöccse, Habsburg Domokos, aki a visszaszolgáltatási procedúra végzetével Adrian Iorgulescu művelődési és vallásügyi miniszternek ékes román nyelven kifejtette: a várkastély „mindig megmarad Románia egyik szimbólumának”. És tényleg: a 14. század második felében Nagy Lajos magyar király utasítására épített várkastély jelenleg a romániai idegenforgalom egyik leglátogatottabb épülete. Az 1200 méter magasságban, egy kiemelkedő sziklabércre épült Töröcsvár ugyanis hajdanán Drakula vára volt.

Drakula (Vlad Tepes) ugyanis tényleg létezett. A 15. század második felében Havasalföldön uralkodott, és már életében európai hírnévre tett szert. Rettentő kegyetlen ember hírében állt. Kedvenc időtöltésének a török elleni hadakozás és a karóba húzás számított. A sorrend tetsszöleges, időnként csak azért indított hadjáratot, hogy legyen, kit karóba húzatnia. Egyik győztes csatája után mintegy nyolcezer (más források szerint tízezer) török hadifoglyot nyársaltatott fel, ő pedig a jajveszékélő, iszonyú kínok közt lassan meghaló, vonagló szerencsétlenek között költötte el az ebédjét. Csakhogy az ételt feltálatló szolga befogta az orrát, mert

Az emberhús íze

Drakula rémtetteiről a legkorábbi fennmaradt beszámolót a svájci Szent Gallen apátság könyvtára őrzi. A szöveget 1460 és 1470 között jegyezte fel két szerzetes, akiknek sikerült megszöknükhöz Vlad Tepes karmából. Az ősrült herceg őket is karóba akarta húztatni. A kézirat többek között elbeszéli, miként ejtett foglyul háromszáz cigányt, akik közül hármat megsütetett, a többieknek pedig meg kellett enniük a szerencsétleneket.

nem bírta a vér és a zsigerek szagát, ezért őt is karóba húzatta, mondván: ott fent jó levegő van.

Történt, hogy a török szultán követet küldött Vlad Tepeshez békeüzenettel. A pasa azonban a török szokásoknak megfelelően nem vette le előtte a turbánját. A kegyetlen úr ezért e fejedőt három jókora vasszöggel a fejéhez szögeztette, holttestét pedig azzal az üzenettel küldte vissza Sztambulba, hogy tanulják meg: Vlad Tepes előtt „illik megemelni a süveget”.

Drakula apja is havasalföldi uralkodó volt. Hogy Zsigmond király kedvébe járjon, tagja lett a magyar uralkodó által alapított Sárkányos Rendnek, s felvette a Drakul nevet, amely románul sárkányt is és démont is jelent. Ez a név aztán átszállt fiára, akit az utókor azóta is Drakulaként „tisztel”. Amúgy a fiatal Drakulát Hunyadi János segítette a havasalföldi trónra, Mátyás király pedig egészen 1462-ig támogatta.

Drakula a magyar királyok szövetségeseként részt vett a török elleni harcokban. Mátyás iránti hűsége azonban 1462-ben megingott, szolgálatait ekkor felajánlotta Murád szultánnak. Csak hogy a magyar király kiváló kémhálózatot épített ki a fényességes portánál, így rögvest megtudta Drakula árulását. Sereget küldött Havasalföldre, a vajdát elfogatta, Visegrádra vitette, tömlőcbe vetette. Mikor Drakula tíz évvel később kiszabadult, Mátyás királytól Pesten kapott egy házat. Igen, Drakula két éven keresztül Pesten élt, majd Mátyás jóvoltából újra visszakerült a havasal-

A vér nem válik vízzé

Kevesen tudják, hogy Drakula, vagyis Vlad Tepes családja nem halt ki, bizony ma is élnek a leszármazottak Temesváron. A híres őssel „büszkélkedő” Kasper Moritznoff vérbankot tart fenn, míg az öccse, Michael koporsókat készít és árul.

földi trónra. Ott halt meg 1476-ban, egy török elleni hadjárat során, bojárok ölték meg.

Már a 15. században írások születtek Drakula kegyetlenségeiről. A nagy német kereskedővárosokban: Nürnbergben, Lübeckben, Bambergben, Ausburgban és Lipcsében írt brosrák kezdetben a tényekről számoltak be, ám idővel a képzelet a valóság fölé emelkedett, és összeke-

veredett az erdélyi folklór emberi vért szívó szörnyetegével. Így született meg Drakula, a vámpír alakja. Ehhez azonban Bram Stoker, az ír származású angol regényíró kellett, aki 1897-ben megírta Drakula című regényét. A kötet a vámpírtörténetek klasszikusává vált: ma is milliós példányszámú bestseller. Ha Drakulára gondolunk, az Erdélyben született Lugossy Béla alakítása jelenik meg lelki szemünk előtt: az elegáns, frakkos úr, akinek hideg a kézfogása, parázslóak a szemei és tűhegyesek a metszőfogai.

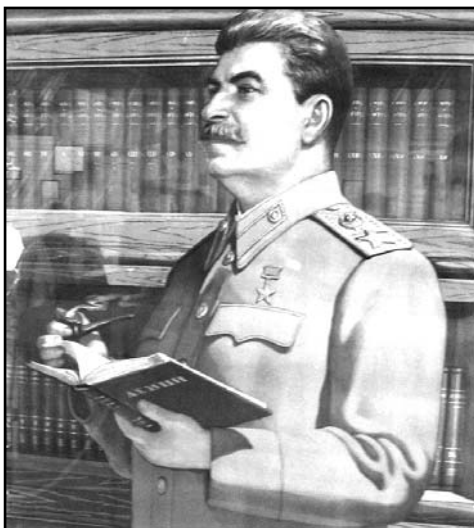

Sztálin fura kísérlete

Sztálin arra adott parancsot az egyik leghíresebb szovjet állatorvosnak, hogy emberi spermával termékenyítsen meg nőstény majmokat. A szovjet diktátor igénytelen és fájdalomtűrő katonákat, valamint az ötéves tervhez hiányzó munkaerőt tervezett a félmajom-félemlerből. A kísérlet nem sikerült.

A tudományos szocializmus lángeszű atyja a reményei szerint keveset panaszkodó félemler-félmajom szörnyetegeket az első ötéves terv nagy ívű gazdasági céljainak eléréséhez akarta halálra dolgoztatni. A másik célja a Vörös Hadsereg részére olyan igénytelen és fájdalomtűrő katonák előállítását volt, akik nem sokat kérdeznek, nem sokat gondolkoznak és akiket könnyű bevetni a kommunizmust elszántan építő szovjet nép mindenre elszánt ellenségeivel szemben.

A Moszkvában most nyilvánosságra került, eddig titkosított dokumentumok szerint 1926-ban a Politikai Bizottság elfogadott egy olyan határozatot, amely felkéri a Szovjet Tudományos Akadémiát, hogy „építsen fel” a hadsereg részére egy olyan „élő háborús gépet”, ami a széleskörű biológiai ismeretekkel rendelkező Sztálin utasítása alapján „legyőzhetetlen, fájdalomtűrő, mindennek ellenálló és nem igényes az élelem minőségére”. A nem mindennapi munkát Ilja Ivanov, az 1870-ben született híres szovjet-orosz állatorvos kapta meg, aki 56 éves korára a versenylőtenyésztés területén szerzett az új feladathoz nélkülözhetetlen tapasztalatokat.

A kudarcba fulladt kísérlet

A mindenhez értő szocialista vezér gondolatait tettek követték, és Ivanov 200 ezer dollárral a zsebében egy nyugat-afrikai francia gyarmaton működő, csimpánzok értelmi képességeit kutató állomásra utazott. A jó nevű lótenyésztő nem vesztegette idejét, és rövid időn belül emberi spermával három nőstény csimpánzt is teherbe vágott. A majom lányok azonban elszabotálták a terhességet, és az eleve nem sok sikerrel kecsegtető dologból nem lett semmi. A csalódott onkológus szakember tollat ragadott, és kétségbeesett levelet írt Kubába Rosalia Abreunak.

Abreu kisasszony a 20-as évek vége felé az első olyan tudományos kutató volt, akinek sikerült a Havanna melletti, Quinta Palatino nevű birtokán emberszabású majmokat fogságban mesterséges úton megtermékenyíteni. Ivanov a levélpapíron elpanaszolta a kudarcba fulladt kísérlete-

it, és arra kérte Abreut, hogy küldjön neki egy kis friss csimpánzspermát, mert most a változatosság kedvéért fordítva is kipróbálná a dolgot: egy, az utókor számára az iratokban csak szemérmesen „G-nek” hívott önkéntes szovjet proletár leányt akart vele „felcsinálni”. Ivanov ondós terveit azonban kiszimatolta a New York Times kubai tudósítója, és a lapban megjelent sztori óriási felháborodást váltott ki a világon, különösen a vallásos amerikaiak körében.

Tragikus vég

A spermamester afrikai útjával egy időben a szovjet elvtársak a PB határozatnak megfelelően Grúziában, Sztálin hazájában is elkerítették szögesdróttal egy erre a célra szakosodott telepet. Az emberállat megtermékenyítési kísérletek a Párt utasításainak megfelelően itt is nagy lendülettel és teljes sikertelenséggel folytak. A csalódott Ivanov hazájába visszatérve szomorúan tapasztalta, hogy a grúz telepen sem tudtak előállítani olyan félemler-félmajom szovjet újoncokat, akikkel a főnöke elvárásainak megfelelően ki lehet-

tett volna egészíteni a polgárháborúban megritkult vörös armadát.

Az undorító és gusztustalan, minden emberi és erkölcsi normát felrúgó szocialista tudományos kísérleteknek természetesen nem lett semmi eredménye, és a nemzetközi munkásmozgásban már kibontakozóban lévő em-

berölési versenyt Mao Ce Tung felbukkanásáig biztosan vezető Sztálin a kor divatjának megfelelően Ivanovot is népbíróság elé állította. Őt évet kapott, és egy évvel később, 1932. március 20-án kazahsztáni száműzetésben, Alma-Ata városában halt meg az auschwitz-i náci koncentrációs táborban végzett hasonló mellei kísérleteket 15 évvel megelőző szovjet „szakember”.

A puliszka az idők folyamán

Puliszka, polenta, málé, prósza – ismerősen csengő szavak. Jelentésük és „felhasználásuk” sok-sok évtizeden át feledésbe merült, ám napjaink reformkonyhája ismét életre keltette a kukorica-alapból készült finomságokat.

A szegényebb családok táplálkozásában nagyjából a múlt század elejéig jelentős szerepet töltöttek be a kukoricából készült ételek. A paraszti étrendből hiányzott a zöldség, a gyümölcs, vagyis mondhatjuk úgy, hogy vitamin-

ban meglehetősen szegényesen táplálkoztak. Ugyanakkor a mindennapi kemény fizikai munka, a ház körüli teendők, a munka a földeken, a parasztgazdaságban jó fizikai erőnlétet követelt. Ezt bőséges kalória fogyasztással tudták csak pótolni; táplálékuk fő összetevője a szalonna és a kenyér mellett a burgonya, és a kukoricából készült ételek voltak, melyeket hagymával, répával, a jobb módú családoknál pedig túróval, lekvárral, dióval, mézzel tettek még laktatóbbá.

Puliszka, polenta

A puliszka népszerű, ősrégi magyar étel volt, mely olcsósága miatt a „szegények eledele” lett. A kukoricalisztból készült étel népszerű volt a Felvidéken, a Dunántúlon és Erdélyben egyaránt.

Hagyományosan bográcsban készítették, sós vizet forraltak, egy marék kukoricalisztet beleszórtak, és keverés nélkül hagyták, hogy nagy gombóc formájában összefőjön. Ezután egy 30-40 cm-es egyenes fabottal összekeverték a sűrűvé főtt kukoricalisztet és a főző vizet. Ebből a masszából egy tömény, félgömböszerű pép keletkezett, amelyet szikadás után madzag segítségével vágtak egyenletes szeletekre.

Kedvelt eledel volt ez ünnepnapokon és munkanapokon egyaránt: ették reggelire, vacsorára, leveshez, húshoz, főzelékhez.

Moldvában és Bukovinában, Háromszéken inkább a málé elnevezését használták, a Felső-Tisza menti magyaroknál tokánynak hívják, az olaszok kásás változatát polentaként említik.

Málé, prósza

A málé számos édesített változatban is elterjedt, melynek az a tulajdonság adta az alapját, hogy a kukoricaliszt forró vízzel elkevert, hosszabb időn át melegen tartott tésztája már önmagában is édeskés ízű volt. A málé tejjel, aludttejjel elkevert változata a prósza, melyet Szeged környékén már zsírral, tojással és kelesztőanyaggal, méz hozzáadásával készítettek (poroja).

Puliszka alaprecept

Hozzávalók: 20 dkg kukoricaliszt, 4-5 dl víz, 2 dkg vaj, só.

Forrald fel a vizet és sózd meg. Óvatosan, folyamatos keverés mellett, hogy ne csomósodjon, add hozzá a kukoricalisztet és főzd sűrű kásává (mint a tejbegríz). Amikor besűrűsödik, keverj hozzá egy kevés vajat és zárd el a gázt. A masszát öntsd bele egy kerek jénai tálba, hogy tortaformája legyen, vagy vajjal kikent evőkanállal kiszagatott galuskaként, gombócként is tálalható. Kiváló körete bármilyen szaftos, „testesebb” húsnak.

Tipp: A kukoricaliszt kukoricadarával, a víz tejjel is helyettesíthető és még ízletesebb, ha a főzés vége felé, amikor már sűrűsödik a massa, 10 dkg reszelt sajtot keversz bele.

Házaseset a muszlimoknál

A muszlim vallás négy feleséget enged meg a férfiaknak, noha csak kevesen élnek e lehetőséggel. A magyarázat ez esetben is logikus. A nők termékenysége korlátozott – figyelembe véve azt a mintegy 4 hónapot, ami átlagosan szükséges a fogamzás eléréséhez, a várandósság 9 hónapját és a szoptatás 6-12 hónapos időszakát, amikor újabb fogamzás általában nem következik be. Egy-egy nő termékeny élete során ezért csak 11 gyermeket hozott, hozhatott a világra – 14 vagy ennél több szülés ritkán fordult elő. Ám a csecsemő- és gyermekhalál iszonytatóan szaporán pusztított, a világra hozott gyerekek csupán kétharmada, fele érte meg a felnőttkort. A férfiak szinte korlátlan megtermékenyítő képessége révén azonban az egy férfinhoz tartozó négy feleséggel előmozdítható (volt) a

Mohamed előírja az unokatestvérek házasságát, és ennek megfelelően az arab országokban az ilyen vérrokon frigyek aránya igen magas – az Egyesült Arab Emírségekben 51 százalékos. A genetikai számára ez veszélyes és érthetetlen ajánlásnak tűnhet, az ok azonban nagyon is egyszerű. A beduinok, különösen a férfiak között egykor gyakori volt a korai halálozás. S ha ilyenkor a feleség idegennek számított, férje elhunyt után az özvegyet elkergették a sivatagba, ahol elveszett. Ha viszont az asszony saját törzsből (a nagycsaládból) került ki, akkor mint a rokont, ez a veszély nem fenyegette.

népesség szaporodása – mindez magyarázatul szolgál arra, miként haladta meg korunkra a 400 milliós lélekszámot az arabság. (A legújabb népességgenetikai kutatások egyik meglepő eredménye szerint a mongolok többsége Dzsingisz kántól származik.)

A többnejűséget azonban csak kevés férfi engedhette s engedheti meg magának, mivel nagyon sokba kerül. Már az első feleségért is sok pénzt fizetnek az ara szüleinek, ráadásul el is kell tartani őt a születendő gyermekekkel egyetemben. (Az egyik kuvaiti hercegnek állítólag 150-nél több gyermeke született, mivel az uralkodóházhoz tartozó családokban a férfiaknak a 4 feleség mellett ágyasaik is lehetnek.) Egyébként a többnejű férfiak aránya alig 3-5 százalék között mozog.

A többnejűségnek lehetnek genetikai előnyei is. Többnyire a gazdagok élhetnek e lehetőséggel, s mert feltétlenül jobb adottságúak, mint a népesség átlaga, a nagyobb utódszámuk a népesség genetikai minőségének javulását eredményezheti. Az átlagos gyermekszám az Öböl-menti arab országokban így is magas, családonként hét. Az abortusz nem engedélyezett, még a magzat esetleges rendellenességekor sem. A gazdagabb várandósok ilyenkor gyakorta elmennek külföldre, és ott élnek a terhesség-megszakítás lehetőségével.

Lenyűgöző a muszlim vallás hatóereje! Nem fogyasztanak alkoholos italokat. Nincs házasság előtti szex. Illetve csak elvétve fordul elő – hiszen alig titkolható. Ha ugyanis a „megvett” meny-

asszonyról a nászéjszakán kiderül szüzességének a hiánya, akkor a férj visszaküldi a családjának, mint „hibás árut”. Ilyenkor a vallás előírásai szerint

a nőt a fivérei kiviszik a sivatagba, és agyonkövezik. Ez azonban évente mintegy 20 esetben fordul elő...

Elveszett édenkertet találtak Pápua-szigetén

Egy nemzetközi kutatócsoport eddig ismeretlen területet tárt fel Pápua szigetének észak-nyugati részén. Az expedíció több tucat, a tudomány által eddig nem ismert fajt – köztük emlősöket – azonosított. „Megdöbbentő felfedezés – nyilatkozta a BBC-nek Bruce Behler az amerikai, ausztrál és indonéz kutatókból álló csoport egyik vezetője. – A Földön valószínűleg ez a terület hasonlít jelenleg a leginkább az édenkertre.”

A tudomány számára szinte csodaszámba menő ritkaságokat rejtő terület a Pápua északi részén fekvő Mamberamo medencétől északra, a ködös Foja hegységben található. A kutatók közel egy hónapot töltöttek el a terület élővilágának megismerésével. Az egzotikus fajok a síkságtól a Foja hegység csúcsainak 2000 méteres magasságáig találhatók.

„Ez a terület gyönyörű, érintetlen és lakatlan – magyarázta Beehler a BBC-nek adott interjújában. – Az ember jelenlétének semmi nyoma erre felé. Kutatócsoportunk helikopterrel érkezett a terepre, ahol nem volt egyszerről a haladás, ugyanis sehol egy út, vagy kitaposott ösvény. Még a környéken é-

lő Kwerba és Papasena törzsek tagjai, – akik a terület tulajdonosai – is elámulnak a természet efféle érintetlenségén. Egyikük sem járt még itt, de még az őseik sem.”

A 2005 decemberében tartott expedíciót az amerikai Conservation International és az Indonesian Institute of Sciences szervezte. Végső mérlege szerint felfedezték a mézevő madárfajt, azonosították a paradicsommadarat, elkészítették az első fényképeket egy aranymellű lugasmadárról, valamint a fán lakó kengururól. Ezen kívül katalogizáltak több mint húsz új békafajtát, köztük egy 14 mm-nél kisebbet. Leírtak számos eleddig ismeretlen növényfajt, köztük öt új pálmát, és egy 15 centiméter átmérőjű fehér virágú rhododendront, valamint azonosítottak négy új lepkefajt.

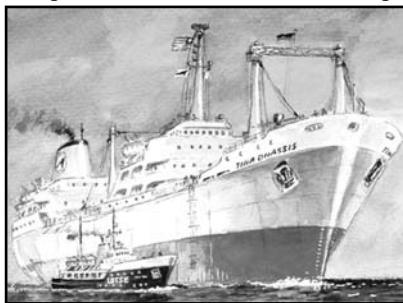

Kis babonatörténet

Mi a babona? Egyes tárgyaknak, cselekményeknek, körülményeknek természetfölötti hatást tulajdonító és bizonyos jelenségeket természetfölötti erők megnyilvánulásaként magyarázó tévhit (Akadémiai Kislexikon). Ám nehéz meghúzni a határt a babona, az irracionális tévhit és a természetfeletti jelenségek, vagy az okkult tanok között. Ami az egyik ember szemében babona, a másik számára vallás vagy tudomány. Napjainkban Afrika a világ legbabonásabbnak tartott területe. Itt még sokan folyamodnak varázslási praktikákhoz, hogy céljaikat elérjék. Ám még Európa sok országában is hisznek a varázslásban. Angliában 6 ember közül egy hisz a kísértetekben, 14-ből egy állítólag már látott is, és minden 10. ember hisz a szerencsés napokban.

Sok ember számára különös jelentősége van annak, ha péntek 13-ára esik. A parasztnak ilyenkor eszébe jut, hogy ezen a napon nem végezheti el a vetést, a jegyespárok elhalasztják a házasságkötést, a nagyon babonás ember nem mászik a háztetőre, nem áll létrára, nem száll repülőre.

A péntek és a 13-as szám összekap-

A Tina Onassist nem bocsátották vízre péntek tizenharmadikán

csolása balszerencsét hozó napként azonban nem mindenütt merült fel egy időben. Németországban például első ízben csak 1957-ben – a Frankfurter Allgemeine Zeitung című tekintélyes lap emlegette egy glosszában, amely azon gúnyolódott, hogy a balszerencsésnek tartott nap miatt elhalasztották a Tina Onassis tartályhajó vízre bocsátását.

Idegen szokás

Günther Hirschfelder néprajzkutató szerint Németország az ötvenes években kulturális vákuumban élt, s ezért kapott az alkalmon, hogy – mint az Egyesült Államokban tették – elegyítsen különböző kultúrákban kialakult szokásokat. Akárcsak az anyák napja, a Bálint-nap, a 13-ára eső péntekkel kapcsolatos vélekedés is jól példázza, hogy milyen gyorsan meghonosodnak jelentős dátumok, és nem csak Németországban.

A régi népmesékben hiába keresünk utalást a péntek és 13-a egybeesésének baljós jelentésére, egyedül a Csipkerózsikában történik utalás a 13-as számra. Vitatott az is, hogy a balszerencsés nap mennyire érvényesül jelenünkben. Az 1971 és 1997 közötti esztendőök finn baleseti statisztikája például azt mutatja, hogy 61 százalékkal több nő vesztette életét közlekedési balesetekben a 13-ára eső pénteki napokon, mint más pénteken. Szakértők viszont ezt nem annyira a balszerencsének, mint inkább annak tulajdonítják, hogy a babonás félelem okozta csekélyebb odafigyelés okozhatta a tragédiákat. Ezzel ellentétes statisztikai adatokra is lehet hivatkozni. Németországban például 1985 és 1999

között egyáltalában nem tapasztalták a közlekedési balesetek számának növekedését a 13-ára eső pénteki napokon.

Azt azonban valószínűleg még Hirschfelder sem tudná megmondani, hogy megszilárdul-e a péntek 13-a jelentősége valamilyen értelemben a szokásokban. Mindenesre akadnak, akik ilyen napokon még autóba sem ülnek. Hagyományos magatartás ugyan nem alakult még ki, de nem rosszak az esélyei az egységes megítélés kialakulásának, ugyanis 28 éven belül a pénteki nap nem kevesebb, mint 48 alkalommal esik valamelyik hónap 13. napjára.

Napóleontól Rooseveltig

A civilizált társadalmakban is sokan tartoznak a babonások táborába, persze nem mindenki vallja ezt be. Van azonban néhány tény, amely arra utal, hogy a 13-as számot sokan tartják szerencsétlennek: a Formula-1-ben és általában a technikai sportokban nincs 13-as számú versenyautó; Amerikában az épületekben nincs 13. emelet, a kórházakból még a 13. számú kórterem is hiányzik; s nem szerencsés az sem, ha 13 ember ül egy asztalhoz.

A babona szerint, ha egy asztalnál tizenhárom ember ül, közülük hamarosan meghal valaki, hiszen az utolsó vacsorán is Jézus volt a tizenharmadik az apostolai között. A legendák szerint Napóleon sosem vacsorázott volna tizenharmadmagával. Franklin Delano Roosevelt amerikai elnök sem engedte meg, hogy tizenhárman üljének asztalához. Mindig a közelben tartotta titkárnőjét, Grace Tullyt, aki szükség esetén tizenegyedikként foglalt helyet az elnök

A péntek a néphit szerint igencsak gonoszjáró nap. A babona szerint az e napon beszédett orvosság nem használ, a szedett füvek ártó füvek. Nem véletlen, hogy böjti nap, sőt kiemelten böjttőlésre való nap a péntek. A pénteken varrott ruha mindig balul sikerül, és aki ma gyújt be a kályhába, annak könnyen leéghet a háza, legalábbis Dunántúlon így tartották. Sőt, azt is mondták, hogy aki pénteken kezd ruhát varrni, vasárnapig meghal. Ha valamely állat pénteken ellik, a most született kis állat rossz lesz. A malac könnyen megdöglök, a ló rúgós lesz, a tehén döfös.

asztalánál. Így aztán Tully kisasszony gyakran ebédelt vagy vacsorázott a Fehér Házban. Párizsban létezett a

**Napóleon sosem
vacsorázott tizenharmadmagával**

quatroziéme (a tizennegyedik) intézménye, melynek révén végszükség esetén bárki rendelhet egy hivatásos tizennegyedik vendéget. Roosevelt egyébként attól is idegenkedett, hogy tizenharmadikán vonatra szálljon, inkább 12-én este vagy 14-én reggel indult útnak.

A bajok gyökere

A 13-as számtól való félelem ókori eredetű babona. A 12-es szám ugyanis a tökéletességet jelenti, hiszen 12 hónap van és a napnak 12 órája van. Az ókori kabbalisták (a kabbala szó szerinti jelentése „átadás, hagyomány”; tágabb értelemben a zsidóság ezoterikáját jelenti a kései ókor óta, szűkebb értelemben a középkorban keletkezett misztikus teozófiai irányzatot) szerint, ha ehhez a tökéletes számhoz hozzáadódik még egy, az megbontja az egységet, a harmóniát és halált hoz. Ezért rettegnek a babonások a 13-as számtól.

A keresztény világban a pénteki napot is sok babona övezi. A hagyomány szerint Jézust pénteken feszítették keresztre. Sőt, állítólag ez volt a paradicsomi bűnbeesés napja is. Így aztán a pénteki nap nem alkalmas arra, hogy házasságot kössünk, új házba, lakásba költözzünk, új állást vállaljunk vagy nagy útra induljunk.

A péntektől való irtózás egy másik forrása lehet az, hogy a tizenkilencedik századig a péntek volt Európában a hóhér napja, rendszerint ekkor hajtották végre a nyilvános kivégzéseket is. Angliában péntek 13-ára azt ajánlják, mindenki maradjon otthon, aki el akar kerülni bármilyen kedvezőtlen eseményt.

A templomos sztori

Van egy másik közismert magyarázata is annak, hogy miért számít szerencsétlen napnak a tizenharmadikára eső péntek. A történet a templomos lovagokhoz kapcsolódik, és Kr. u. 1112 körül kezdődik, amikor a francia Hugues de Payens márki és 8 másik francia lovag megalapítja Krisztus Sze-

**Roosevelt a titkárnőjét
hívta segítségül**

gény Lovagjainak rendjét. És hogy miért szegények, ha egyszer nemesek? A rend minden tagja köteles teljes vagyonát a rend és a keresztény egyház számára felajánlani, és a korábbi világi életvezetéről lemondani.

Kr. u. 1118-ban a lovagok az immár keresztény kézen lévő Jeruzsálembé érkeznek, és engedélyt kérnek Jeruzsálem püspökétől, hogy a rend a zarándokutak védelmét biztosítsák az arabok ellenében. A püspök természetesen hozzájárul a rend működéséhez, és táborhelyet biztosít a lovagoknak a Templom-hegyen, Salamon templomának egykori helyén, ahol abban az időben arab istállók álltak. Ezek után a rend új nevet vesz fel: Krisztus Szegény Lovagjainak és Salamon Templomának Rendje, vagy ahogy mindenki hívja őket: a templomosok.

A kezdeti 9 lovagból hamarosan hatalmas rend lett, mely jelentős gazdasági és katonai hatalomra tett szert. A templomos lovagrendnek nagy kiterjedésű birtokai voltak, amelyeket 8 langues-ra (nyelvterület) és 10 olyan

Sokan irtóznak a tizenhármasszámtól, mások szerencsés napnak tartják péntek tizenharmadikát. Csokorba szedtük, milyen hiedelmek övezik ezt a napot.

Triszkaidékafóbia – így nevezik görögül a tizenhármasszámtól való iszonyatot. A görögök össze is gyűjtöttek minden fellelhető okot és eseményt, amivel alapot lehet adni a félelmeknek.

III. Jenő pápa 1147-ben péntek tizenharmadikán látogatott Párizsba, de mivel a római katolikusok számára a péntek böjti nap, a hívőknek ezen a napon nem lett volna szabad ünnepelniük. Erre a pápa úgy intézkedett, hogy az a bizonyos péntek tulajdonképpen csütörtök! Persze ez is egy megoldás! Tudomást sem veszünk róla!

A brit tengerészek a péntek tizenharmadikai indulástól annyira rettegtek, hogy a kormányzat 1790-ben elhatározta, véget vet ennek a sületlenségnek. Egy új hajót éppen egy péntek tizenharmadikai napon bocsátottak vízre. Elnevezték Őfelsége Pénteknek, és elindították Londonból. Soha többé nem hallottak róla és legénységéről.

A babonások szerint péntek 13-án nem szabad komoly dolgokba fogni, az üzleti tárgyalások sem járnak sikerrel. Úgy tartják, aki túl vidám pénteken, az vasárnap sírni fog. A pénteken sült kenyér pedig keletlen marad.

A babonások egyáltalán nem csodálkoztak, amikor az Apolló 13-nak a 13 óra 13 perces fellövési kísérlete a 39-es (háromszor 13!) indítóállványról meghíusult. Persze Európa sem kivétel: amikor 1965-ben az angol királynő Nyugat-Németországba látogatott, a vágány számát, amelyről a királynő vonata indult volna, 13-ról 12-re cserélték.

Egyes légitársaságok gépein nincs tizenharmadik ülésor, és nem indítanak járatot tizenhárom órakor, inkább öt perccel későbbi időpontot szerepeltetnek a menetrendben.

tartományra osztottak, melyek határait az országhatárok figyelembevétele nélkül húztak meg. Rendházaik, kastélyaik, hatalmas birtokaik csaknem egész Európát behálózták, Skóciától egészen az akkori Palesztináig. Ezenfelül kereskedelmi flottájuk, hajókészítő és -javító műhelyeik és kikötőik is voltak, köztük La Rochelle, ahol a flottájuk állomásozott. Más katonai lovagrendekkel ellentétben a templomosok pénzkölcsönzéssel is foglalkoztak, sőt idővel a keresztény világ bankáiraivá lettek, és adósaikká vált több európai uralkodó is.

Végül óriási gazdasági befolyásuk és a rend körül keringő misztikus

A templomosokra péntek 13-án törtek rá

mendemondák miatt V. Kelemen pápa és a vagyonukra féltékeny IV. (Szép) Fülöp francia király titokban összefogva cselekvésre szánta el magát. 1307 szeptemberében a pápa lepecsételt leveleket küldött szét Európa minden szegletébe azzal az utasítással, hogy minden levelet egyazon napon felbontva, a tartományi vezetők mindenhol egyszerre cselekedjenek. Ez a nap pedig 1307. október 13-a, péntek volt.

Péntek 13-án aztán Európa szerte feltörték a pecséteket, és elolvasták a levelek tartalmát. A levelek döbbenetes „tényeket” állítottak! Kelemen pápa azt állította, hogy isteni látomása volt, amely arra figyelmeztette, hogy a templomos lovagok a sátánimádás, a homoszexualitás, a kereszt megszenteltelenítése, a bálványimádás és más eretnek cselekedetek bűnében vétkesek. Továbbá azt állította, hogy Isten azzal bízta meg, hogy tisztítsa meg a Földet a bűnös templomosoktól, és addig kivallassák őket, amíg be nem ismerik Isten ellen való vétkeiket.

A pápa terve jól működött. Azon a

Sokan a 13-nak babonás jelentőséget tulajdonítanak. Vannak, akik félnek tőle – például van, aki este, lefekvés előtt engesztelésül 13-szor érinti meg az asztalt, vagy az a kényszerképzelete, hogy a szobájában 13 tárgyat kell megérintenie. Mások beszédjükben, írásukban kerülnek a 13-as számot, a 13 betűből álló szót vagy a 13 szóból álló mondatot. Ismét mások viszont a 13-as számhoz babonásan ragaszkodnak. Például a sportolók mezük számozásánál, viselésénél stb.

napon sok ezer lovagot fogtak el – köztük Jacques de Molay-t, a templomos rend nagymesterét –, akiket kegyetlenül megkínoztak, majd máglyára küldték őket. A rendet feloszlatták, a birtokaikat elvették, az életben maradt kisebb rangú templomosokat beolvasztották az ispotályos rendbe.

Ez a tragikus nap, melyen több ezer keresztény lovagot kínoztak és öltek meg, mindmáig megmaradt a mai modern kultúrában is, mint „szerencsétlen nap”, bár az igazi jelentését már csak kevesen ismerik.

Mi is az a Valentin nap?

Az angolok már 1446-ban ünnepelték ezt a napot. Az 1700-as években divatosá váltak a Valentin-verseskötetek. A XIX. században már üdvözlőkártyákat is küldtek egymásnak az emberek ezen a napon. Romániában 1990 után éledt fel ennek a napnak a megünneplése.

Valentin napot azért tartják, hogy megünnepléjk egy szent emlékét, aki tisztelte a szerelmet és a romantikát. Mások szerint később sokan összetévesztették a normann-francia ‘galantin’ szóval, ami szerelmezt je-

lent. Az idők során a két hiedelem összefonódott, ezért Szent Valentinra úgy emlékeznek most, mint a szerelmesek védőszentjére.

Ezen a napon nyíltan szabad emlékezni az elmúlt szerelmekre, nem szabad megsértődni, megharagudni. A Valentin-napi szokás azt is lehetővé teszi, hogy egy plátói szerelem szenvedő alanya küldjön üzenetet szerelmének. Ezen a napon mindkét nem képviselői tegyenek azért, hogy az öröme, a kedvességé, a figyelmesége legyen a főszerep.

2050-ben egy román dolgozó kilenc személyt „tart el“

Európában – és vele együtt Romániában is – vészes méreteket ölt a lakosság előregedési folyamata. 2050-ig várhatóan csaknem megduplázódik a 65 évesnél idősebb lakosság aránya az Európai Unióban; a jelenlegi 17 százalék helyett 30 százalék lesz – áll az Eurostatnak az Idősek Világnapja, október 1. alkalmából közzétett statisztikájában. Hazai becslések szerint Románia lakossága 2050-ig a jelenlegi 21,5 milliőről 16 millióra csökken, ennek mintegy felét teszik majd ki a 60 évesnél idősebbek.

1995-ben a 65 évesnél idősebb korúak aránya a 25 tagú EU-ban 15 százalék volt, tavaly már 17 százalék. Arányuk a legnagyobb Németországban, Olaszországban (19-19 százalék) és Görögországban (18 százalék), a legalacsonyabb Írországban (11 százalék), Cipruson és Szlovákiában (12 százalék).

Becslések szerint 2050-re a tavalyi 75 milliőről közel 135 millióra nő a 65 évesnél idősebbek száma (1995-ben 66 millió volt), ezzel a lakosság 30 százalékát teszi majd ki ez a réteg. A helyi lakosság összlétszámához mérve a legtöbbben lesznek az idősek Spanyolországban (36 százalék), Olaszországban (35 százalék), Németországban, Görögországban és Portugáliában (32 százalék), a legkevesebben Luxemburgban (22 százalék), Hollandiában (23 százalék), Dániában és Svédországban (24 százalék).

Egészséges ciprusiak

2003-as adatok szerint 15 tagú EU-ban a férfiak 65 éves koruk után 10,1 évnyi egészséges életre számíthattak, a hölgyek 10,7 évre. A rendelkezésre álló

további adatok szerint Cipruson élhetnek legtovább egészségben a 65. születésnapjuk után a férfiak (12,6 évet), majd Belgium (11,7 év) és Spanyolország (11,3 év) következik. Az olasz nők számíthattak a legtöbb egészséges életévre 65 éves koruk után (14,4 év), majd a belgák (12,6 év), a spanyolok (12,5 év) és az osztrákok (12,2 év) jönnek a sorban. A statisztika végén kullog Magyarország, ahol 2003-ban a 65 évesnél idősebb férfiak csupán 6,1 évnyi egészséges életre számíthattak, lemaradva Finnországtól (6,5 év), Franciaországtól és az Egyesült Királyságtól (8,2 év). A nők vonatkozásában a legrosszabbak az adatok Finnországban (7,1 év), Magyarországon (7,2 év) és Portugáliában (7,7 év).

Szorgalmas svédek

2005-ben a 25 tagú EU-ban a 15-64 évesek foglalkoztatottsági aránya 63,8 százalék volt, a 60-64 éveseké 26,7 százalék, a 65-69 éveseké 8,2 százalék. A 60-64 éves korosztályban a legmagasabb foglalkoztatottsági arányt Svédországban jegyezték (56,8 százalék), majd Észtországban (43,9 százalék), Írországban (42,9 százalék), az Egyesült Királyságban (42 százalék) és Portugáliában (41,3 százalék), míg a legalacsonyabbat Luxemburgban (12,6 százalék), Szlovákiában (12,7 százalék) és Franciaországban (13 százalék). A 65-69 évesek esetében a foglalkoztatottsági arány Portugáliában volt a legmagasabb (28,4 százalék), majd Ciprus (19,8 százalék) és Lettország (18,7 százalék) következett, a legala-

csonyabb Szlovákiában (2,4 százalék), Belgiumban (2,5 százalék) és Franciaországban (3 százalék).

Több a férfiak szabadideje

Általános jelenség, hogy a 65 évesnél idősebbek több szabadidővel rendelkeznek, mint a 20-64 évesek átlaga, s jellemző, hogy a férfiaknak több szabadidejük van, mint a nőknek. A 65 évesnél idősebbek körében a szabadidő növekedése 1 óra 15 perctől (Litvánia) 2 óra 45 percig (Spanyolország) terjed a férfiak esetében, és 1 óra 15 perctől (Németország) közel 2 óra 30 percig (Svédország, Finnország) a nőknél. Ezt a többlet-szabadidőt nagyrészt tévézéssel és videózás-

sal töltötték, ám némileg nőtt az olvasás gyakorisága is, míg a társadalmi életre fordított időtartam nagyjából változatlan.

Internetező holland „nagyik”

2005-ben a 25 tagú EU-ban a lakosság 51 százaléka használta az internetet a felmérést megelőző három hónapban, a 65-74 éveseknek pedig 12 százaléka – a legtöbben Hollandiában (34 százalék), Dániában (30 százalék), Svédországban (27 százalék) és Luxemburgban (26 százalék), a legkevesebben Görögországban és Szlovákiában (1 százalék), illetve Csehországban, Litvániában és Portugáliában (2 százalék).

Száz kilométerenként négy euró lesz az útdíj

Száz kilométerenkénti négy eurós autópályadíjat tervez a román kormány az észak-erdélyi sztrádára. Erről Radu Berceanu szállítási miniszter nyilatkozott a központi sajtóban. Sietett hozzátenni: az autópálya-használati díj mindenképp alacsonyabb lesz, mint az uniós tagországokban. Azt is bejelentették, hogy a Pitesti-Bukarest és a Bukarest-Konstanca autópályák használatáért ezután sem kell fizetni, mert ezek régebbi beruházások.

Az autópálya-díj bevezetését a miniszter szomszédunknál azzal indokolja, hogy az autósoknak meg kell fizetniük azt a szolgáltatást, amelynek jóvoltából járművük kevesebb üzemanyagot fogyaszt, kisebb mértékben használódik el, és kevésbé van kitéve baleset veszélyének. Azt viszont a kormány illetékes is elismerte: a jelenlegi kereseti viszonyok között még a száz kilométerenkénti négy eurós autópálya-díj is luxussá teszi a sztrádák használatát Romániában.

Emelkedhet a munkanélküliségi ráta

Călin Popescu-Tăriceanu miniszterelnök szerint a munkaerő költségével kapcsolatban az uniós csatlakozás kockázatokat is rejt, többek között bizonyos számú állás elvesztését és a munkaerőköltség növekedését. Emlékeztetett, hogy a ruházati iparban 2005-2006 során összesen 60 ezer munkahely szűn(he)t meg. A jövőben a közalkalmazotti és az állam szférában lehetőségek a leépítések. Közölte még, hogy 2007-re a költségvetésből az oktatás a román GDP 5,2 százalékának megfelelő összeget kap, azaz a tavalyi háromszorosát, míg a kutatásokra a 2005-ös érték másfélszeresét ajánlják.

A világ legdrágább autói

Az autógyűjtők nem a lóerőkre és a fejlett technológiákra buknak, még nem is a futurisztikus formákra, hanem az örök szépségre és az egyediségre. Újabban a veteránautók és a legendás sportkocsik mellett az aukciós házak kínálatában megjelentek kortalan és a jövőt hirdető tanulmányautók.

Shelby GT500

Az autós ritkaságok gyűjtése minden időben és minden féltékeny jövedelmező hobbinak bizonyul. Bár naponta jelennek meg új, gyártásra kész vagy csak a fantázia szülte autók, az automobilizmus hőskorának póré szereplőieért nem sajnálják a gyűjtők a milliókat, sokszor dollárban sem. A gyűjtői szenvedély az utóbbi időben a tanulmányautók irányába fordult, a koncepcióautónál egyedibb járgány pedig nincs. Hosszú évek alatt készült, kutatók tucatjai dolgoztak rajta, és magukban hordoztak egy darabot a jövőből. A gazdag gyűjtők pedig megveszik, hogy elmondhassák: először az én autómban voltak elektromosak az ablakok...

A tanulmányautók pedigréje tökéletes, ünnepelt dizájnerek és mérnökök adják hozzá nevüket, fejlesztésükre a gyártók nem kímélnék pénzt és energiát. 2006 elején a Barrett-

Jackson aukciós ház kalapácsa alatt több mint 100 millió dollár értékű autó kelt el, többek között 4,32 millió dollárt adtak a General Motors Futurliner tanulmány buszáért. 3,024 milliót ért a 1954-es Pontiac Bonneville Special tanulmány, egy évvel korábban 648 ezret fizettek a Shelby Cobra GT500 Concept-ért.

Hemi Cuda Convertible

Az autógyűjtési szenvedély az utób-

bi időben Amerikát hozta lázba. 2005-ben kétszer annyi értékes autót vettek az amerikaiak, mint egy évvel korábban. Főként az izmos, igazi amerikai autókat kedvelik leginkább, egy 1970-es Hemi Cuda kabrióért nem sajnálták a 2,16 millió dollárt, a legelső Corvette 1,08 milliót ért meg egy gyűjtőnek, egy 1970-es Chevrolet Chevelle 1,242 milliót. A koncepcióautók mellett természetesen a legendás versenyautókért adnak a legtöbbet.

Chrysler d'Elegance

A gesztenyebarna, kétajtós kupé annak a Virgil Exnernek a munkája, aki meghatározta az '50-es évek Chrysler-arculatát. De nem csak azt, hisz ha jól megnézzük, ez a stílus köszön vissza a jelenlegi nagyágyú, a

300C-ről is. A Chrysler az autót 354 lovas Hemi motorral és dobfékkel szerelte fel, különleges volt a 12 voltos elektromos rendszere. Egy 1952-es Chrysler d'Elegance 2-Door Coupe 1,188 millió dollárért talált gazdára.

Ferrari 860 Monza

Az ötvenes években a Maseratti, a Jaguar és az Aston Martin autói uralták a versenypályákat. A Ferrari szeretett volna újra bajnok lenni, ezért megépítette ezt a négyhengeres

szörnyeteget. Juan Manuel Fangio a három prototípus közül ezt választotta ki, meg is nyerte a világbajnokság Sebring-i futamát. Az autót 2003 augusztusában 2,5 millió dollárért adták el.

Alfa Romeo 8C 2300

A 2,6 literes motorral szerelt szépség George Eyston kapitány vezényletével az 1933-as francia nagydíjon a harmadik helyen végzett. 1949-ben megnyerte a Bridgehampton-i Long Island

közúti versenyt. 2002-ben adták el 2,53 millió dollárért.

Pontiac Bonneville Special

Egy másik autó, ami Harley Earl munkáját dicséri. Smaragdzöld fényezése teszi különlegessé ezt az autót, ilyen színben csupán kettő készült belőle, 1954-ben. Nyolchenge-

res 268 lovas szívével ez volt az első GM-jármű, amely a Bonneville nevet viselte. Egy arizonai gyűjtő vette meg 2006 januárjában 3,024 millió dollárért.

Mercedes-Benz 540K Special Roadster

Egyike azoknak az első autóknak, amelyeket öröm volt vezetni. Az 1937-es berlini autó-kiállítás legfőbb ékét a hollywoodi mogul, Jack Warner vette meg és vitte Amerikába. 26-ot gyártottak belőle, hat maradt meg eredeti állapotában. Az egyik példányt, amelyet 50 évig egy amerikai állatorvos birtokolt, 2002-ben – 11 ezer mérfölddel a kilométerórájában – 3,63 millió dollárért adták el.

Alfa Romeo 8C 2900

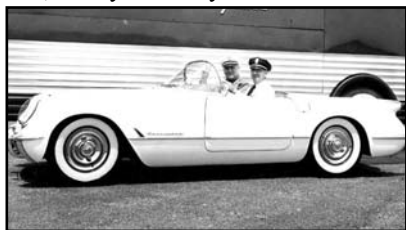
Az 1937-es Alfa Romeo 8C 2900 az az autó, amellyel Piero Dusio 1938-ban megnyerte a Stelvio versenyt. Egy példány 1989-ben bukkant fel Kaliforniában, 1992-ben restaurálták,

a Christie's aukciós ház értékesítette kevéssel 4 millió dollár fölött.

GM Futureliner

A 2006-os rekordáron, 4,32 millió dollárért elkelt '50-es kiadású Futureliner egyike annak az eredeti 12-ből megmaradt kilenc tanulmánybusznak, amelyet Harley Earl tervezett. A

légkondicionált járművet hathen-

geres, 400 lovas, négysebességes erőforrás hajtja, éveken keresztül reklámautóként róttá Kanada útjait, hirdetve a GM jövőképét.

Shelby Cobra Daytona Coupe

A hatvanas évek Ferrari-dominanciáját ezzel a nyolchengeres, 289 lovas erőgéppel próbálták megtörni az amerikai gyártók. Daytonában még nem sikerült győznie, de később a Sebringben már kimutatta foga fehérjét. A GT40 azonban hamar leváltotta a Cobrát, a megmaradt hat

példányt pár ezer dollárért adták el. 2001-ben egy 1964-es gyártmány már 4,4 millió dollárt ért.

Alfa Romeo Tipo B

Az GP Formula 1 1932-es szezonjában mutatkozott be, ez volt az első együléses versenyautó. A hathengeres, 2,6 literes Alfák 1932-ben öt futamon

Eladó álomautók

A Stirling Moss és Harry Schell vezette Le Mans-i bajnok, a 450S Zagato Coupé az egyik legszebb Maserati. Ennek megfelelő az ára is, a Sotheby's 4-4,5 millió euró között kínálja. Egy másik ex-Scudeira Le Mans-i erőmű az 1955-ös Ferrari 121LM, amely Castelottival a kormánynál beállította a 280 km/órás rekordot a Mulsanne egyenesben. Irányára 2,5-2,9 millió euró. Teljesen más stílust képvisel a 70-es évek sztárja, a 70-es születésű 512S/M Ferrari, amely ötödik lett az 1970-es Le Mans-i viadalon. 1,8-2 millió euróért odaadnák a kedves vevőnek. Az 1961-es Ferrari Dinót, teljes nevén Ferrari Dino 246 SP/196 SP-t 2,4-2,9 millió euróért vesztegetik.

nyertek. Ebből a típusból hat készült összesen. A nagyon ritka autó néhány éve 5,6 millió dollárért cserélt gazdát.

Ferrari 330 TRI/LM

Az 50-es években a Ferrari dominálta versenypályákon a Testarossa volt az úr. 1962-ben új szabályokat és négyhengeres motorokat vezettek be a Le Mans-i versenyeken, a 330 TRI/LM volt minden idők legerősebb Testarossája. A 0808-as modell 1962-ben megnyerte a Le Mans-i viadalt, majd összetört és eladták. 2002-ben

bukkant fel újszerű állapotban, 6,5 millió dollárt fizettek érte.

Bugatti Royale Type 41

Míg más gyártók az erőre és a teljesítményre helyezték a hangsúlyt, addig a Bugatti luxusban utazott. A legfinomabb bőr, fa és fém került az autókba mesteremberek munkáját dicsérve. A pár száz dolláros autók korában a Bugatti Royale 42 ezer dollárt kóstált, így ne csodálkozzunk, hogy 1982-ben a Christie's-nél ezrek szeme láttára vitték el az utolsó ép – 1931-es kiadású – példányt, 8,7 millió dollárért.

Ferrari 250 GTO

A Ferrari legdrágább kincse a versenyautó és a közúti autó csodálatos ötvöze. 300 lovas motorja az olasz istállót világbajnokká tette. Belseje pő-

re, még kárpitot sem raktak bele. 40 példány készült belőle, egyike a legritkább autóknak a világon. Egy szerencsés brit 1990-ben egy 1962-es példányt 16,6 millió dollárért adott el egy japán üzletembernek.

Fangio és a Mercedes W196

A versenysport grálja 1954-ben mutatkozott be, és két éven át gyűjtötte a Formula 1 trófeákat. A forradalmian új szelepevezérlésű Mercedest Juan

Manuel Fangio és Stirling Moss vezette diadalra, majd a nyolcvanas években egy múzeumba vonult vissza. A múzeum felújítására pénz kellett, ezért néhány millióért eladták az autót, majd 1990-ben egy francia gyáros adott érte 24 millió dollárt. Napjainkban egy német üzletember a boldog tulajdonosa, állítólag féláron (12 millióért) vásárolta a '90-es évek végén.

Testünk apró jelzései

Szervezetünk folyamatosan küld felénk jelzéseket egészségi állapotunkról. Ezek az apró figyelmeztetések segíthetnek bennünket egészségünk megőrzésében, éppen azért fontos időben felismernünk őket.

Kéz- és lábkörmök

Elsőként vessünk egy pillantást kéz- és lábkörmeinkre, ezáltal ugyanis általános képet nyerhetünk egészségi állapotunkról. Bármilyen apró elváltozás vitamin, illetve ásványianyag-hiányra utalhat.

Amennyiben körmünkön akár függőleges, akár vízszintes irányban kiemelkedéseket tapasztalunk, ez cinkhiányt jelezhet. A cink számos fontos folyamatban vesz részt úgy, mint sebgyógyulás, illetve a bőr egészségének megőrzése, így szervezetünk számára nélkülözhetetlen.

A körmökön jelentkező fehér foltok kalcium hiányt jeleznek. Mivel a kalcium elengedhetetlenül fontos a csontok és a fogak egészségének megőrzéséhez, így igyekezzünk mielőbb gondoskodni pótlásáról.

A cink pótlásáról gondoskodhatunk pulyka, csirke, bab, csicseriborsó, joghurt, barna rizs és teljes kiőrlésű kenyér fogyasztásával. Kalciumban gazdag tápanyagforrás a tej, joghurt, sajt, brokkoli, tofu és mogoró.

Fejtető

A fejtetőn tapasztalható, vagy akár a ruhákon, vagy hajunkat végigsimítva kezünkben folyamatosan jelentkező hajvesztés a fokozott stressz eredménye. A mentális stressz, vagy a fokozott munkahelyi

nyomás gyakran ölt alakot elhullasztott hajszálaink képében.

Természetesen ez esetben nem a haj, sokkal inkább a probléma gyökerét, vagyis magát a stresszt kell kezelnünk. Ebben kérhetjük szakember segítségét is. Célunk egy olyan napirend megtervezése kell legyen, mely elegendő időt biztosít számunkra rendszeres mozgás végzésére, pihentető alvásra, egészséges táplálkozásra. Ezzel egy időben gyakoroljuk a pozitív gondolkodást, s próbáljunk meg ne kizárólag munkánkra fókuszálni.

A szemek

A szemek környékén jelentkező apró fehér foltok, vagy más néven miliák olyan kis, fehér, vagy sárgás cisztikus csomók a bőr felszíne alatt, amit a zsírmirigyek eldugulása által okozott zsír felgyülemelés okoz. Semmilyen módon ne próbáljuk meg eltávolítani őket, ez ugyanis sebhelyek kialakulását, vagy fertőzést idézhet elő. Kezelésükhöz kérjük kozmetikus segítségét.

Kéz, láb, nyelv

A „csirkebőr”, vagy más néven keratosis pilaris jelenség vörös kiütések, foltok formájában jelentkezik a felkar hátsó részén, de kialakulhat a lábon, farpofákon is. A szőrtüszők körül kifejlődő bőrelváltozás örökletes, s jellegzetesen a téli hónapokban rosszabbodik. Habár a jelenség ártalmatlan, mégis érdemes rendszeresen hidratálnunk az érintett testrészt, s hosszas fürdőzés helyett a gyorsabb zuhanyozást választanunk. Bővebb kezelési útmutatás érdekében keressünk fel bőrgyógyászt.

Szervezetünk megfelelő működéséhez elengedhetetlenül fontos a megfelelő mennyiségű folyadékfogyasztás, s az elvesztett mennyiség pótlása. Egy nap folyamán fél liter folyadékot veszünk, csak lélegzés során. Törekedjünk rá, hogy megközelítőleg napi két liternek megfelelő folyadékot vegyünk magunkhoz.

Nyelvünk normál állapotában tiszta és nedves felületű. Amennyiben elszíneződéseket látunk rajta, vagy száraznak érezzük, minden bizonnyal kevés folyadékot fogyasztunk. A dehidratáció másik árulkodó jele a vizelet színe (minél világosabb, annál biztosabb, hogy elegendő mennyiségű folyadékot fogyasztunk.)

Cukorbetegség, vérkeringés

Szintén intő jel lehet a fokozott vizeletürítés.

A különösen az éjszakai órákban gyakorta jelentkező tünet akár cukorbetegséget is jelezhet. Amennyiben tehát igazak ránk a fent leírtak, feltétlenül keressük fel háziorvosunkat, ugyanis a kezeletlen cu-

korbetegség számos életveszélyes szövődmény forrása lehet.

Kezeinket és lábainkat hidegnek érezhetjük, ha testünkben nem megfelelő a keringés. Egyéb tüneteink lehetnek: visszértágulat, mellkasi és lábfájdalmak, romló látás. A keringési elégtelenség különösen gyakori 50 év felettiek, erős dohányosok, alkoholfogyasztók és túlsúlyosok körében.

Természetesen a probléma kezelése is ebből adódik. Az erős dohányosok számára a leszokás, a túlzott mértékben alkoholt fogyasztók számára az alkohol mennyiségének csökkentése, a túlsúlyosok számára pedig a felesleges kilóktól való megszabadulás hozhat javulást.

Dohányzás és elhízás együtt: halálos kockázat

Az elhízás és a dohányzás káros hatása az egészségre régóta ismert a szakemberek körében. Az Amerikai Rákkutató Intézet munkatársai a túlsúly és a rossz szokás együttes elemzésének során megállapította, hogy igen magas azok halálozási kockázata, akik elhízottak és dohányoznak.

A nagyszabású vizsgálatba mintegy 80 ezer radiológus-technikust vontak be 1983 és 1989 között. A 22 és 92 éves kor közötti csoport tagjainak halálozási arányát egészen 2002 decemberéig figyelték. A vizsgálat időtartama alatt folyamatosan elemezték dohányzási szokásaikat (pl. hány cigarettát szívnak naponta, mióta dohányoznak), vala-

mint testtömeg-indexüket (BMI, a testtömeg és a testmagasság négyzetének hányadosa, melynek normál értéke 20-25 közé esik). A vizsgálatban a 30 és 35-ös BMI értékkel rendelkezőket vetették elhízottnak, az e fölötti értékűeket extrém elhízottnak.

Ahogy a várható is volt, a testtömeg növekedésével egyenes arányban nőtt a halálozás valószínűsége. A dohányzás azonban extrém mértékben megnöveli a kockázatot: az elhízottak és rendszeres dohányzók körében a 65 éves kor előtti halálozás valószínűsége akár 11-szerese is lehet a normál testtömegű, nem dohányzó csoporthoz viszonyítva. Ez az érték valamelyest kedvez-

zőbb, ha az összes korosztályra vonatkoztatjuk: a halálozás valószínűsége ekkor „csak” 3,5-5-szöröse a normálisnak.

A D. Michael Freedman professzor vezette kutatócsoport tagjai szerint az Amerikában tapasztalható kedvezőtlen

helyzetért részben felelőssé tehető a dohánygyárak és az élelmiszeripari vállalatok is, mert ők olyan környezetet próbálnak teremteni, ami az egészségtelen táplálkozást és a dohányzást népszerűsíti.

Melyik betegségtől fél a legjobban a férfi?

Merevedési zavar átlagosan minden tizedik férfit érint, az erősebbik nem harminc százaléka él át átmeneti impotenciát élete során.

Már 1668-ból is származnak feljegyzések merevedési zavarokról; az 1900-as években több száz műtétet végeztek impotencia miatt, ám csak az utóbbi évtizedekben jutott el az orvostudomány arra a szintre, hogy a hálósobák félhomályából kitörve olyan vizsgáló módszereket dolgozzon ki, melyek révén pontos diagnózis állítható fel.

Az impotencia tág fogalom, a

merevedési zavar – az átmeneti impotencia és a részleges erekció – mellett gyakran alkalmazzuk a szexuális vágy vagy késztetés hiányára is. Emellett különbséget kell tennünk az erekcióra, illetve annak fenntartására való képtelenség, valamint azon alkalmatlanság között, mely során a himivarsejtek száma vagy minősége nem megfelelő ahhoz, hogy egy petesejtet megtermékenyítsenek. Az impotencia szó használata dehonesztáló a betegek számára, ezért újabban világszerte elfogadott kifejezésként a merevedési zavart alkalmazzák.

Az izom nem pótol mindent

Normális esetben szexuális inger hatására a pénisz barlangos testeinek falát alkotó simaizmok elernyednek, ezáltal vér tódul azokba és merevedés lép fel. Merevedési zavarról akkor beszélünk, ha egy férfi nem képes elérni vagy fenntartani azt az erekciót, amely elegendő volna a szexuális érintkezéshez. Ha a közösülési kísérletek egynegyedében nem jön létre megfelelő mértékű erekció, erektilis diszfunkció áll fenn.

Magyarországon körülbelül egymillió férfi szenved merevedési zavaroktól, ennek majdnem fele súlyos. Erektilis diszfunkció minden tizedik brit férfi életét keseríti, három millió német szenved átmeneti, hétmillió pedig

A házimunka izgatóbb, mint a szex

A nők többsége a szorongás elleni terápiaként értékeli a házimunkát, amely sokuknak nagyobb örömet okoz, mint a szex – derült ki egy brit közvélemény-kutatásból.

A megkérdezettek 60 százalékának a házimunka azt az érzést adja, hogy ellenőrzi, irányítja saját életét, és ugyanennyien lelki terápiaként értékelik az otthoni robotot – adták hírül a Discovery Home and Health egészségügyi tévécsatornán. Közel 60 százalékot nyomaszt a rendetlenség, és feszültté tesz a felhalmozódott kosz, mindössze négy százalék vélte úgy, hogy a házimunka időpocsékolás. A felmérésben résztvevő 2000, tizennyolc és nyolcvan év közötti nő egyharmada kijelentette, hogy a takarítás nagyobb örömet nyújt nekik, mint a szeretkezés, de 57 százalék azért fárasztónak tartja a házimunkát.

tartós potenciazavartól. Kétszer annyi embert érint, mint a szívkoszorúér megbetegedései. Egy amerikai felmérés szerint az életkorral egyenes arányban növekszik a zavarral küzdők száma; míg a negyvenesek 39 százaléka impotens, addig a 70 éveseknek több mint kétharmada. Egy mérvadó nemzetközi felmérés adatai azt mutatják, hogy a negyven év feletti férfiak közel felét érinti merevedési zavar.

Ha test beteg

A merevedési zavar azonban nem feltétlenül az idős kor velejárója. Az esetek 70 százalékában testi zavarok okozzák, a maradék harmincért a lelki bajok felelősek – ám általában mindkét tényező okolható az állapotért. Mivel a rendszeres erekció hiánya megfosztja a péniszt az oxigéndús vértől, a szervezet védelmi reakciója az éjszaka vagy nap közben bekövetkezett spontán merevedés.

Ha az impotencia szervi eredetű, a pénisz merevedése nem kielégítő vagy nem tartós, legtöbbször már a nemi aktus előtt elernyed. A merevedés zavarát ideg- és érrendszeri tényezők egyaránt okozhatják. A probléma hátterében leggyakrabban vérellátási vagy vérelvezetési zavarok állnak. Az elégtelen vérellátás oka lehet érelzáródás, vagy a barlangos testek valamilyen elváltozása, a péniszt alkotó kötőszövetek és simaizmok betegségei – ez utóbbiak a nem megfelelő vérelvezetésért is felelősek, mely során a bő vérhozzam „elszökik”. Zavart okozhatnak az agy, a gerincvelő problémái. Az organikus okok közé tartoznak bizonyos betegségek hatásai is. Ilyen a diabétesz, valamint a nem meg-

felelően kezelt cukorbetegség, a magas vérnyomás, veseproblémák, pajzsmirigy problémák, gerincvelő-sérülések, prosztata megnagyobbodás. Trauma, depresszió, dohányzás, valamint gyógyszeres kezelések mellékhatásaként jelentkeznek.

Fáradtság, kimerültség, stressz, túlzott alkoholfogyasztás eredményeként lép fel. Baleset következtében maga a pénisz sérülése szintén a betegség hátterét képezheti. Egyes tanulmányok szerint a rendszeres kerékpározás növeli az erektilis diszfunkció veszélyét, mivel csökkenti a péniszhez áramló vér mennyiségét.

A fizikai impotencia egyik jele a reggel, ébredéskor észlelt erekció elmaradása vagy idejének csökkenése. A három hónapnál tovább fennálló és semmilyen érzelmi eseményhez, gyógyszerhez, alkoholfogyasztáshoz, betegséghez nem köthető impotencia mindenképpen orvosi kivizsgálást tesz szükségessé.

Ha a lélek beteg

Ha a merevedési zavar egyik napról a másikra jelentkezik, valószínűleg lelki okok állnak a háttérben. Ilyenkor sem reggel, sem alvás közben nem jön létre erekció. Lehet partnertől független és lehet partnerhez kötött. Ide vezethetnek megunt szeretők, hosszú kapcsolatból való fájdalmas kilépés, de sokszor nem tudatosított konfliktusokra is visszavezethető – mint például munkahelyi stressz, rejtett homoszexuális hajlam, egyéb társas problémák, a pszichoszexuális fejlődés során elszenvedett sérelmek, a szexuális kommunikáció elégtelensége. Mindenesetre az erektilis diszfunkciónak rendkívül

romboló hatása lehet a társas kapcsolatokra és súlyos depressziót is okozhat.

Bizonyos gyógyszerek hosszú ideig tartó szedése potenciazavart okozhat: egyes nyugtatók, szívritmus-szabályozók (Béta-blokkolók), vérnyomáscsökkentők, az epilepszia némely gyógyszerei, antidepresszánsok (SSRI-k), fekélyellenes gyógyszerek (H₂ receptor blokkolók egy fajtája). A legtöbb készítmény általában helyettesíthető, vagy akár elhagyható.

Mindenre van megoldás

A leghatásosabb módszerek az impotencia ellen: hagyjuk abba a dohányzást, táplálkozzunk egészségesen, sportoljunk eleget, pihenjünk megfelelően. Beszéljük nyíltan partnerünkkel, menjünk szexuális tanácsadásra, forduljunk szakemberhez (urológus, andrológus, szexuálterapeuta), orvoshoz. Bizonyos esetekben segédeszközöket kell bevonni: vákuumpumpák, implantátumok, injekciók, húgycső-kúp, gyógyszerek, kiegészítő kezelések – ezek mind a segítségünkre lehetnek.

Gyógyszeres kezelés esetén személyes igénytől és a tapasztalatától függően adható készítmény. Ideális kezelés, egyszerűen alkalmazható, nem invazív, fájdalommentes, eredményes és hatékony, a mellékhatások ritkák és enyhék. A Viagraként közismert kék pirula joggal nevezhető tökéletes megoldásnak, de jelenleg több más készítmény is a rendelkezésre áll.

A szájon át szedhető gyógyszerek alkalmazásánál csupán a megfelelő dózis beállítása igényel odafigyelést. Az említett készítményeknek kevés a

A kevés szex lesz Japán veszte?

Rohamosan csökken a japán népesség, mert a párok nem szeretkeznek eleget – áll egy nemrég közzétett kutatásban.

A felmérés eredménye eléggé lehangoló, legalábbis a japánok számára. A 936 ember körében – koruk 16-tól és 49 évestől terjedt – végzett kutatás szerint a megkérdezettek 31 százaléka válaszolta, hogy több mint egy hónapja nem élt nemi életet, minden különösebb indok nélkül – állította Kitamura Kunio, a japán családtervező egyesület elnöke a Japan Times nevű angol nyelvű napilapnak.

A kutatás ezt egész egyszerűen frigiditásnak nevezte, amely az ország egyik kritikus problémája. A japán nők tavaly átlagosan 1,25 gyereket szültek évente, ami minden idők legalacsonyabb szintjét jelenti. A munkamániás japán férfiak pedig annyira kimerülnek a munkában, hogy nem marad elég energiájuk a szexre, a többi férfi pedig egyszerűen nem él rendszeres szexuális életet.

mellékhatása, ritkán fejfájás vagy hőhullámérzet jelentkezik. Fontos tudni, hogy ezek alkalmazása a nitrát típusú koszorúér-tágítókkel, vérnyomáscsökkentőkkel, szívgyógyszerrel, valamint a prosztata-megnagyobbodás gyógyszereivel együtt szedve veszélyes lehet.

PGE1: A húgycsőbe aplikátorral felhelyezett prostaglandin tartalmú apró kúp hatóanyaga a húgycső nyálkahártyáján keresztül jut a barlangos testek szöveteihez, lokális értágulatot, simaizom ellazulást és ennek hatására erekciót okozva. Egyszerű alkalmazni, de nagyon drága.

Injekció: Akik számára a gyógyszeres kezelés nem képes megfelelő erekciót előidézni, az öninjekciós kezelés jöhet szóba. A péniszbe adott injekció kétségtelenül nem tökéletes megoldás, de a megfelelő elsajátítás mellett biztonságos és a vártnál kevésbé kellemetlen kezelési mód. Maga a szúrás nem fájdalmasabb, mint általában egy injekció, viszont a sterilitás és a használati utasítás pontos betartása figyelmet igényel. Mellékhatásként lokális fájdalom, ritkán priapizmus is jelentkezhet.

Pumpa: Aki nem akar, vagy nem kaphat gyógyszert, annak megoldás lehet egy vákuumeszköz használata. A vákuumpumpa segítségével azonnali erőteljes merevedés érhető el, az állapot pedig speciális gyűrűvel sokáig megtartható. A folyamatos használattal tartós javulás érhető el, hiszen a pumpa segítségével megfelelő lesz a barlangos testek oxigénellátása. Ártalmatlan az egészségre, ezért cukorbeteg, szívinfarktuson és koszorúérműtéten átesett személyek is használhatják. Ez a módszer fájdalommentes, könnyen alkalmazható és megismételhető. A himbessző merevedése gyors, egy percnél rövidebb időn belül elérhető, az ezt követő aktív nemi aktus 30 percig tarthat.

Protézis: Amennyiben a gyógyszeres kezeléssel és az egyszerűbb eszközökkel nem lehetett eredményesen kezelni a merevedési zavart, lehetőség van pénisz protézisek beültetésére is. A módszer lényege, hogy műtéti úton a barlangos testekbe merevítő implantátum kerül. A protézis többféle lehet: rugalmas szilikonrúd, hajlítható protézis.

A hajlítható protézis külseje általában szilikon, belsejében pedig valamilyen fém – ezüstszál – található. Ez esetben a merevedés állandó, nyugalmi helyzetben a pénisz kézzel elfordítható, és a nemi élet megkezdésekor pedig kiegyenesíthető. A rugalmas, azaz félkemény szilikonrudak alkalmazása szintén állandó erekcióval jár. A zárt rendszerű szilikonrudak esetében a bőr alá beültetett pumpa nyomogatásával a folyadékot tartalmazó tartály feltölti a barlangos testben lévő szilikonrudakat. Kényelmes módszer, de nagyon drága.

A pénisz implantátumokkal együtt azonban fertőzés is járhat, ezt leginkább a Staphylococcus baktérium okozza, amit 10-12 hetes antibiotikum kúrával kezelnek.

Sebészet: A merevedési zavarok kezelésére ritkán alkalmaznak műtet. A beavatkozások elvégzése után általában további – öninjekciós vagy gyógyszeres – kezelések is indokoltak. A vérellátás javítása érdekében csak egyértelműen kimutatható lokális érszűkület esetén, valamint kismérendőei sérülés következtében operálják a beteget.

Természetes gyógyír

Enyhe, nem rögződött pszichés eredetű esetekben érdemes az afrodiziákumok alkalmazását bevetni. Az ember történelmében már számtalan nővényről kiderült, hogy kiváló ajzószer, most a legismertebbeket vettük sorra.

Ánizs

A főként gyógyászati célra alkalmazott fűszernövény az ókori Görögország és Róma közkedvelt ajzószer

volt. Illóolaja kiválóan hat az emésztésre, emellett élénkítő hatású.

Bazsalikom

A közkedvelt fűszernövény nem csak az emésztőrendszerre van jótékony hatással: örömtelivé varázsolja a nemi életet. Illóolaja és cserzőanyag tartalma mellett rengeteg vitamin található benne.

Bíbor kosbor

Az Orchis purpurea gyökeréből készült itálnak már az ókori görögök is szerelmi vágykeltő hatást tulajdonítottak. Azóta több nép, többféle formában, de előszeretettel alkalmazta a here alakú gyökérrel rendelkező növényt serkentőszerként.

Damiana

A vadon élő damiana cserjéjének kivonatából készült „szerelem likőr” kiváló élénkítő, serkentő szer, javítja az emésztést, kiválóan hat az idegekre és a nemi szervekre. Inkább a nőknél hatásosabb.

Ginzeng

Már ötezer évvel ezelőtt az öregedéssel járó bajok enyhítésére használták a ginzengot, mely az A, E és B1, B2, B6, B12, C és P vitamin mellett folsavat, mangánt, rezet és cinket is tartalmaz. A régi népek szerint kifejezetten hatásos a libidóproblémák kezelésére. A ginzeng gyökerét, legtöbbször porrá őrölve, vagy a hatóanyag-tartalmát kivonva alkalmazzák.

Gyömbér

A gyömbér széles körben használt fűszer és csodaszer. Fűszerként,

illóolaj formájában elősegíti az emésztést, fokozza a vérkeringést, és általános élénkítő hatású. Világszerte alkalmazzák a szerelem serkentésére.

Koriander

A kerti növényből készült barna por íze édeskés, enyhén fanyar, illóolaja fényre érzékeny. Serkenti a vérkeringést, már az ókorban is ajzószerként alkalmazták. Körültekintő alkalmazást igényel mellékhatásai miatt.

Maca

A perui őserdőkől származó, krumplihoz hasonlító macagumó (*Lepidium meyenii*) számtalan ásványi anyagot és vitamint tartalmaz – foszfor, béta-karotin, tiamin, riboflavin, niacin, B6-vitamin, C-vitamin és D-vitamin, vas, jód, szénhidrátfehérje, esszenciális zsírsav. Erősíti az immunrendszert, javítja a szellemi és a fizikai teljesítményt, valamint a szexuális életet.

Mimóza

A perui indiánok a szexuális kedv serkentésére mimózát használtak. A növény gyökeréből sajtolt nedv külső, helyi alkalmazása állítólag merevedést okoz, fokozza az orgazmust, és megakadályozza a korai magömlést.

Muir Puama

A Brazíliában honos növény gyökeréből, fás részeiből kivont afrodiziákum stimulálja a szexuális aktivitást, és potenciát a férfiaknál, javítja a vér keringését.

Rozmaring

A népszerű fűszer egyben régi gyógynövény is. Fokozza a vérkeringést, illóolaja idegerősítő. A roz-

maringos fürdő serkenti a bőr vérellátását, fokozza az érzékenységet, jó hatással van a szexuális életre.

Sáfrány

Gyógyító hatása mellett fűszerként már az ókorban is alkalmazták az erőteljes színű kultúrnövényt. A sáfrány állítólag erősíti a fiatal férfiak nemi vágyát, erős főzetét magzatelhajtóként alkalmazták.

Szegfűbors

Az egyik igen kedvelt fűszert a népi gyógyászatban is régóta alkalmazzák – főként emésztési problémák enyhítésére, és a szexuális öröm fokozására. Illóolaja rendkívül izgató.

Szerecsendió

A szerecsendió közel fél évezrede kedvelt fűszer Európában, nem csupán sajátos íze, hanem bódító, izgató hatása miatt is. Illóolaja hírnevét a mámort és nemi izgalmat keltő anyagoknak köszönheti.

Yohimbin

A potenciazavarokkal foglalkozó kutatók kísérletei szerint a Nyugat-Afrika őserdejében honos egzotikus yohimbé fa kérgéből kivont yohimbin-hidroklorid hatására mind a szervi, mind a lelki eredetű impotencia sikerrel kezelhető. Az USA-ban hivatalosan elfogadott gyógyszer, az esetek 35-45 százalékában eredményes, azonban mellékhatásai miatt orvosi felügyelet mellett érdemes használni.

(A HVG nyomán)

Sok férfiasság, kevés haj

A haj nemcsak a szépség egyik összetevője, hanem a szexuális vonzórő bevetésénél is nélkülözhetetlen. De mi van, ha hullani kezd? Egyeseknek tragédia, mások szerint ez az élet rendje. Jó, tudni, hogy a kopasz ember a legpotensebb.

A haj kialakulása az embrionális élet kilencedik hetében kezdődik, szerkezete a különböző életkorokban eltérő. Pigment tartalmának fokozatos csökkenése a 4-5. évtizedben válik szemmel láthatóvá – természetesen az öröklött hajlamoktól függően. Idősebb korban a szőrtüszők sorvadni kezdenek, a hajszálak elvékonyodnak, kihullanak. Ám míg a hajhullás a 6-8 éves újszülöttek esetében normálisnak mondható, serdülőkorban a férfi nemi hormonok fokozott termelődése idézi elő. Kóros állapotát felnőtt férfiak esetében számos ok kiválthatja.

Hogyan nő a hajunk?

A szőrtüszőben lévő mátrixsejtek termelik a szálak szaruanyagát, ennek belsejét pigmentszemcsés velőállomány alkotja. Külsején cserépszerűen elhelyezkedő, lapos sejtek (cuticula) találhatók. A hajnövekedés nem folyamatos, több fázisban zajlik: az első periódusban – körülbelül 3 éven át – a hajhagyma sejtjei osztódnak, a

Hippokratész is megfigyelte, hogy az eunuchok nem kopaszodnak és ismeretlen számukra a golyva. Mára tudományosan bizonyított, hogy a pubertáskor előtt kasztráláson átesett férfiak akkor sem kopaszodnak, ha családjukon belül halmozottan fordul elő kopaszság.

hajszál napi átlagban 0,35 millimétert nő. Ezt követi egy kététes nyugalmi időszak, majd az utolsó szakaszban megindul az új hajszál növekedése, a régi pedig néhány hónap alatt leszakad a töről és kihullik. A fejbőr 1-1,5 millió szőrtüszőjének 95 százaléka aktív, növekvő fázisban van.

Az egészséges ember napi 60-100 hajszálat veszít. A ritkulás a haj – legalább – negyedének kihullásával válik észrevehetővé, a fejtetőn korongszerűen kialakuló hajritkulás a diffúz hajhullás, a kopaszság pedig a haj részleges vagy teljes hiányát jelenti. Fontos szempont, hogy mekkora területet érint: a teljes fejbőrt vagy foltokban jelentkező hajhiányt, valamint az is, hogy az állapot végleges vagy visszafordítható. A hajszál elvesztése ugyanis nem jelenti a hajhagyma pusztulását. A felébresztett hajhagymák képesek újra hajszálat növesztetni.

Mi okozza a hajhullást?

A kopaszodást – ha nem veleszületett rendellenességről van szó – alapesetben három tényező váltja ki: genetikai faktorok, az életkor, valamint a férfi nemi hormonok termelésének következménye. Kóros hajhullást viszont több dolog is előidézhethet: súlyos fertőző betegségek, prosztata zavarok, kíméletlen fogókúra, pajzsmirigy-problémák, candida-fertőzés, hormonszint-változás, ingadozó, illetve magas vérnyomás, cukorbetegség, vashiány, a fejbőr gyulladásos betegségei vagy gombásodása (korpásodás, fokozott faggyútermelés, akne betegségek), antibiotikum-kezelések, pszichés traumák, hosszan tartó

megterhelés, nagy mennyiségű amalgám-tömés, különféle fogászati problémák, bizonyos autoimmun betegségek. A keratin hiánya a hajszálak és a körömök törékenységet okozza.

A véráram útján terjedő mérgező anyagok – mint például daganatellenes szerek, baktériumok és vírusok toxikus termékei, mérgek, nagy mennyiségű A-vitamin – kiterjedt, ám visszafordítható kopaszodást idéznek elő. Ha a kerek foltokban jelentkező kopaszság különösebb bőrelváltozás nélkül jelenik meg a fejbőrön, az esetek többségében gyulladásos góc vagy gombásodás okozza a problémát. A kiváltó okok megszűnésével a haj visszanő. A heges kopaszság (szerzett kopaszság) látványáért az egyes fizikai behatások, bőrsérülések áldozatául esett, és elhalt szőrtüszők hibáztathatóak.

Tippek, praktikák

A komlóvirág főzete serkenti a hajnövekedést és ragyogóvá teszi a fénytelen hajat. Másfél deci forró vízbe tegyünk két nagy evőkanál komlóvirágot, hagyjuk állni negyed órát, és csak azután vigyünk fel a hajra, masszírozzuk alaposan a fejbőrbe. Ha nem tart otthon komlóvirágot, próbálkozhat sörrel is, vagy szedjen élesztőtablettát, egyen élesztőt. A hajhullás is megelőzhető:

A skandináv országokban a hajhullás és a kopaszodás sokkal kevesebb férfit érint. Egyes vizsgálatok szerint a dús hajkorona a magas tengeri hal-fogyasztással magyarázható. Klinikai kutatások során bebizonyosodott, hogy a béta 6 aminofehérje képes megállítani a hajhullást és serkenti a hajnövekedést.

a vitaminban, vasban és fehérjében gazdag ételek fogyasztása mellett magával a hajjal is törődni kell. A haj vizesen sérülékenyebb, így érdemes mosás előtt megfésülni. Műanyag vagy fém kefék helyett természetes alapanyagból készült sörtékkal óvjuk a haj szerkezetét. A haj típusának és a fejbőr állapotának megfelelő sampon, vízzel hígítva, használjunk. Langyos levegővel szárítsuk, kerüljük a vegyszereket (festék).

Egy német kutatás szerint a kecsketejben található telítetlen zsírsavakra és olajokra a sejtépítéshez és a zsírban oldódó vitaminok hasznosulásához van szükség. A kecsketej jótékony összetevői, amellet, hogy csökkentik a vér koleszterinszintjét, hatékonyak a hajhullás ellen is.

Bár a hajhullás megszüntetésére állandóan folynak tudományos kísérletek, a legtöbb nő tisztában van azal, hogy a kopasz férfi a legtovább potens.

A zaj megöli a vágyat

Az oly' gyakran emlegetett stresszt a városokban napról napra növekvő zajszint is befolyásolja. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) kimutatta, hogy a nagyvárosokban élő lakosság 76 százalékát éri a normális szintet túllépő zaj, amely csökkenti a szex iránti kedvet és a koncentrációs képességet is. Ilyenkor a test védekező mechanizmusa azonnal reagál, csökken a véráramlás, és megnő az izomzat aktivitása. A túlzott hangerő következményei lehetnek a stressz, az ingerlékenység, a fejfájás, a fáradékonyság és a már említett szexuális étvágycsökkenés.

Robot segít a kopaszság kezelésében

Egy angliai biotechnológiai cég fejlesztette ki azt a kopaszság kezelésében forradalmi jelentőségű eljárást, mely révén a tarkóról eltávolított hajtűszők megsokszorozott papillasejtjeit ültetik vissza a csupasz területekre.

Az Intercytx kísérletei során eredményesnek bizonyult a hajtűszősejtek sokszorosítását célzó módszer, ami nem csak a férfiakon, hanem a férfias

típusú kopaszkodástól szenvedő nőknön is segíthet. Kezdetben az eljárást hét, férfias típusú kopaszkodástól szenvedő férfin tesztelték, ebből ötnék megindult a hajnövekedése, majd további 20 alanyt vettek a kísérletbe. A harmincperces beavatkozás során sejtenyészetben megszerzik a tarkóról eltávolított hajtűszők számát, majd a szükséges területekre befecskendezik a bőr alá. Az eljárás minden bizonnyal legkevesebb három év múlva lesz bárki számára elérhető.

Vége a kopaszságnak?

Mint ismeretes, a megemelkedett androgén-termelés (tesztoszteron) férfias típusú kopaszkodáshoz vezet. Mivel a tarkótájékon és a fejtető oldalsó részén található hajhagymák nem érzékenyek a hormonális hatásokra, ezeken a területeken a haj megmarad. A sejtenyészetek három hét alatt érik el a megfelelő mennyiséget, ezalatt számos lépés megtétele

szükséges, a robot szerepe a folyamatban, hogy mindez beprogramozható, és egyszerre akár 200 sejtkultúra kezelhető.

Nigel Hunt, a Nottingham Egyetem professzora és az Alopecia UK (kopaszkodást és testszörteleneket segítő szervezet) szóvivője szerint a hajvesztés traumát okoz, főként a nőknél. Mint elmondta,

jelenleg nincs hathatós és egyszerű megoldás a kopaszságra, ha a robot működik, az drámai változást eredményezhet, bár szerinte sok múlik a hajtűszőkön.

A hajvesztés leggyakoribb formája az úgynevezett férfias típusú kopaszkodás, orvosi nyelven androgén alopecia. Az androgén kifejezés arra utal, hogy a folyamat nem másnak, mint a férfi nemi hormonok termelődésének köszönhető. Ez a típusú kopaszkodás öröklődő, leggyakrabban a kétoldali halánték-tájon háromszög formájában kezdődik, majd a homloktájéki hajvonal lassan hátrahúzódik, a forgó tájéki hajvesztés kiterjed, végül a két kopaszadó zóna a fejtetőn találkozik. Ugyanilyen típusú kopaszkodás nőknél is előfordulhat, elsősorban a fejtetőn négyszög alakban diffúz ritkulásban nyilvánul meg. Eddig ez a folyamat külsőleges kezeléssel érdemben nem volt befolyásolható, egyetlen kezelési lehetősége a hajhelyreállító plasztikai sebészeti beavatkozás.

Koleszterin-csökkentés = életesély-növelés

A szív- és érrendszeri betegségek jelentik a leggyakoribb halálokat Romániában. De nem kőbe vésett, hogy nekünk is ez legyen a végzetünk: életmódváltással, tudatos odafigyeléssel, egészségesen táplálkozva elkerülhetjük a civilizációs kórt.

Annyi mindentől féltjük egészségünket! Nem csoda, hiszen ez a legdrágább kincsünk, minden egyéb alapja. Ennek ellenére az egészségünket, életünket leginkább fenyegető tényező mi magunk vagyunk, legalábbis a statisztikák szerint. Romániában a leggyakoribb halálokat ugyanis még mindig a szív- és érrendszeri betegségek jelentik, közel ötven százalékkal megelőzve a leginkább rettegett rosszindulatú daganatos betegségeket. Márpedig a szív- és érrendszeri betegségek rizikófaktorainak java életmódunkból következik, változtathatunk rajta – csak elhatározás kérdése.

Az egyik legfenyegetőbb rizikófaktor, a magas koleszterinszint ellen például már megfelelő táplálkozással is felvehetjük a harcot. A zöldségekben és gyümölcsökben gazdag étrend nem csak azért tesz jót, mert általa csökkentjük a bevitt koleszterin mennyiségét, hanem mert a növényekben található növényi szterinek – amelyek tulajdonképpen a koleszterin növényi megfelelői – automatikus koleszterinszint-csökkentőként működnek. A bélrendszerbe kerülve ugyanis megakadályozzák a bevitt koleszterin egy részének felszívódását, véráramba kerülését azáltal, hogy maguk állnak a helyére. A fel nem szívódó koleszterin egyszerűen kiürül a szervezetből, és az emberi test számára nem hasznosítható növényi szterinek is távoznak a kiválasztással, koleszterinszintünk pedig – a fel nem szívódott koleszterin mennyiségének megfelelően – csökken.

A növények sajnos csak meglehetősen kis koncentrációban tartalmazzanak növényi szterineket, ezért koleszterincsökkentő hatásuk a maguk természetes formájában viszonylag kicsi. Ne feledjük: a koleszterinszint 10 százalékos csökkenése életkortól függetlenül 20-50 százalékkal csökkenti a koszorúér-betegség kockázatát.

Milliárdos kárt okoznak a szívbetegségek Európában

A szívérrendszeri megbetegedésekre 2003-ban az Európai Unió 169 milliárd eurót költött. Az Oxford Egyetem Heart Journal (Szív Magazin) kiadványában megjelent elemzés szerint az EU-ban minden nőre, férfira és gyermekre évente 230 eurót költenek szívproblémák miatt.

A kutatás szerint a britek fordítják egészségügyi költségvetésük legnagyobb hányadát a szívérrendszeri megbetegedésekkel kapcsolatos kiadásokra. A szakértők újra figyelmeztetnek: szükség van hatékonyabb megelőzésre, hiszen a betegségre költött összegek 2003 óta bizonyosan tovább emelkedtek.

Kiesett munkanapok, halál miatti kiadások

Az Oxford Egyetem kutatása az első olyan tanulmány, amely a szívérrendszeri megbetegedések gazdasági hatását vizsgálja az EU-ban. A kutatók az egészségügyi intézményektől kapott adatokból dolgoztak, s megpróbálták következtetésekre jutni a tekintetben is, hogy az érintett

páciensek munkakörülményeit hogyan befolyásolta betegségük.

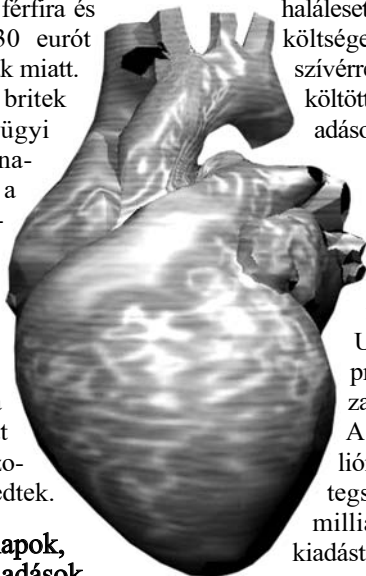
A szívérrendszeri betegségek között a leggyakoribbak a szívkoszorúér- és a keringési betegségek, ezek okozzák a halálesetek kétharmadát és a költségek 47 százalékát. A szívérrendszeri betegségekre költötték az egészségügyi kiadások 12 százalékát.

A kimutatott adatok szerint a betegségek következtében egyetlen esztendő alatt 268,5 millió munkanap esett ki az Európai Unió területén, és a probléma minden századik EU-polgárt érinti. A vizsgált évben kétféle millió halt meg szívbetegségekben, ami 24,4 milliárd eurós közvetlen kiadást generált.

Rejtett költségek

Míg a britek egészségügyi költségvetésük 17 százalékát költik szívbetegségekre, a németek pedig 15 százalékot, a legkisebb arányban az írek (4,4 százalék) és a máltaiak (2 százalék) kénytelenek erre fordítani egészségügyi forrásaikat.

Egy felmérés szerint az európaiaknak körülbelül három százaléka képes csak azonosítani a szívelégtelenség tüneteit, mely mintegy 14 millió embert érint a kontinensen. Az Európai Szívmagazin szerint a tudatlanság életveszélyes, hiszen a betegek 40 százaléka a betegség első évében meghal. Holott a baj korai felismeréssel és megfelelő kezeléssel megelőzhető. Legtöbbször úgy vélik, hogy a betegségtől szenvedők tovább élnek, mint az AIDS-es vagy rákos betegek, holott a szívelégtelenség túlélési ideje öt év, míg a HIV-vírus megszerzésétől az AIDS kifejlődéséig legalább tíz év telik el.

A szakértők véleménye szerint a szívbetegségekben szenvedők gyógyítása rejtett költségeket is generál: körülbelül 2,98 milliónyi órát fordítanak családtagok, ismerősök kényszerűségből beteggondozásra, ami – nagyon hozzávetőleges becslés alapján – mintegy 28 milliárd euróba kerül.

Maguk a tanulmányt készítő kutatók úgy nyilatkoztak, hogy még egyetlen korábbi vizsgálódás sem becsülte ilyen magasra a szívbetegségek miatt a társadalomra háruló költségeket, azonban meggyőződésük, hogy a valós számok még nagyobbak.

Napi egy pohárka – csak férfiaknak

Napi egy pohárka alkohol elfogyasztása megvédi a szívbetegségektől, de nem a nők esetében – állítják dán kutatók. Hol itt az egyenlőség?

Az 50 ezer fős mintán alapuló tanulmány szerint a férfiaknak, akik naponta isznak, az átlaghoz képest 41 százalékkal kisebb esélyük van szívkoszorúér-betegségre, szemben azzal a hét százalékkal, amelyet a heti rendszerességgel fogyasztók körében mértek. A nők esetében nincs különbség a napi és a heti gyakoriság között: náluk az alkohol nem sokat segít a szívbajon. A BBC honlapján közölt írásban a szakértők leszögezték: a kutatási eredmények az alkoholizmusra nem vonatkoznak.

Előzetes vizsgálatok már bebizonyították, hogy a mértéktartó ivászat csökkenti a szívbetegségek kialakulásának kockázatát, de egészen idáig ezt csupán az erősebbik nemen tesztelték. A jelenlegi kutatásban 50 és 65 év közötti férfiak és nők alkoholfogyasztási szokásait figyelték meg hat éven keresztül. Mint kiderült: a nők hetente öt és fél, míg a férfiak 11 pohár italt fogyasztanak átlagosan. Utóbbiak esetében a szívbaj kockázata fordított arányban változott az ivás gyakoriságával: azoknál, akik minden nap ittak, a legalacso-

nyabb volt a kockázat. A hölgyeknek azonban nincs számottevő külön-

Szívbaj ellen – de csak mértékkel

ség: 36 százalékkal csökken a koszorúér betegségek kialakulásának kockázata azoknál is, akik hetente csak egy-egy pohárkával isznak, és azoknál is, akik naponta fogyasztanak alkoholt. A kutatók szerint náluk az egészségmegőrzés szempontjából a rendszeresség helyett sokkal inkább megfontolandó a mennyiség.

A dán szakértők úgy vélik: akadnak különböző magyarázatok a férfiak és a nők között feltárt különbségre vonatko-

zónán. Lehet hormonális differencia, de az elfogyasztott ital típusa is számíthat abban az eltérésben, ahogyan a női és férfi szervezet reagál az alkoholra.

Morten Gronbaek, a dán közegészségügyi intézet professzora szerint az már nyilvánvaló volt, hogy van különbség az alkoholfogyasztás mennyisége és gyakorisága között, de most egyértelműen kiderült: nemi egyenlőtlenségről van szó. Majd hozzátette: természetesen mérlegelni kell a szívbjaj kockázatának csökkentését az alkohol okozta daganatos megbetegedésekkel

vagy a májproblémákkal szemben. „Férfiaknál akár két pohárka ital már elegendő a szívbetegségek kialakulásának megelőzéséhez, de ne igyunk többet, mert azzal a hatás nem növekszik.”

A British Heart Foundation (BHF) szövivője, Judy O'Sullivan leszögezte: „A kutatási eredményekre alapozva egyetlen antialkoholista se térjen el elveitől. Aki azonban kedveli az alkoholt, jobb, ha tudja, hogy az alkoholizmusból eredő betegségek súlyosabbak, mint a nedű fogyasztásából eredő bármilyen közvetett előny.”

A másnaposság génje

Az alkoholizmus kialakulásában szerepet játszó folyamatokról igen keveset tudunk. A függőség megértését a biológiai oldalról az is bonyolultabbá teszi, hogy több egymástól független gén is szerepet kap a kialakulásában. Amerikai kutatók egy új gént fedeztek föl, mely az alkohollal szembeni tűrőképességet befolyásolja az egyik közkedvelt laboratóriumi állat, a muslica esetében. Az új gént „hangover”, azaz másnaposság-génnek nevezték el.

Az újonnan felfedezett génnek fontos szerepe van az alkohollal

szembeni ellenálló-képesség kialakulásában. A rendszeres alkoholfogyasztás toleranciát okoz, ami fontos faktor a függőség kialakulásában. Ez annyit jelent, hogy a szervezet ellenálló-képessége javul az alkohollal szemben, ami élettani és viselkedésszerű változásokkal jár együtt. A tolerancia következtében több alkohorra van szükség ugyanazon hatás eléréséhez. A toleránsabb emberek több alkoholt fogyasztanak el pusztán azért, mert kevesebb alkohollal nem érik el ugyanazt a hatást, ami másoknál már viszonylag kis mennyiség

¶ A szó ereje, avagy bizonyos szavak gyors felvillanása befolyásolhatja a libidót: elég, ha csak gondolunk a sörre, vagy a borra ahhoz, hogy szexuális vágyaink növekedjenek – legalábbis ezt bizonyította egy diákok között végzett felmérés.

☞ Napi egy-két pohár ital fokozza a szellemi képességeket? Egy kutatás eredményei szerint azok az idősebb hölgyek, akik mértékletesen ugyan, de fogyasztanak alkoholt, jobban szerepelnek ez intelligenciateszteken, mint teljesen antialkoholista társaik. Ezek szerint a válasz: igen.

Amennyiben jellemző, hogy alkoholfogyasztás közben nem eszünk valamiféle ételt, hajlamosak válhatunk a magas vérnyomásra. A megállapítás az alkalmi fogyasztókra is érvényes.

esetén is bekövetkezik. A tolerancia egy ideig fokozódik, és végső soron alkohol-függőséghez, alkoholizmus-hoz vezethet.

Mind az alkoholtolerancia, mind pedig az alkoholfüggőségre való hajlam részben örökletes tulajdonságok. Ed-dig mindössze néhány gént azonosítottak, melyeknek szerepe igazolódott ezeknek a tulajdonságoknak a kialakításában. Ebbe a sorba áll be a másnaposság-gén is. Az új gén nemcsak az alkohollal szembeni tűrőképesség kialakulásában, de a stresszel való megküzdésben is szerepet tölt be.

A másnaposság-gén egy olyan fehér-jét kódol, amely más géneket kapcsol be, azaz úgynevezett transzkripciós fak-tor. A kutatók szerint egy olyan génről

van szó, amely a sejtek stresszválaszaiban szerepet játszó géneket kapcsol be. A gén működésének megértése, a molekuláris folyamat pontos leírása az alkoholizmus pontosabb megértését és egy esetleges új terápiás eljárás lehetőségét is magában rejt.

Kis flörtlélektan nőknek

A külső nem minden, mégis hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy flörtléskor ez az, ami számít, hiszen az az, amit látnak.

Gondoljuk csak újra, mire képes egy pillantás vagy akár a pillantás megvonása... A lélek tükre a szemünk. A másodperc töredéke elég ahhoz, hogy eláruljanak minket, de arra is, hogy hatalmas mennyiségű intimitást, sőt titkokat közöljenek. Éppen ezért használnunk kell őket, ha flörtölni akarunk. A „szembeszéd” a kapcsolatteremtés elsődleges módja.

Ne feledjük azonban, hogy nem kell túlzásba vinni: inkább sok néhány másodpercig tartó egymásra nézés, mint egy túl hosszú pillantás, amitől elijedhet a másik! Persze az sem mindegy, hogyan nézünk. Tegyük fel, hogy egy étteremben vagy bulin vannak. Mindketten körbenéznek, és egyszer csak összeakad a tekintetük. Ha a férfi felkeltette érdeklődését, adja tudtára a szemével. Néhány egyértelműen kétértelmű pillantás sokkal erotikusabb és célravezetőbb, mint néhány direkt szó. Ne feledje: A nő választ!

A férfi viszont vadásztérmetű – tartják a pszichológusok –, akit ki kell hívni. A kihívó félnek azonban nem szabad már az elején minden löporát elpazarolnia. Az elején elég célozgatni. Na és semmi sietség: mondjon le néhány randit, még akkor is, ha már legszívesebben a hálószobában lenne.

A jó házasság titka

Néha egyetlen pillantás elég, hogy két ember tudja: egy életen át összetartoznak. És az is előfordul, hogy valaki hosszú évekig keresi az igazit, míg végül megtalálja. No de nézzük, min múlik a jó házasság?

Balgaság lenne azt hinni, hogy csupán a párokat foglalkoztatja a kérdés, vajon mitől lehet boldog és tartós egy házasság. Judith S. Wallerstein amerikai viselkedéskutató

egy vizsgálat során ötven kaliforniai házaspárt kérdezett kapcsolatukról, akik már legalább kilenc éve házasságban élnek, és gondjaik ellenére jónak minősítették kapcsolatukat. Két évvel később megismételte a felmérést, s a jó házasság titkának eredményeit a következő kilenc pontban összegezte.

1. Fontos, hogy örökre megőrizzük az első időszak szerelmének emlékét! A házasság művészete abban rejlik, hogy

A házaspárok tovább élnek

A michigani egyetem kutatói szerint a házasság intézménye az egészségre is jó hatással van, mert...

... a házasságban élők jobban fel tudják dolgozni a stresszt, mint az egyedülállók vagy vadházasságban élők.

... a házasságban élők kevesebb szívinfarktus, és túlnyomórészt magasabb életkort érnek meg.

... a házasságban élők általában alacsonyabb a vérnyomásuk, mint a hosszú évek óta egyedül élő, magányos embereknek.

... a házasság mellett, hogy nagyon sok lelki panasz forrása, a legjobb megoldás a depresszió ellen.

... a közös hobbit űző párok a sportban vagy más játékokban tudják levezetni egymás közötti konfliktusait anélkül, hogy veszélyeztetnék kapcsolatukat.

Elavult fogalmak?

A bielefeldi Emnid Intézet felmérést készített arról, hogy a házasulandók mit tekintenek a jó házasság legfőbb ismérveinek. A megkérdezettek 41 százaléka gondolta úgy, hogy a szerelem a jó házasság legfontosabb alapja. A párok 39 százaléka úgy véli, hogy a házasságban a bizalom játssza a döntő szerepet, 20 százalékuk szerint egy igazi jó házasság hűség nélkül nem működik, a megkérdezettek 6 százaléka a párok között a hasonló életfelfogást, azonos, egymáshoz illő célokat tartja a legfontosabb kritériumnak, s csupán 2 százalék gondolja úgy, hogy a házasság attól működőképes, ha korrekt üzleti alapokon nyugszik.

megtartjuk emlékezetünkben a kapcsolatok kezdetéről származó idealizált képeket, de realisan látjuk a jelent.

2. A házassággal új élet kezdődik. Ahhoz, hogy a gyermekből házastárs válhasson, újra kell gondolnunk szüleinkkel való viszonyunkat, a velük való konfliktusokat! El kell fogadni, hogy ezáltal mi döntünk saját életünkéről!

3. Mindkét fél képes a kompromisszumok kötésére. A mi és az én közötti egység megteremtéséhez, ahhoz, hogy a párok a jövőre vonatkozó terveiket össze tudják egyeztetni: kompromisszumokat kell kötni.

4. A párok ne hanyagolják el egymást akkor sem, ha gyermekük születik! A boldog, kiegyensúlyozott párok képesek időről időre kilépni a szülői szerepből, és újra szerelmes társak lenni.

5. Megtanulják kezelni a válsághelyzeteket. Minden, még az igazán jó házasságban is vannak fenyegető veszélyek, de a partnerek megtanulják elhárítani ezeket.

6. A konfliktusmegoldásra is fordítanak időt. A házasság gyakori vitás pontja a függetlenség, a pénz és a munka. Ha a párok bizonyos szabályokat állítanak fel a konfliktusok kezelésére (nem fekszenek le úgy, hogy ne béküljenek ki egy veszekedés után), van esély a tartós kapcsolatra.

7. A párok tudják, hogy a szerelem és a szex is alapja a jó házasságnak. Sokan kisebb jelentőséget tulajdonítanak a szexnek, mint amennyit megérdemel. A hosszú házasság során sokszor kell harcolni a kapcsolat bensőségességéért, aminek a ragaszkodás a legfontosabb alapja.

8. A házastársak, amennyire lehet, megőrzik saját függetlenségüket is. Azaz mindenki megérdemel egy kis szabadságot, amit a párja nélkül tölthet el.

9. A párok nem tekintik házasságukat mindig tökéletes, változatlan egységnek. A házastársi boldogságot mindkét félnek aktívan kell akarnia, s ezért perze tennie is kell.

A nők tisztábbak a férfiaknál

Amerikai tudósok nyilvános wc-kben végezték el a felmérést, mely szerint sok férfi még mindig nem tanulta meg, hogy kezét kell mosni, miután elvégezte dolgát. Azt vizsgálták, hogy az emberek mennyi időt töltenek el kézmosással. Megállapították, hogy a nők sokkal jobban ügyelnek a tisztaságra: a wc-ből kijövet azonnal a mosdóhoz mennek, hogy megszabaduljanak a baktériumoktól. A szakértőknek nem volt könnyű dolguk, mivel 6300 ember viselkedését kellett megfigyelniük.

Ahány ágy, annyi szokás

Sok ember fantáziáját megmozgatja, hogy vajon milyen lehet a szex egy külföldivel. Szeretne belátni az idegen lepedők alá, vagy saját kezűleg kipróbálni egy egzotikus idegen nyújtotta örömeiket? A Kámaszútra óta nincs új a nap alatt, de egy-két érdekességet azért még leleplezhetünk.

Minden országnak megvan a maga sajátos kultúrája, és ebbe természetesen beletartozik a szexuális kultúra is. A társadalmi környezet befolyásolja, hogy milyen hamar fedezi fel valaki a testi örömeiket. Nem mindegy, hogy Kínába vagy Franciaországba születik az ember. Mert amíg az előbbieket átlagosan 21,9 évesen veszítik el szüzességüket, addig a szerelem nagymestereinek tartott franciák már 16,8 évesen odaadják magukat kedvesüknek. Mi magyarok átlagosan 17 esztendősen fedezzük fel a szexuális gyönyöröket.

Azt is nemzete válogatja, hogy ki milyen környezetben szeret szeretkezni. Japánban például szerelemhotelek működnek, amelyek a szerelmesek és a titkos szeretők számára is nyitva állnak. Kívánságra akár vibráló és forgó gondolát, úrhajót, esetleg ananász formájú ágyat is bérelhetnek a vendégek. A hotelek szolgáltatásainak igénybevételére azonban, sajnos, nem a lángoló romantika ad okot, hanem az ország kulturális háttere: a testi szerelem.

Aki Kolumbia tengerpartjain sétálgat, ne lepődjön meg, ha lépten-nyomon szeretkező párokba botlik, vagy sikolyokat hall a félhomályban. Ott ugyanis ez a sláger, és egyáltalán nem szégyenlősek. Egyébként a

magyarok álmai közt is a tengerparti légyott szerepel a legtöbbször. Szegény román fiatalok viszont kénytelenek az autók hátsó üléseit használni, mivel a lakáshelyzet nem túl rózsás.

Ami pedig a szexuális felvilágosítást illeti, Hollandia tanmenetében már a tízévesek oktatása is szerepel. Sőt, a tizenkét éves suhancok azt is megtanulják az iskolában, hogyan kell az óvszert a merev péniszre felhúzni.

Ugandában a tapasztalt hölgyek fiatalabb társaiknak tartanak órákat a „Hogyan legyek jobb az ágyban?” témakörben. Ennek során megtanulják a megfelelő helyen simogatni és masszírozni testüket, hogy a későbbiekben tudják, mit kérjenek majd partnerüktől.

Ki kell, hogy ábrándítsunk viszont mindenkit, aki azt hiszi, az indiaiak a Kámaszútra örökségét alkalmazzák ágyaikban. A 64, komoly gimnasztikai felkészültséget igénylő pozíció közül legtöbbször a nem túl sok fantáziára valló misszionárius felállást részesítik előnyben. A muszlimok körében pedig csak ez az egyetlen elfogadott pozíció. Egy magát valamire tartó román nő soha nem megy bele az orális szexbe. Miféleképpen úgy tartják, ezt csak a prostituáltak teszik meg egy férfinak.

Nem így a franciák! Számukra ez természetes, s ők elégítik ki partnerüket legtöbbször a szájukkal. A franciák tartják magukat hírnevűkhöz. Ugyanis ott a nők és férfiak 40 százaléka vett már részt orgiában, s 27 százaléka számára teljesen természetes a partner állandó cseréje.

Izgalmasabb a szex a liftben, mint az ágyban?

A szex a szeretett partnerrel már önmagában is izgalmas dolog. Vannak azonban olyan bátor párok, akik ezt az örömet tovább fokozzák azzal, hogy távol az ágytól, nem a szerelmi csatákhoz tervezett helyen bújnak össze.

Az autóban, liftben, parkban, vagy éppen egy tóparti stégen elcsattanó csók is felforrósodhat annyira, hogy a pár fittyet hányva a lebukás veszélyére – vagy éppen kihasználva annak adrenalin-növelő hatását – a helyszínen esik egymásnak.

A régóta együtt lévő párok felfrísíthetik és újra izgalmassá tehetik kapcsolatukat azzal, ha a szexet kiviszik a hálószobából. Persze ez csak akkor válik be és akkor hatásos, ha mindketten ugyanannyira ki szeretnék próbálni ezt az élményt. A nyilvános helyen kipróbált szeretkezés feldobhatja a kedvet, mert ilyenkor megoszlik a figyelem a partner és a külvilág között, valamint a lebukás veszélye jelentősen növeli a adrenalin-szintet.

Aki erre vágyik, az kérheti a partnerétől, hiszen egy jó kapcsolatban mindent meg lehet beszélni, de kipróbálni csak akkor szabad, ha mindketten kíváncsiak erre. A későbbiekben gondot okozhat a kapcsolatban, ha az egyik fél csak azért megy bele ebbe, mert meg akar felelni a másinak, vagy ha érzelmileg zsarolják. Egy igazán bensőséges kapcsolatban lévő fél nem teszi ki a másikat annak, hogy olyat csináljon, amihez nincs igazán kedve.

Egy új kapcsolatban azonban – amennyiben lenne hová menniük a

kocsi hátsó ülése helyett is – ez a helyzet könnyen lealacsonyíthatja a partnert is, és azt is, aki kéri. Egy szerelem elején inkább a romantika a cél, mint az amúgy is izgalmas kezdetet még inkább extrémé tenni. Ezt a döntést persze mindig a helyzet hozza magával. Akkor, ha valakit például a liftben kap el az örületes szenvedély, engedhet veszélyes vágyainak, de a tartás, a kivárás és az időhúzás – legalább addig, míg elérnek a lakásig – tovább fokozhatja az élvezetet.

Sokan álmodoznak erről, de kevesebben vannak, akik meg is valósítják. Akinek azonban visszatérő álma, hogy egyszer kipróbálja a szexet egy izgalmasabb helyszínen, és partnert is talál hozzá, ne fogja vissza magát.

Elvek és gyönyörzónák Keleten

A kámaszútra és a hozzá kapcsolódó Ananga Ranga, az Illatos kert és a Tao nem is olyan nyíltan szexuális művek, mint hinnénk. Nem egyszerűen egy szexuális tankönyv, hanem modort, viselkedést és a művelt ember számára művészeteket is tanít.

A káma elve, hogy öt érzékszervünk, a hallás, érzékelés, látás, ízlelés és szaglás az agy és a lélek segítségével nyújtson élvezetet. És ez az elv ugyanolyan helyénvaló ma is, mint 400 táján volt Indiában.

A kámaszútra valamikor időszámításunk szerint 100 és 400 között keletkezett, az ősi nemességnek írta Vátszjá-jana. Férfiaknak készült, mert a nők társadalmi helyzete akkoriban még igen alacsony volt. Ettől persze még nem közönyös a nők vágyai iránt, mert több oldalon is taglalja, miként izgassák fel a férfiak partnernőjüket. Részletesen foglalkozik a témával: leírja a csókot, a különféle simogatásokat, és ha a nő végül kielégítetlen maradna, Vátszjá-jana azt tanácsolja, hogy a férfi dörzsölje kezével az asszony jóniját (vulváját).

Az Ananga Ranga

Ezt a művet kimondottan házaspárok számára írták. Szerzője, Kaljána Malla így fogalmaz: „A fő oka, hogy a házaspárok elhidegülnek egymástól, hogy a férj idegen nő ölelését keresi, a feleség idegen férfiak karjába bújik, a változatosság iránti vágy és a birtoklással járó egyhangúság.”

Az Ananga Ranga 1172 táján keletkezett, erotikus művek gyűjteménye, és bőven idéz a kámaszútrából is. A könyv nem sokkal a kereszties hadjáratok megindulása előtt jelent meg,

így a hazatérő keresztiesek jó néhány új szokással ismertették meg Európát, köztük persze szexuális szokásokkal is. Az évekig tartó háborúkat túlélő lovagok igencsak élvezhették az arab, észak-afrikai és szír háremeket.

Az ügyesebb szeretkezés csak az egyik haszon volt, de talán még fontosabbak az olyan finomságok, mint a tisztaság és az előjáték. Ezeknek a keresztiesek által behozott arab elképzeléseknek hála, kezdett a Nyugat ráébredni a szeretkezés örömeire.

Az Illatos kert

Az Illatos kert kéziratára az 1800-as évek közepe táján bukkant egy Algériában állomásozó francia tiszt. Szerzője Nefzawi sejk feltehetően Tuniszban élt a 16. században, és még az ősi hinduknál is jobban ismerte az emberi anatómiát és szexuális reakciókat.

Még ha nem is azonosította a ma G-pontnak nevezett területet, tisztában

volt vele, hogy bizonyos helyzetek különös gyönyört nyújthatnak a nőknek. Egyértelmű, hogy Nefzawi sejk igen-csak sok személyes tapasztalattal rendelkezett. Az Illatos kert sem csak magával a szeretkezéssel foglalkozik, hanem az érzéki ételekről, az afrodisziákumokról, és arról ír, milyen a szexuálisan kíváncsú férfi és nő.

A Tao

A Tao ősi kínai bölcsességek gyűjteménye. Bölcsessége nyolc pilléren áll: filozófia, újraélesztés, kiegyensúlyozott étrend, „elfeledett étel” étrend, gyógyító művészet, szexuális bölcsesség, tudás és siker.

A taoista szexológia a szex és a szexuális energia segítségével törekszik egészségre, harmonikus kapcsolatokra és szellemi tökéletesedésre. A taoisták szerint a szexuális stimulációt el kell nyújtani, így a gyönyör magasabb szintjét érjük el.

A Tao több olyan szexuális pozíciót is tanácsol, melyeknek célja a szexuális energia áramlása. Igencsak különböznek a hindu és arab pózoktól, jelezvén, hogy a régi kínaiak egészen más nézőpontból közelítettek a szexhez. A pozíciók nevéből – Vágtató ló, Repdeső pillangó, Szerelmes fecskék – is kiderül, hogy ők a művészet egy ágának tekintették a szerelmeskedést. Ha képesek vagyunk megérteni ezt a hozzáállást, nem szégyelljük többé szexuális énjünket és vágyainkat.

Azt mondják, a legérzékenyebb erogén zóna az agy. A bölcsesség értelme, hogy a szabadjára engedett képzelet nélkül a szex lélektelen, mechanikus tevékenységgé válik. Akár férfi, akár nő, a jó szeretőkben közös vonás, hogy érzéken és gazdag képzelettel közelednek a test ama részeihez, amelyeket rideg szakszóval erogén zónáknak nevezünk. Nevezhetnénk ezeket gyönyörzónáknak is, mert kihasználásukkal a testet sokkal több gyönyörhöz lehet juttatni. Minden szexuálisan aktív ember elfogadja, hogy az agy és a bőr mellett a nemi szervek a fő erogén zónák. De rájuk koncentrálni a test számtalan egyéb gyönyörzónája rovására olyan, mintha egy jól összeállított menünek csak egy részéhez nyúl-nánk, a többit otthagynánk.

A bőr

A bőr az emberi test legnagyobb szerve, amely gazdagon el van látva érzékeny idegvégződésekkel, és a legkisebb érintésre, a nyomás vagy hőmérséklet legcsekélyebb változására is reagál. Egy asszony bőrének

hat négyzetméternyi területén átlagban 1500 receptor, köztük érintésre érzékeny idegvégződés található. A bőr érzékenysége testrésztől függően változik, és az erogén zónák érintésre különösen érzékenyen reagáló helyek közé tartoznak.

A mell

Kevés testrész bír olyan szexuális vonzerővel, mint a női mell. A mellbimbó és a körötte levő terület igen érzékeny. Egyes nők pusztán a mellbimbóik kézzel vagy szájjal való ingerlésével elérhetik az orgazmust.

Sok férfi fel sem fogja, milyen fontos a legtöbb nőnek, hogy mellét finoman dörzsöljék, csókolják, gyengéden csavargassák. Sokszor még olyan férfiak sem szánnak annyi időt erre, mint partnerük szeretné, akik tisztában vannak azzal, milyen örömet adhatnak így.

– Csók és nyalogatás: a mellbimbó igen érzékeny, és izgató, ha csókolják, nyalogatják, szívogatják.

A fenék

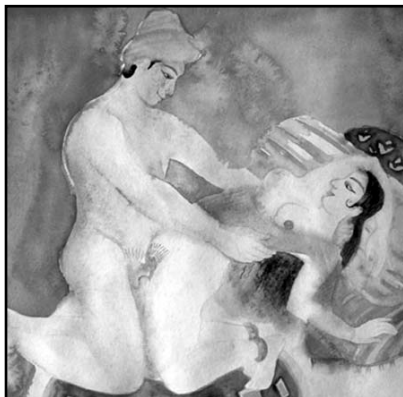
Akárcsak a női mell, a fenék is egyszerre szolgál a figyelem felkeltésre és gyönyörforrással. Mindkét félnek egyformán kellemes lehet, ha a férfi szorongatja, dörzsöli, finoman paskolja vagy csókolja, harapdálja partnere pop-siját. A nőnek pedig ugyanolyan jól eshet, ha ő teszi mindezt társával.

– Anális érzékenység: ha társunk á-nuszára egy óra számlapját képzeljük úgy, hogy a 12 óra esik a legközelebb a hüvelyhez vagy a herékhez, a legérzékenyebb, szexuálisan legingerelhetőbb területeket a 10 óra és a 2 óra helyzetben találjuk.

A láb

Egyesek szemében a szex és a láb közötti egyetlen kapcsolat a lábfetisizmus. De gondoljunk csak arra, milyen jelentősége van a lábnak a masszázsbán és a keleti gyógymasszázsban! A láb sok gyönyör forrása lehet. A lábujjak is igen érzékenyek.

– A combok érzékeny belső részét simogathatjuk, nyalogathatjuk, csókolhatjuk is. Érzéki örömök forrása. Meglepően érzéki lehet a boka egyes részeinek, a lábikrának és a lábujjaknak az izgatása...

Ravasz trükkök a diétához

Nem mindenkinek van ereje és elszántsága a tartós diétázáshoz. Ám kezdetnek az is elég, ha változtatunk néhány rossz szokáson, amelyekkel már megszabadulhatunk jó néhány kilótól.

Mérjük ki az adagokat!

Porciózzuk ki az ételt, hogy ellenőrizni tudjuk az elfogyasztott mennyiségeket. Nem kell feltétlenül konyhai mérleget használni. Szárazítéstartó táblából például annyit vegyünk, amennyi egy kávéscsészébe befér, a hússzelet pedig ne legyen nagyobb egy kazettánál.

Előétel

Fogyasszunk gyümölcsöt, zöldséget, salátát előételként. Ezek kevés

kalóriát tartalmaznak, ugyanakkor elveszik az étvágyat. Így a főételből biztosan kevesebbet eszünk, a deszert pedig el is maradhat.

Zsírteszt

Mennyi zsír van egy elkészített hússzeletben? Rakjunk a húsról papírszalvétát. Ha a folt nagyobb, mint egy ezerlejes érme, akkor több mint három gramm zsír van a hússzeletben.

Futás a farkasétvágy elől!

Mielőtt nekiesnénk a hirtelen megkívánt édességnek, fussunk vagy sétáljunk ötszáz métert. Az étvágy nyomban eltűnik.

A böjt nem fogyaszt és káros is

A napjainkban is divatos böjtölés nem fogyaszt, viszont károsítja a szervezetet – állítják a józanul mérlegelő táplálkozási szakemberek.

A tudatosan, nem külső hatásra, hanem saját elhatározásból elmulasztott táplálékfelvétel hatására a legkülönbözőbb biokémiai változások következnek be a szervezetben – állítják a szakértők, és nyomatékosan felhívják a figyelmet arra, hogy ha egyáltalán, akkor kizárólag orvosi konzultáció után és ellenőrzés mellett célszerű koplalásba fogni. Van, aki betegséget kíván megelőzni böjtöléssel, van aki vallási előírást követ, vagy „tisztább” tudatállapotot akar elérni ezáltal. Közkeletű tévhit, hogy a koplalás révén „méregteleníteni” lehet a szervezetet. Ha valaki egészséges, normálisan működik a veséje és az emésztése, akkor szervezetéből folyamatosan távoznak a méreganyagok. A vese a vérből kiszűri a nemkívánatos elemeket, de a toxikus anyagok eltávolítása emellett a bélrendszeren, a májon, a tüdőn és a bőrön keresztül is zajlik.

Ugyanakkor tény, hogy egy-egy léböjt- vagy gyümölcsnap segíthet az emésztési problémák rendezésében, a testsúly karbantartásában. A böjt utáni napokban ugyanis könnyebb az energiaszegény étrend kialakítása és fogyasztása, mivel tompul az éhségérzet. Ugyanakkor a böjt nem alkalmazható fogyókúraként és nem is tekinthető annak, sőt, nem tévesztendő össze semmilyen divatos diéta-módszerrel sem – figyelmeztetnek a dietetikusok.

Az ideális testtömeg elérésének helyes módja a megfelelően összeállított étrend és a sok mozgás, és továbbra is igaz, hogy hosszútávon egyedül ez a kombináció hozhat eredményt.

Spóroljunk a zsiradékkal!

Az elhízás legfőbb oka a túlzott zsirfogyasztás. A felesleges zsiradékot le tudjuk itatni papírszalvétával a darált húsról, a pizzáról, a sült krumpliról. Naponta legfeljebb két evőkanálnyi margarint/vajat használjunk a péksütemény megkenésére.

A sok hús torkossá tesz

Aki sok húst és sót fogyaszt, ne csodálkozzék, hogy kívánja az édességeket. A kínaiak szerint ugyanis a szervezet mindenképpen ugyanannyit akar. Tehát ha több húst és sót fogyasztunk, több édeset is kívánunk. Ne együnk többet heti három adag húsnál, így a nyaláncsókba is kevesebb fogynak majd.

Képzeld meg magunkat vékonyoknak!

Időnként mindenkit elfog a vágy egy

kis torta vagy sós rágszálnivaló iránt. Mielőtt nekiesnénk, képzeljük el, milyen szép lenne lapos hassal és vékony combokkal.

Gyümölcsnap

Hetente egyszer-kétszer tartsunk gyümölcsnapot. Fogyasszunk el körülbelül másfél kilányit valamilyen idényjellegű gyümölcsből, és igyunk hozzá ásványvizet, gyógynövény- vagy gyümölcsteát. A szervezet méregtelenítését is elősegíti.

Rágózz!

Ha nem tudsz ellenállni a kóstolgatásnak, főzés közben kapj be egy cukormentes rágógumit. Így képtelen leszel nassolni. Kiadós ebéd után is rágózz: ezzel egyrészt jót teszel a fogaidnak, másrészt nem kívánod az édességet.

A fogyás az agyban dől el

Japán kutatóorvosok felfedezték, hogy a jóllakottság érzését egy, az agyunkban lévő molekula szabályozza. Kutatásuk forradalmian új lehetőségeket biztosít a fogyás, a túlsúlytól való megszabadulás terén.

A kutatók feltételezik, hogy étvágyunkat az agy egy bizonyos területe, a hipotalamusz irányítja. A Nature online folyóiratban közölt kutatásban japán orvosoknak sikerült pontosan azonosítaniuk azt az anyagot, mely az éhség és telítettség érzését szabályozza szervezetünkben.

A nesfatin-1 nevű anyagot természetes úton az agyunk állítja elő. Patkányokon végzett kísérletekben, a rágszálók agyába fecskendezve az

állatok kevesebb táplálékot vettek magukhoz, majd fogyni kezdtek. A nesfatin-1 blokkolásával pedig kutatók elérték, hogy a rágszálók híznai kezdjenek.

A WHO adatai szerint a világon legalább 1 milliárd túlsúlyos ember él. A plusz teher nem csupán esztétikai kérdés, de számos igen súlyos egészségügyi probléma forrása is. A 2-es típusú cukorbetegség, keringési rendellenességek, magas vérnyomás, stroke és a rák bizonyos formái mind a túlsúly következtében jelentkezhetnek. A felfedezés óriási jelentőségű, hiszen új utakat nyit meg a napjainkra népbetegségnek számító elhízás kezelésében.

Új bizonyítékok a szépség hatalmára

Nem tudjuk kivonni magunkat egy csinos arc hatása alól – röviden így összegezhető amerikai kutatók új vizsgálati eredménye.

Nagyon kevés információ alapján, meglepő sebességgel azonosítjuk a szép arcot, és úgy tűnik, a pozitív esztétikai élmény arra sarkallja az agyat, hogy a bájos arc látványát kellemes érzésekkel, pozitív tulajdonságokkal kösse össze.

Ingrid Olson és Christy Marshuetz (Yale University) 2006 közepén publikálta tanulmányát az Emotion című lapban, az Amerikai Pszichológiai Társaság szakfolyóiratában. A kutatók azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy megtalálják annak a jelenségnek az okait, hogy a fizikailag vonzó emberek olyan előnyöket élveznek, amilyeneket kevésbé vonzó társaik nem. Korábbi vizsgálatok újra és újra azt mutatták ki, hogy a szépség hatalmas társadalmi és gazdasági jótéteményekkel jár. A vonzó emberek többet keresnek, intel-

ligensnek gondoljuk őket, és egyáltalán, az élet legtöbb területén nagyobb figyelemben részesülnek. Bár még nem teljesen értjük az okát, de a legtöbben úgy gondolják, hogy ez a részrehajlás velünk született, és kultúrától független (evolúciósan, genetikailag kódolt lehet, hiszen a szépség egészségre, jó génekre utal).

A nők szerint negyvenévesen jó a szex

Az angol Health Plus magazin felméréséből az derül ki, hogy a nők 40 éves koruk körül élvezik legjobban a szexet. A mintegy kétezer 40 év körüli megkérdezett nő 77 százaléka azt mondta, hogy sokkal jobban élvezi a szexet, mint 20 éves korában, ráadásul 67 százalékuk a házasságában találja meg az érzelmi örömeit. Csupán 9 százalékuk sírja vissza a szingli életet.

A negyvenes nők kétharmada állította, hogy az ágyban sokkal nagyobb biztonságban, és szexuálisan sokkal felkészültebbnek érzi magát, mint fiatal korában, és csak 37 százalékuk vallotta azt, hogy színleli az orgazmust. Az is kiderül a felmérésből, hogy az érett nők nem kedvelik a fiatalabb férfiakat, többre értékeli a korban hozzájuk illő partnert, aki, a nők 66 százaléka szerint, általában jobb szeretőnek bizonyul.

Az adatokból megtudhatjuk azt is, hogy a középkorú nők 90 százaléka szereti szex közben változtatni a pozíciókat, 40 százalékuk pedig szívesen átveszi az irányító szerepet. 82 százalék igényli partnerétől az érzelmi megnyilvánulásokat, és az öleléseket, de csak 50 százalékuk ragaszkodik a teljes kielégüléshez.

Az orr és az ízlelés

Miért van az, hogy amikor megfázunk, nem nagyon érezzük a szagokat, illatokat, ízeket – még ha (nagy nehezen) kapunk is levegőt?

A szaglásért az orrüreg felső részében elhelyezkedő érzékelő idegsejt-hálózat, a szaglóhám felelős. A szagmolekulák a nyálkahártyát borító folyadékrétegben oldódva jutnak el a szaglóhámhoz, amely az érzékelt jelet az agyba továbbítja. Ha megfázunk, orrnyálkahártyánk megduzzad, és sokszor elzárja a levegő útját, így a szagmolekulák el sem jutnak az orrüreg felső zugába. Olyan is előfordul, hogy náthásan még épp kapunk levegőt az orrunkon keresztül, a szagokat mégis jóval gyengébben érezzük. Ennek az az oka, hogy megfázás esetén az orrnyálkahártya által termelt folyadék jóval sűrűbb, mint normálisan, így a szagmolekulák nem tudnak benne megfelelően oldódni.

Alapvetően az ízézés romlásának is ez áll a háttérében. Az ízlelésért a nyelven található apró ízlelőbimbók felelősek – ezek nátha esetén is ugyanúgy működnek, mint annak előtte. Ahhoz azonban, hogy egy ételnek vagy italnak a valós ízét, zamatát érzékeljük, más feltételeknek is teljesülniük kell.

A zamatot meghatározza az adott étel/ital íze, illata, fűszerezettsége, hőmérséklete és textúrája, azaz állaga. Ezek közül az illat – ami a garaton keresztül jut át a szájüregből az orrüregbe – nagyon nagy jelentőséggel bír, egyes szerzők szerint akár hetvenöt százalékban is felelős lehet az ízek megfelelő érzékeléséért.

Ha tehát a fent említett okok miatt átmenetileg gyengül a szaglásunk, a megfelelően működő ízlelőbimbók ellenére sem leszünk képesek élvezni az ízeket.

Curry: a gyógyító fűszer

Egerekén végzett kísérletek arról tanúszkodnak, hogy az indiai fűszerben található sárga festékanyagnak hihetetlen hatása van többek között a mellrákra. Sőt, további kísérletek alapján a bőrrákra, és lehet, hogy az Alzheimer-kórra is.

A kurkuminnak a curry nem csupán a világitóan sárga színét köszönheti. Az anyag megakadályozhatja a metasztázis kialakulását és elterjedését is, állapították meg a houstoni Texas Egyetem kutatói, egereken végzett kísérleteik során. A bámulatos gyógyhatás háttérében az állhat, hogy a kurkumin valószínűleg elnyomja annak a proteinek a hatását, amely kulcsszerepet játszik a metasztázisok kialakulásában. A legjobb hatás akkor érhető el, amikor a

curry sárga festékanyagát a paclitaxeles mellrákterápia kiegészítéseként használják. Az általánosan használt orvosság ugyanis hosszabb használat után elöregítheti a metasztázisok kialakulását. A kurkumin ugyanakkor segít elkerülni ezt a mellékhatást, és növelheti a sikeres gyógyulás esélyeit.

A sokat ígérő kísérletek után a kutatók most abban reménykednek, hogy hamarosan embereken is kipróbálhatják az új gyógymódot. Pár hónappal ezelőtt ugyanis már felfigyeltek a hatóanyag pozitív hatására a bőrrákos betegeknél. A szakemberek az Alzheimer-kór gyógyításánál is elképzelhetőnek tartják, hogy felhasználják a festékanyagot a kezelésben.

Búcsú a szobanövényektől?

A lakásunkban található növények számos kellemetlen allergiás tünet forrásai lehetnek, állítja egy frissen közölt, Belgiumban készült tanulmány.

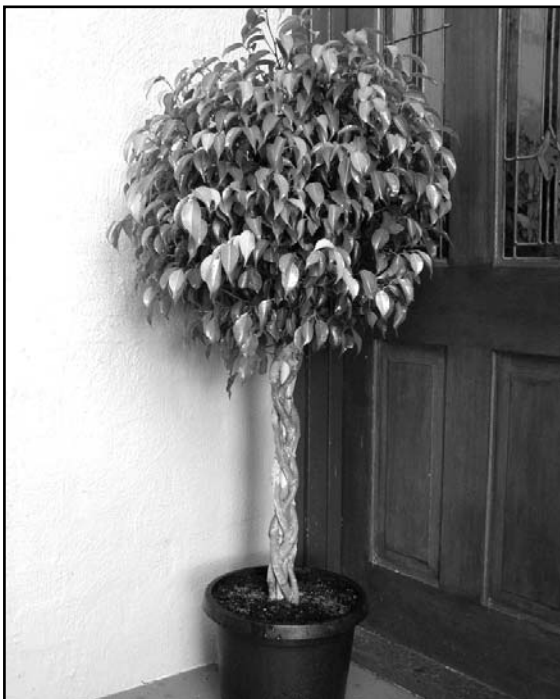
Az Allergy folyóiratban publikált adatok alapján a nyugati országok lakosságának megközelítőleg 40 százaléka szenved az allergia rhinitis, más néven szénanátha tüneteitől. Az allergia rhinitis okozta orrfolyás, tüsszögés az esetek mintegy 20 százalékaiban a szobanövények által kiváltott mellékhatásként lép fel.

Egy 1985-ben készült tanulmány szerint a fikusok családjába tartozó *Ficus benjamina*, más néven csüngőágú fikusz nedvéből, annak száradása után a latex szerkezetéhez hasonló, allergén molekulák jutnak a lakás légterébe. Mivel a csüngőágú fikuszhoz hasonló dekoratív növények igen közkedveltek, ezért a növény által keletkező allergének nem csak a lakásban, de a munkahelyeken és nyilvános helyeken is egyre növekvő számban terjednek.

A belga kutatók által végzett vizsgálatban 59 allergia rhinitis-től szenvedő páciens és 15 egészséges személy vett részt. Bőrteszt segítségével ellenőrizték a résztvevők bizonyos növényekre adott allergiás reakcióját. A fikusz, yucca, borostyán, pálma

és más közismert dísznövények közül legalább egyre mutatott allergiás reakciót az allergia rhinitis-es betegek 78 százaléka. Az egészséges csoport tagjainál egy esetben sem figyeltek meg allergiás reakciót. Két, fikuszra allergiás személy esetében a tünetek teljes mértékben megszűntek miután a növényt eltávolították környezetükből.

Természetesen a fentiek alátámasztásához további vizsgálatok szükségesek. Amennyiben azonban allergiás tünetektől szenvedünk, mielőbb keressünk fel allergológus szakorvost, hiszen lehetséges, hogy egy egyszerű vizsgálattal az allergén kiszűrhető, s így az allergiás reakció is megszüntethető.

Izgalmas a túlvilági túra, ha van visszaút

Senki nem szeret összefutni az öreg kaszással. Ezért, amit az ember tud, azt általában megteszi, hogy kitolja az – előbb vagy utóbb – elkerülhetetlenné váló találkozást vele. Az ismeretlen lehet félelmetes vagy éppen izgalmas, de nyújthat akár boldogságot is. Van, hogy a sok titkot rejtő halálra, és az azutáni állapotra is igaz ez utóbbi állítás – persze csak akkor, ha az eseményt túléli az érintett, és élményeit így meg tudja majd osztani másokkal.

Sok embernek volt már ilyen élménye, de legtöbbször nem beszélnek róla, mert félnek, hogy bolondnak nézik őket, így van, aki inkább titokban tartja tapasztalatát. Természetesen a hasonló eseten átesettek szeretnék erről beszélni, de meg kell gondolniuk, hogy kinek mondják el. A munkahelyen nem ajánlott erről beszámolni, hiszen nem mindenki fogadja jól ezeket az információkat. Van, aki a családtagjaival sem kívánja megosztani, nehogy megijessze őket. Ezeket a különleges emlékképeket nem lehet összekeverni a nagy betegségek miatt esetlegesen kialakuló lázálmokkal. Ezek ugyanis fikciókra épülnek és zavarosak, a megélt halálközeli élményt viszont valóságosan, sőt van, hogy annál sokkal tisztábban látja az érintett.

Nemcsak képek, hanem érzések is jelentkeznek náluk, boldogságról, nyugalomról számolnak be azok, akiknek már volt ilyen élményük. Emellett mindenki beszámol egy beszélgetésről, melyet telepatikusan folytatnak egy felsőbb hatalommal.

Ez alatt olyan kérdések is elhangzanak például, hogy felkészült-e a halálra, vagy mit tett meg az életében. Valószínűleg volt olyan, aki nem volt a halálra felkészülve, de nem tért vissza, erről azonban utólag nem lehet bizonyosságot szerezni.

A betegség vagy baleset miatt a halálhoz közel kerülők közül nem mindenki tapasztal ilyen élményeket. Azt, hogy ennek átélése mitől függ, egyelőre nem lehet tudni. Az élmények nem mindenben egyformák, vannak teljesen eltérő beszámolók. Léteznek azonban azonos jellemzői, ilyen a boldogság érzése, a megnyugvás, a test elhagyása és a körülötte történő események kívülről való figyelése, valamint a fény megjelenése. Az öngyilkossági kísérletet elkövetők más érzésekről számolnak be, másként élik ezt át. Náluk nem jelentkezik a fény az alagút végén visszatérés közben, ők a sötétségről mesélnek.

Ennek az élménynek jelentős hatása van a további életvitelre, megváltoztatja az ezen átesettek világnézetét. Átalakul az értékrend, kevésbé lesznek fontosak az anyagiak. Erősen megnő az empátia-készségük, segítséggel fordulnak mások felé, és lényeges lesz számukra szeretetet adni. Maradandó értéknek a mások javára fordítandó tudásukat tekintik. Megnő az élet-szeretetük, és másként tekintenek a halálra, nem félnek tőle. Kellemetlen következményei a későbbiekben nincsenek a halálközeli élménynek.

Nestától Ronaldóig – 30 éves sztárfocisták

Ronaldo szeptember 22-én, Michael Ballack 26-án, Francesco Totti 27-én, Andrij Sevcsenko 29-én, míg Mauro Camoranesi október 4-én lett 30 esztendőse. Pár éve még a legeslegjobbabbak voltak, valaki még mindig a csúcson van, de akad olyan labdarúgó is, akinek már csak a neve cseng jól, és a múltjából próbál megélni. A HVG körülnézett, ki a jelenkor 10 legnagyobb harmincévese, akikről az elmúlt években sokat beszéltek a szurkolók, de egy jó ideig még bizonyosan a figyelem középpontjában, az újságok címlapjain lesznek.

Nagy fordulópont egy-egy futballista életében, amikor eléri a harmincadik életévét, s már nem huszonévesnek számít, hiszen „papíron”, illetőleg a biológia „íratlan szabályai” szerint ekkor még csúcsformában kellene lenni, 30 fölött viszont már nem igen fejlődik egy mezőnyjátékos. Persze, rengeteg kivételt fel lehetne sorolni pro és kontra, valaki teljesen kiégett a harmadik iksz elérésekor, míg vannak olyanok, akik szárnyra kaptak a nagy fordulópont utáni években.

Amikor egy futballista eléri a harmincéves kort, hirtelenjében nagy változáson megy keresztül. A fiatal tehetség kategóriának már rég búcsút intett, presztízst szerzett magának, piaci értéke pedig a hármas szám miatt rohamos csökkenésnek indul. Persze nem mindegy, hogy valaki kapus, védő, középpályás vagy csatár, minél előrébb játszik a születésnapos, annál inkább gyorsabbnak, robbanékonyabbnak – tehát fiatalabbnak kell lennie.

A tízes lista szubjektív ár/érték, vagy inkább a potenciál és hasznosság aránya szerint állt össze, azaz: ha menedzserek lennénk, ilyen sorrendben vennénk meg a 30 éves sztárokat.

1. Alessandro Nesta (születési idő: 1976. március 19.): Az AC Milan futballistáját már nagyon régóta a világ egyik legjobb védőjeként tartják számon. 1992-től 2002-ig a Lazio kultikus figurája volt, majd „életét áldozta” szeretett klubjáért, hiszen Milánóba szerződésével (19,1 millió font) megmentette a római klubot, az érte kapott pénzből egyenesbe jöttek a világoskék-mezesek.

Nagy cimborája Fabio Cannavaro, aki a Serie B-be száműzött Juventust elhagyva a Real Madridba távozott, s ők ketten alkotják a futballvilág legerősebb belső védőkettőjét. Ami különbség kettejük között: Alessandro még csak 30, míg a David Beck-

ham-mosolyú Fabio 33 esztendő, bár egy beknél még ez sem kor. Nesta nagy bánata, hogy a világbajnoki döntőben – sérülése miatt – nem léphetett pályára, bár akkor Marco Materazzi helyén játszott volna, aki ugye gólt lőtt, majd Zinédine Zidane-t örökre leküldte a futballpályáról.

2. Francesco Totti (1976. szeptember 27.): A „főfarkas” remek példa arra, hogy rohan az idő, hiszen hősünknek még ideje sem volt klubot váltani, máris „öregnek” számít. Totti 1992 óta soha nem játszott máshol, csakis az AS Romában, amellyel bár bajnokságot már nyert, a hőn áhított Bajnokok Ligája-győzelem soha nem jött össze. Bokatorése miatt a vb-menetelésről is majdnem lemaradt, aztán picit korán dobták be a mélyvízbe, így ezúttal nem lehetett a squadra azzurra lelke a focivében. (Szerencséjére ott voltak a többiek, például Andrea Pirlo.)

Az is igaz viszont, hogy Itália aranyfiai ezúttal inkább csapatként alkottak maradandót, s nem egy-egy játékos kiugró teljesítménye miatt – elég, ha megnézzük a gólok eloszlását. Totti mindenesetre jó vásár lenne 30 évesen is, s bár minden nyáron a legnagyobb csapatokkal boronálják össze, ő nem tágit, és magán tartja az AS Roma mezét.

3. Patrick Vieira (1976. június 23.): Ő is az „olcsón” megszerezhető Juve-játékosok körébe tartozik, és a sokak szerint a földkerekség legjobb

védekező középpályására végül a Serie A-ban (a bundabotrány utáni megtorlás miatt már nem) rivális, címvédővé avanszált Inter csapott le, 13 millió eurójába került.

Vieira 1993-ban a Cannes-ban kezdte pályafutását, és legszebb éveit – egy kétemeccess Milan-kitérő után – 1996-tól 2005-ig az Arsenalban töltötte. Ott lett világsztár, angol bajnok, világbajnok, nyáron viszont meg kellett elégednie a vb-ezüst-éremmel. Korunk tökéletes középpályásának egyetlen hibája van: néha elszakad nála a cérna, így elég gyakran piros lappal „honorálják” impulzív viselkedését.

4. Michael Ballack (1976. szeptember 26.): A Chelsea az év üzletét ütötte

nyélbe a Tottinál egy nappal idősebb német középpályás leigazolásával: a 2002-ben vb-ezüstérmes, idén nyáron pedig bronzig jutó Nationalelf csapatkapitányáért nem kellett fizetnie az angol bajnoknak, mivel Ballack szerződése lejárt a Bayern Münchennél. 1995-ben a Chemnitzer FC-ben lett profi labdarúgó, két évre rá a Kaiserslauternben, újabb két szezon után a Bayer Leverkusenen futballozott, legutóbbi sikereinek a színhelyén, a Bayern Münchenben három esztendő t húzott le. Ballackot már háromszor választották meg a legjobb német labdarúgónak, ebben már csak a négyszeres győztes Franz Beckenbaur jobb nála.

A sokoldalú középpályás 30 évesen az utolsó esélyt ragadta meg, hogy külföldön, a Bayernnél is nagyobb csapatban (kevés van, a Chelsea az egyik ilyen jelen pillanatban) tegye próbára képességeit, egy teljesen más futballkultúrájú bajnokságban. Célját nem titkolja: Bajnokok Ligáját akar nyerni a londoniakkal. Érdekesen kezdte a szezont: előbb több hétre kidőlt, majd egy durva szabálytalanság miatt három angol bajnokiról eltiltották.

5. Andrij Sevcsenko (1976. szeptember 29.): Ballackhoz hasonlóan őt is a Chelsea szerezte meg. Érte vi-

szont mélyen a zsebébe kellett nyúl-
nia imádójának, a klubtulajdonos Roman Abramovicsnak, az ára potom 45 millió euró volt. A Dinamo Kijevben ördögi csatárduót alkotott Szerhij Rebrovval (aki érdekes módon Ukrajnán kívül nem tudott nagy karriert befutni), s a legemlékezetesebbet akkor produkálta Seva, amikor az 1997/98-as Bajnokok Ligája-szezonban mesterhármast ért el a Barcelona ellen 4-0-ra megnyert, Camp Nouban rendezett találkozón.

A Milant 1999-től 2005 nyaráig erősítette, és mindent megnyert, amit lehetett (BL, scudetto, gólkirályi cím), és 2004-ben elnyerte a labdarúgóknek odaadható legnagyobb presztízsű díjat, a France Football Aranylabdáját. Az ukrán válogatott 2006-os vb-résztételét nagyban neki köszönheti, s bár Oleg Blohin gárdája óriási meglepetésre a legjobb 16 közé jutott Németországban, a mundialon Sevcsenko nem játszott úgy, mint azt a Milanban megszokhattuk tőle. S még ami miatt csak ötödik lett a jelen listán: a Chelsea-ben egyelőre csak keresi önmagát, valamint góllövő cipőjét, és mivel már túl van a harmadik ikszen, sietnie kell a beilleszkedéssel, mert Londonban nem ismer tréfát José Mourinho rotációs taktikája...

6. Ruud van Nistelrooy (1976. július 1.): A Real Madrid nem bírja ki, hogy ne igazoljon minden évben minimum egy galaktikust, bár idén többet is sikerült besöpörnie a fővárosi kirakatsapatnak. Egyikük Ruud van Nistelrooy, aki nem volt, nem lehetett rossz vásár, hiszen ő napjaink egyik leggólérzékenyebb támadója. 1993-tól a Den Boschban négy, a Heerenveenben egy évet húzott le, majd a PSV Eindhovenben (1998-2001) nyújtott teljesítményére figyelt fel Sir Alex Ferguson, a Manchester United menedzsere: Van Nistelrooy 31, majd 29 góljával ezüstcipős lett Európában.

Súlyos sérülése miatt azonban csak egy évvel később költözhetett az Old Traffordra 19 millió font ellenében, de megérte várni rá a MU-szurkolóknak, mivel 219 meccsén 150-szer volt eredményes a holland fenomén. Idén tavasszal megromlott a viszonya Fergusonnal (a menedzser szerint nem viselte el Ruud, hogy kikerült a kezdőből), a Real Madrid kapott az alkalmon, és 11 millió fontért meg-

szerezte a gólvágót, akinek úgy tűnik, nem okozott gondot a klubváltás, pedig Madridban nem kicsi a harc a csatársorba kerülésért (Raúl, Ronaldo, Robinho, Cassano).

7. Juan Pablo Sorín (1976. május 5.): Argentína hosszú hajú csapatkapitánya nagy utazó és életművész,

Európa és Dél-Amerika között szeret ingázní, hétszer is kontinenst váltott pályafutása során. Középhátvédként világbajnoki címre vezette José Pekerman ifjúsági válogatottját 1995-ben, hogy aztán a Diego Maradonaféle Argentinos Juniorstól a Juventushoz szerződjön. Egy évre rá hazavágyott, előbb a River Plate-ben, majd a brazil Cruzeiroban rúgta a bőrt, immáron univerzális, bal oldali védekező, vagy ha kellett, támadó középpályásként.

Meglepetésre kimaradt az 1998-as vb-keretből, 2002-ben viszont ott volt a

Távol-Keleten, ám sok sikerben nem volt része. Ugyanezen évben a Lazio szerződtette, majd 2003-ban a Barcelonában és a Cruzeiroban is megfordult, s végül a francia Paris-Saint Germainben kötött ki. Itt is csak egy szezont volt hajlandó eltölteni, menetrendszerűen a Cruzeirohoz ment vissza, majd 2004-től jött – az ő mércéjén – egy viszonylag hosszabb időszak a Villarrealban. Juan Roman Riquelmevel és Diego Forlánal BL-elődöntőig meneteltek a Sárga Tengeralattjáróval, idén mégis megjelentek a hangyák a gatyában, és Sorín meglepetésre a német Hamburghoz írt alá. 2006-ban a vb-vendéglátó németek okozták az argentin válogatott és a védő-középpályás vesztét, a negyedöntőbeli kiesés persze abszolút országban. Ki tudja, hány helyen fog még megfordulni Sorín, hiszen még csak harmincéves.

8. Emerson (1976. április 4.): Nem rossz vásár a brazil középpályás, aki szintén kiváló, ha védekezni kell, vagy a támadásokban kell segédkezni – mindezt a Real Madridnál vették észre a leggyorsabban, amikor lecsaptak a juventusos játékosra. Emer-

son a Botafogóban kezdte karrierjét, ezt követően a Gremióban két évig játszott, majd 1997 és 2000 között a Bayer Leverkusenen lett Európa-szerte is ismert labdarúgó. Az ezredfordulóban az AS Roma szerződtette, ahol egyenletesen jó teljesítményt nyújtott, így 2004-ben a Juventus vitte el – a Farkasokkal 2001-ben, a Zebrákkal 2005-ben nyert scudettót.

A Real a Juve körüli botrányt kihasználva tolt szerződést Emerson és csapattársa, Fabio Cannavaro elé, kettőjüket diszkontnak mondható 23 millió euróért csábította Fabio Capello Madridba. A főképp védekező középpályásként villogó brazil 2002-ben közvetlenül a világbajnokság előtt sérült meg, amikor edzésen beállt a kapuba, most nyáron pedig meg kellett elégednie a negyedöntős pozícióval.

9. Mauro Camoranesi (1976. október 4.): Az argentin származású szél-

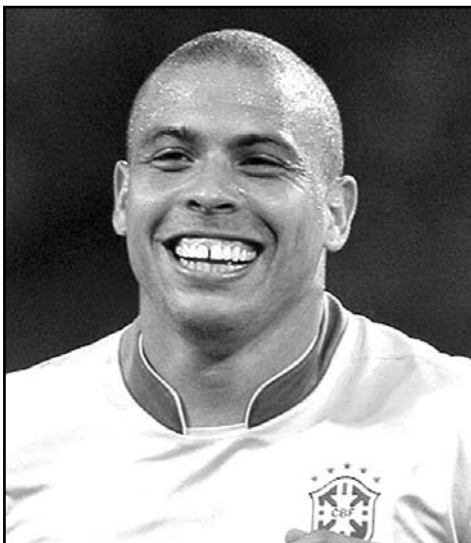
ső tipikus későn érő típus, 2002 előtt nem játszott nagycsapatban. 1994-től 2000-ig Dél-Amerikában bontogatta szárnyait, három országban is megfordult: Argentínában az Aldosivi, a Banfield, Mexikóban a Santos Laguna, Uruguayban pedig a Monte-

video Wanderers volt a kenyéradója. Hat évvel ezelőtt a Veronába szerződött, a Juventust 2002 óta erősíti. Az argentinoknak rosszul esett, hogy Camoranesi az Albiceleste helyett a squadra azzurra hívó szavára bólintott: a 2004-es Eb után idén is kerettag volt, így ő is magasba emelhetette a vb-trófeát. A vagány középpályás nem hagyta el a Serie B-be küldött Juvét, ám állítólag a West Ham United vele tenné teljessé argentin kollekcióját.

10. Ronaldo (1976. szeptember 22.): Ha Camoranesi későn érő, akkor – kis túlzással – Ronaldo korán fonnyadó típus. Persze még most is kiváló labdarúgó a brazil csatár, ám sokak szerint tinédzserként, valamint húszas éveik első felében jobb volt, mint jelen pillanatban. Hogy beírta magát a futballtörténelembe, az nem kérdéses, hiszen kétszer elnyerte az Aranylabdát, a FIFA háromszor választotta a világ legjobbjának, és kétszeres világbajnoknak, egyszeres vb-ezüstérmesnek mondhatja magát. Ő szerezte a legtöbb világbajnoki gólt, természetesen idén sem maradt adós a találatokkal a focivében.

Korábban minden nyáron a lehetséges klubváltásaival volt tele a világsajtó, ám immáron a Real Madridban nem ő számít az első számú sztárnak, sőt a csapatba kerülésért is keményen kell hajtania, pedig 2002-ben 28,5 millió fontért szerződtette a királyi gárda az Intertől. Az ára ennek már csak a töredékét érheti jelen pillanatban a

kissé duci, ám a magyar futballistáknál még mindig sokkal fürgébb csatár. Ami viszont tény: ahol megfordult, mindenhol lankadatlanul termelte a gólokat. A Cruzeiroóban 14 meccsen 12-t szerzett, a PSV-ben –mindössze 18-19 évesen – 45 bajnoki fellépésen 42-szer rezgetett hálót, egyetlen barcás idénye alatt 37/34 volt a mérlege. Az Interben – ahol sérüléssel is bajlódott – 68 Serie A-összeccsapásán 49-szer mattolta az ellenfelek kapusát, a Real Madridban pedig már 120 meccsnél jár, és nem

volt szűkölködés a Ronaldo-gólokban, hiszen 89 találatot jegyzett a 2006-os szezon kezdetéig.

Bár sokan mások is 2006-ben ünnepelték 30. születésnapjukat, ám Clarence Seedorf (Milan), Gilberto Silva (Arsenal), Nuno Gomes (Benfica), vagy éppen Lars Ricken (Dortmund) ezúttal nem került bele „menedzserünk” noteszébe.

Viccözön

– Hogy hívják a halott rendőrt?

– Holt biztos.

– Miért kopog a fapapucs?

– Mert nem éri el a kilincset...

– Mi a különbség a víz és az ikrek között?

– A víz az H_2O , az ikrek pedig ó, há' 2?

A muzsikus cigány elmegy New Orleansba egy big band-be nagybőgőzni. Néhány hónap múlva hazatér.

Az egész rokonság várja a reptéren. Kérdezik tőle:

– Aztán milyen volt a meló?

– Hát, nagyon veszélyes!

– Veszélyes?

– Hát, képzeljétek el, fenn vagyunk a színpadon, dzsanázzuk a muzsikát, rengeteg az ember, nagyon sok. Mind fekete, csak én vagyok fehér!

– Miért van a szőke nő köldöke körül néhány kék-zöld folt?

– Mert vannak szőke pasik is.

– Miért önt a szőke nő vizet a számítógépébe?

– Mert szőrfőzni akar a neten.

– Mi a bizonyíték arra, hogy a Szahara helyén valaha tenger volt?

– Az arabok még ma is fürdőlepedőben járnak.

Cellatársak beszélgetnek:

– Maga, miért került ide?

– Mert egyszer távcsövön néztem az anyósomat, amikor napozott.

– Ne vicceljen velem, ezért még

senki sem kapott tíz évet!

– Én azért kaptam, mert a távcső egy vadászpuskára volt szerelve.

– Mi kell a sörösládák cipeléséhez?

– Rekeszizom!

– Mi az? Válás után a második, majd a harmadik házasság.

– A remény diadala a józan ész fölött.

Férj bemegy a dokihoz:

– Doktor úr! Azt hiszem, nekem meghalt a feleségem, de nem vagyok biztos benne!

– Hogyhogy nem biztos, hát ilyen tudni kellene!

– Az a helyzet, hogy kissé bizonytalan vagyok, mert az ágyban ugyan hetek óta ugyanolyan, mint korábban, de a mosatlan csak gyűlik, csak gyűlik...

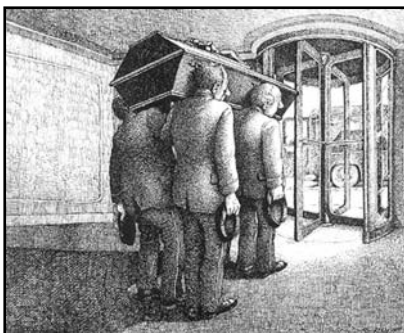
Agresszív kismalac üldögél a fán. Arra jár a róka s csodálkozva kérdi:

– Malacka, mit csinálsz te oda-fönn?

– Cseresznyét eszem.

– De hisz ez tölgyfa!!

– Kuss. Hoztam.

Ismeri a sudokut?

A sudoku egy olyan 9x9-es nagy négyzetrács, mely 9 db 3x3-as kisebb négyzetrácsból épül fel. Ebbe a 81 négyzetbe kell beírni a hiányzó számokat 1-től 9-ig úgy, hogy mind a kilenc kis négyzetrácsban, valamint a nagy négyzetrács soraiban és oszlopaiban is megjelenjen minden szám 1-től 9-ig.

A játékot Howard Garns amerikai matematikus találta ki. Garns 1979-ben megalkotott egy új logikai fejtörőt, amit azóta az egész világ a Wikipédiától a Times-ig a 21. század Rubik-kockájaként emleget. A bemutató nem vert fel túl nagy port: a „Number place”-nek nevezett játék talán szép csendesen feledésbe merül, ha nem érkezik 1984-ben Japánba. A szigetországban elsőként a Nikoli magazinban jelent meg a játék, az akkori elnevezésből alakult ki a mai szúdoku (amerikaiasan sudoku) elnevezés.

	8	6			3		9	7
7		3		8	5			1
				9		8		
	1				4	3	8	
		4	2		9	1		
	5	9	3				4	
		2		5				
1			9	3	2			
9	6		7			2	5	

		6						1
	7			6			5	
8			1		3	2		
		5		4		8		
	4		7		2		9	
		8		1		7		
		1	2		5			3
	6			7			8	
2						4		

Két tehén beszélget a réten:

– Te, hallottad, hogy a szomszéd faluban valamilyen kórtól egyszerűen megkegűlnek a tehenek?!

– Tényleg?! Ez szörnyű! Milyen jó, hogy mi zsiráfok vagyunk!

– Miért van az oroszlánnak farka?

– Hogy nézze az ki: oroszlán – szünet – bojt!?

Rendkívül csinos nőt leszólitja egy férfi az utcán:

– Elnézést hölgyem, megmondaná mennyi az idő?

– Köszönöm, de ma már dugtam.

Két férfi találkozik:

– Képzeld, mi történt! Meghalt a feleségem.

– Jézusom, hogy történt?

– Vasárnap krumplit akart főzni, de elfogyott és elindult a zöldségeshez, ám a lépcsőházban összeesett és meghalt.

– És te mit csináltál?

– Rizst...

A halott férj lejelentkezik a mennyországban. Szent Péter azt mondja:

– Te igen rendes ember voltál oda-lent, három legkedvesebb tárgyadért visszamehetsz.

Kis idő múlva megjelenik az em-

		4			9			8
	3			5			1	
7			4			2		
3			8			1		
	5						9	
		6			1			2
		8			3			1
	2			4			5	
6			1			7		

8	4	7						
9			6			5		
			3					
7				8		4		
				7	5			1
	2	4				3		
							4	7
			9		6			
2	3						9	

	6		1		4		5	
		8	3		5	6		
2								1
8			4		7			6
		6				3		
7			9		1			4
5								2
		7	2		6	9		
	4		5		8		7	

ber, kezében egy WC-öblítőzsinór, egy telefonkagyló és egy WC-csésze.

Igen elcsodálkozik Szent Péter:

– Ugyan, mondd már meg, miért éppen ezeket hoztad?

A válasz:

– A telefonkagyló volt az egyetlen dolog földi életemben, amibe beleszólhattam. A WC-öblítő volt az egyetlen dolog földi életemben, amit elértem. A WC-kagyló volt az egyetlen dolog körülöttem, amibe az anyósom nem pofázott bele!

– Mit mond a férj az orrbavágott feleségnek?

– Semmit. Már elmondta háromszor.

A süket és a vak szolgáltatja a zenét a bálban.

Kérdezi a vak:

– Mondd süket, táncolnak már a vendégek?

Mire visszakérdez a süket:

– Miért, már zenélünk?

– Mi az: 30 buzi bezárva a pincébe?

– Padlófűtés.

– Miért nem próbálja ki a rendőr a telefonszexet?

– Mert túl kicsik a lyukak a telefonkagylón.

– Miért van a zsiráfnak hosszú nyaka?

– Hogy elérje a fejét.

Szőke nő autót vezet, de semmi mást nem tud, csak hogyha a rendőr megállítja, akkor félre kell állnia. A rendőr nemsokára le is állítja:

– Jogosítványt, forgalmi engedélyt!

Szőke nő nem érti és bután bámul a rendőrrre, mire a rendőr:

– Tudja, amiben benne van a fényképe!

Szőke nő kutat a táskájában, megtalálja a piperetükröt, kinyitja. Gondol-

ja magában, e lesz az, s átadja a rendőrnek. A rendőr belenéz és megszólal:
– Hát maga az, kolléga, miért nem ezzel kezdte! Menjen csak nyugodtan tovább!!!

– Hogy mondjuk a gumimacikat o-val?
– Koton bocsok.

Nyuszika faggatja az anyukáját:
– Mondd mama, én hogy lettem?
– Majd megtudod, ha nagyobb leszel.
– De mama, én most akarom megtudni!
– Nem lehet!
– De mamaaa...
– Hogy lettél, hogy lettél. Hát egyszerűen csak kihúztak egy cilindrből, és kész!

– Melyik a legcsendesebb hely a világon?
– Az ejtőernyőgyár garanciális szervize.

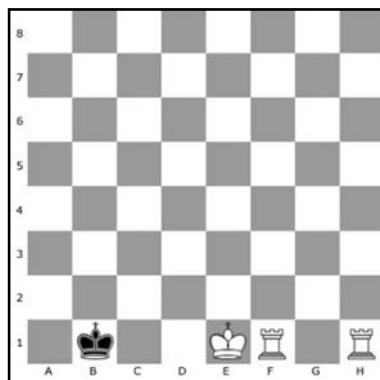
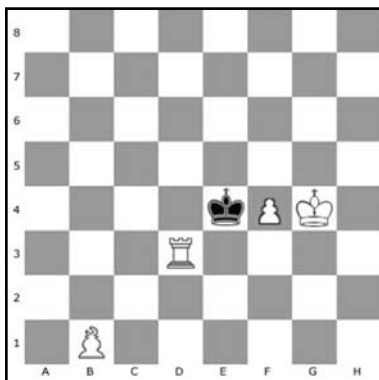
– Miért dobja át a rendőr a konzervet a folyó másik partjára?
– Mert rá van írva, hogy a túloldalon nyílik.

A nyuszi ül a szakadék szélén, és hitetlenkedve ingatja a fejét. Közben ismételteti:
– Paci, paci. Paci, paci.
Arra jön a medve. Kérdezi a nyuszt:
– Hát neked meg mi bajod van?
– Gyere ide hozzám medve, megmutatom.
A medve odamegy, belenéz a szakadékba. A nyuszi hirtelen belelőki,

No comment...

Az optimista nem fékez a zsákutcában.
Ha te mondd, és úgy van, akkor valószínű.
Bocsánat, hogy élek. Többet nem fordul elő.
Nem a szemem nagy, a fejem kicsi.
Szia, te is ezen a vonaton utazol?
Ketten jönnek ki az erdőből. Az egyik futva, a másik a medve.
Lejöttem a fáról, most már én is ember vagyok? – kérdi a hernyó.
Van élet a halál után! Napóleon meghalt, Nagy Sándor meghalt, Hitler meghalt, de mi élünk!
Sosem késő leszokni a dohányzásról, ezért én még várok egy picit.
Aki dohányzik, az meghal. Aki nem, az is.
Tévedni emberi dolog, de másra kenni még emberibb.
Ha nem mész el mások temetésére, ők sem mennek el a tiédre.
A hangszínt hanglétráról festik a hangfalra.
Madarat tolláról, zoknit szagáról.
A Windows nem vírus! A vírusok csinálnak valamit!
Nehéz elhinni valakiről, hogy igazat mond, ha mi az ő helyében hazudnánk.
Ha éhes vagy, nyalj sót, akkor szomjas leszel!
A minőség és a mennyiség nem számít, csak sok legyen és jó!
Végre tudom, hány csillag van az égen! Rengeteg.
Azért alakult ki az emberiség, mert sokkal könnyebb volt lejönni a fáról, mint fennmaradni.

Sakkfeladványok

Világos indul és két lépésben mattot ad.

majd leül és elkezd csóválni a fejét:

– Maci, maci. Maci, maci.

– Hogy hívják az orosz kommunikációs rendszert?

– Internyet.

Két rendőr utazik egy helikopteren.

Megszólal az egyik

– Nem tudod mi lehet az a ventillátor a fejünk felett?

Mire a másik:

– Szerintem a légkondíhoz van valami köze.

– Miből gondold?

– Abból, hogy amióta megállt, piszkosul izzad a pilóta.

– Miért teszi a rendőr a hűtőbe a koszos szőnyeget?

– Hogy kirázza a hideg...

Egy kisfiú almamagot eszik az utcán, arra megy egy rendőr.

– Kisfiú! Miért eszel almamagot? – kérdi a rendőr.

– Mert ettől okosabb leszek –

mondja a kisfiú. Két lejért kaphat három darabot.

– Akkor kérek hármat.

Megkapja a rendőr a három almamagot, a fiú pedig a két új lejt.

– Te fiú, én két lejért egy kiló almát is kapok – mondja a rendőr.

Mire a fiú:

– Látja, máris okosabb lett!

– Miért lehetünk biztosak benne, hogy a gyerekmesék kitalációk?

– Mert a királyfi mindig okos, jóképű, egyedülálló, becsületes és heteroszexuális.

– Szeretsz?

– Szeretlek!

– Akkor is szeretni fogsz, ha nem lesz ennyi pénzem?

– Igen, csak hiányozni fogsz egy kicsit...

A szőke nő bekerül a Legyen Ön is milliomos című műsorba, de az első kérdésnél már elakad. Igénybe veszi a telefonos segítséget, és felhívja az anyját.

Vágó I.: Jó napot kívánok! Itt ül velem szemben a lánya. Át is adom a szót.

Szőke nő: Szia, Anya! Bekerültem a játékba, csak az első kérdésnél megakadtam. Azt szeretném kérdezni, hogy a számítógép vagy a közönség segítségét vegyem igénybe?

– Honnan tudja a vak ejtőernyős, hogy közel a föld?

– Lazul a vakvezető kutya póráza.

Kérdés a jereváni rádióhoz:

– Hogy lehet megtanítani egy libát ugatni?

A rádió válasza:

– Csak el kell venni feleségül...

Két egészségmániás beszélget.

– Napi egy almával távol lehet tartani az orvost a háztól.

– Ja, különösen, ha pontosan célzol...

Vajon miért zuhantak le?

Hadgyakorlaton kiküldenek egy katonát az ellenség vonalai mögé, hogy álcázza magát, és jelentse az ellenséges csapatmozgásokat. Rendben megy is a dolog, ám egyszer csak az őrszem feladja álcázott megfigyelőhelyét, és elkezd ugrálni. El is kapják, győz az ellenség.

Később a parancsnoka felelősségre vonja a renitens őrszemet.

– Egy fatörzsnek álcáztam magam – mentegetőzik a katona. – Nem is volt semmi gond, bár először egy csapat

Női vezetők...

Tegnap az autópályán mentem. Balra tőlem egy hölgy tűnt fel egy vadiúj BMW-vel, több mint 130 km-es sebességgel, az arca egészen közel a visszapillantó tükrökhöz, és éppen sminkelte magát.

Egy pillanatra félrenéztem; amint ismét odanéztem, már majdnem az én sávomban volt és még mindig a sminkjével foglalatzkodott. Habár kemény fickónak tartom magamat, mégis úgy megijedtem, hogy a villanyborotvám kiesett a kezemből, és egyúttal kiütötte a szendvicsemet a másik kezemből. Amint megpróbáltam az autót a térdemmel a sávban tartani, leesett a fülemnél tartott mobilom – egyenesen bele a lábam között levő forró kávéspohárba. A kávé természetesen kifröccsent, leforrázta legnemesebb testrészemet, tönkretette a mobilomat és megszakított egy fontos telefonbeszélgetést. A cigit a számban még éppen sikerült megmentenem. Ki nem állhatom a nőket a volánnál. Életveszélyesek...

No comment...

Légy hű magadhoz! Egész életedet vele kell leélned.

Ne vezess túl gyorsan, mert még lemarad az őrangyalod.

Az egypúpú tevét az különbözteti meg a kétpúpútól, aki akarja.

Örökké akarok élni. Eddig sikerült.

A dohányzás megrövidíti a cigarettádat.

Messziről jött ember sokára ér ide.

Mindig van két lehetőség. Vagy nincs.

Ha a szüleidnek nincs gyereke, nagy valószínűséggel neked sem lesz.

Több ezer telefonszámot tudok fejből – csak azt nem tudom, hogy melyik kié.

Kicsi a bors, de tényleg.

Aki fél az alkoholmérgezésről, ne igyon mérgezett alkoholt.

Milyen távolságra van egymástól két jármű az ütközés pillanatában?

Ma kezdődik életem hátralévő része.

Vannak olyan zebrák, akik a rács mögé is beállnak, hogy fehér lónak lássák őket.

Sajnos az üzenetrögzítő elromlott. Itt az ember beszél.

Aki utoljára nevet, annak lassú a felfogása.

amikor felkelnek, látják, hogy a medvét baromira elverte valaki. Kérdezik is tőle, mi történt, mire a medve:

– Nem tudom, ki vert meg, csak arra emlékszem, hogy valami V-alakú állt felfelé a fején.

A nyuszika lesummantja a füleit, és hátrafordul:

– Vigyázz, csigabiga! Szorul a hurok!!!

A férfiak nőznek, a nők hímeznek.

A lesben álló rendőr végre gyorsajtáson kapja a falu közismert száguldozóját. Csípőre tett kézzel mondja:

– Na fiam, már régen vártam, hogy találkozzunk!

– Hát, csodálkozik a biztos úr, hogy én meg annyira siettem, hogy ne várakozzon sokáig?!

A szőke nő meséli a barátnőjének:

– Képzeld! Befizettem egy reinkarnációs tanfolyamra. Baromi drága volt, de hát egyszer élünk!

Megy a nyuszika az erdőben, egyszer csak szembe jön vele a róka:

– Te nyuszika, mondd azt, hogy 33!

– 33!

– Nyald a seggem télen nyáron!

Ha-ha-ha!!!

A róka röhögve, nyuszika meg zsörtölődve megy tovább. Kis idő múlva jön szembe a farkas.

– Nyuszika! Mondd azt, hogy 66!

– 66!

– Orrod a seggembe pattanhat! Ha-ha-ha!!!

Nyuszika hót idegesen megy tovább, szembe jön vele a medve:

– Te, medve! Mondd azt, hogy 12!

– 12!

– A kurva anyád!

Orosz medvevadászok beszélgetnek:

Galinecsnyik: Mond, te hogy vagy ilyen sikeres? Mi a titkod?

Musztrovszkij: Hát... Először is felmegyek a hegyekbe, keresek egy nagy barlangot, benézek, bebrum-

mogok, megvárom, míg kijön, aztán lelövöm, és eladom a bundáját.

Egy hét múlva találkozunk, Galinecsnyik össze-vissza gipszelve.

– Hát veled meg mi történt?

– Úgy tettem, ahogy mondtad: felmentem a hegyekbe, kerestem egy barlangot, benéztem, bebrummogtam, és kijött a 6:20-as gyors.

Kisfiú a hentesüzletben kérdi az eladót.

– Hentes bácsi van nyelve?

– Van.

– Akkor nyalja ki a fenekem! – és kiszalad a boltból.

A hentes utána fut, látja hogy már a másik oldalon van a kis csibész, ám már piros a lámpa. Nem törődik vele, el akarja kapni a kis gazfickót, de pechére egy rendőr karjaiba fut, aki már írta is az adatait.

– De biztos úr! Az a galád azt mondta, hogy nyaljam ki a seggét! – mutat a fiú felé.

Ám a rendőr komoran csak ennyit kérdez:

– És az magának olyan sürgős?

A magyar ember csak mértékkel és tartózkodással iszik!

Mérték a cinvödör, tartózkodás az asztal alatt...

– Mi az? Négy lába van és elül, hátul véres?

– Boci boci tarka, se füle, se farka.

Pistike bátyja bemegy a szobájukba, és látja, hogy az öccse térdel az ágya mellett, és közben kiabál:

– Jézuska, én nagyon jó voltam egész évben, kérlek, hozz nekem egy villanyvasutat, vagy egy biciklit, vagy egy videojátékot!!!

A bátyja csendesíti:

– Minek ordítasz? A Jézuska nem süket!

– A Jézuska lehet, hogy nem, de a nagyí a szomszéd szobában igen!

A CIA megbízza egyik titkos ügynökét, hogy utazzon Írországba, és keresse meg Murphy nevű beépített ügynöküket. Megállapodnak a jelszóban is.

No comment...

Tegnap elküldték a behívómat. Visszaküldtem!

Amikor padlón vagy, legalább szedjél fel onnan valamit!

Szaporítsd a baktériumokat! Néhány embernek ők az egyetlen kultúrája.

Minél hamarabb maradsz le, annál több időd jut az elmaradásod behozására.

Élj úgy, hogy ne kerülj bele a történelemkönyvbe.

Ha a hó sárga, ne edd meg!

Nincs megoldhatatlan probléma, csak túl rövid az élet.

A kaktusz is azért szúr, mert soha sem simogatják.

Nem tudtam, hogy lehetetlen, ezért megcsináltam.

Ha nincs eltörve, ne ragaszd meg!

Az agy az a szerv, amivel azt gondoljuk, hogy gondolkodunk.

Még hogy az úszástól jó alakod lesz! Nézd meg a bálnákat!

A mozdonyon azért van két ember, mert ott akkora a zaj, hogy egy ember el sem tudná viselni.

Ha ellenségeid lőtávolságon belül vannak, akkor te is.

Érdekes arca van. Érdekes, hogy ez egy arc.

No comment...

Egészen kiskoromban születtem.

A világnak több szerény zsenire lenne szüksége. Olyan kevesen maradtunk. Ha egy ember 50 éves korában úgy ébred, hogy semmije sem fáj, akkor meghalt.

Kérjük a kukát etesse, a padló diétázik!

Üres fejjel meg lehet élni, de üres gyomorral nem.

A csúszómászók sohasem esnek hasra.

A tehén nem más, mint egy olyan gép, ami fogyasztásra alkalmassá teszi a füvet.

Küldjetelek nekem pénzt! Ígérem, csak megnézem és küldöm vissza.

Szavaz a hejesírók partyára!

Egy fecske nem csinál kisleckét.

Én nem a cápától félek, hanem attól, hogy meg akarnak harapni.

Emberünk elutazik a megjelölt városba, és bemegy a kocsmába, gondolván, a kocsmáros mindenkit ismer a városban. Odamegy hozzá, és megkérdi:

– Meg tudja nekem mondani, hogy merre lakik Murphy?

A kocsmáros ránéz, és elkezd isorolni:

– Nálunk nagyon sok embert hívnak Murphynek. Itt van például Murphy, a pék. Ő itt lakik a szomszéd utcában. Aztán itt van Murphy, a bankár. Ő a város másik felén lakik. Vagy itt van Murphy, a lakatos. Ő az áruház mellett bérel lakást. Sőt, még az én nevem is Murphy.

A CIA ügynök úgy gondolja, talán megtalálta az emberét, ezért megpróbálkozik a jelszóval: „A meteorológusok ködöt jósolnak reggelre.”

A kocsmáros arca felderül:

– Ember, hát miért nem ezzel kezdte. Maga Murphyt, a kémet keresi! Ő itt lakik az utcában, kicsit lejjebb!

Pistike az állatkertben sétál a mamájával. Hallják, amint az egyik fülemüle különösen szépen énekel.

– Kisfiam, szeretnél te is olyan

szépen énekelni, mint a fülemüle?

– Nem, anyu, én inkább olyan nagyot és messzire szeretnék köpni, mint a láma.

A szőke nő pizzát rendel. Kihozza neki a futár. A nő kifizeti, indul be a dobozzal, de utána szól a futár:

– Héé, hol van a borraivaló?

– De én nem is rendeltem bort!

Hogyan keletkeznek a jégcsapok

IQ TESZT

Az alábbi teszt megoldására 40 perc szükséges:

1. Írja be a hiányzó számot:

13, 9, 5, 1, _

2. Húzza alá, melyik illik a legkevésbé a többi közé:

fűnyíró

televízió

hűtőgép

telefon

hajszárító

3. Találja ki a hiányzó számot:

82, 85, 84, 87, 86, _

4. Húzza alá, melyik nem illik a többi közé:

cápa

kacsacsőrű emlős

keszeg

bálna

delfin

5. Húzza alá, melyik nem illik a többi közé:

natbart

ytoaat

pelo

veror

mbw

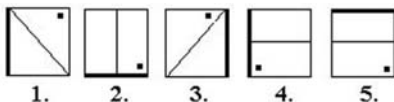
6. Melyik az a szó, amellyel az első és a második zárójelen kívüli szótag is értelmes szót ad ki?

al (. . .) ka

7. Írja be a zárójelbe a hiányzó szót:

füstölőnivaló (.) pénz „tolvajnyelven“

8. Húzza alá azt az ábrát, amelyik nem illik a többi közé:

9. Írja be a hiányzó számot:

10. Írja be a hiányzó számokat:

24	26	22	28	?
16	14	18	12	?

11. Ki nem híres festő az alábbiak közül?

razomt

sacpiso

lida

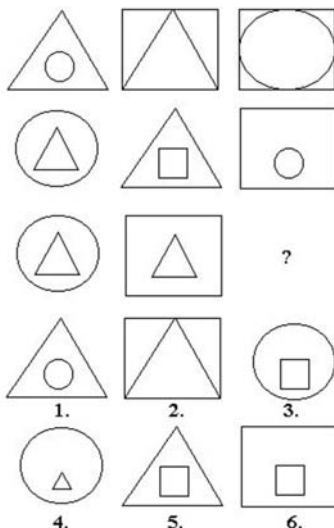
tradmerbn

zotiani

12. Mi a hiányzó betű?

d, e, gy, k, o, _

13. A hat számozott ábra közül melyik illik a kérdőjel helyére?

14. Melyik az a szó, amelyik a zárójelen kívüli betűkkel összeolvasva értelmes szót alkot?

vas → (...)
o
la
á
ván

15. Melyik a hiányzó szám?

7, 1, 9

6, 4, 8

6, 2, _

16. Milyen szavak kerülnek a zárójelek közé?

f+(kiáltó)=(szöveget érthetővé tesz)

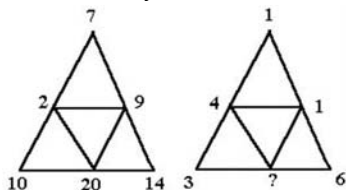
17. Írja be a hiányzó betűt:

á, c, d

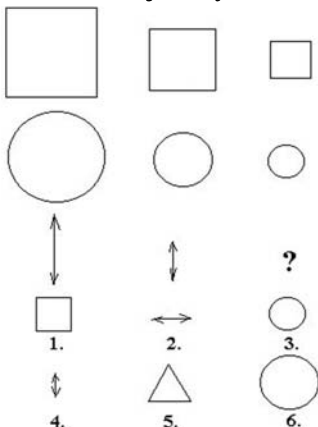
g, h, i

n, o, _

18. Mi a hiányzó szám?

19. A hat számozott ábra közül melyik illik a kérdőjel helyére?

20. Melyik az a szó a felső sorban találhatóak közül, amelyik az alsó sorban találhatóéhoz logikailag hozzátartozik?

sör vad cipő kenyér veszély

karám szőr sarkantyú

21. Melyik az a szó, amellyel a zárójel előtti, és a zárójel mögötti betűk külön-külön is értelmes szavakat alkotnak?

va (...) d

22. Írja be a hiányzó betűket!

b	dzs	gy	k	?
f	i	m	ö	?

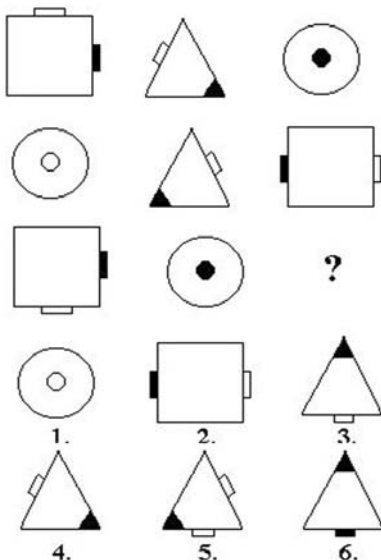
23. Írja be a hiányzó számot!

10, 8, 2, 14

32, 8, 10, 20

16, 9, 3, _

24. A hat számozott ábra közül melyik illik a kérdőjel helyére?

25. Írja be a hiányzó számot!

6, 4, 15, 9, _, 24, 123, 69

26. Melyik ábra nem illik a többi közé?

27. Egészítse ki a zárójelben lévő szót!

t r (verebet) b v

s d (. á.o.o.) g b

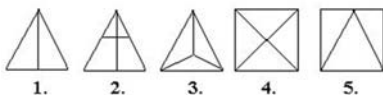
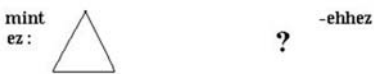
28. Írja be a zárójelbe a hiányzó szót!

azonban (. . .) szórakozóhely

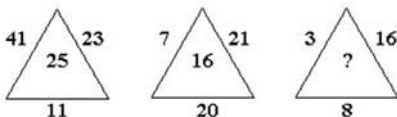
29. Milyen szavak kerülnek a zárójelek közé?

fe+(kiásott tárgy)=(válasz)

30. Az öt számozott ábra közül melyik illik a kérdőjel helyére?

31. Írja be a hiányzó számot:

32. Melyik nem hadvezér?

tehego

lonpaneo

solenn

sexxer

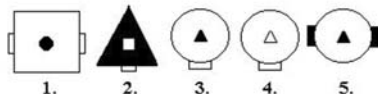
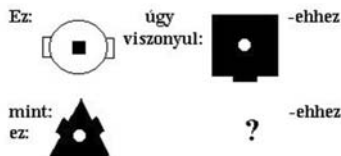
33. Melyik az a szó, amellyel az első és a második a zárójelen kívüli betűk is értelmes szót alkotnak?

á (. . .) d

34. Írja be a hiányzó betűt!

a , c , e , í , _ , ú

35. Az öt számozott ábra közül melyik illik a kérdőjel helyére?

36. Írja be a hiányzó számot!

2 , 10 , 50 , 250 , _

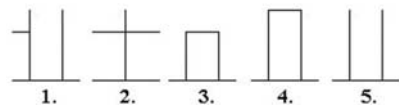
37. Húzza alá, amelyik nem illik a többi közé!

Bukarest, Brüsszel, Bern, Amszterdam, Ankara, Canberra, Tunisz

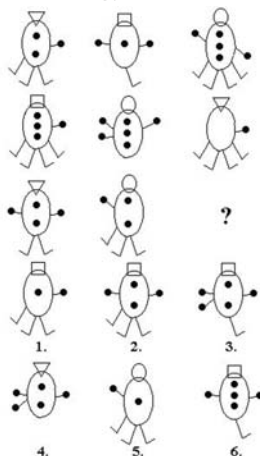
38. Melyik az a szótag, amellyel az első és a második zárójelen kívüli szó is értelmes szót alkot?

zár (. .) vad

39. Melyik ábra nem illik a többi közé?

40. Hat számozott ábra közül melyik illik az üres négyzetbe?

1	2		3	4	5	6	7	8		9	10	11	12			13	14
15		16		17						18						19	
20			21		22				23					24			
25				26		27							28				
29					30		31					32					
33			34			35		36				37				38	
39				40			41				42				43		
44			45		46					47				48		49	
		50		51			52		53		54		55		56		
57	58						59			60		61				62	
63						64					65		66				
67					68							69		70			
71				72						73				74		75	
76				77						78						79	

Vízszintes: 1. Dúr hangsor első hangja 3. Hidetől reszkető 9. Sátrakból álló telep 13. Disz 15. Fogyasztá 17. Közvetet kitöltő, érctömeg 18. Szűkíthető, tágítható kötés 19. Szilárd meggyőződés 20. Nem tegező megszólítás 22. Letisztít 24. A golyót röpi 25. Zenei előadásra szolgáló antik épület (lat) 27. Kerti virág: tölcserke 28. Katherina becézve 29. Fa héjat 31. Ausztráliai nemzeti park 32. Pároló borogatás 33. Rakatlan! 34. Csapadékok 36. Csernátóni csonka torony 37. Szállítókosarat 38. Felez! 39. Román arany 40. Választással kapcsolatos 43. Kukucsál 44. Térkép rövid. 46. A szarvas fiatal nőténye 47. Lengyel író (Stanislaw, 1921-2006) 49. Maros megye jele 50. Amerikai asztronauta (Vance De Voe) 52. Kondér 54. Az ókori görög törzsek egyike 57. Rendőrök (tréf.) 59. Színésznő (Tolnay) 61. Svédország egyik vidéke 63. Középtértek 64. Görög kikötőváros 66. Csavargó románul 67. Fénymáz 68. A hangot zavaró betegség 70. Veszprém megyei község 71. Pénzbeli értéke 72. Olimpiai sportág 73. Sasféle ősmagyar madár 75. E napi 76. Saját kezűleg, röviden 77. Táncolj (rég.) 78. Tisztító eszköz 79. Igen, németül

- Mi a faszen?
- Önkritika.

Függőleges: 1. A népuralom meghonosítása 2. Kauciójuk 4. Vita közepe! 5. Égtáj (ék.h.) 6. Debrecenhez tartozó pusztá 7. Füves területem 8. Ingyen, románul 9. Törügy, tőhajtás (lat.) 10. Magánénekre írt zenedarab 11. Vastag pálca 12. Indíték 13. Gyönyörűséget lelek benne 14. Valaminek a lényege, veleje 16. Fafajta 18. Repülőgép garázs (ék.h.) 19. Régi magyar név 21. Telephos anyja 23. **Ozsdolán született hadvezér (1490-1536)** 24. Hüros hangszer 26. Kölött elbeszélés 28. Hallgass! 30. Részünkről 32. Démon görögül 35. A népies nyelv megtisztelő szava 37. Német festő (Paul, 1879-1940) 41. Szilárd ásvány 42. Hamis 45. Kelet-indiai pálinka 48. Verbuvál, toboroz 50. Balkezes 51. Augusztus röviden 52. Börtönben voltak 53. Olaszul a. m. Intézkedés 55. A felsőfok jele 56. Orosz neve a gyapjuból szőtt, sima szőnyegnek 58. Labdarugó (Péter, 1978-) 59. Tyúk hímje 60. Ókori város Kilikiában 62. Kenyér szelet 64. Vörösésbarna szőrű lovat 65. Nulla 68. 6-12 fős egység 69. Az elején gugol! 72. Kicsinyítő képző 74. Gyümölcsnedv

A rejtvényeket Imre Ferenc készítette

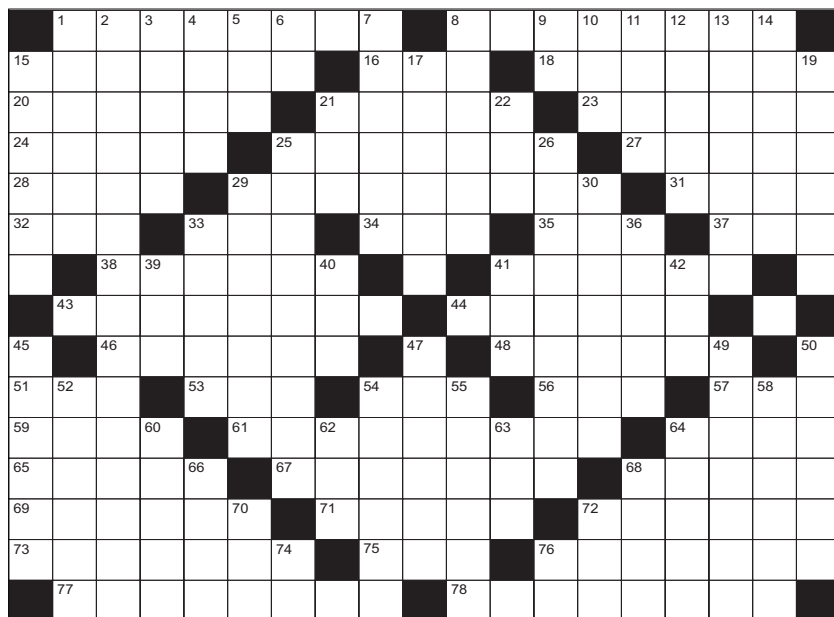
- Mi volt Romániában a petróleumlámpa előtt?
- Villany!

1	2	3		4	5	6	7	8	J	9	10	11	12	13		14	15	16
17			18							19					20			
21				22						23		24					25	
26			27		28			29		30		31					32	
33				34		35		36			37	38				39		
40					41		42			43					44			
	45					46		47						48				
49			50					51		52				53				54
55	56			57				58				59					60	
61			62					63						64			65	
66							67			68			69		70			
71							72			73				74		75		
76					77							78			79		80	
81										82								

Vízszintes: 1. Amerika, rövidített angol neve 3. **A Székely Mikó Kollégium tanára, újságíró, szerkesztő (1849-1901)** 14. Jarművet lassító szerkezet 17. Költő (Pál, 1914-1976) 19. Amerikai színésznő (Linda, 1958-) 21. A hód farka! 22. Virágkezdemény 24. Hegység Magyarország 25. Elek fele! 26. Kisebb lakóház 28. Mauna ..., aktív vulkán a Hawai-szigeten 29. Lóca 31. Mázsál 32. A legmélyebb női hangnem 33. Éneke, fordítva! 35. Könyvkiadó, nyomdász (Izidor, 1860-1935) 37. Régi magyar név (máj.15) 39. Meglátogat, népiesen 40. Az úszó fát felfogó építmény 42. Bokréta-juk 44. A régi egyiptomi szerzetesek fővege 45. Berlin folyója 47. Indiai női ruha 48. Tüskés sövény kerítés 50. Átdugta, ráhúzza 52. Eugenia, spanyol királyné 53. Kítűzött végpontok 55. Ráeső része! 57. 1882-ben ezt a lapot alapította és szerkesztette 60. Ávas fele! 61. Lopod, elemeled 63. Következtében, folytán 64. Rejtvény, talány 66. Katrinca, kötény, hátsó fele románul 67. Sugárhajtású repülőgép 68. Igen, angolul 70. Régi franciaországi tartomány, La Rochelle fővárossal 71. Fényes bevonat, fénymáz 72. Szomorúak, kedvetlenek 75. Sarthe francia tartomány fővárosa 76. Ódák, románul 77. Járó 78. Európai nép 80. Vetített állókép 81. A tibeti buddhista vallás feje 82. Hirtelen sült marhabélszín, angolul

Függőleges: 1. Azután, később 2. Társak, jóbarátok latinul 3. Nem fő! 4. Air ..., légiposta 5. Vagyak, remények 6. A kuruc ellensége 7. Magyar színésznő (Éva) 8. Kérdőszó 9. Indíték (ék.f.) 10. Hozom a végén! 11. Mennyiséget jelölő jegyek 12. Különbözik 13. Buzog, erjed 14. Fluor és kén vegyjele 15. Ékkel rögzítet 16. Mely(ik) személyektől 18. Dâmbovița megye jelzése 20. Fél watt! 23. Ezen a napon 27. Osztrák bibliográfus (Alois Theodor) 29. Más vallásfelekezethez áttérő egyén 30. Sírn helyezett, figyelmeztető, robbanó szerkezet 32. Moszatok 34. Felhőtlennek, vidámnak 36. Zuhanj 38. Csirkék, románul 39. Aspergillus -gombagénusz- elavult neve 41. Irigységet kifejező szó 43. Ragadozó madár 44. Város Kansasban 46. Hargita megyei település 48. Ritka szövésű kötszere 49. Marinírozod 51. Eke-fej! 53. Centiméter röviden 54. Ünnepelesen beiktassák 56. Bikaviadalnál használt kard 58. Egyszerű gépem 59. Élelemmel ellátta 60. Koránérő szőlőfajta 62. Zeneszerző (Ferenc, 1810-1893) 65. Ezzel a névvel sorozták be Zrinyi Jánost 67. Németországi város 69. God ... the King, angol himnusz 72. Ausztráliai filmszínész (Gibson) 73. Tágas 74. Fordított fél! 77. Személyes névmás 79. Étlen Dész!

– Hogy hívják az erdő királyát?
– Fa-king...

Vízszintes: 1. Gróf, olasz költő (Giacomo, 1798-1837) 8. Kérettem 15. Spanyol tartomány 16. A nettó rövidítése 18. Ausztráliai állattenyésztő 20. Protagoras görög szofista szülővárosa 21. Hitler neve 23. Dél-Amerikának az Orinoko, az Amazonas közt fekvő ÉK-i része 24. Volt rá ideje 25. Életreképtelen torzszülött 27. A magyar gégészet egyik úttörője (Artur) 28. Valamilyen módon (zene) 29. **Történetíró, erdélyi főnemes (Altörja, 1676-1752)** 31. A Fekete-tenger beltengere 32. Író, politikus (András, 1786-1864) 33. Szaglószerző 34. Az antik mitológiában a hajnalpír megszemélyesítője 35. Óriáskígyó 37. Az ősmagyar nyelvben „valóban”, „bizony” 38. Látomások 41. A régi rómaiak gyászdala 43. Egybekelés 44. Moldovai megye 46. Készletfelvétel 48. Festő és építész (Ferenc, 1820-1907) 51. Melegít 53. Az állam által kötelezővé tett szabályok rendszere 54. Montenegrói hegycsúcs (2488 m) 56. Fél kalifa! 57. Romulus és Remus anyja (Silvia) 59. Hegycsúcs 61. Nemesség (lat) 64. Csillagász (Miksa, 1720-1792) 65. Evangélikus tanár, író (János, ?- 1710) 67. Háromfedelű repülőgép 68. Egy lélek sem 69. Nagy zacskód 71. Meghatározott 72. Lengyel város, Nowy Sacz német neve (Neu.) 73. Az állatmese i.e. VI. századbéli klasszikusa 75. Az elején oson! 76. Lumpolna, inna 77. Francia rézmetsző (Robert) 78. Feleselj, perelj

Függőleges: 1. Ingaszerűen mozgató 2. **Metamorphosis Transylvaniac** 3. Közép-európai folyó (854 km) 4. A talaj szemcséit 5. Durva, fehér posztó 6. Határozó rag 7. Indiai nagyváros 8. Francia zeneszerző (Auguste, 1847-1903) 9. Világ bajnok 10. Nyári hónap rövidítése 11. Am. fizikai Nobel-díjas, 1998 (Daniel) 12. Szantorin sziget névváltozata 13. Strabo szülővárosa 14. Amazonas brazíliai állam fővárosa 15. IV. Pál pápa neve (Gianni) 17. Kábultság, érzéketlenség (lat.) 19. Hiszékenyen 21. Aktínium és oxigén vegyjele 22. Szalad 25. Jelentéktelen dolgot 26. Johann ... Bach, zeneszerző (1685-1750) 29. Peripatetikus bölcsész a Kr. e. I. sz. -ban 30. Holland festő (Willem, 1822-1897) 33. Itt született 1643-ban Zrínyi Ilona 36. A békák rendszertani neve 39. Aromája, zamatja 40. Anyagi veszteség 41. Orr, románul 42. Kiinduló rész! 45. Lengyel királyné 1518 – 1557 között (Bona) 47. Román operaénekesnő (Mariana) 49. Eygel király fia, aki Krisztus köpenyét Trierbe vitte 50. Bőröndök, románul 52. Tartalomlanul 54. Ki bálvány? (2 szó) 55. Angol költő (John, 1608-1674) 58. Elmázolj 60. Ögörög festő Kr. e. 460 körül 62. Brazil kezdés! 63. Száját szélesre nyit 64. Német fiziológus és anatómus (Jakob, 1809-1885) 66. Egyiptomi keresztény 68. Salvin Osbert amerikai természet- tudós nevének rövidítése. 70. Olaszul kettő 72. Meleg égővi, tüksék rácsáló 74. Szovjetunió autójelzése 76. Felez!

1	2	3		4	5	6	7			8	9	10	11	12		13	14	15
16				17					18		19					20		
21			22		23			24		25					26			
27				28		29								30				
31			32		33		34						35				36	
		37				38		39				40				41		
	42	K					43				44						N	
45			46								47							48
49	50		51				52		53		54						55	
56		57		58			59			60		61				62		
63			64			65					66		67	68				
69					70							71		72				
73				74						75			76			77		
78										79								

Vízszintes: 1. Megütve 8. Félbeszakad 16. Épületszárnny 17. Japáni orvosságos szelence 19. Ilyen szék is van! 20. A közepén felad! 21. Töporlyú (nép) 23. A gége legnagyobb porca 26. Vonzó, kellemes (táj) 27. Az istenek királya az indiai mit. 29. Sárga növényi festőanyag 30. Német matematikus (Ludwig) 31. Hegy, idegen rövidítése 32. Kötést bont 34. Az építészetben ív, ívezet (lat.) 35. Az északi népek bronzkorában dívott kürtszerű hangszer 36. Üres dán! 37. Iráni perzsák a Kaspi-tenger partjain 39. Levélen van 40. Nyújtón végzett átfordulás 42. **Regényíró, szerkesztő (Kézdivásárhely, 1922-)** 46. Kései ..., József Attila verse 47. Szemmel figyeljen 49. Indíték 51. Szekrényen van 52. Kiinduló része! 54. Lusta 55. Személyes névmás 56. Kalcium és fluor vegyjele 58. Mai vég! 59. Francia szobrász (Charles, 1827-1898) 61. Római számok: 50 és 100 62. Kenya autójelzése 63. Másképpen 65. Lopakodjak 67. Tépte, vonta 69. Ereszkedik 70. Távolít, eldugottat 72. Kína pénze 73. A Duna jobboldali mellékfolyója 74. Páros, vizeletkiválasztó szerv 75. Zuhanás 77. Sí, régiesen 78. A szájban élő organizmusok összessége 79. Fazekakat javító vándoriparos

Együnk tehénszart! 10 milliárd
légym nem tévedhet!

Függőleges: 1. Város Durango mexikói államban 2. Eláraszt 3. Francia département, Nimes a fővárosa 4. Sporteszköz 5. Holland hírügynökség 6. Előtt, előbb latinul 7. Kún-kabar vezér aki csatlakozott Árpádhoz (b=v) 9. ...-i István Anglia királya (1135-1154) 10. Angol sakkmeister (Amos, 1848-1925) 11. Aktínium és szén 12. Ezen a napon 13. Német fizikus, feltaláló (Philipp, 1834-1874) 14. A Bihar megyei Élesd román neve 15. Angol író (Sir George Webbe) 18. Román egyesület, társaság 22. Horvátország latin neve 24. Veszprém megyei község 25. Ólom románul 26. Támlátlan heverő 28. Apor Péter előneve (i=y) 30. Német orientalista (Eugen, 1857-1927) 33. Olasz csillagász (Giambattista, 1826-1873) 35. Születek 37. A honfoglaló hét vezér egyike. 38. Katalin becézve 40. Kijut 41. A görög mit. a pásztorok istene 43. Fűszer 44. Cin 45. Hangzó, hanggal kapcsolatos (lat.) 48. Csillám 50. Németországi város 52. Orosz férfinév 53. Felesége 55. Argentínában honos páncélos állat 57. Levegővel hűtené 59. Korong alakú sütemény 60. Energiát fénysugárba összpontosító rendszer (ang.) 62. Nemesfém 64. Lokomotív ..., zenekar 65. O,Ó! 66. Halit (ásv.) 68. Használatlan 70. A magasba 71. Kockán forgó érték 74. Vanádium és fluor jele 76. Így, úgy németül

1	2	3		4	5	6	7			8	9	10	11	12		13	14	15
16				17					18		19					20		
21				22		23			24		25				26			
27				28		29								30				
31				32		33		34						35			36	
			37				38		39				40			41		
			42					43				44						
45			46							I		47						48
49	50		51					52		53		54					55	
56			57					58				59		60			61	
62							63					64		65				
66						67							68		69			
70				71						N		72			73		74	
75												76						

Vízszintes: 1. Bihar megyei település (Căbești) 8. Meleg hamuval való borogatás 16. Könnyű angol sörfajta 17. Üdítő ital 19. Könyörgő 20. Piz d' ..., a Rhaeti Alpok egyik csoportja 21. A kágán nejének a neve 23. Pozzuoli mellett levő vulkáni kráter 26. Putifárné kisregény írója (Ferenc) 27. A megfelelő időpont után 29. Francia filozófus (Pierre, 1079-1142) 30. Külső ellentéte 31. Kötőszó 32. Fele boldog! 34. Lopakodó 35. Megfagyott víz 36. Szváziföld autójelzése 37. A Republic gitárosa (Tamás) 39. Eldöntendő jogi kérdés 40. Kijár, megillet 42. Halak, amelyeknek hasúszójuk tapadó korongá alakult 46. Vánkosod 47. Nagyon kicsi 49. Amerikai hírügynökség 51. Természettajzi nevek mellett Zieten Carl 52. Elődöt 54. Lépegete 55. Kötőszó 56. Kéregető 58. Azerbajdzsáni hírügynökség 60. Pillangók 62. Mesebeli lény 63. Oldaljárás a 10 idomításánál 65. Fásult, életunt 66. Élelem népiesen 67. Külső nemi szervek 69. Zenei hármas 70. Fogaival darabol 71. Antilop fajta 72. Eperszínű 74. Görög törzs (ék.h.) 75. Mari (nép) 76. Hausza államok egyike volt (Szudán)

Függőleges 1. Angol afrikai utazó (Balfour) 2. Az egyik próféta 3. Német csillagász (Eduard, 1806-1877) 4. Kamerun autójelzése 5. Az állatöv első jele 6. A középkor elején a Kék Nilus melletti állam 7. Olasz államférfiú és író (Cesare, 1789-1853) 9. Szándékozó 10. Súlyát megállapítsd 11. Parancsolója 12. Személy 13. Madridi labdarúgó klub 14. Sportöltözet angolul 15. Gyötrődj 18. **Kézdiszentléleken születt drámaíró (1876-1958)** 22. Malomköveken találhatók 24. Széchenyi-díjas (2005) orvos, sejtbiológus (László) 25. Ideiglenes szállás 26. Konstatál 28. Megrögzött, javíthatatlan 30. Nyelv alatti artériák 33. Francia marsall (Jean, 1769-1809) 35. A szabadságharc egyik vitéztanúja (Károly) 37. The Stooges együttes frontembere (Iggy) 38. Jármot 40. Pusztítás, rombol 41. Az epikus dal régi neve 43. Odú bejárata! 44. Sötét az elején! 45. Ásványcsalád neve (tetradrit) 48. Főiskolai előadója 50. Kapus 52. Lyukperemező lemezborítás 53. Kínai kereskedelmi súlyegység 55. Görögországban Beóciának kis városa volt 57. Belgiumi város 58. Az inn folyó régi latin neve 59. Martell Károly frank fejedelem fia 61. Kérdezi népiesen 63. Olasz természettudós, orvos (Francesco, 1626-1697) 64. Ábrahám patriarcha felesége 67. Gumi első! 68. Vágóeszköz 71. Kicsinyítő képző 73. Kettősmássalhangzó

Házaspár beszélget:

- Drágám, a rágcslók nagyon buta állatok?
- Igen, mókuskám!

1	2	3		4	5	6	7			8	9	10	11	12		13	14	15
16				17					18	T	19					20		
21				22		23			24		25				26			
27				28		29								30				
31					32		33						34					
35						36		37				38						
39				40				41				42					43	
			44		45					I		46				47		
			48		49			50		51		52			53		54	
55							56				57		58					59
60						61						62		63				
64					65								66		67			
68				69						S		70		71		72		
73												74						

Vízzintés: 1. Londoni napilap 8. Görög filozófus és orvos, Kr. u. 200-250 (Sextus) 16. A hét vezér egyike 17. Román költő, politikus (Octavian) 19. A Dallas Pashamende női szereplője 20. A Duna baloldali mellékfolyója Alsó-Bajorországban 21. Meteorológus (Sir William, 1791-1858) 23. Alattomos, sunyit 26. Gyalogos, gyalog katonaság a törököknél 27. II. Katalin cárnő kedvese 29. Marokkói város, Laras névváltozata 30. Alkalmasnak, megfelelőnek 31. Írószközöm 33. Egyenletesen terít 34. Oldal, lap latinul 35. Cím, rang 37. Aktínium és foszfor 38. Trópusi gyümölcsöd 39. Yard rövidítése 40. Karib-tengeri szigetcsoport 43. Étlen vén! 45. Égéstermek 46. Nagy-tavak egyike 48. Keretre 50. Fohász 52. ... kezű; tolvaj 55. Odanéz, pillant 56. Bűneidet megvall 58. Francia író, költő (Louis) 60. Vonatkozó névmás 61. Am. fizikai Nobel-díjas, 1978 (Arno) 63. Román, Ilona 64. Amerikai színész (Hackman, 1930-) 65. Brescello olasz város neve az ókorban 67. Állj! 68. Zeus és Erisz gyermeke 69. Osztrák festő (Hugo, 1873-1912) 70. Oroszországi hegység 72. Román terepjáró (f. ék.) 73. Letépdes 74. Véletlen

– Hogy hívják angolul a nyusztit?
– New Sea.

Függőleges 1. Színész (Udvaros, 1954-) 2. Légnyomásmérő 3. Derűs, bensőséges életformát 4. Fordított kettős mássalhangzó 5. Szőlőfajta 6. Német építész (Joseph von, 1818-1899) 7. Hollandiai fizikus (Dietrich van der, 1837-1923) 9. Filmszínházad 10. Nyelvész, az MTA tagja (Dezső, 1886 – 1973) 11. Kézzelel 12. Határozó rag 13. Kátrányfesték: chinolin-kék 14. Orosz név 15. Ömlene, zuhogna 18. **Kézdivásárhelyi rézműves, ágyúöntő (1813-1896)** 22. Amerikai festőművész (Leon, 1922-) 24. Francia hegedűművész (Férel, 1782-1849) 25. Olasz történetíró és teológus (Fra Paolo, 1552-1623) 26. Indiai eredetű, légzési és testtartás oktatók 28. Néhány 30. Charlotte Bronte regénye 32. Pázsitfűféle gyomnövényt 34. Nemes rozsa 36. Egyenletes felületű 38. Román sör 41. Arany vegyjele 42. Vége vége! 44. Ráfogás 47. Tengődik 48. Magányosan élő személy 49. Angol mérőföld 50. Pan és Echo leánya 51. Manila közepe! 53. Keringő románul 54. Mexikói állam 55. Szudáni néptörzs 56. Régi portugál földmérték 57. Nótájuk, énekük 59. Központi csillagunkon 61. Küszöb románul 62. Sine ..., gond nélkül (lat.) 65. Bagéta fele! 66. Ilyen hamar? 69. Határozó rag 71. Lantán vegyjele

Nincs gravitáció, csak a Föld szívat minket!

1	2		3	4	R	5		B	6	7	8	9	10		L	11	12		13	14
15		16							17								18		19	
20					21			22		23					24		25			
26					27			28		29					30		31			
32				33					34		35						36		37	
38				39				40			41		42					43		
		44					45					46		47						
		48					49		50							51			52	
53						54		55						56				57		
58				59				60		61				62				63		
64		65		66				67		68						69				
70			71		72				73		74					75				
76				77		78				79						80				
81				82			T						V		N				83	

Vízszintes: 1. Üres has! 3. **Kézdimárkosfalván született festő (1810-1898)** 13. Babiloniai város 15. Régi magyar férfinév 17. Színésznő, monacói hercegnő (Kelly) 18. Olasz zeneszerző (Giuseppe, 1813-1901) 20. Itt rendelkeznek a pénzügyi műveletekhez szükséges tőkéről 23. Kártyajáték egyik játszámája 25. Állóvíze 26. A középkor elején a Kék Nilus melletti állam 27. Dán nyelvész (Hans, 1685 -1748) 29. Itt tartottak zsinatot 1046-ban 31. Komárom megyei község 32. Nebraska rövidítése 33. Így nevezik az alföldön az erjedésben levő mustot 35. Egy lélek se 37. Vés 38. Némán tud! 39. Héberül a m. ház, lakás 40. Rába német neve 42. Keltezés 44. Bükk(fa) románul 45. IV. Károly spanyol király második fia (1788-1855) 47. Becézett Lajosod 48. Szakadék, szoros franciául 50. Szicíliai város 51. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat 53. Vörösrőz színű calcedon 55. Olasz író (Carlo, 1806-1842) 56. Fordított sáv! 57. Peru autójelzése 58. Antimon vegyjele 59. Az iszlámban az isten neve 61. A keresztesvirágúak becőtermésében lévő rekeszfal 63. ... királynő, Kabos Ede színműve 64. Papagálynem 66. 3975 m. magas csúsa a Berner Oberlandban 68. Német autómárka 69. Katekizmus (ék.h.) 70. Francia festő (Isidore, 1813-1875) 72. Svéd csillagász (Magnus) 74. Egyenletes pályán végzett sport 76. A Hattyú csillagzatnak főcsillagja 78. Középkorban született orvosprofesszor (András, 1672-1733) 80. Máj által kiválasztott folyadék 81. Nem fő! 82. **Festmények címe** 83. Repülőgéptípus

Függőleges 1. Találkozás ünnepe a gör. egyházban 2. Fokozatosan oszladozik 3. Kálvin hivataltársa 4. Pakisztáni hirügynökség 5. Riadó! 6. Gally 7. Stroncium és bór vegyjele 8. Holland festő, Rembrandt tanítványa (Nicolas) 9. A ritmikában az ütemek lüktetője (lat) 10. Ébresztő 11. Véd 12. Játssza teniszben (ang.) 13. Telked beépítetlen része 14. Készültségre szólító jelt 16. Nagyzo, előkelőséget majmoló (ang.) 19. Rádió rövidítése 21. Terhet, elnyomást 22. Horvátországi város, Sziszek (Sisak) része 24. Papírra vetnél 28. A zsidók esti imájának neve 30. Tiszttségbe helyezem 33. Hajnalt követő időszak 34. Fizetés, franciául 36. Ókori város a Kikládokhoz tartozó Kea szigeten 39. Gesztenye színű 41. A Hátsó-Indiai-szigetek legnagyobbika 43. Miféle dolgot? 44. Előny angolul 46. Bruce Welch, a Shadows gitárosának neve 48. Fahrenheit keresztnéve 49. Szélharmonika 52. Gyorsan 53. Állatok megfogására való szerkezet 54. Puhát 56. Kezdődő vulkán! 57. Szaruképződménye 60. A fogolymadár régi magyar neve 62. Papírra tevés 63. Jézus 12 tanítványának egyike 65. Alumínium és nitrogén 67. Nagybányán született festő, (István, 1872-1945) 69. Vasúti füle 71. Sérülés 73. Orr, románul 75. Élesít 77. Bizmut vegyjele 79. Edit vége!

A hazug embert hamarabb utoléri, hogyha sánta!

1	2		3	4	5	6	7	8	Z	9	10	11	12	13			14	15
16		17		18						19						20		
21			22		23				F						24			
25				26		27				28				29				
E		30			31		32		33				34					S
35	36		37			38		39				40					41	
42				43			44					45				46		
47			48						N		49				50		51	
Ó		52						53		54		55				56		J
57	58						59				60		61				62	
63						64				65		66		67				
68					69					M			70		71			
72				73							74			75		76		
77				78						G							79	

Vízszintes: 1. Kicsinyítő képző 3. **Esperes, néprajzi író (Középajta, 1789 – Dálnok, 1868)** 14. Szlovénia gépkocsi jele 16. Magyarországi takarékpénztár 18. Tökéletlen 19. Női név 20. Védelmezője 21. Győzelmet arat 23. Az alvilágba, latinul (2 szó) 24. Tanítási idő alatt 25. Seben képződő rétegek 27. A közepén felad! 28. Dimenzió rövidítve 29. Ruhán levő hasíték 30. Morfium része! 32. Német fizikus (Leon, 1860-1919) 34. Más szóval 35. Nota bene rövidítése 37. Emelésre való gép 39. Mindent helyettesítő szó 40. Helyet foglalok 41. Vas vegyjele 42. Tehén angolul 43. Katonai igazolvány 46. Iráni uralkodó 47. Római 9-es 48. Mértani test 49. Golyót röpteték 51. Kínai hossz mérték = 442m 52. Vörhenyesen 53. Japán légitársaság 55. Java szigeti város 57. Az iszlám év második hónapja 59. Kocsiszín 61. Hártya (orv.) 63. Francia zeneszerző, népénekese (Ange, 1767 -1840) 64. Török rang 65. Lett sakknagy-mester 67. A hajó egyik vitorlája 68. Esztendő 69. Aerosztatikai mérleg 71. Pápa név 72. Dap-sy Gizella írói álneve 73 Művégtag (2 szó) 74. Cowboyok ügyességi versenye 76. Le 77. Zománc kezdet! 78 Afrikai madár (Turtur riso-rius) 79. Logaritmus röviden

– Kislányom, a postás elment már?
– Még nem, de már nagyon liheg!

Függőleges: 1. 1858-ig Ausztriában és Magyarországon a hivatalos pénzláb 2. Édesapa 4. Félelem! 5. Fordítva: román arany 6. Az Elbe jobboldali mellékveze 7. Isten ..., villám 8. Ciánszulfidból készített festék 9. Rémülnék 10. Olasz festő (Pio, 1843-1921) 11. Alvás közben észlelt képsor 12. Ilyen fa a nyakláncon viselt ékszer 13 Határozó rag 14. Fiú (biz) 15. Szembetegség (afákia) 17. Orosz város 20. Felügyel rá 22. Piros hollandul 24. Pajták 26 Indonéziai vulkán 29. Lassan szó 31. Ausztrál úszónő (Dawn Ware) 33. Francia író és bölcsész (Frédéric, 1813-1853) 34. ...obstetrikus: bábabéka 36. Ökölvívás (ang.) 38. Időben követően 40. Öztehenet 41. Épület része 44. Szibéria főfolyója 45. Gyilkol 48. Temperatúra 50. Budapesti kir. ítélőtábla tanácselnöke (Ferenc) 52. Mellivora ...: méhészbors 53. Nótárius 54. Űrmértéke 56. Paradicsom-madár-félék egy neme 58. Szerb és horvát nyelven: éljen! 59. Nyílását 60. Galíciai hercegség a középkorban 62. 2,95 méteres evezőpár (sport) 64. Hollandi nyelvtudós (Jan, 1787-1864) 66. Osztrák autómárka 69. Fordított vad! 70. Portugáliai aprópénz volt 73. Feri fele! 75. Óceán kezdete!

– Hogy hívják a buta indiánt?
– Szőkenő Szarvas.

1	2	3	4	5	6			7	8	9		10	11	12	13	14	15	16
17							18				19		20					
21							22					23		24				
25							26					27		28				
29					30			31				32		33		34		
		35	36				37				38				39			
				40							41							
42		43						44		45						46		47
48	49			50				51		52		53				54	55	
56			57		58		59				60				61			
62				63		64				65				66				
67					68		69		70				71					
72						73		74				75						
76					77											78		

Vízszintes: 1. Szombathely latin neve 7. Borít, fed 10. Kiránduló hely a Sváb-hegyen 17. A val a végén, USA 18. Pontosan kimér 20. Hivatásos lovast 21. Vegyes, latinul 22. Sóbányáiról híres lengyel város 24. Magyar politikus (Kálmán, 1839-1909) 25. Földbe vájt üregem 26. **Olaszteleken született novellista, színikritikus (1939-) 28. Juttatna 29. Fagyott víz 30. Jó, románul 31. Esküvő fele! 32. Rajnai bormérték volt (113 l) 34. Fordítva fen! 35. Megvétele kínálta 38. Kihalófélben levő északamerikai indus faj, Maineben 40. Pusztítani 41. Késedelembe lenni latinul 43. Napoleon tábornoka, katonai író (Henri) 45. Rossz szelleme 48. Arra a helyre 50. Nyújtá 51. Korszak 53. Enzim vége! 54. Dél-afrikai folyó 56. Forrósága 58. Feleségem (biz.) 61. Arabul a m. falu 62. Éva becézve 64. Kulcs angolul 65. Az ősmagyar nyelvben „valóban” 66. Román konyakmárka 67. Csíkokra vágó 69. Temesrékás román neve 71. Gödröt készítettünk 72. Hőfejesztő (fiz.) 74. Csomó 75. Belga festő (Albrecht) 76. Tantál és deuterium vegyjele 77. **Ebből a novellájából Budapesten rádiójáték készült 78. Koreai autómárka****

- Mi az ami a falon van és nem lát?
- Hát a vakolat.

Függőleges: 1. Tejből kivált folyadéka (ék. h.) 2. Zongoraművész, zeneszerző (Tádé) 3. A hálóra küldő 4. „A” versösszezsengés 5. Mária becézve 6. Igekötő rövidítése 7. Házi feladat 8. Ponyvasátorral fedett 9. Fejvesztett ijedtség 11. A nagy varázsló 12. A háromfázis jelölése 13. A fatörzs É-i részén található 14. (Rá)találni 15. Aggódna, izgulna 16. Rokon, felebarát (rég) 18. Görög törzs (ék. h.) 19. Enzim vége! 22. Űtnénk, vernénk 23. Gummi arabicum 24. Igeidő 27. A órák egyike: törvényesség 30. Mianmar régi neve 33. Foggal tépem 36. ... de Janeiro 37. Anna becézve 38. Andora autójelzése 39. Hím dísznö 42. Kedélyes embert 43. Jobbá teszed 44. Száraz, angolul 46. Szándékozunk 47. Látható helyre tette 49. Lejtőshátúak tudományos neve 51. Valami mása 52. Olasz kisváros 55. Törökül urat jelent 57. Talajművelő eszközt 59. Levegő (gör) 60. Gödröt készíts 61. Katherine becézve 63. Alkotórész 66. Eltérő színű sáv 68. Svéd váltópénz 70. Kolumbia és Belgium autójelje 71. Román terepjáró (f. ék) 73. Mendeléviium vjele 75. Üres vas!

- Mi az, feldobják János bácsi, leesik semmi?
- János bácsi megfogta az Isten lábát.

1	2	3		4	5	6	7	8			9	10	11	12		13	14	15
16				17							18					19		
20				21		22				23					24		25	
26			27		28		29							30		31		
32					33		34						35					
36						37		38				39						
40						41		42				43					44	
D		45		46						Z		47			48		49	
50	51		52					53		54		55			56		57	
58							59				60		61					
62						63						64		65				
66						67							68				69	
70		71		72							73			74		75		
76											77							

Vízszintes: 1. Kutyán élősködő állat 9. Faláb, magas rúd 16. Hozom a végén! 17. Legré-
gibb korszak 18. Theagenes, megarai kényúr
veje 19. Román terepjáró 20. Előtagként a.m.
ki, kint, kívül (lat.) 22. Francia csillagász
(Charles) 25. Kriptón vegyjele 26. Bevágás,
bemetszés 29. Cibáld 30. Szentléleken szüle-
tett egyházi író (Ágoston, 1616-1689) 32. Cseh
író (Václav) 34. Olasz költő, filozófus (Alighi-
eri) 35. Bolond cigányul 36. Felüdülést adó
helyed 38. Orosz uralkodó volt 39. Csónakot
hajtottam 40. Lesotho autójelzése 41. Venezu-
elai nagyváros 44. Személyes névmás 46. Kál-
vin utóda a genfi egyházban (Théodore) 47.
Könyörgő 50. Hajóknak a hordképessége (ol.)
53. Korszak 55. Színművek 58. Hol előre, hol
hátra 59. Növényvilág 61. Kirántá 62. Katoli-
kus pap megszólítása Spanyolországban 63.
Bugyuta (nép.) 65. 1848-iki honvéd alezre-
des (Antal) 66. Fordított növény! 67. Rájön, hogy
kicsoda 69. Románia autójelzése 70. Hüvelyk
72. Angol bíboros (Reginald, 1500-1558) 73 .
Vízi átkelőhelye 75. Kefália közepe! 76. Hon-
véd alezre- des, katonai író (Cézár de) 77.
Kézdi...

– Honnan tudod, hogy szőke lány
küldte az e-mail-t?
– Bélyeg van rajta.

Függőleges: 1. A Vígsház 1939-ben ezt a
darabját mutatta be 2. Ökölvívás 3. Kilométer
4. Golyót röpít 5. Pszichokémiai anyag rövid.
6. Szándékozik 7. Vándor életmódot folytató 8. A
firenzei székesegyház vezető építész 9. Gyer-
mekgondozási segélye 10. Pajtád 11. Heltai
Jenő novellája 12. Fordított kettős mássalhang-
zó 13. Lantán vegyjele 14. Árfolyam 15. Szent,
Medici Margit fia 18. Fémkeretből álló ka-
pocsra 21. Vevőkészülék 23. **Kovácsnán szüle-
tett írónő, színművésznő (1909-1979)** 24.
Bankjegyet 27. Orosz autógyár rövid. 28. Szilici-
um és kén 30. Pástétom angolul 31. Titanilla
becézve 33. Üstökös 35. Cseh zeneszerző (An-
tonin) 37. Bolíviai elnöke volt (Hilarion) 39.
Déli étkezés 42. Határozó rag 43. Igeköthető rövi-
dítése 45. Fakad 46. Bácsi, románul 48. Felí-
gyel rá 49. A hüvelyes növény 51. Odaszorít
52. Elhunyt tiszteletére rendezett vendégsége
53. Elöl elsímit! 54. Névelővel, szeszes ital 56.
Heveny (orv) 57. Műt 59. Holland államférfi
(Gaspar, 1629-1688) 60. Laterán közepe! 63.
Női emlé 64. Névelővel, hasadék 67. Norvég
költő és folklorista (Jörgen) 68. Italát fogyasztá
71. Éneklő szócso 72. Üres pad! 74. Erre fele!
75. Vas vegyjele

– Hol terem a nylon?
– Celofán.

Az IQ-TESZT megoldása

Minden helyes válasz 1 pontot ér. A pontszámok átszámítása IQ-ra:

Pont	IQ-hányados	Pont	IQ-hányados	Pont	IQ-hányados
5	90	15	110	25	130
6	91	16	113	26	131
7	93	17	115	27	132
8	96	18	116	28	133
9	97	19	118	29	134
10	100	20	120	30	135
11	102	21	122	31	136
12	105	22	124	32	137
13	107	23	127	33	138
14	109	24	129	34	139
				35	140

A táblázatban nem szereplő, de ez alatt ill. felett elért eredmény nem mérhető, csak becsülhető!
Pl. Forest Gump – 70 IQ.

- 3; a számok néggyel csökkennek.
- telefon; a többi működéséhez nélkülözhetetlen a hálózati áram.
- 89; a sorozat tagjai először hárommal nőnek, majd eggyel csökkennek, ez ismétlődik.
- kacsacsőrű emlős; a többi állat csak a vízben él, a kacsacsőrű emlős kétlélű.
- toyota; Toyota – nem európai autómárka, míg a többi (Trabant; Opel; Rover; BMW) igen.
- sós; alsós, sóska.
- dohány.
- 4; a vastag vonal az óramutató járásával ellentétes irányba mozdul el 90°-ot, a vékony vonal vele ellentétesen 45°-ot, a fekete pont hol a jobb felső, hol a jobb alsó sarokban van.
- 47; a következő számot mindig úgy kapjuk meg, hogy az előző kettőt összeadjuk: $29+18=47$.
- 20/20; két sorozat van. A felső számsor kettővel nő, néggyel csökken, hattal nő, nyolccal csökken. Az alsó számsor kettővel csökken, néggyel nő, hattal csökken, nyolccal nő.
- Razomt; Mozart – zeneszerző. A többi név megnevezése: Picasso, Dali, Rembrandt, Tiziano.
- s; a betűket úgy kapjuk, hogy az előző betűtől rendre a harmadik, negyedik, ötödik, hatodik az ábécében.
- 3; minden sorban kettő kör, kettő háromszög és kettő négyzet van. Tehát a kérdőjel helyére egy kör és egy négyzet kerül.
- kos.
- 8; az oszlopok első két számát összeadjuk és elosztjuk kettővel, majd lefelé kerekítjük: $9+8=17$; $17/2=8.5 \Rightarrow 8$.

- fordító; f+ordító.
- ő; az „á” a második, a „g” a tizenkettedik az ábécében. A „e” a negyedik, a „h” a tizennegyedik stb. Az „ö” a huszonhatodik.
- 5; a kis és a nagy háromszög csúcsánál lévő számok összege megegyezik: $3+6+1=10$; $4+1+5+=10$.
- 4; a tárgyak egyre kisebbek.
- vad; a karám, szőr, sarkantyú szó a „ló” szóval hozható logikai kapcsolatba. Tehát a megoldás: vadló.
- kar; vakar, kard.
- ny/s; a betűk az ötödik, tizedik, tizenötödik, huszadik helyet foglalják el a sorban, a kezdőbetűtől számolva.
- 19; a sorban az első két szám összegéből levonjuk a harmadik szám kétszeresét, így kapjuk a negyedik számot: $(16+9)-2 \times 3=19$.
- 3; minden sorban egy háromszög, egy kör és egy négyzet található. A háromszögnél a fehér „fülecske” és a fekete csúcs mindig vándorol.
- 42; két sorozat van „összesítve”. A következő számot mindig úgy kapjuk, hogy az előző háromszorosából levonunk háromat: $3 \times 15=45$; $45-3=42$.
- 5; az 1-4 és 2-3 egymás tükörképe.
- bádogos.
- bár.
- felelet; fe+lelet.
- 3.
- 9; a háromszög belsejében lévő számot úgy kapjuk, hogy a kívül lévő számok összegét elosztjuk hárommal: $3+16=19$; $19/3=9$.
- teheg; Goethe, német költő volt, nem hadvezér. Napóleon; Nelson; Xerxes.

33. tér; átér, térd.

34. ó; a betűk sorszámai a négyzetszámok: 1; 4; 9; 16; 25; 36; (az „ó” a huszonötödik).

35. 3; a háromszög belülre kerül és sötét marad, a kör kívülre kerül és szintelenül, a két sötét fül helyett egy kerül alulra.

36. 1250; minden szám az előző ötszöröse.

37. Amszterdam; nem főváros, míg a többi igen.

38. ol; zárol, olvad.

39. 5; mert csak négy derékszöge van, míg a többinek hat.

40. 2; minden sorban három különböző fejforma, öt kéz, hat haspötty és nyolc láb van.

Sudokumegfejtés:

1.

4	8	6	1	2	3	5	9	7
7	9	3	6	8	5	4	2	1
5	2	1	4	9	7	8	3	6
2	1	7	5	6	4	3	8	9
8	3	4	2	7	9	1	6	5
6	5	9	3	1	8	7	4	2
3	7	2	8	5	6	9	1	4
1	4	5	9	3	2	6	7	8
9	6	8	7	4	1	2	5	3

2.

5	3	6	8	2	7	9	4	1
1	7	2	9	6	4	3	5	8
8	9	4	1	5	3	2	6	7
7	1	5	3	4	9	8	2	6
6	4	3	7	8	2	1	9	5
9	2	8	5	1	6	7	3	4
4	8	1	2	9	5	6	7	3
3	6	9	4	7	1	5	8	2
2	5	7	6	3	8	4	1	9

3.

2	6	4	3	1	9	5	7	8
8	3	9	2	5	7	4	1	6
7	1	5	4	8	6	2	3	9
3	7	2	8	9	4	1	6	5
4	5	1	6	3	2	8	9	7
9	8	6	5	7	1	3	4	2
5	4	8	7	6	3	9	2	1
1	2	7	9	4	8	6	5	3
6	9	3	1	2	5	7	8	4

3.

8	4	7	5	2	1	9	3	6
9	1	3	6	4	7	5	8	2
6	5	2	3	9	8	7	1	4
7	6	1	2	8	3	4	5	9
3	8	9	4	7	5	2	6	1
5	2	4	1	6	9	3	7	8
1	9	5	8	3	2	6	4	7
4	7	8	9	5	6	1	2	3
2	3	6	7	1	4	8	9	5

4.

9	6	3	1	7	4	2	5	8
1	7	8	3	2	5	6	4	9
2	5	4	6	8	9	7	3	1
8	2	1	4	3	7	5	9	6
4	9	6	8	5	2	3	1	7
7	3	5	9	6	1	8	2	4
5	8	9	7	1	3	4	6	2
3	1	7	2	4	6	9	8	5
6	4	2	5	9	8	1	7	3

A sakkeladványok megfejtése:

I.

1. Kg3! Kf5

2. Bd6.

II.

1. F1 - F2

2. rövid sánc

Rejtvénypályázat

A 212-221. oldalon található keresztrejtvények (a sepsiszentgyörgyi Imre Ferenc munkái) összesen tizenöt olyan kérdést tartalmaznak (kiemelt sorok), amelyek valamilyen formában Háromszék történelméhez, művelődéstörténetéhez kapcsolódnak (személyek, alkotások stb.). Amennyiben legalább tíz kérdésre „kibogozta” a megoldást, benevezhet rejtvénypályázatunkra, s megnyerheti a tíz, egyenként egymillió régi lej értékű díj valamelyikét.

Nincs más dolga, mint megfejteni a keresztrejtvényeket, s a megoldásokat (legalább tíz kiemelt kérdésre a választ) ráírni egy levelezőlapra. Tüntesse fel nevét, pontos címét és telefonszámát, s postázza vagy hozza be személyesen a Székely Hírmondó szerkesztőségébe, vagy dobja be bármely postáládánkba.

Beküldési határidő: 2007. március 20.

A helyesen gondolkodók körében 2007. március 23-án 10 díjat sorsolunk ki összesen 10 millió lej értékben. Eredményhirdetés a Székely Hírmondó soron következő lapszámában!

Postacímünk:

Székely Hírmondó szerkesztősége

525400 Kézdivásárhely, Margaréta utca 1. szám